

સુરીદાત

(૧૯૯૯-૨૦૦૦)

શ્રી. હરિવલ્લભદાસ કાળિદાસ કોમર્સ કોલેજ

અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૬

આદ્યાપક પરિષર : ૧૯૬૬-૨૦૦૦

નીચે લેખેનાં : પ્ર. દક્ષાભણેન પટેલ, પ્ર. સંયુક્તભણેન પટેલ, અંથપાલ કુ. પ્રભાભણેન પદ્ધણી, પ્ર. જ્યોતિભણેન શાહ, પ્ર. નીલોકરભણેન અંભાત,

પ્રથમ છેરોળ : પ્ર. મનુભાઈ મૌદી, પ્ર. સુરેશભાઈ ગાંધી, પ્ર. મહેન્દ્રભાઈ ગાંધી, આચાર્યશ્રી એ. એમ્. પટેલ, અતિથિ વિશે કુલપતિશ્રી નરેશ વેદ,

નિયમભક્તશ્રી પ્ર. મદનમોહન વૈષ્ણવ, પ્ર. બિપિનભાઈ શાહ, પ્ર. ડૉ. વાર્ષિકભણેન શાહ, પ્ર. નવિનભાઈ શાહ

બીજુ છેરોળ : પ્ર. ચુમણ દેસાઈ, પ્ર. ધીમંત સોની, પ્ર. નીલેશ સથવારા, પ્ર. ચણીદ બિતામન, પ્ર. કમલ શૂક્ર, પ્ર. રાહુલભાઈ પ્રશાપિ,

પ્ર. ચંદુભાઈ પટેલ, પ્ર. પ્રદૂષોરભાઈ પારેખ, પ્ર. સુરેશ મહેતા, પ્ર. શકોરભાઈ ઠક્કડ, પ્ર. રેણીતભાઈ ગાંધી, પ્ર. પ્રવિષ્ટભાઈ રાહ,

પ્ર. શ્રીકિરતભાઈ પરીણ.

(૧૯૯૯-૨૦૦૦)

શ્રી હરિવલ્લભદાસ જાણિદાસ કોમર્સ કોલેજ,
આશ્રમરોડ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬.

• સંપાદક મંડળ •

પ્ર. એ. એમ. પટેલ

પ્રા. ડૉ. વર્ષાબહુન શાહ • પ્રા. બિપિનભાઈ શાહ

પ્રા. એસ. પી. મહેતા • પ્રા. ધીમંત પી. સોની

• વિદ્યાર્થીઓ •

કુ. બીના ગજુજર • અમિત રાવલ • પાવન ખુચ

● પ્રકાશક : આચાર્યશ્રી એચ. કે. કોમર્સ કોલેજ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬

● મુદ્રક : અર્થ કોમ્પ્યુટર, ૨૭, અડવાણી માર્કેટ, દિલ્હી દરવાજા બઢાર, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૪ ફોન : ૫૬૨૪૪૩૦૬

હદ્યાંજલિ

અસત્યો માહેરી પ્રભુ પરમ સત્યે તું લઈએ, ઊડા અંધારેથી પ્રભુ પરમ તેજે તું લઈ જા... આપણી સંક્રિતિએ અંધકાર, પ્રકાશ, સત્ય-અસત્ય, પાપ-પુણ્ય, જીવન-મૃત્યુને ર્થીકારેલ છે. મજૂષ્ય અજ્ઞાન, વહેમ, હંબ, અભિમાન, રાગ-ક્રેષણ અંધકારમાં ગરકાવ થઈ ગવેલ છે. આ અંધકારમાંથી બહાર નીકળવાનો ઉપાય છે. અંતરમાં સાચા ઝાબનો હીફી પ્રગટાવવો પડે, આંતરિક થેતવાને તેજેભય બળાવવી પડે, મનને સ્વરૂપ રાખવું પડે, જીવનમાં જગરુકતા રાખવી પડે અને નિર્મલ હૈયામાંથી અવિરતપણે પ્રેમ-જરાણ વહાવવું પડે, જસ પછી તો જીવન આનંદોલાસથી હર્યું બર્યું બની જાય...

હે સુધામથી... ! મારું આ ઝૂટવું થોવન અખંડતાથી હરિયાળી સમુ જિલાવું ને લસતું રહે, સાથે આધિ-વ્યાધિ કે ઉપાધિથી અલિપા રહી જીવનને અનંતકાળ સુધી પમરતું રાખી શકું, મહેંક પ્રસરાવી શકું, તે ત્યારે જ શક્ય જને એ તમારી પ્રેમોપાસનાના રસમથી નવરંગાથી મારા દેહના પ્રત્યેક આણું આણું દેખકી, વિકસી, જિલહાસ કરતા રહે...

મારી જિંદગી નિર્માલ્ય, નીરસ, બોજારૂપ ને અજ્ઞાપાભર્યી વમળોમાં વમળાઈ ન રહે તેનો એક માત્ર ઉપાય કે આપ આપના મંદ મંદ હાસ્ય કરતા જિલોલ પુષ્પોની પંખડીઓ સમુ આપનું પ્રસન્ન વદન કરું છીન...

મારું સમરત જીવન આપના અપ્રાપ્ય મધુરા મહામૌંદા ભિલનથી મારું ખાલીપાબર્યું, અંતરબર્યું લીલુંછમ લહેરાવું રાખી શકું, અરે, એ અનેરી તમ્પુરી સનોહ-સાધનામાં મદમરતબર્યું લીન રહે કે જેથી તમારા ભીના સાબિધ્યની મધુરતમ, સુખમયતા વરસતી રહે ને મારી હૈયા ધરતી તેના કોરાં જસ જીલતી રહે. અરે, મારી ઊંક બેઠક સૂત્રાં-જગતાં તમારો લીલા કૂણાં પાન સમો કોમળ કરનો સુધામય સંસ્પર્શ પામી રહું અને એ અલોકિક પ્રસન્નતાનું આમીજલ આડઠ હું જીવનબર પીવો રહું...

મારી જીજી કોઈ અપેક્ષા નથી, છે એક માત્ર સ્વાનને સાકાર કરવાની... કે મારું અંતર પ્રકુલ્પલવાથી જિલાવું રહે અને તેમાંથી પ્રગટાવા પ્રેમ પુષ્પોની હૃદ્યાંજલિ આપના ચરણકમળમાં અપી શકું અને જીવન ધ્વ્યતા સાથે કૃત્યકૃત્યવાની લાગણી અનુભવું, જેને મારા જીવનું સર્વોત્તમ સૌભાગ્ય સમજીશ.

અનુકમણિકા

૧.	સંપાદકીય	પ્રા. ડૉ. વર્ષાબહેન શાહ	૫
૨.	આચાર્યનું નિવેદન	પ્રિ. એ. એમ. પટેલ	૬
૩.	પ્રેરકામૂર્તિ યશવંતભાઈ	પ્રા. મદનમોહન વૈષ્ણવ-નિયામકશી	૧૪
૪.	ગુજરાતના મધ્યમ વર્ગનો બદલાતો ચહેરો	પ્રા. રમેશ બી. શાહ	૧૫
૫.	તથાગત ભગવાન બુદ્ધ	જાધવ પ્રીતિ એસ.	૧૭
૬.	‘હું બેઠો છું....’ (કાવ્ય)	વડોદરિયા હર્ષદ બી.	૧૮
૭.	વ્યક્તિ પરિચય-ડૉ. અમર્ય સેન	શાહ જિગર આર.	૧૯
૮.	ઉધારી રખુંથે બારી (કાવ્ય)	પટેલ જયશ્રી પી.	૨૧
૯.	હું વરસું.... (કાવ્ય)	અલ્લભાઈ શ્રીદ્રા	૨૧
૧૦.	ભારત-પાક સંબંધોની આસપાસ	પ્રા. મકાશ ન. શાહ	૨૨
૧૧.	સુખની શોધ	જાની રથના વી.	૨૪
૧૨.	‘કુર્બાની’ (કાવ્ય)	મૌર્ય મનોજ આર.	૨૪
૧૩.	છાઈકુ	વિજન રાવલ	૨૪
૧૪.	૨૧ મી સદીમાં આર્થિક વિકાસની સમસ્યાઓ	ડૉ. ધવલ મહેતા	૨૫
૧૫.	શિક્ષણ-એક વિભાવના	પ્રિ. એ. એમ. પટેલ	૩૦
૧૬.	છાઈકુ	પ્રિ. એ. એમ. પટેલ	૩૧
૧૭.	‘જાસોરયાત્રા-જાસોર ટ્રેક્ટિંગ કેમ્પ’	શુક્રલ અલકેશ ડી.	૩૨
૧૮.	‘અન્ન અછત દુર્વ્યા અને ઉકેલ’	શુદ્ધાસમા સરોજ બી.	૩૪
૧૯.	ડિપોઝિટરી પ્લેટફોર્મ (Depository System) -એક ગ્રાથમિક ઘ્યાલ	પ્રા. એમ. બી. ગાંધી	૩૬
૨૦.	સમયનો સહૃપયોગ	કરી અનિતા રામનિહોર	૩૮
૨૧.	છાઈકુ	મબુજી આઈ.	૩૮
૨૨.	તમે....	રાજ ‘મન’	૩૯
૨૩.	જીવનના ગણન સ્વભાવિતો	નિપા પંડિત	૪૦
૨૪.	ઉપકારનો અપકાર આપ્યો મે (કાવ્ય)	અવની એચ. શાહ	૪૧
૨૫.	જવાની તો બસ જવાની (કાવ્ય)	દવે ધવલ ડી.	૪૧
૨૬.	સ્વમાની સૌંદિત્યકાર-નિરદ ચૌપરી	પ્રા. ધીમત સોની	૪૨
૨૭.	કહેવું છે (કાવ્ય)	મૌલિક એસ. ભાવસાર	૪૪
૨૮.	કરફ્યુ (કાવ્ય)	પ્રજાપતિ શોભા એમ.	૪૪
૨૯.	અફસોસને આસન કરી ન આપો	સોલંકી સોનલ હેમંતકુમાર	૪૫
૩૦.	મન (કાવ્ય)	નિપા પંડિત	૪૬
૩૧.	જિંદગી કેવી છે ? (કાવ્ય)	શાહ અવની હસમુખલાલ	૪૬
૩૨.	આવતી કાલના નાગરિકોને	અવનિકા એ. પટેલ	૪૭
૩૩.	છાઈકુ	પ્રિ. એ. એમ. પટેલ	૪૭
૩૪.	નારી તું નારાયણી	આદેશરા પાયલ એચ.	૪૮
૩૫.	‘પ્રેમ’ના અઢી અસર	શાહ નિરવ જી.	૫૦
૩૬.	હાઈકુ	પ્રિ. એ. એમ. પટેલ	૫૧

૩૭.	મારા હોવાનો વિસ્તાર....	પ્રા. ડૉ. વધુબહેન શાહ	૫૨
૩૮.	આંભજાન અને લોભ : ગીતા-સાર	સોની જીજા આર.	૫૫
૩૯.	અતૃટ બંધન (કાવ્ય)	દવે રેજલ પી.	૫૬
૪૦.	'ફોરમ' (કાવ્ય)	મિતેખ બ્રહ્મભૂ	૫૬
૪૧.	સફળતા	આદેશરા પાયલ એચ.	૫૭
૪૨.	સમય (કાવ્ય)	વિજન રાવલ	૫૮
૪૩.	ગાંધીજાઈ આર્થિક વિચારધારા	પ્રા. બિપીનભાઈ શાહ	૫૮
૪૪.	વિજ્ઞાણુમય વેપાર (E-Commerce)	પ્રા. એસ. પી. મહેતા	૬૦
૪૫.	શૈશવ	પટેલ હસમુખ જ.	૬૪
૪૬.	'અર્જુનનો અહ્નમુ'	ઠક્કર સેજલ બી.	૬૫
૪૭.	રૂપિયો (કાવ્ય)	પટેલ કલ્પેશ આર.	૬૬
૪૮.	અંજામ	શાહ સચિન એસ.	૬૭
૪૯.	'ચંદ્રદશને'	પટેલ અસ્મિતા આર.	૬૮
૫૦.	'વેદના' (કાવ્ય)	મનીષા ગુર્જર	૭૦
૫૧.	'પ્રભુ દિવાનાઓ' (કાવ્ય)	સોલંકી જીયોતિકા એમ.	૭૦
૫૨.	સારું થયું (કાવ્ય)	મહેન્દ્રભાઈ સોલંકી	
૫૩.	અસ્તિત્વનું લક્ષ્ય	શાહ મલય કે.	૭૧
૫૪.	ભીડમાં, થોભાવો (કાવ્ય)	બીજા ગજજર	૭૨
૫૫.	વ્યક્તિત્વના રંગો	શાહ મોનિકા એ.	૭૩
૫૬.તો થયું છે, મળે કે ન મળે (કાવ્ય)	પ્રે. એ. એમ. પટેલ	૭૪
૫૭.	પ્રેમનું પ્રભુત્વ	દેવધાની બી. ભારદીયા	૭૫
૫૮.	હુઠા	જાલા હનુમા બી.	૭૬
૫૯.	સ્વીમુક્તિ	કિનમાબવાલા મેત્રી એ.	૭૭
૬૦.	આંધોજન પંચ એક અભ્યાસ	કોમલ ઠક્કર	૭૮
૬૧.	ઓરિસા વાવાજોહું : આંધે દેખ્યો અહેવાલ	પટેલ દિનેશકુમાર એ.	૭૯
૬૨.	આપણી કોલેજની અભ્યાસેતર બૌદ્ધિક અને કલાને લગતી પ્રવૃત્તિઓ	પ્રા. સુમનાભાઈ દેસાઈ, પ્રા. ધીમન્ન સોની	૮૧
૬૩.	કોલેજની રમતગમત કેતની પ્રવૃત્તિઓનું વિહંગાવલોકન	પ્રા. નવીનભાઈ શાહ	૮૩
૬૪.	આપનું આગમન (કાવ્ય)	દાઈક દવે 'દાઈ'	૮૪
૬૫.	અમારા સાજા કરતાં તો સારું ભાવળનું ઝાડ (કાવ્ય)	રાજ 'મન'	૮૪
૬૬.	શિક્ષણ (કાવ્ય)	સિંગાલા જીયોતિ સી.	૮૪
૬૭.	રાખ્યીય સેવા પોજના (એન.એસ.એસ.)ની પ્રવૃત્તિનો અહેવાલ	પ્રા. કમલભાઈ શુક્રલ	૮૪
૬૮.	એન.સી.સી. પ્રવૃત્તિનો અહેવાલ	પ્રા. શેતાંગભાઈ ક્રિવેદી, પ્રા. સંધ્યાબહેન પટેલ	૮૭
૬૯.	સાહિબો, ફરજ (કાવ્યો)	પ્રા. એ. એમ. પટેલ	૮૮

એચ. કે. કોમર્સ કોલેજનો દિવિપ વાર્ષિક અંક 'સંવેદન' રજૂ કરતાં અમે આનંદ અને ગોરવની લાગળી અનુભવીએ છીએ. સામયિક પ્રકાશનના ગતવર્ષના, અમારા પ્રથમ પ્રયાસને. વડીલો, વિદ્યાર્થીઓ અને વાતીઓ તરફથી જે પ્રશંસનીપ આવકાર મળ્યો તેનથી અમારા ઉત્સાહને વધુ રેગ મળ્યો છે.

વિદ્યાર્થીઓમાં ધૂપાયેલી સર્જનશક્તિની અભિવ્યક્તિ-આ સામયિકનો મુખ્ય હેતુ અહીંથી મૂર્તિમાન થાય છે. ફૂલોમાંથી સહજ રસ-સુગંધ જરે તેમ અમારા વિદ્યાર્થીઓની ફુતિઓ અહીં ખીલે છે, તે આ અંકને સમૃદ્ધ કરતી વિવિપ કાબ્ય રચનાઓમાંથી જોઈ શકાય છે. મુગધાવસ્થાના પ્રથમ પ્રણાયને ગીતના ભર્મિકાઓ વિવેચકને કલા અને કસબની દર્શિએ કદાચ ઉત્તરતા લાગે પડ્યા તેમાં છલકાતાં ભાવસ્પદનોની તાજગી છદ્યને તરબોળ કરે છે. સાંપ્રદાતા સમાજના સમસ્યાઓથી વિદ્યાર્થીઓ ચુપચિયિત છે, તે અમના લેખો પૂરવાર કરે છે. અનેક વિષયોનું સ્વાધ્યાપ-લેખન કરતા અધ્યાપકના અભ્યાસલેખો આ અંકનું આગામું પાણું છે.

અમારી કોમર્સ કોલેજ વિવિપ વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓથી ધ્યાયમે છે. શિક્ષણની સાથે સાથે શિક્ષણપૂરક પ્રવૃત્તિઓ વિદ્યાર્થીના વ્યક્તિવિકાસ અને ચારિત્ર્ય ઘડતર માટે અનિવાર્ય અનુભૂતિ પૂરક સાધન છે. આ અંકમાં સમાવાયેલ પ્રવૃત્તિઓના અહેવાલો સ્વયં આ સાપનની સાર્વકતા સૂચવી થાય છે. વર્ષાનારની શૈક્ષણિક અને સાંસ્કૃતિક કામગીરીની વિવિપ વિગતો આચાર્યશ્રીના નિવેદનમાં પ્રતિનિબિદ્ધ થાય છે.

અમારી સંસ્થાના આદરશીપ વડીલ પુ. પદ્ધતિભાઈ શુક્લના નિધનથી અમને જે ખોટ પડ્યે છે તેને શાલ્ફોમાં મૂરી શકાય તેમ નથી. સંસ્થામાં કામ કરતી દરેક વ્યક્તિને વધુ છુંબંત-કાર્યક્રમ બનાવતી અમની અદ્ય પ્રેરણાશક્તિ વિના અમે જીણે નોંધારાં બની ગયા છીએ તેની અહીંથી સખે નાંદે લઈએ છીએ. આ સમગ્ર અંક તેઓશ્રીની પુષ્પસ્મૃતિને ભાવાંજલિ સ્વરૂપ છે.

આચાર્ય અને સંસ્થાનો સહકાર, અધ્યાપકોનું પ્રોત્સાહન અને રસ તથા વિદ્યાર્થીઓનો ઉમંગ અને મહેતાનથી જ આ અંકનું પ્રકાશન શક્ય બને છે. આ અંકનું પ્રકાશન વર્ષોવર્ષ ચાલુ જ રહે તેવી અમારી આશા અને અપેક્ષા છે. મા સરસ્વતીના વીજા જંકારથી ગુજરાતા વિદ્યા-કુલાના સૂર-ધ્વનિ વિદ્યાર્થીઓની છદ્યવીજાને અષ્ટાષ્ટાવતા રહે તેવી પ્રાર્થના છે.

આ અંક તૈયાર કરવામાં જે જે મિત્રોએ અમને સહકાર આપ્યો છે તે સહુ પ્રત્યે અમે જરૂર કૃતસત્તાની લાગળી વ્યક્ત કરીએ છીએ.

આચાર્યશ્રીનું નિવેદન

• પ્રિ. એ. બોમ. પટેલ

કોલેજનું સામયિક એ કોલેજના અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓએ કરેલા શૈક્ષણિક કાર્યને વાચ્ય આપનાં અંગ છે. કોલેજમાં વર્ષભર થેલી પ્રવૃત્તિઓનું પ્રતિબિંબ પાડતો અરીસો છે. 'સંવેદન'ના નામે તેનો આ દ્વિતીય અંક અમે પ્રગટ કરી રહ્યા છીએ તેનો મને આનંદ છે.

કોલેજનું સામયિક બદાર પાડવાનું દિશિબિદુ સમજુએ તો... સામાન્ય રીતે કોલેજો સરકારના કે સમાજના અનુદાનથી ચાલે છે. તેથી કોલેજ પોતે કરેલ કાર્યોનો સમજને હેવાલ આપવો જોઈએ તે માટેનું સચોટ માધ્યમ કોલેજનું સામયિક છે.

સામયિક વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકોને નિયમિતપણે સ્વાધ્યાપ કરવાનું, મૌલિક રીતે વિચારવાનું અને સર્જનાત્મક લેખનનું નિમિત પૂરું પડે છે.

વર્ગ શિક્ષણ ઉપરાંત વિદ્યાર્થીઓમાં પડેલી વિવિધ શક્તિઓને શોધિને તેને યોગ્ય વાચ્ય આપવાનું અને વિકસાવવાનું જે કાર્ય અધ્યાપકો કરે છે તેનું પ્રતિબિંબ સામયિક જીલે છે.

કોલેજમાં ચાલતી વિવિધ શૈક્ષણિક, સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ જેવી કે રમતગમત, એન.સી.સી., રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના, ચર્ચાસભા, નાટ્ય વગેરેમાં વિદ્યાર્થીઓની જે રચનાત્મક શક્તિ વ્યક્ત થાય છે તેની નોંધ સામયિકમાં લઈને સુન્ય ક્રાંતિકા કરી શકાય છે. આ બધી પ્રવૃત્તિઓને પરિણામે વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકો વચ્ચે આત્મિય સંબંધોનો જે સેન્ટુ રચાય છે તે કોલેજના સામયિકમાં દિશિગોચર થાય છે.

ઐતિહાસિક ઉપરોક્તા

એચ. કે. કોમર્સ કોલેજ બ્રહ્મચારી વાડી ટ્રસ્ટ હસ્તકની કોલેજ છે, જેનું સંચાલન ગુજરાત વિદ્યાસભા કરે છે, તેથી ગુજરાત વિદ્યાસભા કોલેજની માતૃસંસ્થા છે. આજથી દોદસો વર્ષ પહેલાં ગુજરાતી સાહિત્ય અને ભાષાકીય જ્ઞાનનો વ્યાપ વધે તે દિશિએ સર એલેક્ઝાન્ડર ડિન્લોક ફાર્બ્સ નામના અંગેજ અધિકારીની શુભનિહાથી ગુજરાત વનકિયુલર સોસાયરી અસ્ટિત્વમાં આવી હતી, જેનું પાછળથી નામાભિધાન ગુજરાત વિદ્યાસભા થયું. આ સંસ્થાને ઉત્તમ વિદ્યાનો, સાહિત્યકારો અને સમાજસેવકોના સહકારથી પ્રથમ વર્તમાનપત્ર, પ્રથમ કન્યાશાળા અને 'બુદ્ધિપ્રકાશ' નામનું

પ્રથમ માસિક પ્રગટ કરવાનો પણ માપ્ત થયો છે. અનેક પ્રકારનું સાહિત્ય અને તેને લગતાં પુસ્તકોનું ગુજરાતીમાં ભાષાંતર કરવામાં આવ્યું છે, તેટબું જ નહીં સંદર્ભગ્રંથો પણ પ્રગટ કરવાનું ભગીરથ કાર્ય આ સંસ્થા દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે. ઉચ્ચ પ્રકારની વિદ્યાઓ ગુજરાતીમાં પ્રગટે, સંશોધન કાર્ય ધબકતું રહે અને લોકોનું બૌદ્ધિક સત્તર ખીલે તે દિશિએ વિદ્યાસભા સતત પ્રયત્નશીલ રહી છે.

સ્વ. કવિશ્રી દલપતરામ, સ્વ. આનંદશંકર બુવ, સ્વ. દાદાસાહેબ માવલંકર, સ્વ. રસિકલાલ પરીખ, સ્વ. શેઠશ્રી ચીનુભાઈ, સ્વ. લેલ. બળવંતભાઈ ભણ, સ્વ. પશવંતભાઈ શુક્લ વગેરેની ડાર્યદક્ષતાને કારણે વિવિધ વિષયોનું અનુસ્નાતક શિક્ષણ અને સંશોધનનું કર્ય કરવાનું શ્રેષ્ઠ આ સંસ્થાને મળ્યું છે જેને વેગ આપવાનું કામ હાલ ભો. જે. વિદ્યાભષન કરી રહ્યું છે. આ સંસ્થાએ પત્રકારત્વ અને નાટ્યવિદ્યા જેવા વિષયોના શિક્ષણની શરૂઆત કરેલી.

આ સંસ્થા દ્વારા ભો. જે. વિદ્યાભષન ઉપરાંત શ્રી હરિવલ્લભભાસ કાળિદાસ કોમર્સ કોલેજ, શ્રી હરિવલ્લભભાસ કાળિદાસ આર્ટ્સ કોલેજ, બ્રહ્મચારી વાડી સંસ્કૃત પાઠ્યાળા, પ્રેમાભાઈ હોલ, હીમાભાઈ હોલ, આર. બી. આર. સી. ગર્વસ હાઈસ્કૂલ વગેરેનું સંચાલન પ્રસંશાનીય રીતે ચાલે છે. આ પરંપરાઓને જાળવવાનું કાર્ય શેઠશ્રી શેણિકભાઈ, શેઠશ્રી જ્યકૃષ્ણભાઈ, પ્રો. કે. કા. શાસ્ત્રી, પ્રો. પુરુષોત્તમ માવલંકર, ડૉ. ચીનુભાઈ નાયક, પ્રો. મદનમોહન વૈષ્ણવ તેમજ અન્ય વિદ્યાન અધ્યાપકો કરી રહ્યા છે.

નામાભિધાન

૧૯૮૫માં બ્રહ્મચારી રામાનંદના નામ પરથી રામાનંદ વિદ્યાલય લાલ દરવાજા પાસેના એક બંગલામાં શરૂ કરેલું. સારા નરીમે વિદ્યાપ્રેમી અને ઉદ્ઘોગપતિ શેઠશ્રી જ્યકૃષ્ણભાઈ અને તેમના ભાઈઓએ તેમના પિતાશ્રીના પુષ્પસ્મૃતિમાં કરેલ ઉદાર સભાપતિશી આર્ટ્સ કોલેજના નામ જોડવામાં આવ્યું અને ટ્રસ્ટે નવું મકાન બનાવવાનું ભગીરથ કાર્ય કર્યું. વાણિજ્યના શિક્ષણસેવા દેશ અને શહેરની જરૂરિયાતને મહત્વાનું અંગ. ગણી ટ્રસ્ટે ૧૯૯૮માં આર્ટ્સ કોલેજના મકાનમાં બપોરના સમયની કોમર્સ કોલેજ શરૂ કરી.

આચાર્યો:

૧૯૬૮થી ૧૯૮૯ સુધી કુશળ વહીવટકર્તા અને બેન્કિગ તથા કોમર્સ વિષયના નિષ્ઠાત શ્રી ધીરુભાઈ વેલવને આચાર્ય તરીકે સેવાઓ આપેલી. અધ્યાપકોના સહકારથી દિસ્ટિસ્પન્ન અને શૈક્ષણિક નેતૃત્વ દ્વારા કોલેજે નોંધપાત્ર પ્રગતિ કરી. શ્રી ધીરુભાઈએ ૧૯૮૯ના વર્ષમાં સૈચિંક નિવૃત્તિ લીધી. પ્રો. વિક્રમભાઈ પંડ્યાને (૧૬-૬-૮૮ થી ૧૬-૧૧-૮૯) અને પ્રો. મહેન્દ્રભાઈ ગાંધીએ (૧૭-૧૧-૮૯ થી ૧૫-૬-૯૭) કાર્યકારી આચાર્ય તરીકે સેવાઓ આપેલી. ૧૯૮૭થી ૧૯૮૯ સુધી દીર્ઘદિન, સૌખ્ય છતાં તેજસ્વી, એકાઉન્ટન્સી વિષયના ઊંડા અભ્યાસી શ્રી. આર. એચ. વ્યાસ સાહેબ પોતાની હૃદાસુજ, સજજનતાપૂર્ણ વ્યવહાર અને જ્ઞાન સજજતાથી નિષ્ઠાવાન અને શિક્ષણપ્રેમી અધ્યાપકોના સહકારથી કોલેજની પરસ્પરાઓને ટકાવીને નોંધપાત્ર પ્રગતિ સાધી અને તેઓ જૂન, ૧૯૮૯માં નિવૃત્ત થયા પછી હું આચાર્ય તરીકેની જવાબદારી ધ્યાશક્તિ નિભાવી રહ્યો છું.

વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યેનો અભિગમ અને કાર્યપદ્ધતિ

વિદ્યાર્થીઓને સારી રીતે શિક્ષણ આપીને યુનિવર્સિટી પરીક્ષા માટે તૈયાર કરી ઊંચું પરિષ્કામ લાવવા તે આજે કોલેજનું મુખ્ય અને મહત્વનું કાર્ય ગજાપાય છે. પરંતુ તે એક આનુષ્ઠાનિક ઉદ્દેશ છે. વિદ્યાર્થીઓમાં રહેલી અનેકવિષ્ય શક્તિઓને શોધીને તેમનો વિકાસ થાપ તે માટે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કરીને ચારિત્યનું ઘડતર કરવું એ કોલેજનો પાયાનો ઉદ્દેશ છે. આ પ્રવૃત્તિ દ્વારા 'કોલેજ' અને 'કોચિંગ ક્લાસ' વચ્ચેનો ભેદ સ્પષ્ટપણે ઉપસી આવે છે. મયાર્દિત સાધનો અને પ્રવર્તમાન વાતાવરણને લક્ષ્યમાં લઈને પણ પોતાની આગસને ખંખેરી, વિદ્યાર્થીઓ પાસેથી સારી રીતે કામ લઈ પરસ્પરના કર્તવ્યને ઢંઢોળવાનું અને પ્રેરણ આપવાનું મહત્વનું કામ અમે કરીએ છીએ. આ કાર્ય માટે અધ્યાપકોની નિષ્ઠા અને વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યેની તેમની પ્રેમભાવના કારણભૂત છે.

આ ઉદ્દેશો નજર સમસ્ક રાખીને તેને પાર પાડવા નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણેની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ અમે કરીએ છીએ :

- (૧) સ્વાધ્યાયલેખન (એસાઈનમેન્ટ) પર વધુ ભાર આપવામાં આવે છે, જેથી વિદ્યાર્થીઓએ કરેલ સ્વાધ્યાયમાં પડતી મુશ્કેલીઓનો ઉકેલ ચાલુ અભ્યાસ દરમિયાન શક્ય બને છે.
- (૨) કોલેજમાં 'મત્યાયન' નામનું લીતપત્ર ચલાવીએ છીએ. વિદ્યાર્થીઓએ લખેલા લેખો, વાર્તાઓ,

કઢેવતો, સ્વરચિત કાબ્યો, કરેલા નાંડલ્યો, દીરેલા ચિત્રો, પાડેલા કોટા વગેરેને બોર્ડ પર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. જેનાથી અન્ય વિદ્યાર્થીઓ પ્રેરણ પામી પોતાની શક્તિઓને રુચિ અને રસ પ્રમાણે જ્ઞાગળ પથાવી શકે છે.

- (૩) નોટિસ બોર્ડ પર નિયમિતપણે સુવિચારો લખવામાં આવે છે જે વિદ્યાર્થીઓને નૈતિક આદર્શો પૂર્ણ પાડે છે.
- (૪) આંતરિક ક્લોટીઓ પૂરતી ગંભીરતાથી લેવાય છે અને મૂલ્યાંકનમાં ખોરી ઉદારતા દાખવવામાં આવતી નથી.
- (૫) વિશેષ યોગ્યતા મેળવનાર તેજસ્વી વિદ્યાર્થીઓનું પંદરમી ઓંગસ્ટે અને રહ્યી જાન્યુઆરીએ પદારેલ મહાનુભાવોના હાથે અભિવાદન કરવામાં આવે છે અને તેમને 'પુરસ્કાર' પણ આપવામાં આવે છે જેથી બીજા વિદ્યાર્થીઓ તેમાંથી પ્રેરણ લઈ વધુ મહેતન કરવા પ્રેરણ.

પસેલીએ શિક્ષણની પ્રક્રિયાઓ બને તેવો અભિગમ આ માટે

- (૧) વિદ્યાર્થીઓએ પરીક્ષામાં ઉત્તરો લખવવામાં કરેલી ભૂલો અધ્યાપકો નોંધી રાખે અને પછી તે વર્ગમાં સુધરાવે તેવો આગ્રહ રખવવામાં આવે છે.
- (૨) તપાસેલી ઉત્તરવહીમાં વિદ્યાર્થીની વક્તિગત ભૂલો નોંધીને તેની સાથે ચર્ચા કરવી એવો ઉપકરણ ચલાવવવામાં આવે છે.
- (૩) વિદ્યાર્થીઓ નિયમિત અભ્યાસ કરતા રહે તે દાખિએ 'હોમ્વર્ક' પદ્ધતિ અપનાવાય છે. હોમ્વર્કને આંતરિક ગુણાંકનની ગંભીરીમાં મહત્વ અપાય છે.

વિષય વિભાગ દ્વારા વર્ગશિક્ષણ ઉપરાંતની પૂરક પ્રવૃત્તિઓ

આ માટે -

- (૧) અર્થશાસ્ત્ર વિષયના વિદ્યાર્થીઓને તે વિભાગના અધ્યાપકો વિધાનસભા, આઈ.આઈ.એમ., સરદાર પટેલ ઇન્સ્ટિટ્યુટ વગેરેની રૂબરૂ મુલ્યાંકન લઈ પ્રત્યક્ષ કર્યાદીની જાણકારી મેળવે છે.
- (૨) એકાઉન્ટન્સી વિષયના અધ્યાપકો વિદ્યાર્થીઓની સાથે આભાદ તેરી, ઈફકો જેવા એકમોની શૈક્ષણિક મુલાકાત લે છે. તેમ જ ગ્રેજ્યુઅશેન પછી શું તેનું માહિતીસભર જ્ઞાન વિદ્યાર્થીઓને આપે છે જે જીવનભાયું બની શકે છે.

(3) અંકડાશાખ વિભાગ તરફથી બેન્ક રીકૂટમેન્ટ, એલ.આઈ.સી., પોસ્ટ અને ટેલિગ્રાફ, કલાસ વન ઓફિસર વગેરેની સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાઓ માટે માહિતીસભર જ્ઞાન આપવામાં આવે છે.

(4) અંગ્રેજ વિભાગ તરફથી વધારાના વર્ગો ગોઠવીને અંગ્રેજ સાચું અને સાચું કેમ લખાયું અને બોલાયું તેનું પાયાનું શિક્ષણ આપવામાં આવે છે.

આંતરવિષય અભિગમ કેળવવો

આ માટે -

(1) વિદ્યાર્થીઓ પોતે અભ્યાસકભ્રમાં વિષયો ઉપરાંત અન્ય વિષયો વિશે માહિતી અને જ્ઞાન મેળવે તે માટે વખતોવખત અન્ય વિષયના નિષ્ણાતોના પ્રવયનોનું આયોજન કરવામાં આવે છે જે વિદ્યાર્થીઓના વક્તિત્વના વિકાસમાં સહાયક બને છે.

(2) 'સ્ટાફ ટી ક્લબ'માં કોલેજના અધ્યાપકો દ્વારા થતાં વ્યાખ્યાનો અને ચર્ચાઓમાં પણ આંતરવિષય જ્ઞાનકારીનો અભિગમ રખાય છે.

(3) 'સ્ટાફ ટી ક્લબ'માં રિસેસ દરમિયાન અધ્યાપક ખંડમાં જરૂરી સૂચનાઓ, નોટિસો, યુનિવર્સિટી અને સરકારશીના પરિપત્રો વિશે માહિતી આપવામાં આવે છે અને જરૂરી ચર્ચાવિચારણા પણ થાય છે.

(4) 'સ્ટાફ ટી ક્લબ'ના ઉપકમે પરિસંવાદો પણ યોજવામાં આવે છે.

(5) ગ્રંથાલયનો ઉપયોગ અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓ બને તેટલો વધુ કરે તે માટે ભાર મૂકવામાં આવે છે.

વિદ્યાર્થી કાર્માં નિર્ધિય કે બેદયાન

ન રહે તેવા પ્રયત્નો

આ માટે -

(1) સામાન્ય રીતે ભણાવતી વખતે વચ્ચે વચ્ચે વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્નો પૂછવાની પદ્ધતિની સાથે પ્રયોગાત્મક રીતે પ્રશ્નો પૂછવાની પદ્ધતિનો ખાસ આગ્રહ રાખવામાં આવે છે.

(2) વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા પ્રશ્નો પૂછાય અને તેના જવાબો અધ્યાપકો પાસેથી મેળવાય તેથો આગ્રહ રખાય છે.

(3) વિદ્યાર્થીઓને વર્ગમાં નોંધ આપવાને બદલે વ્યાખ્યાન સાંભળતાં સાંભળતાં જાતે નોંધ કરે તેવો આગ્રહ રખાય છે. આનાથી વ્યાખ્યાન દરમિયાન વિદ્યાર્થી માનસિક અનુસંધાન સાપવાની સાથે એકાગ્રતા કેળવે છે.

સ્પર્ધાના આયોજન દ્વારા તાલીમ આપવી

વિદ્યાર્થીઓમાં કૌશલ પ્રગટાવવા અને ઉત્સાહ ટકાવી રાખવા વિવિધ સ્પર્ધાઓ યોજવામાં આવે છે. સ્પર્ધાઓ યોજાતાં પહેલાં વિદ્યાર્થીઓને યોગ્ય માર્ગદર્શન અને તાલીમ આપવાના કાર્યને મહત્વનું માનીએ છીએ. એ માટે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓના ઇન્ચાર્જ અધ્યાપકો અને અન્ય નિષ્ણાતો દ્વારા તાલીમનું આયોજન કરવામાં આવે છે. કાર્યશિબિર પણ યોજાએ છીએ. દા.ત. ક્વીઝની સ્પર્ધા માટે વાચનસામગ્રી અને યોગ્ય માર્ગદર્શન પૂરું પાડવામાં આવે છે. લેખિત કસોટી યોજને શુદ્ધાકને આધારે સ્પર્ધકોની પસંદગી થાય છે. જેથી અન્ય કોલેજો અને સંસ્થાઓ દ્વારા યોજાતી સ્પર્ધાઓમાં પણ વિદ્યાર્થીઓ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લે છે.

વ્યાખ્યાનશૈશીણનું આયોજન

છેલ્લાં ચાર વર્ષથી પ્રદિભિન્નરી પરીક્ષા અને વાર્ષિક પરીક્ષા વચ્ચેના સમયગાળામાં અધ્યાપકભડકમાં શૈક્ષણિક સપ્તાહ યોજવામાં આવે છે. તેમાં જુદા જુદા વિષયના મહાતુભાવો અને નિષ્ણાતો પથારીને જુદા જુદા વિષય પર માહિતીસભર અને મનનીય પ્રવયનો આપે છે. પ્રશ્નોત્તરીથી ચર્ચા રસપ્રદ બની રહે છે. સમગ્રતયા આવા કાર્યકર્મો આનંદ અને જ્ઞાનવર્ધક બને છે.

(1) સ્વ.મુ.શ્રી યશવંતભાઈ શુક્રે 'શૈક્ષણિક સમસ્યાઓ પ્રશ્નોત્તરી સ્વરૂપે' અને 'અધ્યાપન ઉપરાંત અધ્યાપકોનું કર્તવ્ય' તેમજ 'વર્તમાન પરિપ્રેક્ષયમાં શિક્ષકો, પરીક્ષાઓ અને નૈતિક મૂલ્યો.'

(2) પ્ર.આર. એચ. વ્યાસે 'શિક્ષણ પદ્ધતિ અને મૂલ્યાંકન' તેમજ 'સંચાલનમાં ઉચ્ચાલકતા'.

(3) પ્રો. ધવલભાઈ મહેતાએ 'જગતના આર્થિક પ્રવાહો મેનેજમેન્ટના સંદર્ભમાં' અને 'ભારતમાં મેનેજમેન્ટ કોરે વિકસી રહેલા નવા પ્રવાહો'.

(4) પ્રો. રમેશભાઈ શાહ 'શિક્ષક તરીકેના મારા અનુભવો' અને 'શિક્ષણના ઉદેશો' તથા '૨૦મી સદીમાં ગુજરાતના મધ્યવર્ગમાં પરિવર્તનો'.

(5) ડૉ. હિલાબદેન પાઠકે 'લીઓ પર બળાત્કાર'.

(6) ડૉ. ચીનુભાઈ નાયકે 'ઈતિહાસની આરસીમાં અમદાવાદ'.

(7) ડૉ. પી. કે. મહેતાએ 'હુરસ્થ શિક્ષણ પદ્ધતિ વિભાવના અને ઉપયોગિતા'.

(8) ડૉ. વધુબિહેન શાહે 'સાહિત્યકાર ગુણવંત શાહનું ચિત્તન'.

- (૮) ડૉ. રોહિતભાઈ શુક્રલે 'ડૉ. અમત્ય સેન અને ગુજરાતનો પ્રાણપ્રશ્ન નર્મદા યોજના'.
- (૧૦) પ્રો. પ્રકાશભાઈ ન. શાહે 'ભારત પાક સંબંધો' વગેરે વિષય પર આપેલાં મનનીય પ્રવચનો બદલ અમે કૃતજ્ઞતા અનુભવીએ છીએ.

અધ્યાપન સાથે વિશેષ યોગ્યતા

અધ્યાપકમિનો અધ્યાપન કાર્ય ઉપરાંત પોતાના વિષયના સેમિનારો અને અધિયેશનનોમાં ભાગ લઈ પોતાના મંત્રયો અને પેપરો રજૂ કરે છે. આ ઉપરાંત કોલેજ તેમ જ યુનિવર્સિટી પરીક્ષાઓના સંચાલનમાં કાર્ય કરવા ઉપરાંત બોર્ડ ઓફ સ્ટડીઝના સભ્યો તરીકે તેમજ કેટલીક ક્રમિયાઓના ચેરમેન તરીકે પણ સેવાઓ આપી રહ્યા છે. મોટા ભાગના અધ્યાપકો પાછ્યપુસ્તકોના લેખકો તરીકે પણ કામગીરી બજાવી રહ્યા છે.

નવેભર માસમાં યોજાયેલા આંકડાશાસ્ક વિષયના રીફેશર કોર્સમાં પ્રા. એસ. ડી. પરીખ અને પ્રા. સી. ડી. પટેલ પસંદગી પામ્યા હતા. એકાઉન્ટન્સી વિષયના રીફેશર કોર્સમાં પ્રા. એસ. પી. મહેતા અને પ્રા. જે. ડી. શાહ પસંદગી પામ્યા હતા. એકાઉન્ટન્સી વિષયના બોર્ડ ઓફ સ્ટડીઝના સભ્ય તરીકે પ્રા. એમ. બી. ગાંધી ચૂંટાઈ આવ્યા છે. પ્રા. એ. એસ. શાહની યુનિવર્સિટીના સેનેટના સભ્ય તરીકે સેવાઓ ચાલુ છે. જિન સંપ્રદાયિક લોકશાહી ચળવણના ઉપકરે યોજાયેલા સેમિનારમાં પ્રા. એસ. બી. દેસાઈએ તલસ્પર્શી રજૂઆત દ્વારા નોંધપાત્ર ફાળો આપ્યો હતો. ડૉ. સુરેશભાઈ શુક્રલે (છાલ નિવૃત્ત) ને ગુજરાતી સાહિત્યના શેક્સ્પિયરના સાહિત્યના બાધાંતરના મૂલ્યાંકનના પ્રોજેક્ટ માટે યુ. જી. સી. તરફથી રૂપિયા ૮૭ હજારનું અનુદાન મળેલું. આ વિષયના વધુ ગઈન મૂલ્યાંકન માટે બીજા રૂપિયા ૬૦ હજારનું અનુદાન મળેલ છે. રાખ્રીય કક્ષાએ આવું માન પામવા માટે આપણે સૌ ગૌરવ અનુભવીએ છીએ.

વિદ્યાર્થીમંડળના માર્ગદર્શક અધ્યાપક શ્રી નિપીનભાઈ શાહ, એમ.કોમ.ના ઈન્યાર્જ અધ્યાપક શ્રી મનુભાઈ મોદી, પરીક્ષા ઈન્યાર્જ અધ્યાપક શ્રી શ્રીકાન્તભાઈ પરીખ, એન.એસ.એસ.ના ઈન્યાર્જ અધ્યાપક શ્રી કમલભાઈ શુક્રલે, કણા અને બૌદ્ધિક પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓના વ્યક્તિત્વને વિકસાવનાર પ્રા. શ્રી સુમનભાઈ દેસાઈ, રમતગમતના પ્રપોક્ટર શ્રી નવીનભાઈ શાહ, એન.સી.સી.. ઓફિસર લેકટનાન્ટ શ્રી શૈતાંગભાઈ ત્રિવેદી, પ્રા. સંધ્યાબહેન પ્રજાપતિ, ટી કલબના ઈન્યાર્જ અધ્યાપક શ્રી રોહિતભાઈ ગાંધી તેમજ કોલેજની વિવિધ કામગીરીમાં સીધી યા અદ્કતરી રીતે

સહાયભૂત થન્નર અન્ય મિત્રોની કામગીરી પ્રસંશનીય છે.

અધ્યાપકમિનો વિશેષયોગ્યતા મેળવવા બદલ અભિનંદન પાછવું છું. અને હજુ વધુ યોગ્યતા મેળવવા પ્રયત્નશીલ રહેશે એવી આશા રાખું છું.

નવું પ્રસ્થાન

આજથી ત્રણ વર્ષ પહેલા ગુજરાત યુનિવર્સિટી અને રાજ્ય સરકારની વિનંતિને માન આપી અગ્રેજ માધ્યમનો એક વર્ગ શરૂ કર્યો હતો. જે બેચ આ વર્ષ સ્નાતક તરીકે બાધાર આવશે. અગ્રેજ માધ્યમની સફળતાનો યશ તેના અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓને ધટે છે. કારણ કે તેઓએ જેમ દૂધમાં સાકર ભળી જાય તેમ ખૂબ જરૂરી કોલેજના મુખ્ય પ્રવાહ સાથે ભળીને કોલેજની આગામી પ્રણાલીકાઓ અને ગરવી પરંપરાઓને વેગવંતી બનાવી છે તેનો સવિશેષ આનંદ છે. પ્રો. જ્યદ્વીભાગેનની આગેવાની અને અન્ય અધ્યાપકમિત્રોની મદદથી આ વર્ષથી અગ્રેજ માધ્યમના વિદ્યાર્થીઓનું એક સ્ટડી સર્કલ શરૂ થયું છે અને પ્રથમ વર્ષ દરમિયાન એના થકી ઘણા અભ્યાસપૂરક કાર્યક્રમો થયા છે એને હું આવકારું છું. મને જલ્દાવતાં આનંદ થાય છે કે આ વર્ગનું યુનિવર્સિટી પરીક્ષાઓનું પરિખામ પણ સંસ્થાની પરંપરાને અનુરૂપ ઊંચું આવ્યું છે. આ માટે પ્રા. એસ. એ. ચિત્તામન, સવિશેષ મદદરૂપ રહે છે. ખંડ સમયના વ્યાખ્યાતા શ્રી શિલ્પાબહેન ત્રિવેદી અને શ્રી નેહાબહેન પટેલ પૂર્વી સમયના વ્યાખ્યાતા તરીકે અન્ય કોલેજમાં ગયાં. વળી, ચૂંટણી અને આચારસંહિતા તેમજ સરકારશીના આદેશથી નવી નિમણુંકોના કાપને કારણે અગ્રેજ માધ્યમના વર્ગો ચલાવવાનું મુશ્કેલ બન્યું. સ્ન. મુ. શ્રી પશ્વંતભાઈ શુક્રલે સાહેબની વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યેની મમતા અને વિદ્યાર્થીઓનો અભ્યાસ અટકવો જોઈએ નહીં તેવી દઢ માન્યતાને લિધે કોલેજમાં સંસ્થાના ખર્ચે મુલાકાતી અધ્યાપકોની સેવા લેવાની પરવાનગી આપી. આ હીકતનું મૂલ્યાંકન ઓછું આંકી ન શકાય. મારે ગૌરવ સાથે કહેવું જોઈએ કે મુલાકાતી અધ્યાપકો શ્રી સંજ્ય રાવલ, શ્રી નિરવ શાહ, શ્રી દસેશ જાની અને અવેતન મુલાકાતી અધ્યાપક શ્રી શિલ્પાબહેન ત્રિવેદી વગેરેની સેવાઓ અભિનંદનને પાત્ર છે. કોલેજમાં સાંજના સમયે એમ.કોમ.ના વર્ગો પણ ચાલે છે. તેમાં કોસ્ટ એકાઉન્ટન્સીના વિષયો શીખવામાં આવે છે. અનેક પ્રતિકૂળતાઓ દોવા છતાં વિદ્યાર્થીઓની જરૂરિયાતને લક્ષ્યમાં રાખી કોલેજના તેમજ અન્ય સંસ્થાઓમાંથી આવતા અધ્યાપકોના સહકારથી કેન્દ્ર સારી રીતે ચાલે છે તેનું મને ગૌરવ છે. આ તબક્કે તેમનો આભાર માનું છું.

મારે ખાસ ઉલ્લેખ કરવો વટે કે સમાજની વ્યાપક જરૂરિયાતો અને વિદ્યાર્થીઓને જીવન ઉપરોગી એવા

બી.બી.એ.ના વર્ગો આપણા દ્રષ્ટે શરૂ કર્યા છે જેમાં આપણી કોલેજના પ્રિ. એ. એમ. પટેલ, મ્રો. એસ. ડી. પરીખ, મ્રો. સુમનતભાઈ દેસાઈ, મ્રો. નિલોફરબહેન અંબાત, મ્રો. રોહિતભાઈ ગાંધી, મ્રો. સર્હિદ ચિંતામન અને મ્રો. જયશ્રીબહેન પટેલ વગેરે કેકલ્ટી મેઝર તરીકે સેવાઓ બજાવે છે.

શુશ્રાત સ્ટેટિસ્ટીકલ એસોસિએશનનું રત્નું વાર્ષિક અધિવેશન અથ. કે. કોમર્સ કોલેજના યજમાનપદ યોજવામાં આવ્યું હતું જેમાં વિદ્યાર્થીઓ, કર્મચારીઓ અને અધ્યાપકમિત્રોનો સાથ-સહકાર પ્રસંગનીય હતો.

સામાજિક જાળજિના ભાગડ્રેપે વિદ્યાર્થીઓએ કારગીલ રેલી, શહીદ વંદના રેલી, યુવા મધ્યોસ્વા રેલી, એર્ડ્રુઝ વિરોધી રેલી અને ગાંધીસ્મૃતિ રેલી વગેરેમાં દાખલેલ ઉત્સાહ અભિનંદનને પાત્ર છે. કારગીલ યુદ્ધમાં શહીદ થયેલા યુવાનોના કુઠુંબીજનોને મહદુર્ય થવા કોલેજ એકઠો કરેલ રૂ. ૨૪,૦૦૦નો શાળો નોંધપાત્ર છે.

ઓરિસા રાહત કાર્યમાં સેવાર્થી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓમાં એમ. કોમ. પાર્ટ-૧માં અભ્યાસ કરતા દિનેશ પટેલની ધગશ, સાહસ અને માનવીય સેવાઓને બિરદારું છું.

કોલેજમાં શીખવાતા વિષયો

સ્નાતક કક્ષા સુધી ફરજિયાત વિષયોની સાથે નીચે ગ્રમાણેના વિષયો શિખવવામાં આવે છે :

(અ). મુખ્ય વિષયો : એડવાન્સ એકાઉન્ટિંગ અને એઓડિટીંગ અને એડવાન્સ સ્ટેટિસ્ટિક્સ.

(બ). ગૌરુ વિષયો : એડવાન્સ સ્ટેટિસ્ટિક્સ, મેથેમેટિક્સ ફોર સ્ટેટિસ્ટિક્સ અન્ડ એક્સ્પ્રીયિલ સાયન્સ, સેકેટરિયલ પ્રેક્ટિસ, બેન્કિંગ, એન્ડ ફિનાન્સ, એડવાન્સ એકાઉન્ટિંગ અન્ડ એડિટીંગ.

વિદ્યાર્થીઓની પ્રતિભાતી ભિલવાટી

વિદ્યાર્થીઓમાં રહેલી શક્તિઓની સાથે સાથે માનવીય ગુણોને ઢાળી સેવાકીય માર્ગ પ્રેરવાનું કાર્ય કરતી એન.એસ.એસ. પ્રવૃત્તિનું મદાન વિશેષ નોંધ માણી લે છે. એન.એસ.એસ. ની ભાવનાને વરેલો વિદ્યાર્થી સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક પ્રવૃત્તિઓમાં પણ ઊર્ડો રસ દાખવે છે. રક્તદાનની જરૂર પડે કે તુરત જ વાડીલાલ હોસ્પિટલ, સિવિલ હોસ્પિટલ કે અન્ય દ્વારાને વિદ્યાર્થીઓ ઉમંગબેર દોડી જાય છે. અંધશાળા અને વૃદ્ધાશ્રમમાં જઈ સમાજસેવાની પ્રવૃત્તિને પણ જીવંત રાખે છે.

વિદ્યાર્થીઓમાં રહેલી શક્તિઓની સાથે સાથે માનવીય ગુણોને ઢાળી સેવાકીય માર્ગ પ્રેરવાનું કાર્ય કરતી એન.એસ.એસ. પ્રવૃત્તિનું મદાન વિશેષ નોંધ માણી લે છે. એન.એસ.એસ. ની ભાવનાને વરેલો વિદ્યાર્થી સાંસ્કૃતિક અને સામાજિક પ્રવૃત્તિઓમાં પણ ઊર્ડો રસ દાખવે છે. રક્તદાનની જરૂર પડે કે તુરત જ વાડીલાલ હોસ્પિટલ, સિવિલ હોસ્પિટલ કે અન્ય દ્વારાને વિદ્યાર્થીઓ ઉમંગબેર દોડી જાય છે. અંધશાળા અને વૃદ્ધાશ્રમમાં જઈ સમાજસેવાની પ્રવૃત્તિને પણ જીવંત રાખે છે.

વિદ્યાર્થીઓ સાથે સમયનો પરવા કાર્ય વગર સતત સંપર્કમાં રહી તેમનામાં પડેલી શક્તિઓને શોધી પોત્ય માર્ગદર્શન દ્વારા વિવિધક્ષેત્રો યોજાની સ્પર્ધાઓમાં ભાગ લેતા કરવાનું કાર્ય પ્રા. સુમનતભાઈ ટેસાઈ, પ્રા. કમલભાઈ શુક્લ, પ્રા. ડૉ. વર્ષાબહેન શાહ, પ્રા. દશાબહેન પટેલ, પ્રા. ધીમંત સોની, પ્રા. સર્હિદ ચિંતામન, પ્રા. નિલેખ સથવારા, પ્રા. જયશ્રીબહેન પટેલ અને સાથી મિત્રો કરે છે તે માટે અભિનંદન આપું છું અને ગૌરવ અનુભૂં છું.

આપણી કોલેજમાં શૈક્ષણિક અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ ઉપરાંત અને કવિય રમતગમતની પ્રવૃત્તિઓમાં પણ વિદ્યાર્થીઓ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લે છે અને પોતાના કોશલ્યનો પરિચય કરાવે છે. વિવિધ સ્પર્ધાઓ જેવી કે ચેસ, કુસ્તી, રાયકલ શ્રાંટિંગ, કરાટે, કલ્ડી, વોલીબોલ, ખોખો અને ડિકેટ વગેરેમાં રસ દાખવી અમદાવાદ જોન કક્ષાએ, જિલ્લા કક્ષાએ, યુનિવર્સિટી કક્ષાએ, રાજ્ય કક્ષાએ, વેસ્ટ જોન અને નેશનલ કક્ષાએ ભાગ લઈ કોલેજના વિદ્યાર્થીઓએ પણ સ્પર્ધી સફળતા મેળવી છે. તેમાંથી બહેનોની ડિકેટ ટીમે દશમી વખત યુનિવર્સિટીમાં ચેમ્પિયન બની કોલેજની શોભામાં અનેરો વધારો કાર્ય છે. આ માટે પેલાડી ભાઈબહેનો, રમતગમતમાં ઊર્ડો રસ દાખવનાર રમત-ગમતના ડાયરેક્ટર પ્રા. નવીનભાઈ શાહ તથા પોત્ય માર્ગદર્શન આપનાર શ્રી ગૌતમભાઈ શાહ અભિનંદનને પાત્ર છે.

કોલેજમાં એન.સી.સી.ની પ્રવૃત્તિની નોંધ લેવી જોઈએ. એન.સી.સી.માં ૧૦૫ ભાઈઓ અને ૧૧૫ બહેનોની સંખ્યા ફાળવવામાં આવી છે. તેઓ નિયમિત પરેડમાં જવા ઉપરાંત આમી એટેચેમેન્ટ, રોક ક્લાઈભાઇંગ ટ્રેઇનિંગ, બેગીક લીડરશીપ, એડવાન્સ લીડરશીપ, નેશનલ ઇન્ટીગ્રેશન વગેરે કેમ્પમાં જાડાય છે. કેટલાંક ભાઈ-બહેનો યુથ ફેસ્ટીવલમાં પસંદગી પણ છે, સ્વાતંત્રાદિને અને પ્રજાસત્તાકદિનની ઉજવણીમાં પણ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લે છે. વિદ્યાર્થીઓને સતત માર્ગદર્શન આપનાર અને કાર્યરત કરનાર

એન.સી.સી. ઓડિસર લેફ્ટનાન્ટ પ્રા. શેતાગભાઈ ત્રિવેદી અને પ્રા. સંઘાબહેન મજાપતિની સેવાઓને બિરાદારું દુંગ.

કોલેજ વિદ્યાર્થીઓની સ્વતંત્રતામાં અંતરાયરૂપ ન જને અને સ્વતંત્રતા સ્વચ્છદાતામાં ન પરિણમે તેની જગૃતતા રાખી અમે વિદ્યાર્થીઓ માટે છન્સ તે, બ્લેક એન્ડ વ્હાઇટ તે, ટાઈ એન્ડ સારી તે તથા ડ્રેસનલ તેની પણ ઉજવણી કરીએ છીએ. પણ ચોકલેટ તે અને રોઝ તે જેવી પ્રવૃત્તિઓને પ્રોત્સાહન આપતા નથી.

વિદ્યાર્થી સંખ્યા

આ વર્ષ (૧૯૯૯-૨૦૦૦) કોલેજની જ્ઞાતક કક્ષા સુધીની સંખ્યા ૧૯૪૫ છે જેમાં ૧૨૦૮ (૬૨.૧૬ ટકા) બહેનો અને ૭૩૬ (૩૭.૮૪ ટકા) ભાઈઓ છે. ગુણવત્તાના ધોરણે પ્રવેશ અપાતો હોવા છતાં બહેનોની સંખ્યાનું પ્રમાણ ૨૪.૩૨ ટકા વધું છે. કોલેજમાં વિદ્યાર્થીઓમાં શિક્ષણ જળવાય તે માટે આગ્રહી છીએ અને બહેનો પ્રત્યે અધ્યાત્મ વર્તન કે વ્યવહાર સાંખી લેવામાં આવતા નથી.

યુનિવર્સિટીની પરીક્ષાનાં પરિણામો

કોલેજનું પરિણામ હુમેશાં યુનિવર્સિટીના પરિણામની સરખામણીમાં ઊંચું રહે છે. તેનો પણ વિદ્યાર્થીઓ અને મારા સાથી અધ્યાપકોને વધે છે.

પોસ્ટ બ્રેઝ્યુઅટ સેન્ટરનું પરિણામ પણ ઊંચું આવતું રહ્યું છે. વિદ્યાર્થીઓના અભ્યાસમાં ઊડો રસ દાખવી ઉત્તમ પરિણામો લાવવાનો અધ્યાપકોનો ઉત્સાહ અભિનંદનને પાત્ર છે. મને જીવાવતાં આનંદ થાપ છે કે આ વર્ષ એમ.કો.મ.માં કુ. મીનલબહેન ભીખાભાઈ પટેલ યુનિવર્સિટીમાં પ્રથમ વર્ષમાં પ્રથમ આવી શ્રી લક્ષ્મીદાસ કરસનજી ધોળકીયા મેડલ મેળવે છે. તેથી તેમને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન. આ તબક્કે મારે એ પણ ઉલ્લેખ કરવો ઘટે કે ગયા વર્ષ પણ એમ.કો.મ.માં કુ. કલ્યાણાબહેન ભોગીલાલ પટેલ યુનિવર્સિટીમાં પ્રથમ વર્ષમાં પ્રથમ આવીને હરગોવનદાસ લક્ષ્મીયં ચંદક મેળવ્યો હતો. અને તૃતીય વર્ષ બી.કો.મ.માં એડવાન્સ સ્ટેટિસ્ટીક્સ વિભાગમાં કુ. પ્રજ્ઞા અશોકકુમાર શાહે યુનિવર્સિટી પરીક્ષામાં પ્રથમ વર્ષમાં પ્રથમ આવીને શ્રી કરમશી જે. સોમૈયા ચંદક પ્રાપ્ત કર્યો હતો. એપ્રિલ ૧૯૯૮માં લેવાયેલ યુનિવર્સિટી પરીક્ષામાં પ્રથમ વર્ષ બી.કો.મનું પરિણામ ૮૮.૧૨ ટકા, દ્વિતીયવર્ષ બી.કો.મનું પરિણામ ૮૮.૨૮ ટકા અને તૃતીયવર્ષ બી.કો.મનું પરિણામ ૮૮.૬૫ ટકા આવ્યું છે. જ્યારે એમ.કો.મ. પાઈ-૧નું પરિણામ ૮૮.૫૭ ટકા અને એમ.કો.મ. પાઈ-૨નું પરિણામ ૮૮.૮૩ ટકા આવ્યું છે.

વિદ્યાર્થી મંડળ

કોલેજમાં વિદ્યાર્થીમંડળની રચના દર વર્ષ ગુણવત્તાના આધારે કરવામાં આવે છે. અને ગુણવત્તાના ધોરણે વર્ગ પ્રતિનિધિઓમાંથી યુનિવર્સિટીના નિયમ પ્રમાણે કોર્ટમાં અને વેલ્કેર બોર્ડમાં વિદ્યાર્થી પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી માટે મતદારો તરીકે નામ મોકલવામાં આવે છે. વિવિધ અભ્યાસપૂરક પ્રવૃત્તિઓમાં વિદ્યાર્થીઓની સામેલગીરી વધે એ અમારો દસ્તિકોણ છે. ૧૯૯૭-૧૯૯૮ વર્ગપ્રતિનિધિઓની પસંદગી ગુણવત્તાના ધોરણે કરવામાં આવે છે. સમૂહછ્યબીમાં વિદ્યાર્થીમંડળના ધોરણે નિર્દેશિત છે.

અધ્યાપકો અને અન્ય દાતાઓ

તરફથી મળેલાં દાન

વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરવા માટે રોકડ ઈનામો અને ચંદ્રકો પણ આપીએ છીએ. કેટલાક શુભેચ્છકો તરફથી મળેલા ઈનામો અને ચંદ્રકોનો આભારસહ ઉલ્લેખ કરું તો...

- (૧) એમ.કો.મ. પાઈ-૧માં પ્રથમ ત્રણ નંબરે આવનારને નિરવ એજયુકેશન ઈન્સ્ટીટ્યુટ વતી શ્રી નિરવ પી. શાહ અને ખણિક આર. શાહ તરફથી પારિતોષિક આપવામાં આવે છે.
- (૨) એમ.કો.મ. પાઈ-૨માં (કુલ ગુણમાંથી) પ્રથમ ત્રણ નંબરે આવનારને પ્રો. મનુભાઈ મોદી તરફથી તેમના પિતાશી સ્વ. નારાણાસ મગનલાલ મોદીના સ્મરણાર્થે પારિતોષિક આપવામાં આવે છે.
- (૩) તૃતીય વર્ષ બી.કો.મ.માં પ્રથમ આવનારને નિવૃત્ત ગ્રંથપાલ શ્રીમતી વર્ષાબહેન તરફથી તેમના પિતાના સ્મરણાર્થે ચંદ્રક આપવામાં આવે છે.
- (૪) તૃતીય વર્ષ બી.કો.મ.માં પ્રથમ ત્રણ નંબરે આવનારને એકાઉન્ટન્સી વિભાગના પ્રો. એસ.એ.ચિતામન તરફથી તેમના દાદા સ્વ. મહમદભાઈ ચિતામનના સ્મરણાર્થે પારિતોષિક આપવામાં આવે છે.
- (૫) કોલેજમાં દરેક વર્ષમાં અર્થશાલ વિષયમાં સૌથી વધુ ગુણ મેળવનાર વિદ્યાર્થીઓને આપકી કોલેજના અર્થશાલ વિષયના અધ્યાપકશી ઠકોરભાઈ કક્કર તરફથી તેમના પિતાના સ્મરણાર્થે પારિતોષિક આપવામાં આવે છે.
- (૬) પ્રથમ વર્ષ બી.કો.મ.માં પ્રથમ ત્રણ નંબરે આવનારને પટેલ બેચરલાઈ માધ્યમલાલ તરફથી તેમના સુપુત્ર સ્વ. આશિષકુમારના સ્મરણાર્થે પારિતોષિક આપવામાં આવે છે.

નિવૃત્ત આચાર્યાંશી વ્યાસ સાહેબ તરફથી રાષ્ટ્રીય સેવા યોજનામાં ક્રેઝ શિક્ષિતાર્થી ભાઈ અને બહેન દરેકને રૂ. ૧૦૧૦૦ પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે. તદ્દુરપરાંત પ્રો. અમૃતભાઈ શાહ તરફથી બેસ્ટ રૈલ્યુર ભાઈ અને બહેન દરેકને રૂ. ૫૧ અને પ્રો. રોડિતભાઈ ગાંધી તરફથી બેસ્ટ ટુકડી લીડર ભાઈ અને બહેન દરેકને રૂ. ૫૧૦૦ દર વર્ષ પુરસ્કાર આપવામાં આવે છે. શિક્ષિતાર્થીઓનો ઉત્સાહ વધારવા બદલ આ મિત્રોને અભિનંદન.

વિદ્યાર્થીઓને વધુ પ્રોત્સાહિત કરવા માટે જુદા જુદા વિષયોમાં પ્રથમ ત્રણ નંબરે આવનારને પારિતોષિક આપવાર પ્રેરણાદાર્યક દાતાઓને વિરદ્ધાવતાં આનંદની લાગકી અનુમતું અને ખૂબ ખૂબ આત્માર વ્યક્ત કરું છું.

તૃતીય વર્ષ બી.કો.મ.

- (૧) કોમર્શિયલ કોમ્પ્યુનિકેશન વિષયમાં અંગ્રેજી વિભાગના ડૉ. વર્ષાબહેન શાહ તરફથી તેમના પિતાશ્રી સ્વ. ત્રિક્રમલાલ શાહના સ્મરણાર્થે.
- (૨) એકાઉન્ટન્સી વિષયમાં એકાઉન્ટન્સી વિભાગના અધ્યક્ષ શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ગાંધી તરફથી તેમના માતુશ્રી સ્વ. સવિતાબહેન ગાંધીની સ્મૃતિમાં.
- (૩) સ્પે. અંકડાશાલ વિષયમાં અંકડાશાલ વિષયના અધ્યાપક શ્રી ચંદુભાઈ પટેલ તરફથી તેમની સુપુત્રી સ્વ. કોર્ટિદાના સ્મરણાર્થે.
- (૪) બીજનેસ ઓર્ગનાઇઝેશન એન્ડ મેનેજમેન્ટ વિષયમાં પટેલ જીશવંતલાલ શંકરલાલના સુપુત્ર સ્વ. વિજયકુમારના સ્મરણાર્થે.
- (૫) બીજનેસ લો. વિષયમાં મહીપાલ પટેલ તરફથી તેમના પિતાશ્રી પટેલ મહિતલાલના માનમાં.
- (૬) અર્થશાલ વિષયમાં પ્રો. જયશ્રીબહેન પટેલ તરફથી શનાલાલ ત્રિભોવનદાસના માનમાં.
- (૭) ધ્યાકીય અંકડાશાલ વિષયમાં પ્રો. જયંતિલાલ ગોરધનદાસ રામાણી તરફથી.

આ ઉપરોક્ત પ્રથમ વર્ષ બી.કો.મ.માં જુદા જુદા વિષયમાં પ્રથમ ત્રણ નંબરે આવનાર વિદ્યાર્થીઓ માટે મળેલ રકમના વ્યાજમાંથી પારિતોષિક આપવામાં આવશે.

- (૧) એડવાન્સ એકાઉન્ટન્સી વિષયમાં પ્રો. જયશ્રીબહેન પટેલ તરફથી તેમના દાદાશ્રી કસ્ટિયા ચંદ્રકાન્તભાઈ કેશવલાલના માનમાં રૂ. ૫૦૦૦/-
- (૨) ફરજીયાત એડવાન્સ એકાઉન્ટન્સી વિષયમાં શ્રી દુષ્યંતભાઈ જોશી તરફથી તેમનાં માંતુશ્રી શ્રીમતી કુન્દનબહેન જોશીના માનમાં રૂ. ૫૦૦૦/-
- (૩) એડવાન્સ સ્ટેટિસ્ટીક્સ વિષયમાં પ્રજાપત્રિ

અમૃતલાલ ગણેશદાસ તરફથી તેમના પિતાશ્રીના માનમાં રૂ. ૫૦૦૦/-

- (૪) અંગ્રેજી વિષયમાં ડૉ. શ્રી સુરેશભાઈ શુક્ર તરફથી તેમનાં માતુશ્રી સ્વ. વિજયાબહેનના સ્મરણાર્થે રૂ. ૫૦૦૦/-

કોલેજનું ગ્રંથાલય

ગ્રંથાલય એ કોલેજનું પાયાનું અને અગત્યનું અંગ છે, તેથી કોલેજમાં શીખવાતા દરેક વિષયના ઉત્તમ પુસ્તકો કોલેજના ગ્રંથાલયમાં સુલભ હોય તેવી સુવિધા ઊભી કરવાનો અમારો પ્રયાસ છે. આર્થિક રીતે પણત વિદ્યાર્થીઓ વર્ષ દરમિયાન વિના મૂલ્યે પુસ્તકો મેળવે તેવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. સાહિત્યમાં રસ ધરાવનાર વાચકો માટે પણ સારા પ્રમાણમાં સાહિત્યના પુસ્તકો ગ્રંથાલયમાં ઉપલબ્ધ છે જેનો લાભ વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકો સારી રીતે મેળવે છે.

વિશેષ સુવિધાઓ

વાંચન-ખંડ :

વાંચનની ઓછી સુવિધાવાળા વિદ્યાર્થીઓ માટે કોલેજમાં વાંચન-ખંડની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. પરીક્ષાના દિવસોમાં વધુ સમય માટે વાંચન-ખંડની સુવિધા ઉપલબ્ધ છે.

અલ્યુ સાધન રાહત કેન્દ્ર :

અલ્યુ સુવિધા ધરાવતાં વિદ્યાર્થીઓને ફી માફી, ઉપરોક્ત આ કેન્દ્ર તરફથી અભ્યાસમાં ઉપયોગી પુસ્તકો આપવામાં આવે છે.

લિટિયો-ટી.વી. રૂમ :

જુદા જુદા વિષયો અને સાહિત્યને લગતી કેસેટ બતાવવામાં આવે છે તેમજ અભ્યાસપૂરક ફિલ્મ પણ બતાવવામાં આવે છે.

સ્વાસ્થ્ય કેન્દ્ર :

કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ, અધ્યાપકો અને કર્મચારીઓને પ્રાથમિક કક્ષાની દવાઓ અને પ્રાથમિક સારવાર મળી રહે તે હેતુથી કોલેજમાં સ્વાસ્થ્ય કેન્દ્રની સુવિધા કરવામાં આવી છે. તેનો લાભ દર વર્ષ લગભગ રૂ. ૧૦૦ થી ૧૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓ લે છે. ડૉ. માલતીબહેન પરીખ (અમ.ડી.) માનાઈ સેવાઓ આપે છે.

સભાગૃહ :

કોલેજમાં રૂ.૫૦ બેઠકો ધરાવતું સભાગૃહ છે જેમાં શૈક્ષણિક અને સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમોનું અવારનવાર આયોજન કરવામાં આવે છે. ગુજરાત વિદ્યાસભાના ભૂતપૂર્વ પ્રમુખ સ્વ. શેઠ શ્રી ચીતુભાઈ ચીમનલાલની સ્મૃતિમાં તેમના ધર્મપત્ની શ્રીમતી પ્રભાબહેન અને તેમના કુટુંબીજનોએ

સભાગૃહના નવસંકરણ માટે રૂ. ૧૫ લાખનું દાન આપેલ છે. તેના દ્વારા સભાગૃહ સગવભર્યો અને અધતન થયો છે, આથી સભાગૃહ સવિશેષ ઉપયોગી બન્યો છે.

એચ. કે. કોમ્પ્યુટર સેન્ટર :

દરેક ક્ષેત્ર કોમ્પ્યુટર પૂબ જ ઉપયોગી નીવજું છે તેનું કાર્યક્રમ પણ વિશાળ છે. સમાજની આ જરૂરિયાતને લક્ષમાં લઈને સંચાલકમણે કોલેજથી અલગ કોમ્પ્યુટર સેન્ટર શરૂ કર્યું છે. અધતન સાપનો, સમૂહ ગ્રંથાલય, અનુભવી નિષ્ઠાતો, બેચની રખાતી મર્યાદિત સંખ્યા, વડિતગત મુશ્કેલી પર અપાનું ધ્યાન વગેરેને કારણે વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસક્રમ સરળ બને છે તેમ જ આપણી કોલેજના વિદ્યાર્થીઓને ફીમાં મર્યાદિત રાહત આપવામાં આવે છે. આ સેન્ટરના નિયામક શ્રી દુષ્ટંતભાઈ જોધીની દીર્ଘદિન અને સેવાવૃત્તિ ઉપકારક છે.

આભાર

કોલેજની પ્રગતિ એટલે કોલેજના પરિવારના સભ્યોના સંયુક્ત પ્રથત્નોનો નિયોગ એમ હું નામદારી માનું છું. સૌના સહકારથી 'સંવેદન' અંકનું પ્રકાશન કરી શક્યા છીએ તેનો આનંદ પણ વ્યક્ત કરું છું.

સંસ્થાની પ્રણાલિકા અને ગૌરવગાથાને વાચા આપતા અમારા 'સંવેદન' સામયિકને વારંવાર થોગ્ય માર્ગદર્શન પૂરું પાડનાર સ્વ. મુ. શ્રી. પણવંતભાઈ શુક્લ સાહેબે અમને પ્રોત્સાહિત કર્યા છે તે માટે અમે એમના ખૂબ જ આભારી છીએ. ભગિની સંસ્થા આર્ટ્સ કોલેજના નિવૃત્ત અધ્યાપક પ્રો. રમેશભાઈ શાહે લેખો અંગેનું માર્ગદર્શન અને તેની સુધારણા, શૈક્ષણિક સપ્તાહમાં આપેલ થોગદાન અને વિચારપ્રેરક લેખ આપવા બદલ તેમજ ડૉ. પવલભાઈ મહેતા, પ્રો. પ્રકાશભાઈ ન. શાહ, પૂર્વચાર્ય શ્રી. રજનીકાન્ત વ્યાસ, પ્રો. મદનમોહન વૈષ્ણવ શૈક્ષણિક સપ્તાહમાં સહર્ષ સહભાગી બની તેમ જ લેખ આપી અમને કૃતાર્થ કર્યા છે તેથી આ વડાલભિત્રોનો હદ્યપૂર્વક આભાર માનું છું.

લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (સાઉથ), લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (મેરીન) અને અમદાવાદ જિલ્લા સહકારી સંઘના સહ્યોગથી વિદ્યાર્થીઓમાં પોતેલી શક્તિઓને વાચા આપવા જીવનોત્કર્ષ સાથી શકે તેવા માહિતસત્ત્વ પ્રવચનો ગોઠનીને અને વર્કશોપ ચલાવીને વિદ્યાર્થીઓના જીવનમાં જ્ઞાનનું સાચું ભાથું આપવા બદલ આ સંસ્થાઓના હોદેદારો અને વધ્યસ્થાપકોનો સહદ્યતાપૂર્વક આભાર માનું છું.

અમારી પ્રવૃત્તિઓને વેગ આપનાર અને સહાયભૂત થનાર અમદાવાદ જિલ્લા પંચાયતના પ્રમુખ શ્રીમતી રમીલાલભંન દેસાઈ, રૂપાવટી ગામના સરપંચ શ્રી મોહનભાઈ ભરવાડ, ઊત્તમ ડેરીના ચેરમેન શ્રી સુરેશભાઈ ભરવાડ, અમદાવાદ જિલ્લા સહકારી સંઘના પ્રમુખ શ્રી

દ્વારથભાઈ પટેલ, લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (સાઉથ)ના પ્રમુખ લાયન્સ પ્રકાશભાઈ નાનકાની, લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (મેરીન)ના પ્રમુખ લાયન્સ કૌરિકભાઈ પટેલ કોરેનો આ તખકે આભાર માનું છું.

સમાજકલ્યાણ ખાતું, ગાંધીનગરના નિયામક આઈ.એ.સ. અધિકારીએ અમારી કોલેજના પૂર્વવિદ્યાર્થી શ્રી. પી. કે. પરમાર સાહેબે વિદ્યાર્થીઓ અને અન્ય વડિતાઓને જીવન ઉપયોગી પુસ્તિકાળો બેટ આપીને ઉમદા ઉદાહરણ પૂરું પાડ્યું છે.

અમારી ભગિની સંસ્થા એચ. કે. આર્ટ્સ કોલેજના આચાર્ય શ્રી સુભાષભાઈ પ્રલભાઈ, બી.બી.એ. ના દાયરેક્ટર પ્રા. મદનમોહન વૈષ્ણવ, પ્રા. હર્ષદિવ જાની અને અન્ય અધ્યાપકમિત્રોએ આપેલ માર્ગદર્શન માટે તથા વિવિધ કામગીરીઓમાં સહાય કરવા માટે તેમનો આભારી છું.

એચ. કે. કોમ્પ્યુટર સેન્ટરના દાયરેક્ટર શ્રી દુષ્ટંતભાઈ જોધી કોમ્પ્યુટર અને તેની ઉપયોગીતા વિશે વિદ્યાર્થીઓને દર વર્ષ રસપદ માહિતી પૂરી પાડે છે.

સુવિચારોનું કોલમ પોતાના રસથી કર્મચારીમિત્ર શ્રી પ્રજલાલ મહેશ્ચરી નિયમિતપણે લખે છે.

આગાઢી બચાવો પર મનનીય, પ્રેરણાદાયક અને માહિતીસભાર પ્રવચન આપીને વિદ્યાર્થીઓને પ્રોત્સાહિત કરનાર શ્રી રાજ્ય દિક્ષિતનો આભાર વ્યક્ત કરું છું.

૨૭ દેશોની મેરેથોન દોડમાં પ્રથમ નંબરે આવનાર, ૪૦ હજાર કિલોમીટર પદ્યાત્રા કરી લિઝા બુક રેકોર્ડમાં નામ પાડનાર અને ૪૪ દેશોનો સાડા નવ લાખ કિલોમીટરનો સાધકલ પ્રવાસ કરનાર શ્રીમાન બગીચાસિંગનું બહુમાન કરવામાં આવ્યું અને તેમના સાહસ અને વીરતાને બિરદાવવામાં આવ્યા. તેમના વ્યક્તત્વથી વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકોમાં સાહસવૃત્તિ અને ઉત્સાહ વધારવા બદલ અતિનંદન આપ્યું છું અને આભાર વ્યક્ત કરું છું.

આ તખકે આ મિત્રોનો હદ્યપૂર્વક આભાર માનું છું.

આ અંક તૈયાર કરવા માટે સંપાદક સમિતિના સભ્યોએ જે કામગીરી બજાવી છે તે માટે હું તેમનો આભાર માનું છું. ડૉ. વર્ષાબહેન શાહ, પ્રા. બિપિનભાઈ શાહ અને પ્રા. ધીમત સોનીએ વિદ્યાર્થીઓને લખવા મેરી લેખનું સંકલન અને સંપાદન કર્યું છે તે માટે સભે સવિશેષ આભારી છું.

આ સામયિકનું ચોકસાઈપૂર્વક પૂર્કરિયિંગ કરવા બદલ પ્રા. ડૉ. શ્રદ્ધાબહેન ત્રિવેણી, પ્રા. રવીન્દ્ર ખાંડવાલા તેમજ અન્યમિત્રોનો આભારી છું. આ અંક તૈયાર કરવાની કાર્યવાહીમાં કોલેજના અધ્યાપકમિત્રો અને કર્મચારીમિત્રોએ આપેલ સહકાર બદલ તેમનો આભાર માનું છું.

આ કામને પોતાનું કામ સમજુને સમયસર 'સંવેદન' અંક છાપવા બદલ શ્રી કનુભાઈ પટેલનો આભાર માનું છું.

પ્રેરણામૂર્તિ યશવંતભાઈ

• પ્રા. મહનમોહન વૈષ્ણવ-નિયામકશ્રી, બી.બી.એ.

પૂજય યશવંતભાઈ સાથે મારો બેતાલીસ વર્ષનો સહવાસ એટલે પ્રેરણામૂર્તિ વ્યક્તિત્વનો સ્પર્શ. તેમની હુંક ગ્રાન્ટ કરી છુંબન ધન્ય બન્યું. સન ૧૯૪૮માં તેમનો વિદ્યાર્થી બન્યો ત્યારથી મારામાં સંસ્કારોનું સિચન થતું રહ્યું. માનવમૂલ્યની માવજત કરવાનું તેમની પાસેથી શીખતો રહ્યો. ચારિત્ર્ય નિર્માણનું કાર્ય, મનને વિકસાવવાનું કાર્ય અને બુદ્ધિની ક્ષિતિજોને વિસ્તારવાના કાર્યમાં તેમનું માર્ગદર્શન મેળંગતો રહ્યો.

‘રાજીવી’, ‘સતા’, ‘સાગર ઘેલી’, જેવા અનુવાદિત પુસ્તકો દ્વારા રાજકારણના અંતર્ગતનો પરિચય પણ મેળવ્યો. ‘કાંતિકાર ગાંધીજી’ના પુસ્તક દ્વારા અને ‘મહાત્મા ગાંધી શાતાબ્દી શ્રેષ્ઠ’ દ્વારા પૂજય ગાંધીજીનો વાસ્તવિક પરિચય તેમના પ્રતાપે મેળવ્યો. ‘નિરીક્ષક’, ‘બુદ્ધિપ્રકાશ’, ‘અખંડ આનંદ’ હિત્યાદિ સામયિકોમાં પ્રકાશિત થયેલા તેમના દેખોમાંથી લોકશાહીનો મર્મ, માનવતાવાદી અભિગમ, જામી ભરેલી નીતિઓ, અંન્યાય સામે. પ્રતિકાર કરવાનું નીતિક બળ, કેળવણી વિષયક પ્રશ્નોની માવજત કરવાની કુશળતા, વહીવટી કાર્યદક્ષતા સામાજિક પ્રશ્નોની મૂલવણી કરવાની ક્ષમતા, ભારતીય પરંપરા અને તે સાથે ધર્મ અને રાજકારણ જેવા પ્રશ્નો ઉપર તેમની વિદ્યાભરી સમીક્ષાએ સમાજ-જગૃતિનું જે કાર્ય બજાવ્યું છે તેનો હું સાક્ષી છું. રાષ્ટ્રના નવનિર્માણના કાર્યમાં તેઓ સહભાગી બન્યા હતા અને મને પણ તેમાં જોતર્યો હતો. ‘સમયના વહેણા’ના તેઓ પારખુ હતા. માણસને ઓળખવાની અપાર ક્ષમતા પરાવતા હતા. વ્યક્તિની મધ્યદાઓને બાજુ પર રાખીને તેના ગુણોની કદર કરવાનું સૌજન્ય તેમનામાં હતું.

તેમની વક્તૃત્વશક્તિથી સૌ અંજાતા હતા. અમે તેમને ‘શબ્દ સત્રાટ’ તરીકે ઓળખતા હતા. એમનું પ્રતેક વક્તવ્ય નવા શબ્દો અને નવા વિચારો પૂરા પાડે, વિચારોનું પુનરાવર્તન કરી થયેલું જોવા ન મળે. ગમે ત્યારે ગમે તે વિષય ઉપર બોલી શકતા, પોતાનો પ્રતિભાવ વ્યક્ત કરી શકતા કેમકે તેમનું વાચન વિશાળ હતું. તેમણે સૂચ્યવેલાં પુસ્તકો વાંચીને તેમની સાથે વિચાર-વિમર્શ કરીને હું ઘણું. બધું પાય્યો છું.

વહીવટી કાર્યમાં તેમની સાથે સંકળાપેલો હોવાથી પત્રવ્યવહારમાં મુસદ્દા તૈયાર કરવાનાનું મને સૌંપત્તા. શરૂઆતમાં મારા લખાણમાં પારવિનાની ભૂલો રહી જતી, તે તેઓ સુધારતા અને સમજાવતા. ધીમે ધીમે હથોટી આવતી ગઈ, ભૂલો ઘટી પણ ભૂલરહેતનું લખાણ છજુ આજે પણ વાખી શકતો નથી. લખાણની ભાષા અને રજૂઆતમાં ક્રાંક દોષ રહી જતો. તેમના પેગડામાં પગ મુકવાનું મારું ગણું નહીં.

ખામી ભરેલી રાજકીય નીતિઓ વિશે અમારે વાદ-સંવાદ થતો, પત્રવ્યવહાર પણ થતો. મારો પત્ર તેઓ ‘સમયના વહેણા’માં મગટ કરતા. લેખ લખવાની અને વિચારોને તાર્કિક રીતે રજૂ કરવાની કણ તેમની પાસેથી શીખ્યો. ભાષા અને રજૂઆતને કેમ અસરકારક બનાવવી તેની સમજ તેમની પાસેથી પ્રાપ્ત થઈ. છતાં આજે પણ તેમનાથી ઘડો છેટે છું. તેઓ તો સૂરજ હતા, સ્વયંપ્રકાશિત હતા, હું તો તેમના થકી પ્રકાશતો ઉપગ્રહ છું.

તેમણે તો સમગ્ર છુંબન શિક્ષણસેત્રને સમર્પી દીધેલું. શિક્ષણના પ્રશ્નો વિશેની સમજ દીર્ઘદિનિ, ભૂલ્યોની માવજત કે ધોરણો ઊંચે લઈ જવાની અને જાળવવાની તેમની કર્તવ્ય નિષ્ણાને કોઈ પડકારી શકે નહીં. તેમના નેતૃત્વ નીચે પ્રતિષ્ઠા પામેલી શ્રી એચ. કે. અસ્ટેસ ડોલેજ, શ્રી એચ. કે. કોમર્સ ડોલેજ, એચ. કે. કોમ્પ્યુટર સેન્ટર, બો. જ. વિદ્યાભવન હિત્યાદિ શિક્ષણ સંસ્થાઓએ શિક્ષણ જગતમાં મોખ્યરાનું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. શૈક્ષણિક પ્રગતિ એ તેમનું જીવનસૂત્ર હતું. અને છેલ્લાં થાસ સુધી, ચેતના સુધી પર્મ અને કર્તવ્ય નિભાવતા રહ્યા.

અમારી સર્વે સંસ્થાઓ સંયોજક શ્રી યશવંતભાઈ ‘સાચા અર્થમાં અમારો વડીલ મેલી, માત્ર મારાં જ નહીં સંસ્થાના પરિવારના’ એકે એક સંભ્યના પ્રેરણામૂર્તિ હતા, હુંક હતા, બળ હતા. તેઓએ ઊભી કરેલી પરંપરાઓની માવજત કરીએ અને તેમણે નિર્મલી સંસ્થાઓને સમગ્ર ભારતમાં વૈશિષ્ટ પરિવેશમાં સ્થાન અપાવીએ.

દેશના અને ગુજરાતના આર્થિક વિકાસ સાથે ગુજરાતના સમાજમાં વ્યાપક અને મોટા પરિવર્તનો આવ્યો છે. અહીં આ પરિવર્તનોની ચર્ચા ગુજરાતના મધ્યમવર્ગને અનુલક્ષીને કરવામાં આવી છે. આ મધ્યમવર્ગમાં સમાજનો આર્થિક અને સામાજિક રીતે ઉપલો ગણાતો વર્ગ અભિપ્રેત છે.

વીસમી સદીના પ્રથમ છ-સાત દસકા દરમિયાન ગુજરાતનો મધ્યમ વર્ગ જે પરિપ્રેક્ષમાં જીવતો હતો તે છેલ્લા ચારેક દસકાના આર્થિક વિકાસને પરિણામે બદલાઈ ગયો છે. આ સદીના પૂર્વાર્ધમાં મધ્યમ વર્ગનો ગૃહસ્થ તેની આવકની મર્યાદામાં રહીને કરકસરપૂર્વક જીવવાનું પરંદ કરતો હતો. તેને પોતાની આવકમાં મોટો વધારે થવાની અપેક્ષા ન હતી. તેથી તે ‘પછેડી પ્રમાણે સોડ તાણતો’ હતો. તે બિનજરૂરી અને ટાળી શકાય એવા ખર્ચને ટાળવાની સદાય મથામજ કરતો હતો. દા.ત., ઘરમાં રાત્રે એક સાથે બેન્ટ્રા ઓરડાઓમાં વીજળીના દીવા બળતા હોય એવું ભાયે જ બનતું, ઇમે રૂમે વીજળીના પંખા હોય અને તે એક સાથે ફરતા હોય એવાં દશ્યો વિરલ હતાં. જીવનમાં એકાદ બે વખત યાત્રા કરીને સંતોષ માનવામાં આવતો હતો. બચત કરવી એ મોટો સદ્ગુણ ગણાતો.

ગુજરાતનો આજનો મધ્યમવર્ગ ‘બાંધી આવક’ની મનોદશામાંથી બહાર આવી ગયો છે. મધ્યમ વર્ગની આવકમાં ધરખમ વધારો થયો છે, એટલું જ નહિ, તે વધતી રહેશે એવી શક્તા પ્રબળ બની છે. તેથી કરકસરપૂર્વક જીવવાની વાત હવે ભૂતકાળની બની છે. લોકોની આર્થિક ઉન્નતિ તેમની વપરાશમાં દેખાવા લાગી છે. વીજળી અને પ્રોલિંથી ચાલતાં ઉપકરણોના ઉપયોગમાં પ્રચંડ વધારો થયો છે એ તો રસ્તા પર દોડતાં વાહનો પરથી જોઈ શકાય છે. મધ્યમ વર્ગનું કોઈ કુટુંબ આજે રેફિજરેટર, ટીવી, ટેલિફોન ઇત્યાદિથી ભાગ્યે જ વંચિત રહ્યું છે. બહાર જમવાનું અને દર બેન્ટ્રા વર્ષે પ્રવાસે જવાનું સામાન્ય બની ગયું છે. દેશનાં અનેક પ્રવાસયામો ગુજરાતી પ્રવાસીઓથી ઉભરાય છે. આજે કરકસરના સ્થાને વધતી જતી વપરાશ મૂલ્ય બની છે. કેટલાક મધ્યમ વર્ગનાં કુટુંબોના વડીલો ફરિયાદ કરતા હોય છે : ‘અમારા વખતમાં પગારો ઔદ્ધા હતા

પગારો વધારો વધ્યાં છે પગારો પગારો બચતા હતાં, આજે પગારો વધ્યાં છે પગારો પગારો બચતા નંથી.’ આ વડીલો એક મહત્વની બાબત ભૂલી જાય છે. અમના જમાનામાં વીજળીનો વપરાશ ઓછો થતો, મોટર-વાહનો અપવાદરૂપ કુટુંબો પાસે જ હતાં, બહાર જમવાનું-નાસ્તો કરવાનું ભાગ્યે જ બનતું અને પ્રવાસો અપવાદરૂપે જ કરવામાં આવતા, ટુંકમાં આજના કુટુંબો ઊંચું જીવનથોરણ જીવી રહ્યાં છે તે તેમના ધ્યાનમાં આવતું નથી.

મધ્યમ વર્ગની બદલાપેલી આર્થિક સ્થિતિનો સવિશેષ લાભ મહિલાઓને મળ્યો છે. બાળમૃત્યુ ઘટતાં હવે ઓછાં બાળકોને (એક, બેને). જન્મ આપવામાં આવે છે. તેથી પૂર્વ મહિલાઓનો જે મોટો સમય બાળઉછેર પાછળ ખર્ચાંતો હતો, તેમાં ધરખમ ઘટાડો થયો છે. તેને પરિણામે મધ્યમ વર્ગની મહિલાઓને મૂળતી હુરસદમાં વધારો થયો છે. મધ્યમ વર્ગની મહિલાઓ પૂર્વે જે સમય ઘરકામમાં ખર્ચતી હતી, તેમાં પગારો ઘટ્ટીડો થયો છે. જ્યાંડા, વાસણ ઇત્યાદિ રોજનાં કામો માટે માજાસ રાખવાનું સર્વસામાન્ય છે. અથાણાં, પાપડ, નાસ્તા માટેની ચીજો વગેરે બજારમાંથી મેળવી લેવાનું વલણ વ્યાપક બન્યું છે. તેથી એવી બધી ચીજો બનાવવા પાછળ જે સમય ખર્ચાંતો હતો તે હવે ખર્ચાંતો નથી. મધ્યમ વર્ગની મહિલાઓને આ રીતે જે હુરસદ મળી રહી છે તેને પરિણામે સવેતન કે અવેતન બહારની ડામગીરીઓ લાથ પરતી મહિલાઓનું પ્રમાણ ઝડપથી વધી રહ્યું છે. આ સદીના પૂર્વાર્ધમાં મધ્યમ વર્ગની ગૃહિણી નોકરી કરતી હોય તે એકુંસામાન્ય ઘટના હતી, આજે તે સામાન્ય ઘટના છે. અભિજત, દેશમાં કે ગુજરાતમાં સારી ગણાતો નોકરીઓ સુલભ નથી. તેથી મધ્યમ વર્ગની મોટા ભાગની મહિલાઓ નોકરીઓ મેળવી શકતી નથી. તેમના માટે વધેલી હુરસદના સમયનો શું ઉપયોગ કરવો તે પ્રશ્ન છે. આવી સુખી મહિલાઓ વિવિધ પ્રકારની ‘પાર્ટીઓ’ કરીને કે મણી રચીને મનોરંજન મેળવવાની કોશિષ્ય કરે છે.

ગુજરાતના આર્થિક વિકાસનો લાભ મધ્યમ વર્ગનાં સી-પુરુષોને મળ્યો છે એ સાચું, પરંતુ પુરુષો નવી જીવનશૈલીનો

ભારે તનાવ ભોગવી રહ્યા છે. રોજગારી અને તેમાંથી સાંપડતી ક્રમાણીની અનિશ્ચિતતા વધી છે. માનસિક તનાવનો એ એક ઓત છે. નોકરી કે રોજગારીના સ્થળે રોજ જવા આવવાનો પરિશ્રમ અને અજોપો પુરુષોને વેઠવો પડે છે. તેથી તે ઊંચે જઈ રહેલા જીવનપોરણને સાચા અર્થમાં માણી શકતો નથી. હા, તે મોજમજ કરવાનો દેખાવ જરૂર કરે છે, પરંતુ તેના અંતરમાં એક પ્રકારનો અજોપો સતત રહ્યા કરે છે. આની થોડી અસર તેના સરેરાશ આયુષ્ય પર પડી છે. દેશમાં અને ગુજરાતમાં પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓ બનેના સરેરાશ આયુષ્યાં વધારો થયો છે, પરંતુ સ્ત્રીઓના સરેરાશ આયુષ્યમાં સવિશેષ વધારો થયો છે. ગયા દસકાના અંતમાં જન્મ સમયે પુરુષોનું સરેરાશ આયુષ્ય પણ વર્ષનું અને સ્ત્રીઓનું પ૮.૮ વર્ષનું હતું, ૩૦ વર્ષની વિશે પુરુષોનું સરેરાશ આયુષ્ય ૩૭.૫ વર્ષનું અને સ્ત્રીઓનું ૪૧.૫ વર્ષનું હતું.

કરક્ષરને બદલે વપરાશ મૂલ્ય બન્યું એને પગલે નીતિમાનાં પરંપરાગત મૂલ્યોએ વિદ્યાય લીધી છે. ક્રમાણી થતી હોય એવો કોઈ માર્ગ મધ્યમ વર્ગ માટે વજર્ય રહ્યો નથી. લાંઘશુશ્વત અને અસ્થાયારના એવા કોઈ ઓતો નથી, જેમાં મધ્યમ વર્ગ ભાગીદાર ન હોય. તે વાતચીતમાં હુમેશાં દેશમાં વધી રહેલા બ્રાહ્મણ અંગે અક્ષોસ વ્યક્ત કરે છે, પરંતુ વ્યવહારદશ બનીને એ બાબતમાં ‘મહાજનો’ને અનુસરે છે.

મધ્યમ વર્ગની બદલાયેલી જીવનશૈલીને પરિશામે લોકોની ધાર્મિકતામાં જુવાળ આવ્યો હોય એવાં દશ્યો ટેર ટેર જોવા મળે છે. એક પછી એક ભવ્ય મંદિરો બંધાતાં જાય છે, કથાઓ અને પારાવણો રોજની ભાબત બની છે, તેમાં બેસતા શ્રોતાઓની સંખ્યા વધતી ચાલી છે. તેમાં કેવળ વૃદ્ધો જ બેસતાં નથી, મૌઢો અને મુવાનો પણ મોટી સંખ્યામાં સામેલ થાય છે. આ બધાની પાછવ અટળક દ્વય

ખર્ચાઈ રહ્યું છે. ઉપર નોંધું છે તેમ, યાત્રાઓની સંખ્યા વધી છે. આ બધામાં ઈશ્વરમાં વિશેલી આસ્થા વ્યક્ત થઈ રહી છે? પત્રિમના દેશોમાં લોકોની વધતી જતી સમૃદ્ધિની સાથે ‘ચર્ચા’નો અસ્ત થતો ચાલ્યો. આપણે ત્યાં તેનાથી જુદુ કેમ બની રહ્યું છે? જે કારણો મને જવાબદાર જણાય છે. એક, પોતાની વિશેલી સમૃદ્ધિને મધ્યમ વર્ગ પોતાની શિફ્ફિ ગણે છે ખરો, પરંતુ તેમાં ઈશ્વરની કૃપા જોવાની નાત્રા દાખવવાનું તેને ગમે છે. એ સંપત્તિ જળવાઈ રહે તે માટે તેને ઈછ દેવતાની કૃપા યાચવાનું અનિવાર્ય લાગે છે. એ સંપત્તિને કેવળ પોતાની આવડત અને શક્તિના જોરે જાળવી રાખવાનો આત્મવિશ્વાસ તે પરાવતો નથી. બીજું, સમાજમાં સ્વીકૃતિ (recognition) મેળવવાનું એ એક સામન છે.

મધ્યમ વર્ગની વપતી આબાદીની સાથે તેનાં શાન્તિમંડળો વધુ સક્રિય બનેલાં જણાય છે. તેથી શાન્તિમથા દઢ બની રહી હોય એવો અહેસાસ થાય છે. પરંતુ આજે ઉપલી શાન્તિઓનાં મંડળો કલબો જેવાં, સામાજિક મેળાવડાં જેવાં બની રહ્યાં છે. આપણે ત્યાં ‘કલબ કલ્યાર’ જાહું મુસર્યુ નથી. તેના આંશિક વિકલ્ય તરીકે શાન્તિમંડળો ઉપસી રહ્યાં છે. તેમાં શાન્તિના જૂતા અને નવા શ્રીમંતોને પ્રતિજ્ઞા રખવાની તકો મળે છે અને અન્ય શાન્તિજનોને ઉળવા મળવાનો આનંદ મળે છે.

દેશમાં અને ગુજરાતમાં કેંગ્રેસ-શાસન નીચે મધ્યમ વર્ગ ગણનાપાત્ર પ્રમાણમાં વિસ્તર્યો છે અને વધુ સમૃદ્ધ થયો છે. મધ્યમ વર્ગ માટે ભૂતકાળમાં આવા સારા દિવસો કષારેય ન હતા. કેંગ્રેસના શાસનમાં જે નીતિઓ અપનાવવાના આવી તેનો આર્થિક લાભ જેટલો મધ્યમ વર્ગને થયો છે, તેટલો નીચેલા વર્ગને થયો નથી અને છતાં વિધિની એ વક્તા છે કે ગુજરાતનો એ જ મધ્યમ વર્ગ કેંગ્રેસનો પ્રાપ્ત વિરોધી બન્યો છે.

- માણસે બધા શબ્દોની વ્યાખ્યા બનાવી છે. પરિભાષા તૈયાર કરવામાં એણે ભારે પ્રગતિ કરી છે. માત્ર એક જ શબ્દની વ્યાખ્યા એ તૈયાર નથી કરી શક્યો અને તે છે : ‘જીવન.’
- ઉપકારની મજા માણવા બે વાત પાછ રાખવી પડે. એ તમે કર્યું હોય તે જેમ બને તેમ જલ્દી ભૂતી જાવ. એ તમારા પર કરવામાં આવ્યો હોય તો સદાય પાછ રાખો.

૩૨મો વાર્ષિકોત્સવ

પ્રમુખશ્રીનું અભિવાદન જીલતા
મુખ્ય મહેમાન
કુલપતિશ્રી નરેશ વેદ સાહેબ

વાર્ષિકોત્સવની ઉજવણી પ્રસંગે
પ્રમુખશ્રી
ડૉ. ચીનુભાઈ નાયકનું ઉદ્ઘોષન

વાર્ષિકદિન અવસરે
આચાર્યશ્રી
એ. એમ. પટેલનું ઉદ્ઘોષન

અતિથિવિશેષ
કુલપતિશ્રી નરેશ વેદને
હસ્તે પારિતોષિક વિતરણ

કુલપતિશ્રી વેદ સાહેબ અને
આચાર્યશ્રી એ. એમ. પટેલના
હસ્તે પારિતોષિક મેળવતો શ્રેષ્ઠ વિદ્યાર્થીનેતા
(એન.એસ.એસ. -૧૯૮૮)
શ્રી અમીત રાવલ

આચાર્યશ્રીના હસ્તે પારિતોષિક મેળવતો
એન.સી.સી. કેટ
શ્રી બુદ્ધ પાવન

આચાર્યશ્રીના હસ્તે પારિતોષિક
મેળવતી એન.સી.સી. ની વિદ્યાર્થીની
કુ. સોનલ ભરવાડ

મુખ્ય મહેમાન
કુલપતિશ્રી નરેશ વેદ સાહેબના
હસ્તે પારિતોષિક મેળવતી
કુ. સપના નાથડી

૩૨મો વાર્ષિકોત્સવ

પ્રમુખશ્રીનું અભિવાદન જીલતા
મુખ્ય મહેમાન
કુલપતિશ્રી નરેશ વેદ સાહેબ

વાર્ષિકોત્સવની ઉજવણી પ્રસંગે
પ્રમુખશ્રી
ડૉ. ચીનુભાઈ નાયકનું ઉદ્ઘોષન

વાર્ષિકોત્સવની અવસરે
આચાર્યશ્રી
એ. એમ. પટેલનું ઉદ્ઘોષન

અભિવિશેષ
કુલપતિશ્રી નરેશ વેદને
હસ્તે પારિતોષિક વિતરણ

કુલપતિશ્રી વેદ સાહેબ અને
આચાર્યશ્રી એ. એમ. પટેલના
હસ્તે પારિતોષિક મેળવતો શ્રેષ્ઠ વિદ્યાર્થીનેતા
(એન.એસ.એસ.-૧૯૭૮)
શ્રી અમીત રાવલ

આચાર્યશ્રીના હસ્તે પારિતોષિક
મેળવતી એન.સી.સી.ની વિદ્યાર્થીની
કુ. સૌનલ ભરવાડ

મુખ્ય મનેજર
કુલપતિશ્રી નરેશ વેદ સાહેબના
હસ્તે પારિતોષિક મેળવતી
કુ. સપના નાથડી

તथागत भगवान बुद्ध

• જાધવ પ્રીતિ એસ. (એસ.વાય.બી.ડોમ.)

જગતના ધાર્મિક ઇતિહાસમાં માનવતાના વ્યાપક ધર્મ ઉપદેશક તરીકે જૌતમ બુદ્ધનું નામ અમર બન્યું છે. તેમણે ઉપદેશેલો ધર્મ ફક્ત પોથીખંડિતો પૂર્તો કે મહોમાં પુરાયેલો નથી. પરંતુ, રોજબરોજના વ્યવલાટો સાથે સંકળાયેલો છે. ઉચ્ચકોટીના વિદ્વાનોથી માર્ગને સામાન્ય કલ્યાણના માણસોને તેમની સાદી અને સરળ વાણી સ્પર્શી જ્ઞાય તેવી છે. પ્રાચીનકાળમાં તેમની વાણીનો પ્રભાવ ફક્ત ચંત્રગુપ્ત મૌર્ય, સામાટ અશોક, કુશાગ્ર સામાટ કનિષ્ઠ એલા વગેરે રાજ્યવીઓ સુધી મર્યાદિત ન રહેતાં વિશ્વભરના અનેક મુસુકુઓ સુધી ફેલાયેલો હતો. પ્રાચીનકાળમાં બૌદ્ધપર્મનો અભ્યાસ કરવા માટે અનેક યાનિકો ભારતના વિદ્યાકેન્દ્રોમાં આવતાં હતાં. જેમાં યુ-આન-ત્સાનું નામ મોખરે છે.

ભગવાન બુદ્ધનો જન્મ હિમાલયની તળેટીમાં કપિલવસ્તુ નગરીમાં શાક્યવંશીય શુદ્ધોપન રાજાને ત્યાં થયો હતો. તેમનું જન્મ સમયનું નામ હતું સિદ્ધાર્થ. ભવિષ્યવેતાઓએ તેમનું ભવિષ્ય ભાષ્યું હતું કે, આ બાળક આપા વિશ્વમાં જ્ઞાનનો મકાશ ફેલાવશે અને વિશ્વ ઉપદેશક બનશે. પરંતુ શુદ્ધોપનને પોતાનો પુત્ર વિશ્વ ઉપદેશક બને તે પસંદ ન હતું. તેથી તેમણે રાજકુમારને દુઃખ, શોકના પ્રસંગોથી હુમેશા દૂર રાખ્યા. વળી, રાજકુમાર ખુલ જ ભાવુક તથા દ્યાવાન હતા. સૂક્ષ્માતિસૂક્ષ્મ જીવ પણ તેના માટે દ્યાપાન હતો. પરંતુ એક દિવસે અનાયાસે જ એક જીર્ણ વૃદ્ધ માણસ, એક રોગગ્રસ્ત વ્યક્તિ તથા મરણ પામેલા માણસ જોઈને રાજકુમારને લાગ્યું કે, સંસાર દુઃખોથી ભરેલો છે. અને તેથી અખંડ સત્ય શોષ્યું કે સંસાર દુઃખનું ઘર છે. દુઃખનું કારણ તૃષ્ણા છે અને આ દુઃખોથી મુક્તિ મેળવવી જ માનવજીવનનો મુખ્ય ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ. વળી, રાજકુમાર આધ્યાત્મિક વૃત્તિના માણસ હતા. તેથી જગતના ભોગો અને કામનાઓ તેમને સંતોષકારક લાગતાં ન હતાં. અને તેમણે રાજ્યાટ, ભોગવિલાસનો ત્યાગ કરવાનો દદ સંકલ્પ કર્યો અને ગુહત્યાગ કર્યો.

સત્યની શોધ દરમિયાન તેમણે જ્ઞાયું કે શરીરને કષ આપવું યોગ્ય નથી. શરીર એ ધર્મનું ઉત્તમોત્તમ સાધન છે. તેથી તેને સંયમથી દદ કરવું જોઈએ અર્થાત્ તપશ્ચયિમાં

મધ્યમ માર્ગ ગ્રહણ કરવો જોઈએ. કોઈપણ બાબતમાં અતિશયતા દાખવવી નહીં પરંતુ વિવેકખુદ્ધિરૂપક વિચાર કરીને જીવનમાં આગળ વધવું જોઈએ. તે આ મધ્યમ માર્ગનો સંદેશ છે.

ભગવાન બુદ્ધ આપણાને તેમના ઉપદેશના સારાંશરૂપ આર્થસત્ત્વનો ઉપદેશ આપ્યો છે. આ ચાર આર્થસત્ત્વો આ પ્રમાણે છે : દુઃખ, દુઃખ સમુદ્ધાય, દુઃખ નિરોધ અને દુઃખનિરોધનો માર્ગ.

(૧) માનવીનું જીવન દુઃખોથી ભરેલું છે. જન્મ, વૃદ્ધાવસ્થા, રોગ અને મૃત્યુ દુઃખદાયક છે.

(૨) માનવીના દુઃખનું કારણ તેની વધુ પડતી તૃષ્ણા છે, જરૂરિયાતો છે.

(૩) નૈતિક આચરણથી તૃષ્ણાનો નાશ થાય છે અને દુઃખ દૂર થાય છે.

(૪) દુઃખનિરોધનો માર્ગ નિર્વાણપ્રાપ્તિનો માર્ગ છે. જેને લીધે દુઃખની ઉત્પત્તિ થાય છે. તેનો નાશ કરવો એ જ નિર્વાણનો માર્ગ છે.

ભગવાન બુદ્ધ દુઃખનિર્વાણ માટેના આર્થસત્ત્વો ઉપરાંત નિર્વાણ પ્રાપ્તિ માટેના નિસરણી સમાન આર્ય અષાંગિક માર્ગ પણ બતાવ્યો છે. જે નીચે પ્રમાણે છે :

(૧) સમ્યક દાસ્તિ : ચાર આર્થસત્ત્વોનું યથાર્થ પાલન,

(૨) સમ્યક સંકલ્પ : હિન્દુ સુખોનો ભોગ ન કરવો, કોઈને હાનિ ન પહોંચાડવી.

(૩) સમ્યક વાચા : અસત્ય, કઠોર અને નિરથ્યક વાણીનો ત્યાગ કરવો.

(૪) સમ્યક કર્મ : હિસા ન કરવી, ચોરી ન કરવી, પરખીગમન ન કરવું.

(૫) સમ્યક આજ્ઞાવિકા : અર્થ પ્રાપ્તિમાં પ્રામાણિકતા રાખવી.

(૬) સમ્યક વ્યાયામ : ઉત્પન્ન થયેલ ખરાબ વિચારોને નિર્મળ કરવા.

(૭) સમ્યક સ્મૃતિ : સદ્ગ્વિચારોનું સ્મરણ કરવું, પોતાના ચિનતનું વારંવાર અવલોકન કરવું.

(૮) સમ્યક સમાધિ : માનવીએ સાત માર્ગાનું યથાર્થ

પાલન કરવું તથા ખરાબ વૃત્તિઓને દૂર કરી સમ્યક સમાચિતમાં પ્રવેશવા લાયક બનવું. એટલે કે ચિત્તની એકાગ્રતા કેળવવી.

માનવીના જીવનની આ આખરી અને સર્વોચ્ચ સ્થિતિ છે. આ ઉપરાંત તેમણે પાંચ સિદ્ધાંતો બતાવ્યા છે. જે પંચશીલ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

- (૧) હિંસા ન કરવી.
- (૨) ચોરી ન કરવી.
- (૩) ક્રમ-વાસનાથી દૂર રહેવું.
- (૪) હંમેશા સત્ય બોલવું.
- (૫) માદક પદાર્�નો ત્યાગ કરવો.

આ પાંચ સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવાથી માનવીનું જીવન ઉત્તમ અને સમાજ સ્વસ્થ બને છે.

આમ, જગતચિત્તના ઈતિહાસમાં ગૌતમબુદ્ધનું સ્થાન ઘણું બિચું છે. વૈષ્ણવ સ્થળોએ પોતાના જીબનનો પ્રચાર કરી તેઓ કુશિનારામાં મહાપરિનિર્વાજ પામ્યા. તે દિવસ વૈશાખી પૂનમનો હતો. આજ દિવસે તેમનો જન્મ થયો હતો, તેમને જીબન પ્રાપ્તિ થઈ હતી અને તેમને નિવોશપ્રાપ્તિ થઈ હતી. લગભગ ૨૫૦૦ વર્ષ બાદ આજે પણ તેમના જીવન અને ઉપદેશની અસર જોવા મળે છે.

આજના આધુનિક સમયમાં વિશને વિનાશને પંથે દોરી જતાં પ્રલયકારી યુદ્ધ બંધ થાઓ અને સર્વત્ર જગતમાં પ્રેમ, દયા, કરુણા, અહિસા, માનવતા વગેરે માનવના હૃદયમાં વસો એવી મંગલ ભાવના.

॥ ભવતુ સત્ત્વ મંગલમ् ॥

‘હું બેઠો છું....’

‘આજે આપના કહેવાથી,
કહિતા કરવા બેઠો છું.
વર્ષોથી દિલમા છુપાવેલી,
વાત કહેવા હું બેઠો છું,
નજર પડે એક આપની મારા પર,
એ વિચારે આપની નજર સમક્ષ બેઠો છું,
આપના કોમળ મૂઢુ હાથને,
મારા હાથની હુંફ આપવા બેઠો છું,
આપની આ કાળી ઝુલ્લોમાં,
સમાઈ જવા હું બેઠો છું;
આપની આ હસીને ચંદ્ર સાથે
સરખાવવા હું બેઠો છું;
નજર આપની મળી નજર સાથે મારી,
ઝુકે છે કે નહિ તે જોવા હું બેઠો છું;

મારા દિલમાંથી નીકળતા શબ્દોને,
આપના દિલમાં ગોઠવવા હું બેઠો છું;
દૈલા મજનુના એ કિસ્સાને ફરી,
એકવાર દોહરાવવા હું બેઠો છું;
કદી કોઈ સામે ન લુકનાર હું ‘હર્ષદ’
શરણે આપના થવા બેઠો છું,
જો હવે કદી સમજ્યા હો તો,
આપના જવાબની રાહમાં હું બેઠો છું,
જો આપની ‘છા’ હોય તો,
આપને મારી જીવનસંગીની બનાવવા બેઠો છું;
જો આપ ખુશ ન હો તો,
આપના ગમમાં જીવન લુંટાવવા હું બેઠો છું.

● વડોદરિયા હર્ષદ બી.
(શ. વાય. બી. કોમ.)

વ्यक्ति परिचय - ડૉ. અમર्त्य સેન

• શાહ જિગર આર. (એસ.વાય.બી.કોમ.)

શ્રી સેન એ ભારતના નાગરિક છે. હાલ (૧૯૮૮) તેઓને અર્થશાસ્ત્રના ક્ષેત્રે મહત્વપૂર્ણ પ્રદાન માટે રૂપિયા સાડી ચારસો કરોડી પણ વધુ મૂલ્યનું 'Bank of Sweden Prize in Economic Science in memory of Alfred nobel' મળ્યું છે કે કે ભારત માટે ગૌરવ દેવાની બાબત છે.

વિવિધ ક્ષેત્રોમાં મહત્વપૂર્ણ પ્રદાન માટે અપાતાં આ Nobel Prize મેળવનાર શ્રી સેન એ છઢા ભારતીય છે. અને અર્થશાસ્ત્રના ક્ષેત્રે Nobel Prize મેળવનાર તેઓ એકમાત્ર એશિયાના પ્રથમ અર્થશાસ્ત્રી છે. આ અગાઉ શ્રી રવીન્દ્રનાથ ટાગોર (૧૯૧૩) શ્રી સી.વી.રામન (૧૯૩૦) અને ભધર ટેરેસા (૧૯૦૮) આ ત્રણ ભારતીયોને Nobel Prize મળેલ છે. આ દરેક પોતાની પસંદગીના ક્ષેત્રોમાં ખૂબ ઊડા ઉત્તીર્ણે વિનાનો નિર્જર્ષ આપણા માટે જાણે છનામ તરીકે અર્પણ કર્યું છે. આ દરેક વ્યક્તિના વિકાસમાં પદ્ધિમની ડેણવાળી અને વસવાટ સહાયરૂપ રહ્યા છે. અને બીજું આવા વિનાની સંખ્યા ખૂબ મર્યાદિત રહી છે.

'American Economic Association' ના પ્રમુખપદે તેમની વરણી થઈ હતી તથા England ની World famous Cambridge University માં તેમની 'MASTER' તરીકેની વરણી પણ થઈ હતી. આ બંને ૫૬ માટે American-Brittan ન હોય તેવી વ્યક્તિઓની વરણી કે પસંદગી થઈ નહોતી.

તેમનો જન્મ શાતિનિકેતનમાં ૧૯૩૩ના નવેમ્બર માસની ગીજ તારીખે થયો હતો. તેઓ પહેલેથી જ હોશિયાર અને બુદ્ધિયતુર્ય ધરાવનાર વ્યક્તિ હતા. તેઓ ભાષાવામાં અંગેસર રહેતા હતા. તેમનું ભાગપણ, ભાગતર વગેરે બાબત પદ્ધિમના દેશોમાં થયું હતું. તેઓના આજ સુધી ૨૦૦થી પણ વધારે લેખો પ્રતિક્રિત મેળેજીનમાં પ્રકાશિત થયા છે. લોકોએ તેમને નવાજ્યા પણ છે. તેમના આજ સુધી લખાયેલા પુસ્તકોની સંખ્યા ૨૦ (લગ્ભગ) છે. કે જેમાં Choice of Technics (P.H.D. માટે લખેલ શોખ નિબંધ), દુષ્કાળ વિશેની સંપૂર્ણ માહિતી આપું પ્રસિદ્ધ ફુલ્ક Poverty and Famins-an Essay કે જે

૧૯૮૧માં પ્રકાશિત થયેલું છે. બીજા ઘણા બધા પુસ્તકોનો સમાવેશ થાય છે.

હાલ, શ્રી સેન Brittanનું Cambridge University પાઠેની Trinity Collegeમાં Economicsની Professor તરીકેની કામગીરી બજાવી રહ્યા છે. Trinity College કે જ્યાં તેઓ કામ કરે છે તે તે કોલેજને આ પહેલા પણ પણ્ય Nobel Prize મળી ચૂકેલા છે. તેઓ England and American World famous Cambridge University, Oxford University and Haward Universityનું Professor તરીકે કાર્યરત રહેલા છે.

૧૯૮૮માં તેમને મળેલ આ Nobel Prize તેમની કલ્યાણકારી અર્થશાસ્ત્રના ક્ષેત્રે આપેલા પ્રદાન માટે તેમજ સામાજિક પસંદગીના સિદ્ધાંત, ગરીબીના સૂચનામાંક તથા દુષ્કાળના અનુભવમૂલક સંશોધન માટે આપવામાં આવ્યું છે. શ્રી સેને આવકાન પાસાને ગૌણ ગણ્યા વિના તેના અન્ય પાસા પર વિશેષ ભાર મૂક્યો છે. ગરીબો શિક્ષણ અને આરોગ્ય જેવી સેવાઓથી વંચિત રહેતા હોય છે. કેવળ આવકાની વૃદ્ધિથી એ સામાજિક સેવાઓ ગરીબોને આ વંચિતતાઓને શ્રી સેને આર્થિક વિકાસની પ્રક્રિયા સાથે સંકળી લીધી છે.

પ્રો. અમર્ત્ય સેને કલ્યાણકારી અર્થતંત્રમાં મૂળભૂત સમસ્યાઓ અંગે સંશોધન કરવામાં ચાવીરૂપ ફાળો આપ્યો છે. તેમણે સામાજિક પસંદગી, કલ્યાણ અને ગરીબીની આંકની વ્યાખ્યા તેમજ દુકાળના અભ્યાસમાં નોંધપાત્ર ફાળો આપ્યો છે. આ બધા પ્રશ્નો વિતરણ અને સમાજના ગરીબવર્ગને સાથે સંકળાપેલો છે. અનુભવના આધારે કરેલા તેમના અભ્યાસના કારણે તેમના સૈદ્ધાંતિક અભિગમે દુકાળના અર્થતંત્રને સહજાવવામાં સહાય કરી છે.

શ્રી સેનના જ્ઞાનવાદ અનુસાર દુકાળ વિશેની સંગીન સમજ માટે સમાજના વિવિધ જીથો પર વિવિધ સામાજિક અને આર્થિક પરિબળી કેવી રીતે અસર કરે છે તેના તલસ્પર્શી પૃથ્વીકરણની જરૂર છે. ઉદા. તરીકે ૧૯૭૪માં બાંગલાદેશના દુકાળનું કારણ એ હતું કે એ વર્ષે ત્યાં સતત પૂર આવવાથી અનાજના ભાવોમાં એકદમ વધારો થયો

હતો. જ્યારે એકેપ પાડની લાગવી નહિ થવાથી ખેતમજૂરો માટે રોજગારીની તકો એકદમ ઘરી ગઈ હતી. આમ ખેતમજૂરોની આંકની રજૂઆત કરી છે. એમણે પણ સેનના સિદ્ધાંતોનો ઉપયોગ કર્યો છે.

શ્રી સેને ભારપૂર્વક જ્ઞાન્યું છે કે માલના ઉત્પાદનથી કલ્યાણ થતું નથી પરંતુ તેના માટેની વહેંચણીથી તે પ્રાપ્ત થાય છે. આ દાખિબુદ્ધ પ્રમાણે આવકનું મહત્વ છે. કારણ કે અનાથી રોજગારીની તકો પેદા થાય છે. પરંતુ ખરેખરી તકો તો આરોગ્ય જેવા સંખ્યાબંધ અન્ય પરિવળો પર આપાર રાખે છે. કલ્યાણનું માપ કાઢતી વેળાએ આ પરિબળોનો વિચાર કરવો જોઈએ.

શ્રી સેને તેમના પ્રથમ લેખમાં જ વિકસતા દેશોમાં ઉત્પાદન ટેકનોલોજીનું પૃથકીરણ કર્યું છે. સમાજના છેવાડાના માનવીઓને લક્ષમાં રાખીને શ્રી સેનના લગ્ભગ બધા જ પુસ્તકો વિકસતા અર્થતંત્રની જ ચર્ચા કરે છે. એમણે વાસ્તવિક દુષ્કાળનો અભ્યાસ કર્યો છે.

શ્રી સેનનું ઉત્તમ પુસ્તક ૧૯૮૧માં પ્રસિદ્ધ થયેલા 'Poverty and famins an Essay'. પાછળથી શ્રી સેને ગરીબીના આંક અને અન્ય કલ્યાણકારી આંકની વાખ્યા કરીને તેમાં મહત્વનો ફાળો આપ્યો છે. સમાજમાં ગરીબીનું સામાન્ય માપ વસ્તિમાં ગરીબીની રેખા નીચે જીવતા માનવીઓની આવક પરથી થાય છે. પરંતુ આ મ્રકારના માપનો રૂપાં નથી. તેમાં ગરીબોમાં ગરીબીની ડાચીની ઉપેક્ષા કરવામાં આવે છે. એમની આવક ગરીબીની રેખાને ઓંંગી ના જાય તાં સુધી સમાજના અત્યંત ગરીબ વર્ગના જીથોની આવકની અના પર અસર થતી નથી. શ્રી સેને આ જીતિને નિવારવા પાંચ વાજબી ઘોરણો નહીં કર્યા એમાંથી એમણે ગરીબીનો આંક નક્કી કર્યો.

શ્રી સેને પછી પદી લખેલા પુસ્તકોમાં દુકાળને કેમ અટકવલો અને દુકાળ પડ્યો હોય તો તેની અસર કેમ ઘટાડવી તેની વિશેષ ચર્ચા કરી છે. ગરીબી અને દુકાળ અંગે નિરીક્ષણ પર આપારિત કેટલાક તારણોના વાજબીપણાની કેટલાક સમીક્ષાઓએ ટીકા કરી છે. તો પણ આ પુસ્તકે અર્થતંત્રમાં નિશ્ચિતરૂપે ફાળો આપ્યો છે.

ખરેખર, શ્રી અમર્ય સેન એ ભારતની ભૂમિમાં જન્મ લેનાર પ્રખ્યાત અર્થશાસ્ત્રી, ફીલોસોફર અને વિચારશાસ્ત્રી તરીકેનો તાજ પહેંચ્યો છે તે પોત્ય જ છે અને ભારતના નાગરીકો માટે પણ ગર્વની જ વાત કહેવાય !

એક દિવસ શ્રીસેન બાગલાદેશમાં ૧૦ વર્ષની ઉંમરે

એક બગીચામાં તેમના પિતાજી સાથે રમતા હતા. એવામાં જ એક ગરીબ મુસ્લિમ ભિભારી એ સ્થળ આગળથી પસાર થયો અને તે દોડતો દોડતો અને લથડીયા ખાતો ખાતો જતો હતો. આ માણસને શ્રીસેનના પિતાજીએ જોયો કે તરત જ તેને hospital માં દાખલ કરવામાં આવ્યો પરંતુ તે ગરીબ માણસ મૃત્યુ પામ્યો. આ ગરીબ મુસ્લિમ શ્રમીકાની પત્નીએ તેને ચેતવણી આપી હતી કે તમે આ હિન્દુઓના Area માં જશો નહિ પરંતુ આ ગરીબ માણસ જોડે કંઈ કામ ન હોવાથી, કામની શોધમાં ને શોધમાં લાં આવી ચંદ્યો અને તેની આ દશા થઈ. શ્રી સેન કહે છે કે જેમ કોઈ માણસને કાયદા વિરુદ્ધનું કામ કરવાને બદલે કે કોઈ અન્ય કારણોસર દંડ ભરવો પડે છે તેમ આ માણસને પણ આ એરિયામાં કામ શોધવા આવવાને બદલે પોતાની જિંદગી દડમાં આપી દેવી પડી. તે માણસને આ એરિયામાં આવવાની સ્વતંત્રતા નહોંતી અને જેવી તે સ્વતંત્રતાને તેણે તોડી કે તેવી તરત જ મૃત્યુને બેટી ગયો.

હમણાં જ કેઝીજ યુનિવર્સિટીના Dean એ આપેલી માન્યતા મુજબ શ્રીસેનનું એક નવું પુસ્તક બાદર પડ્યું છે. કે જેનું નામ Development As Freedom છે. Price \$ 87.50 Pages : 366 આ પુસ્તકમાં તેમણે Freedom of Development વિશેનો નવો અભિગમ આપેલ છે કે જે માંદગી સામે હંદ પુછ કરતો હોય તેવું લાગે છે. પરંપરાગત રીતે બધા એવું માને છે કે જીવનમાં દરેક માણસને આગળ આવવા માટે કંઈ કંઈ કઠિનાઈઓ કે મુશ્કેલીઓ પાર કરવી પડે છે અને પછી જ માનવી ઉંચાઈના શીખરો સર કરી શકે છે. પરંતુ શ્રી સેન આ પ્રણાલિકાને ખોટી ઠેરે છે. અને જીશાંવે છે કે આ બાબત માટે સરકારે જાગૃત થવાની જરૂર છે. સરકારે અમુક ચોક્કસ પ્રકારની ખાતરીઓ અને સ્વતંત્રતા આપતું જીવન લોકોને બદલું જોઈએ. સરકારે તે માટે ભૂમનરો, અશીક્ષિત- નિરનતરતા, તંહુરસ્તીની ઊંઘાપના કારણો થતા કવખતના મૃત્યુને કાબૂમાં રાખવા કે સુધારવા માટેના પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

આ એક વિચારવાલાપક માનવીય અભિગમ છે. હવે તો બધી સરકારોએ ગરીબીને દૂર કરવાનું કામ શરૂ કરી દીધું છે. જેવા કે ઉદારીકરણ, મુક્ત બાજર તરફ પ્રયાણ, આખી દુનિયામાં થયેલું વૈમિકીકરણ એ બધાં ગરીબીને અને જીવનનું પ્રમાણ ઉંચું લાવવા માટેનાં પગથિયાં છે. પૂર્વ એરિયા આ બાબત અંગે Poster Child જેવું છે. ૧૯૭૦થી ૧૯૮૦ના સમયગાળામાં ત્યાંનો આર્થિક વિકસન

જ ટકાથી ૧૦ ટકા જ થયો છે. આમ ગ્રાન્ડ દાયકાઓમાં માત્ર ગ્રાન્ડ ગણો જ વધારો થયો છે. વસ્તીની ગણતરી મુજબ ગરીબાઈનું પ્રમાણ ૬૦ ટકાથી ૨૦ ટકા થયું છે. World Bankના જણાવ્યા અનુસાર આજ સુધીમાં ૬૦ કરોડ એશિયનો ગરીબની મયાર્ગામાંથી મુક્ત થયા છે. પરંતુ નાખાડીય બાબતો પરથી એમ લાગે છે કે આ એશિયાના દેશોનું વૈશ્વિકરણ પૂ. હરીફામાં (સમૃદ્ધ દેશોની સરખામણીમાં) પહોંચ્યું તો નથી જ.

અને છેલ્લે શ્રી સેન જણાવે છે કે પૂર્વ એશિયાને જ કેમ આગળ લાવવો જોઈએ ? શ્રી સેન કહે છે કે જ્યારે વિશ્વમાં જરૂરી આર્થિક વિકાસ સધાતો હતો ત્યારે આ દેશો માંડ શુલ્ગામણાંથી બેઠા થયા હતા અને આ લોકોએ કે સરકારોએ પણ તંદુરસ્તીની જાળવણી અને સ્કૂલો તથા યુનિ. ઓં બાંધી હતી અને આગળ આવવાના પ્રયત્નો કર્યા હતા. પરંતુ આટલું પૂર્તું નથી. શ્રીસેન જણાવે છે કે આ ગરીબ દેશો પોતાની જ્ઞાતે ગરીબાઈમાંથી મુક્ત થવા માંગતા હોય તો તે બાબત ઘરી અધરી કારણ કે તેઓ પોતે જ ગરીબ છે. કોઈ વ્યક્તિ ગરીબ હોય તો તે બીજા ગરીબ માણસને કેવી રીતે ઉલ્લોકી કરી શકે ? પરંતુ ગરીબની

જગ્યાએ જો ધનવાન હોય તો તે આ કામ પાર પાડી શકે છે તેમ આ ગરીબ દેશોને ધનિક દેશોની મહોદ મળે તો તેઓ ગરીબાઈમાંથી મુક્તિ થઈ શકે તેમ છે.

પરંતુ કેટલીક સરકારો IMF ના દબાણને કારણે પોતાના બજેટ પર કાય મૂકાવે છે. આમ તેઓ સામાન્ય સલામતીને પાઈ ધકેલે છે. આ જ ભૂલ છે જ્યારે દેશના લોકો ગરીબ હોય, અશીક્ષિત હોય, ભૂખમરાથી પીડાતા હોય, સીઓ ઘરમાં બેસી રહી હોય, ત્યારે તે દેશ વૈશ્વિકરણ તરફ દોટ મુકે તો એ દેશની લાલત ‘ધરના છોકરા ઘંટી ચાંદે’ અને આચાર્યજીને આટો’ જેવી સ્થિતિ થાય છે. તેમણે આ જ્યાલ માટેની સમજૂતી આપતા ચીન અને ભારત દેશની આર્થિક સ્થિતિના ઉદા. આચા છે. જો ચીનના બજારોને ઊંડાણપૂર્વક તપાસીણું તો જણાશે કે તેના બજારમાં વહેમી શિક્ષણ, ખરાબ પરિસ્થિતિવાણું બજેટ વગેરે જોવા મળે છે. પરંતુ ચીને તો ૧૯૭૧ પછી મુક્ત બજારમાં હાથ પહોલો કર્યા પછી તેની આર્થિક સ્થિતિ ઘણી સુધરી છે. પણ ભારત, ચીનની સરખામણીએ આજાદી જોડે મળી હોવા છતાં ઘણું પાછળ છે. છતાંય ૧૯૮૦ પછી તેના આર્થિક વિકાસમાં ઘણા ખરા પરિવર્તનો આવ્યા છે.

ઉધાડી રાખજો બારી

ઉધાડી રાખજો બારી

હુંબી કે દાદી કે કોઈ ભૂલેલા માર્ગવાળાને,
વિસામો આપવા ઘરની ઉધાડી રાખજો બારી.
ગરીબની દાદ સાંભળવા અવરના દુઃખને ટણવા
તમારા કર્ણ નેત્રોની ઉધાડી રાખજો બારી.
પ્રશ્નયનો વાયરો વાયા, કુછંદી દુષ્ટ વા-જીવા
તમારાં શુદ્ધ હદ્યોની ઉધાડી રાખજો બારી.
થયેલાં દુષ્ટ કર્માના છૂટા જંજુરથી થાવા
જરા સતક્રમની નાની,
ઉધાડી રાખજો બારી.

● પટેલ જયશ્રી પી.
(એસ.વાય.બી.કોમ.)

હું વરસું....

હું મને જો મળવા આવે તો હું જરમર વરસું
હું મારી પાસે રહેવા આવે તો હું પળપળ વરસું.
સમયની રહેતો નદીમાંથી શાશ્વતું ટીપું ચોરો
પળ પ્રમાણે હું પલભર બેસે તો હું પળભર વરસું.
મુક આ કદી આપતી ને કદિ રિસાતી વર્કા ને
હું મને જો જલે તો હું આ વધાયી બેલતર વરસું.
વિયોગે તારા જૂકી જૂકીને નક્કી કર્યું છે.
હું મિલનમાં મહાલવા આવે તો હું સરસર વરસું.
બાદબાકી જ રલ્યા આ જને સાથના સરવાળા
આવતા ભવે હે ઈશ્વર ! આખુ અવતર વરસું.
આમ તો આ દુનિયામાં સમયની શી તિમત ?
હું મને જો વાયદો, દેતો હું સમયસર વરસું.
● પ્રલભદ શ્રદ્ધા (એસ.વાય.બી.કોમ.)

ભારત-પાક સંબંધોની આસપાસ

• પ્રો. પ્રકાશ ન. શાહ

માર્ચ ૧૯૮૮માં ભારત-પાક સંબંધો વિશે વાત કરવી એ સંભાવનામોની દાખિએ ખરે જ એક આધુલાદક અનુભવ છે. કેમકે લાંબા ગાળા પછી સમયારણ સંબંધોની ખૂલતી સંભાવનામો વચ્ચે આપણે મળી રહ્યા છીએ. વિભાજનની વિભૌષિકા, ૧૯૮૫ની ઘટનામો, બાગલા દેશની રચના વગેરે તબક્કામો પછી પહેલી જ વાર આપણે જરીક આશ્વસ્ત થઈ રહ્યા છીએ.

કારણ સીંહ સાંદુ એ છે કે વડાપ્રધાન વાજપેયી બસ રસ્તે લાદોર જઈ આવ્યા છે અને અવિધિસર ને ઔપચારિક બેઠ ધોરણે સંબંધોમાં સુવાણની શક્યતાઓ સરજાતી જગ્યાય છે.

પણ તેથી એવું માનીને ન ચાલીએ કે રાતોરાત સથળાં આપસી સવાલ હલ થઈ જશે, ન તો બસયાત્રા પછી તરતના આ દિવસોમાં કે બસયાત્રાના નિર્ધારના દિવસોમાં એવી આશાને સ્થાન હતું ને છે કે તેઓ લાદોર-કરાંચી કે આપણે હિલ્ડી-લખનો ઓવારી જઈએ એવું કાંક એકાએક આપોઆપ બની આવશે.

સવાલ, મુદ્દે રાજનયિક શુભયોધાનો હતો. જે વડાપ્રધાન નવાજ શરીરક નિમત્ત્રણ આપીને તો વાજપેયીએ સ્વીકારીને સરસ રીતે દાખવી જાણી છે. આ રીતનાં આપોજનો લોકલકી રાજનય દેખે અવશ્ય સ્વાગતાઈ બની રહેતાં હોય છે, અને તે પણ ખાસ તો એનાં માનવીય પરિમાણો જોતાં.

ને માત્ર માનવીય પરિમાણો જ કેમ, આ નિર્જયની પુંઠ સાહસ પણ ખસૂસ હતું. જેમ ડિલી વડાપ્રધાન માટે તેમ પાક વડાપ્રધાન માટે પણ, સાહસ એ વાતે હતું કે ભારતમાં પાક પ્રેરિત આંતકવાદની કરિયાદ અને કાશ્મીર સિવાય કોઈ ચર્ચા નહીં એવી સત્તાવાર પાકિસ્તાની ભૂમિકા જોતાં આવી મુલાકાત બને વડાપ્રધાનો માટે પોતપોતાનાં વર્તુળોમાં સામે પ્રવાહે જવા બરોબર લેખાય.

ગમે તેમ પણ, પાકિસ્તાનમાં છેલ્લા ચુંટણીચુકાદા વખતે નવાજ શરીરક અરે બેનગીર બને જણાએ એટલે કે નવાજુના વડાપ્રધાનોએ જહેરમાં સ્વીકાર્યું ને બોલી બતાવ્યું હતું કે ભારતવિરોધી રાજકીય ભૂમિકા પર મજાકીય મહોર વાગી નથી. ભારતવિરોધ એ હવે પાક રાજનૈતિક વિમર્શમાં

એકમાત્ર મુદ્દો બની શકે એમ નથી.

ટૂંકમાં, એકબીજાના સ્વીકાર અને સમાદર વગર ચાલવાનું નથી. ઉચ્ચતર રાજનૈતિક સ્તરે ને રાજનૈતિક ભૂમિકાએ લાદોરનો કાંઈ સંદેશ હોય તો તે આ છે. સરળ જ નહીં, સોંસરો પણ.

આ સંદર્ભમાં વાજપેયીને દાદ થટે છે કે લાદોરની મુલાકાત દરમિયાન તેઓ મિનારે પાકિસ્તાનની મુલાકાતે પડી ગયા. મને ખ્યાલ છે કે ત્યાં સુધી આ રીતે સત્તાવાર મુલાકાત લેનારા એ પ્રથમ ભારતીય વડાપ્રધાન છે. આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે મિનારે પાકિસ્તાન વાસ્તવમાં એ સ્થળે ઊભું કરાયેલ સ્મારક છે જ્યાંથી પહેલવહેલા પાકિસ્તાન પાટેની વિશ્વિત્ત ઘોષણા થઈ હતી. વાજપેયી ત્યાં ગમા એટલું જ નહીં એમણે નોંધું પણ ખરું કે સમૃદ્ધ ને સ્થિર પાકિસ્તાનનું હોયું એ ભારતના દિતમાં છે. ભાજપ એના પૂર્વક્ષમમાં, એટલે કે જનસંઘનાં આર્ટિસ્ટિક વરસોમાં, અખંડ ભારતને વરેલો હતો, તેની સામે પાકિસ્તાનના રાજકીય અસ્તિત્વનો સ્વીકાર કરવો અને તેની સ્થિરતા ને સમૃદ્ધ વાંછવી એ જરૂર એક નિષ્ઠાપિક વલણફેર છે. ભાગલા નાષ્ટકે સ્વીકારવા જ પદ્ધતા ત્યારે પણ ગંધી-નહેરુ-પટેલની આપણી સ્વરાજ ત્રિપુરીની ભૂમિકા આ ઉપંડ આપણાં ભાવનાભક એકતાની અને ભારત-પાક મૈત્રીની રહી હતી, તેની સાથેનું આ અનુસંધાન છે.

તમે જુઓ કે સ્વરાજના ભાવન વરસના ઈતિહાસમાં પહેલી જ વાર વાધા સરહદ પાક મિલિટરી બેન્ટે જનગણમનની ધૂન બજાવી ! અને પાક ઇવિ-રાજકારણી મુહૂમ્મદ અસલમ ગુરુદાસપુરીએ ગાંધું પણ શું ? તો કહે, એક હી સૂરજ થા હમારા, ચાંદ તારે એક થે, એક હી મંજિલ થી, સારે નજારે એક થે.' કવિ પોતાને ગુરુદાસપુરી કહે છે. વસ્તુત: ગુરુદાસપુર તો એ જગ્યા છે, વતન છે જે છોડી દીંખું છે. પંજાબની દિદ-હદમાં તે છે. પોતે પાકિસ્તાનમાં ધારાસભ્ય પણ થયા છે. સરહદની સામી બાજુએ છે. પણ ગુરુદાસપુરી નામ તો માતાના દૂધ જેટલું મીઠું ને વહાલું, તે કેમ છોડાય.

બને કે આ બધામાં મને, તમને, કોઈને હાલો ભાવન-

વાદ લાગે. પણ ઈતિહાસ વસ્તુ તરીકે આપણો એટલું તો નોંધતું જ જોઈશે કે લાણોરોથોષણા એની સથળી મર્યાદાઓ છતાં, કાશ્મીર બાબતે ચર્ચાને અવકાશ છે તેમ પણ સ્વીકારે છે અને સિમલા સમજૂતીનું પણ પુનરુચ્ચારણ કરે છે-એટલે કે બંને સરકારોએ પોતપોતાને ઘર આગળે જે લોકલાગણીની કાળજી દેવાની છે એનીએ એમાં દરકાર કરવામાં આવી છે. વળી પરમાણુ જોખમો બાબતે સહિયારી તકેદારીની અને એકબીજાની બાબતોમાં દરમિયાનગીરી નહીં કરવા સાથે માહિતી-ટેકનોલોજીમાં સહયોગનીએ વાત અહીં છે.

મુદે, રચાતી આવતી ભૂમિકા એ છે કે જાન્યુઆરી ૧૯૯૮માં લાકાની વ્યાપારી શિખર પરિષદમાં બાંગલા વડાપ્રધાન હસ્તીના વાજેદે ઘૂંઠી હતી. દાખિણ એશિયા આપું ફી ટ્રેડ જોન બની રહે તે સહિયાનું બજાર ખીલતું આવે. પાકિસ્તાનની ખુદની વિકસતી આવતી સમજ, ઈસ્લામાબાદ સ્વિથ ઈન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ સ્ટેટેજિક સ્ટડીઝનાં વર્ષનો મુજબ, એ છે કે ભારત-પાક-બાંગલા પંથકમાં મુક્ત હરફરની સુવિધા અને માહિતીની મુક્તતા હોય તે પાકિસ્તાનના આર્થિક ભાવિની ખોળાપરી બરોઅર છે.

ગયા દસ્કામાં બર્લિનની દીવાલ અગ્રત્યકપણે તૂટી હતી એ સાંભરે છે? કોઈ પૂર્વાયોજન કે લડાકુ તૈયારી વગર ડેવલ લોકજુવાળા એમાં કારગત રહ્યો હતો. ભાવનાત્મક સંચલનો ઉપરાંત એ જુવાળની પૂંઠે અનુભવને ધોરણે કંઈક પરિભાષિત, કંઈક અપરિભાષિત એવી સૂર્યાખૂજ પણ કામ કરી ગઈ હતી કે પૂર્વ-પશ્ચિમ જરૂરીનીમાં પ્રજાતીય આર્થિક દિલો સહિયારાં છે.

જરીક કલ્યાણ તો કરો કે આપણી પંજાબ સરહદે, માત્ર ત્રીસ ડિલોભીટ છેટે લાણોરની બજાર તેવી અંગરાઈ લે, જો મુક્ત હરફર હોય તો. ડિલટ પણે, હિંદનાં બજારો ખૂલતાં પાકિસ્તાનમાં ઉત્પાદન પ્રક્રિયાને વેગ મળે, અહીંની મૂડી ત્યાં વિકસતાં નવાં એકમોમાં રોકાતી ચાલે, રોજગારીની વિસારતી તકો સાથે અરસપરસ પરિવહન-પ્રયાયન મોરથે ગુણાત્મક વધારો થાય અને આર્થિક તેમ

અન્ય કેન્દ્રીય સમન્વય સથાતું આવે, સમવાયી સંબંધભાત ઉઘટતી આવે.

તા. ક. : આજે માર્ચ ૨૦૦૦માં આ અંક ગ્રેસમાં જરૂર રહ્યો છે ત્યારે પહેલી નજરે કદાચ ભૌધામણ પણ લાગે, એવા આ ઉદ્ગારો છે, નહીં?

પણ કારગીલના દુઃખમ સરખા અનુભવે બે વાત તો કરી : પાકિસ્તાન એક અર્થમાં એકલું પરી ગયું. એને સમાધાનની જરૂરત અનુભવાઈ. આપણે ત્યાં, વિલ્લાજનનો પૂર્વ ઈતિહાસ જોતાં, પાકિસ્તાન સામે તો વિરોધ મુસ્લિમ દેખામાં પરિષામે એવી ભયાવહ સંભાવના હતી-પરંતુ લોકીએ એ રીતના કોમી ઉન્માદમાં મોટે પાયે ખેંચાઈ જવાનું દાળાને પુઅતા તથા સમજદારીનો સંકેત આપ્યો છે.

સરહદની સામી બાજુઓથી, આ અંક ગ્રેસમાં જરૂર રહ્યો છે ત્યારે મળતા કેટલાક સંકેતો ભારત-પાક સરખામક્કીના અને હિંદમાં લોકશાહી ટકી શકી છે જ્યારે પાકિસ્તાને વારેવારે લશકરશાહ પાસે કેમ જવું પડે છે તે પ્રકારના પ્રગટ આત્મનિરીક્ષણના પણ છે.

છાલ દેશવટો સેવી રહેલાં ખૂલ્લું પાક વડાપ્રધાન બેન્જારે હમણાં જ એક અભિયાની મુલાકાતમાં નિખાલસપણે ખૂલ્લું છે કે મારા શાસનકાળમાં હું ભારત સાથે મૈત્રીની તક ન જરૂરી શકી તે ખોટું થયું છે.

મતલબ, રાજ્ય તરીકે ને સરકાર તરીકે આપણે પાકિસ્તાન સાથે ચોંપભેર જે પણ કારવાઈ સલામતીના હેતુસર કરવી હોય તે બરાબર કરીયે અને એમાં હીલ ન મૂકીએ. પણ પાકિસ્તાન સાથે રાજદ્વારી સંબંધ નહીં તોડીને આપણે જે બારી ખૂલ્લી રાખી છે તેને અન્યથે પ્રજાતીય રાહે અનૌપચારિક નાતાનો દોર બેલાશક ચાલુ રાખીએ જેથી પાકિસ્તાનના રચનાત્મક લોકમતને કાળજીમે પ્રભાવક થવાની કુમક મળી રહે.

લડાયે તો લડીએ, પણ લાટિયાંજટિયાં ગુંધાયેલાં છે એ યાદ રાખીએ.

(શૈક્ષણિક સપ્તાહના ઉપકરે આપેલ વ્યાખ્યાન)

- માણસ માટે દુનિયા પર ક્યાંય કોઈ અભયારણ્ય બન્યું સાંભળ્યું છે?
- મંદિર પવિત્ર નથી. જે પવિત્ર છે તે જ મંદિર.
- આપણી પાસે જે કાઈ નથી તેના વિચારોમાં જે કાઈ છે તે ભોગવવાનું રહી જાય છે.

સુખની શોધ

• આની રચના વી. (ટી.વાય.બી.કોમ.)

હુંખ જરા પણ ના થાય અને હમેશા સુખ જ રહે એવું દરેક માણસ ઠર્છે છે. તે માટે જ તેની બધી પ્રવૃત્તિઓ હોય છે. પણ અનુભવ એવો છે કે સુખ ઘણું થોડું મળે છે અને બાકી હુંખ જ હોય છે. આ સંસારમાં થોડા સુખની સાથે ઘણું હુંખ જ ભોગવંનું પડે છે. જ્યારે મનુષ્ય અતિશય હુંખી થાય છે, પ્રયત્નો કરવા છતાં હુંખ દૂર થતાં નથી, ત્યારે તે સુખની શોધ કરે છે.

સુખ અને હુંખ એવા બે ભાગોમાં જીવનને નીરખવાની વૃત્તિને લીધે જ માણસ હુંખનો અનુભવ વધારે કરે છે. માણસે જીવનની એ વાક્ષતિકતા સ્વીકારવી જ રહી કે જીવનની પરિવર્તનશીલતામાં સુખની સાથે હુંખ સંકળાયેલું જ છે. માણસને ઈશ્વરપાથી ટોચ પર વિરાજિત થતું ગમે, કારણ કે એ સુખદ છે. માન, સન્માન, પ્રતિષ્ઠા, પૈસો, સત્તા બધું જ એ દ્વારા એને પ્રાપ્ત થાય છે. પણ એક

દિવસ એ છોડવાનો વારો આવે છે. માટે સુખ મેળવવા સુખ પ્રત્યે માલિકીભાવને બદલે દ્રસ્તીભાવ રાખવો જોઈએ.

જે માણસ જીવનની ગતિ સમજે છે એ સુખ આવતાં છકી જતો નથી અને હુંખ આવતાં નાસીપાસ થતો નથી. કારણ કે આસક્તિ એ જ હુંખ છે એ વાતની એને બબર હોય છે. સુખ કે હુંખ પ્રત્યે અનાસકત રહેવાનો મિશ્રાજ જે કેળવી શકે એ હરલાલતમાં સુખી રહી શકે. સુખ-હુંખનો સંબંધ પણ આખરે તો માણસના મન સાથે જ છે. જેણું મન સ્વસ્થ હોય એ હુંખો વચ્ચે પણ હસતો રહી શકશે. અને એ જ છે સુખની શોધ- આનંદમય જીવનનું રહસ્ય. અને છેલ્લે,

‘ગુલાબને કંટક હોય અંગે, તો જ ગુલાબ કહેવાય, જિંદગીમાં સુખ-હુંખ હોય સંગે, તો જ જિંદગી કહેવાય.’

‘કુર્બાની’

હર ગલી, હર નગર, હર શહર, હર ગાંચ મૈં ઉનકો દૂઢાંતા હું જો અપની જાન કી કુર્બાની દે ગયે ! વતન કી એક ખુશી કે લિએ વતન કી એક હંસી કે લિએ અપની આન કી કુર્બાની દે ગએ ! મૈં ઉનકો દૂઢાંતા હું જો અપની જાનકી કુર્બાની દે ગએ ! અપને હર અરમાનો ઔર ચાહતોકો છોડકર ઇસ વતન કે લિએ પ્યાર કી કહાની દે ગએ ! મૈં ઉનકો દૂઢાંતા હું જો અપની જાન કી કુર્બાની દે ગએ ! ગોલીયાં અપને સીને પર હુંસતે હુએ સહતે રહે ઇસ વતન કે લિએ અપની ખૂન કી ખાની દે ગએ ! મૈં ઉનકો દૂઢાંતા હું જો અપની જાનકી કુર્બાની દે ગએ !

‘સાહિલ’

• મૌર્ય મનોજ.આર (મેસ.વાય.બી.કોમ.)

હાઈકુ

‘હિલથી કહું ?’
આવજોને કો’કાદિ
મનનાં મેળે

ભૂલથી કદી
લેતાં નામ તમારું
લાગે છે સારુ

‘પરીક્ષા વેળા’
ઇઝેલાં પિરીયડો
નજરે તરે

હસ્યા તમે તો
વીજ ચમકી જાણો
શ્યામ ઘટાયો

ન દેશે દ્વા
દઈ છે લાલું મને
આખું છે ઓણે

સરળ હતું
સ્મિત તારું છતાંયે
હું અટવાયો

• વિજન રાવલ (એફ.વાય.બી.કોમ.)

૨૧ મી સદીમાં આર્થિક વિકાસની સમસ્યાઓ

• ડૉ. ધવલ મહેતા, ડાયરેક્ટર,
ઇન્સ્ટિટ્યુટ ઓફ ઇન્ડિયન

નવી સદીમાં આર્થિક વિકાસ અંગેના વિચારો બદલાયા છે. સામ્યવાદી વિચારધારા કે એકદિનું સત્તા હેઠળ આર્થિક વિકાસ થાય છે તે મન્યતા ખોટી પડી છે. આર્થિક વિકાસ માટે આધુનિક ટેકનોલોજી જોઈએ તે સ્વીકારતું જાય છે. દા.ત. હરિયાણી કાંતિએ માલ્યુસની ગણતરી ખોટી પાડી છે. ભારત જેવા અનેક અવિકસિત દેશોની હરિયાણી કાંતિએ દુકાનને તથા ભૂપરાને નાખું કર્યા છે. પરંતુ, જગતની વધતી જતી વસતી હવે ૬૦૦ કરોડ પર પહોંચી ગઈ છે. ખેતીવાડી કેને ઓછા દરે વધતી ઉત્પાદકતાને લાધે માલ્યુગીઅન ભય કરીથી ઊભો થઈ શકે છે. ૧૯૮૭માં પૂર્વ અશ્રિયાના દેશોમાં નાણાકીય કટોકટી સર્જઈ અને તેમના અર્થકારણો તૂટી પડ્યા તેણે આર્થિક વિકાસની ટેકનિકો વિશે સંશ્યા પેદા કર્યા છે. રશીયા અને પૂર્વ યુરોપના અન્ય દેશોમાં ઉદારીકરણ અને બજારવાદની નીતિ ધાર્યા પરિણામ લાવી શકી નથી તેથી આ નીતિ વિશે પણ પ્રશ્નાર્થ ઊભો થયો છે. બજારીકરણ અને ઉદારીકરણ આર્થિક વિકાસની ચાવી નથી તેમ વણાં માને છે. વર્લ્ડ બેંક તેમને જરૂરી માને છે. પરંતુ જો અન્ય શરતો સંતોષાપ તો જ. આ માન્ય શરતોમાં મેકોઈકીની સ્થિરતા, મુક્ત બજાર અને મુક્ત વ્યાપાર તથા મુક્ત વિદેશી મૂડી રોકાણ પર ભાર મૂકાય છે.

આર્થિક વિકાસ એટલે શું ? :

આર્થિક વિકાસ એટલે માત્ર રાષ્ટ્રીય આવક કે માથાઈઠ આવકમાં વધારો નહીં તે વાત હવેના જગતમાં સમજાતી જાય છે. પ્રથમ બાબત એ કે હવે વર્લ્ડ બેંકને સમજાયું છે કે માત્ર આર્થિક વિકાસ નહીં પરંતુ ટકાઉ (સસ્ટેનેબલ) આર્થિક વિકાસ જોઈએ. વધતા ઉત્પાદન સાથે વાતાવરણ સચ્ચવાનું જોઈએ અને રોજગારી વધવી જોઈએ. વાતાવરણને જીણવ્યા વિના કે રોજગારી ઊભી કર્યા વિના આર્થિક વિકાસ ટકી ના શકે. બાળ મજૂરોનું સ્થાન શાબામાં જોઈએ. આર્થિક વિકાસે લોકોના જીવનધોરણ ઊંઘે લાવવાની સાથે સાથે લોકો માટે આરોગ્યની યોગ્ય સુવિધાઓ અને શિક્ષણ માટેની તકો પૂરી પાડવી જોઈએ. આર્થિક વિકાસની વ્યાખ્યામાં જીવન ધોરણના સુધારા ઉપરાંત શિક્ષણ, આરોગ્ય, લાંબો

જીવન આવરદા, બાળમરણનું ઘટતું પ્રમાણ અને રાજકીય સ્થિરતાનો સમાવેશ થવો જોઈએ તે હવે વર્લ્ડ બેંક કબૂલ કરે છે. આમ આર્થિક વિકાસની વ્યાખ્યા બહોળી થતી જાય છે અને તેમાં ગરીબી દૂર કરવા ઉપરાંત અનેક માનવ કેન્દ્રી ઉદ્દેશોને લક્ષ્યમાં રાખવાનું વલણ વધ્યું છે.

માત્ર મૂડી રોકાણ પૂરતું નથી :

૧૯૫૦ અને ૧૯૬૦ના દાયકાઓમાં આર્થિક વિકાસ સિદ્ધ કરવા જોઈ એક ચાવીરૂપ પરિબળની શોખ ચાલી. દેશમાં પોતાનું કે વિદેશી મૂડીરોકાણ વધે તો તે ચાવી દ્વારા આર્થિક વિકાસ વધુ જરૂરી થાય તેવી માન્યતા હતી. આથી વણાં અર્થશાસ્ત્રીઓએ દેશનો આંતરિક બચત દર વધારવા પર અને વિદેશી મૂડીરોકાણ આકર્ષયા પર ભાર મૂક્યો હતો. પરંતુ ૧૯૫૦ અને ૧૯૬૦ દરમિયાન મૂડીરોકાણ અને આર્થિક વૃદ્ધિદર વચ્ચે સીધો સંબંધ સ્થપાઈ શક્યો નથી. કેટલાક ઓછી મૂડીરોકાણવાળા દેશોએ વધુ જરૂરી પ્રગતિ કરી જ્યારે કેટલાક બહુ મૂડીરોકાણવાળા દેશો ઓછી આર્થિક વૃદ્ધિદર હાંસલ કરી શક્યા. આનો અર્થ એ નહીં કે દેશના આર્થિક વૃદ્ધિદરને મૂડીરોકાણ સાથે સંબંધ નથી. સંબંધ જરૂર છે પરંતુ તે ધાર્યા જેટલો સીધો નથી. મૂડીરોકાણ કયા કેત્રમાં થાય છે અને તે કેટલી ઉત્પાદક રીતે પોતાની કામગારી બજાવે છે તે અગત્યના છે. દા.ત. ભારતના જાહેરક્ષેત્રમાં જંગી મૂડીરોકાણ વધ્યું છે. પરંતુ તેની ઉત્પાદકતા ઘણી ઓછી છે. નુકસાનકારક મૂડીરોકાણ આર્થિક વિકાસ રોકે છે. જ્યારે ઉત્પાદક મૂડીરોકાણ આર્થિક વિકાસ વધારે છે. માળખાયી સવલતોમાં કરાપેલું મૂડી રોકાણ તત્કષણ નજીકારક ના હોય તો પણ લાંબે ગાળે આર્થિક વિકાસ વધારે છે.

આર્થિક વિકાસ અને અસમાનતા :

સાયમન કુઝનેટ નામના જાહીતા અર્થશાસ્ત્રીએ એટું પ્રતિપાદન કર્યું હતું કે આર્થિક વિકાસના શરૂઆતના તથક્કામાં જેમ આર્થિક વિકાસ વધતો જાય તેમ દેશમાં આવકની અસામનતા વધતી જાય છે. ત્યારબાદ આર્થિક વિકાસ અસમાનતા ઘટાડે છે. છેલ્લા ચાલીસ વર્ષનો અનુભૂત આ બાબત પૂરવાર કરતો નથી. પૂર્વ અશ્રિયાના

દેશોએ આર્થિક વિકાસની સાથે સાથે ગરીબી ઘટાડી છે અને અસમાનતા પણ ઘટાડી છે. આર્થિક વિકાસની નીતિ અને અસામાનતા ઘટાડવાની નીતિ સાથે ચાલી શકે છે. દા. ત. જમીન સુધારણાની નીતિ જેનાથી ખેડૂતને પેતરની માલિકી મળે તે અસમાનતા ઘટાડે છે અને તેની તે જમીનની ઉત્પાદકતા તથા ખેડૂતોની આવક વધારે છે. શિક્ષણ પાછળનો ખર્ચો માનવ કૌશલ્યમાં એક પ્રકારનું મૂડીરોકાણ જ છે. તેનાથી ગરીબી ઘટે છે. દૂકમાં, આર્થિક વિકાસ સાથે અમુક દેશોમાં અસમાનતા વધી છે જ્યારે અમુક દેશોમાં તે ઘટી છે. વળી એક નવો સહસ્યાંથી.

સરકારની અર્થકારણમાં દરમિયાનગીરી :

અત્યાર સુધી એવી માન્યતા હતી કે આર્થિક વૃદ્ધિદર વધારવા સરકારનો અર્થકારણમાં હસ્તક્ષેપ જરૂરી છે. સરકારે પોતે જ અમુક ઉદ્યોગો ચલાવવા જોઈએ. સોવિયેટ રશ્યાએ ૧૯૭૧થી ૧૯૮૫ દરમિયાન જેણી રાજ્ય સાહસો ખાસ તે કરી બતાવ્યું, ૧૯૮૮ની મંદી પછી અમેરિકામાં પણ રાજ્ય આર્થિક કેન્દ્રે આકંક્ષ બન્યું. ત્યાં પણ રાજ્યનો અર્થકારણમાં હસ્તક્ષેપ ખૂબ જ વધ્યો. અમેરિકાએ ન્યૂડીલ નામનો કાર્યક્રમ અપનાવ્યો. ભારતે ૧૯૮૧માં કેન્દ્રીય આયોજન પદ્ધતિ દાખલ કરી. અને આર્થિક કેન્દ્રે અનેક નિયંત્રણો દાખલ કર્યા. પરંતુ દુનિયાના ઘણા દેશોમાં કેન્દ્રીય આયોજન અને ખાસ કરીને સરકાર દ્વારા સંચાલિત ઉદ્યોગોની નિર્ઝળતાએ રાજ્યની આર્થિક કેન્દ્રે બિનકાર્યક્ષમતા ખુલ્લી પારી છે. સોવિયેટ રશ્યામાં રાજ્ય સંચાલિત સાહસોના મૂડી રોકાણનું વળતર શૂન્ય પર પહોંચી ગયું. દરેક દેશના દરેક રાજ્ય સંચાલિત સાહસમાં ઓવરસ્ટાઇંગ અને નાણાંકીય નુકસાનનો પ્રશ્ન વિકારણ બની ગયો છે. ભારત હજ આ સમયને હલ કરી શક્યું નથી. તે અંગેના પ્રયત્નો તદ્દન પાંગળા છે કારણ કે સરકારી સાહોમાંથી રીસઈન્વેસ્ટમેન્ટ સૂલ્લક પ્રમાણમાં થયું છે. ભારતની સરકાર ડિસઈન્વેસ્ટમેન્ટની બાબતમાં પુષ્ણ ગલ્વાંતલ્વા કરે છે. હજાર રીતે તેને ટાળે છે. અમલદારશાહીને નારાજ કરવા સરકાર તૈયાર નથી. ઉપરની મર્યાદાઓ છતાં ભારત માનવ વિકાસની બાબતમાં ધારે ધારે પ્રગતિ કરી શક્યું છે. ભારત વૈશીકરણની દિશામાં ૧૯૮૧ બાદ પગલા માંદી રહ્યું છે. તેણે આર્થિક નિયંત્રણો ઘટાડ્યાં છે. પરંતુ વૈશીકરણ અને માનવવિકાસ કેવી રીતે સંકળાયેલા છે? વૈશીકરણ શું માનવવિકાસની

આડે આવશે કે તેને આગળ વધારશે? આ પ્રશ્નોનો જવાબ મેળવવો જરૂરી છે. જો કે તેનો જવાબ છું અને ના એમ બને છે.

વૈશીકરણ અને માનવવિકાસ :

વૈશીકરણ નવી તકો ઉભી કરી છે. પરંતુ તે મુક્ત બજાર પર આધારિત છે. બજારો વિચિત્ર રીતે વર્તી શકે છે. મુક્ત બજારના કાયદાઓ ખરા પરંતુ તેના લાભો અમુક વર્ગને જ મળે છે. અત્યારના બજારો બહુ ચંચળ છે. તેઓ અર્થકારણમાં અનિશ્ચિતતા ઉભી કરે છે. વૈશીકરણ માનવ વિકાસને કઈ રીતે ઉપયોગી થાય તે અંગે વિચારણા કોરિયાએ કરી છે.

કોરિયાએ વ્યાપાર અને આર્થિક વિકાસ દર વધાર્યો અને તેથી સાથે સાથે માનવ વિકાસમાં સુધારો કર્યો. ૧૯૬૦ બાદ કોરિયામાં માનવનું આધુન્ય પર વર્ષથી વધીને ૭૪ વર્ષ પહોંચી ગયું છે. ૧૯૬૦માં કોરિયામાં દર હજાર બાળજનમ હીઠ ૮૫ બાળકો મૂલ્ય પામતા હતા. હવે તે સંચાય ઘટીને માત્ર હ થઈ ગઈ છે. ૮૮ ટકા કોરિયનો સાકરા છે. કોરિયાએ નક્કી કર્યું છે કે તેઓ આર્થિક વિકાસ ગરીબીમાં ઘટાડે કરવા માટે છે. આની વિનુદ્ધમાં હજાભ અને પાડિસ્તાનમાં ૫ ટકાથી વધુ દરે નિકાસ વૃદ્ધિ થઈ અને ૧૯૮૮પથી ૧૯૯૭ દરમિયાન તેમની માથાદીઠ આવકમાં ઉ ટકાથી વધારે વૃદ્ધિ દર નોંધાયો પરંતુ તેમના માનવ વિકાસમાં ખાસ નોંધપાત્ર વૃદ્ધિ થઈ નથી. તેઓ સાકરતા દર, જાહેર આરોગ્યની સવલતો, સુરક્ષિત પાણીની સવલતો વગેરેમાં પાછળ છે. બોટસ્થના, ચીલી, મલેશિયા અને થાયકેટે પોતાના નિકાસ વૃદ્ધિ દરને માનવવિકાસ સાથે કોરિયાની રેંબ વધુ સારી રીતે સાંકળી લીધા છે તેનું કારણ તેમણે આર્થિક વિનુદ્ધને માનવવિકાસ સાથે જોડવાના સક્રિય પ્રયત્નો ચાલુ રાખ્યા છે. તેના મુખ્ય કારણો નીચે પ્રમાણે છે : (૧) કોરિયાએ ગ્રામ્ય પ્રદેશો પર અને જમીન માલિકીના સુધારા પર વધ્યો ભાર મૂક્યો છે. (૨) સરકારે સામાજિક સેવાઓનો વ્યાપ વિસ્તૃત બનાવ્યો છે. આમાં પીવાના પાણીની, આરોગ્યની અને શિક્ષણની સવલતોનો સમાવેશ થાય છે. (૩) આવકની વહેચલી વધુ સમાન થાય અને શ્રમયનિયિક ઉદ્યોગો દ્વારા લોકોને રોજગારી મળે તેવા પ્રયત્નો કર્યા છે. ચીને પણ સામાજિક આંતરમાધ્યમ (શિક્ષણ અને આરોગ્ય)માં થશું મૂડી રોકાણ કર્યું છે તેથી તેમાં સાકરતા દર અને સરાસરી આધુન્ય દર ગણનાપાત્ર ઉચ્ચો છે.

પોલેન્ડ અને રશિયા :

આ સંદર્ભમાં પોલેન્ડ અને રશિયાના ઉદાહરણો આખ ઉધારે તેવા છે. ૧૯૮૭માં રશિયાની નિકાસ પણ અબજ ડોલર્સ અને વિદેશી મૂડીરોકાણ હ અબજ ડોલર્સ હતાં. તેમ છતાં તેનો આર્થિક વિકાસ દર એક ટકાથી પણ ઓછો હતો. ૧૯૮૮થી ૧૯૮૯ દરમિયાન રશિયામાં પુરુષોની સરાસરી આવરદા ફળમાંથી ઘટીને ૬૦ વર્ષની થઈ ગઈ, મજૂરીનો દર.૪૮ ટકા થટ્યો અને આર્થિક અસમાનતામાં પ્રચંડ વધારો થયો. આની વિદુદ પોલેન્ડ જે સામ્યવાદી દેશ હતો તેણે આ ગાળા દરમિયાન બજારવાદ તરફ મયારા કરવાની સાથે સાથે લોકશાહી સંસ્થાઓ વિકસાવી, પ્રજાની ભાગીદારી વધારી અને માનવવિકાસમાં વધારો કર્યો. દર હજાર જન્મ દીઠ રશિયામાં બાળમૃત્યુનું પ્રમાણ ૨૫ છે જ્યારે પોલેન્ડમાં તે માત્ર ૧૪ છે. રશિયામાં કેફી દ્વયોની હેરાફેરીના પ્રમાણમાં તેમજ અન્ય ચુન્છાપોર પ્રવૃત્તિમાં જબરજસ્ત વધારો થયો છે જ્યારે પોલેન્ડમાં તેમ થયું નથી. પોલેન્ડમાં સરકારી નીતિઓની ખુલ્લી ચર્ચા કરવામાં આવે છે. છાપાંઓને પણ સ્વતંત્ર લેખો લખવાની અને સરકારની ટીકા કરવાની ધૂટ છે જ્યારે રશિયામાં તે ધૂટ નથી. પોલેન્ડની બજારીકરણની પ્રક્રિયામાં જે ખુલ્લાપણું છે તે રશિયામાં નથી. રશિયાના આર્થિક અને બ્યાપારી નિર્ઝયોમાં પારદર્શકતાનો અભાવ છે. આ બધાને પરિણામે રશિયા પોલેન્થી ધારું પાછળ પડી ગયું છે.

વિદેશી મૂડીરોકાણ અને માનવવિકાસ :

વિદેશી મૂડીરોકાણ આર્થિક વૃદ્ધિદરમાં સુધારો લાવે છે. પરંતુ વિદેશી મૂડીરોકાણ માનવવિકાસ વધારણો તે નક્કી નથી. આમ એક ખાસ નોંધપાત્ર હિક્કત એ છે કે ટૂંકાગાળામાં સહાલકી વિદેશી મૂડીરોકાણ નાણાંકીય વાવાજેહું સર્જે છે. અને તે લાંબાગાળાના આર્થિક વિકાસને નુકસાન કરે છે. લાંબાગાળાના વિદેશી મૂડીરોકાણને આવકારવા ઔદ્ઘોગિક નીતિ, ઉદારીકરણ, ધંધાંકીય પ્રોત્સાહનો વગેરેની જરૂર છે. યજમાન દેશોના નાણાંવ્યવહારો પણ પારદર્શક જોઈએ. વળી, રાજકીય સ્થિરતા પણ જોઈએ. પોલેન્ડમાં લોકશાહી પ્રક્રિયા ચાલુ થઈ ગઈ હતી. તેથી ૧૯૮૭થી ૧૯૮૯ તે ૧૮ અબજ ડોલર્સ વિદેશી મૂડી આકર્ષી શક્યું જ્યારે આ ગણા દરમિયાન રશિયા જેણું અર્થકરણ પોલેન્ડ કરતાં પાંચ ગણું મોટું હોવા છતાં માત્ર ૧૩ અબજ ડોલર્સનું વિદેશી મૂડીરોકાણ આકર્ષી શક્યું. લેટીન અમેરિકાના દેશોમાં

લોકશાહીકરણની પ્રક્રિયા શરૂ થઈ ગઈ છે. તેથી ત્વા પણ ૧૯૮૦ના ગાળામાં વિદેશી મૂડીરોકાણ વધ્યું છે. પરંતુ વિદેશી મૂડીરોકાણનું માનવવિકાસમાં પરિવર્તન ક્યારે શક્ય બને ?

પ્રથમ શરત એ છે કે દેશની અને વિદેશની મૂડી ઈન્ફાસ્ટ્રક્ચરના સેત્રોમાં રોકાણી જોઈએ. ઈન્ફાસ્ટ્રક્ચરની (રસ્તા, વીજણી, પાણી વગેરે) સેવાઓ આ રીતે વધવી જોઈએ જેથી માનવ સુખાકારીમાં વધારો થાય. વળી વિદેશી મૂડીરોકાણ એવી રીતે થવું જોઈએ જેથી યજમાન દેશમાં આધુનિક ટેકનોલોજીના ઉપયોગના વધવા સાથે રોજગારી પણ વધે. વળી વિદેશી મૂડીરોકાણ યજમાન દેશોએ નક્કી કરેલ અન્યતાકમના સેત્રોમાં થવું જોઈએ. બહુરાષ્ટ્રીય કંપનીઓને દેશમાં કામ કરવાની ભલે ધૂટ અપાય પરંતુ તેઓ રાષ્ટ્રીય નિયમોની મર્યાદામાં કામ કરે તે જરૂરી છે. તે ઉપરાંત આ કંપનીઓ સામાજિક જવાબદારીનો વિચાર સ્વેચ્છિક રીતે અપનાવી તેને અનુરૂપ વ્યવહારો વિકસાવે તે જરૂરી છે. વિદેશી કંપનીઓની હરીકાઈ સાથે પોતાના દેશના ઉદ્ઘોગોને સરકારે કેટલું સંરક્ષણ પૂરું પાડવું તે અત્યારે કોયડે છે.

દૂંકા ગાળાની વિદેશી મૂડીની હલચલ :

દૂંકા ગાળાની મૂડીની હલચલે પૂર્વ અશિયાના દેશોમાં નાણાંકીય કટોકટી ઊભી કરી. જગતના નાણાંકીય બજારોમાં અતિશય જરૂરી વિદેશી મૂડીને દાખલ કરવાને લીધે ગંભીર અમસ્યાઓ ઊભી થઈ. જગતના દેશોને સમજાયું કે ટૂંકાગાળાનું વિદેશી મૂડી રોકાણ અને તેની હેરફેર અનેક દેશોના અર્થકરણને તોડી નાંખે છે. આને લીધે કેટલાક દેશો ફરીથી વિદેશી મૂડીની હેરફેર પર પ્રતિબંધો મૂકે છે. વિદેશી મૂડીરોકાણ જો તે લાંબાગાળાનું ના હોય અને ટૂંકાગાળાનું મૂડીરોકાણ સ્થિર ના હોય તો તે માનવવિકાસને દાનિકર્તા છે. પારદર્શક નાણાંકીય વ્યવહારોનો અભાવ નાણાંકીય હેરાફેરીના રોગને વધુ વકચેવે છે. પૂર્વ અશિયાના દેશોની હાતની આર્થિક કટોકટી નાણાંબજારને તદ્દન મુક્ત રાખવા સામે લાલબજી ધરે છે. વળી, યજમાન દેશોએ પોતાની બેંકીંગ અને નાણાંકીય વ્યવસ્થાને પારદર્શક બનાવવાની પણ તે તાકીદ કરે છે. ભારતે કેપીટલ એકાઉન્ટની કન્વર્ટિબલીટી પર પ્રતિબંધો મુક્તા તેથી તે પૂર્વ અશિયાના દેશો જેવી નાણાંકીય કટોકટીમાંથી બચી ગયું પરંતુ આ પ્રતિબંધ લાંબો વખત ટકી શકે તેમ લાગતું નથી. આ પ્રતિબંધ ચાલુ છે તે દરમિયાન ભારતે પોતાની

બેંગાં અને નાણાકીય સંસ્થાઓને પારદર્શક બનાવવાના આકમક પગલા લે તે જરૂરી છે. લાંબા ગાળાના વિદેશી મૂડી રોકાણ અને તેની ઉરફેર ઉપર આંતરરાષ્ટ્રીય કર નંખાય અને આ કરવેચાની આવક જગતના વિકાસશીલ દેશોના આર્થિક વિકાસ માટે વપરાય તેવું સુચન ટોબીન નામના નોબેલ પારિતોષિક વિજેતા અર્થશાસીએ કર્યું હતું પરંતુ આ સુચનનો અમલ થયો નથી. પૂર્વઅશિયાના દેશોમાં જે મૂડીવાદી પ્રથા અમલમાં આવી તે કોની કેપીટાલીઝમ તરીકે ઓળખાય છે. કોની કેપીટાલીઝમનો અર્થ એ થાય છે કે નાણાકીય સંસ્થાઓના સૂત્રધારો પોતાના મિત્રો અને સગાંવલાલાંઓને જોઈએ તેટલા પ્રમાણમાં પૂરા પડે અને ધીરાણની યોગ્ય ચકાસણી કરવામાં પડું આંખ આડા કાન કરે. આવા સરળતાથી મળતા નાણા પૂર્વ અશિયાના ઘટકોએ ખૂબ જ મોટા પ્રમાણમાં રીયલ એસેટ (જીમીન અને મકાનો) પાછળ રોક્યા. જીમીન અને મકાનોમાં ભાવો આસમાને ગયા અને અંતે કુણ્ણો કુટ્ટ્યો અને લાંબો મૂડી રોકાણકારો નાદાર બની ગયા. ભારતીય નાણાબ્યવસ્થા માટે આ બનાવ લાવબતી સમાન છે.

૧૯૬૦ થી ૧૯૬૭ દરમિયાન વૈશિક માનવ વિકાસનું સરવૈધું :

અનેક નિરાશાજનક સુરો છતાં માનવ વિકાસની બાબતમાં જગતમાં કાંઈક પ્રગતિ જણાય છે. આ પ્રગતિ નાટ્યાત્મક નથી. તે ધીમી ધીમી છે. તેમ છતાં ૧૯૬૦-૧૯૬૭ દરમિયાન જગતમાં માથાદીઠ આવક એક ટકા જેટલી વધી છે. વ્યક્તિદીઠ કેલરીના વપરાશનું પ્રમાણ ૨૫૦૦થી વધીને ૨૭૦૦ કેલરી સુધી પહોંચ્યું છે. જગતમાં પ્રોટીનપુક્ત પદાર્થની ભારે અછત હોવા છતાં પ્રોટીનનો માથાદીઠ વપરાશ ૭૧ થી ૭૬ સુધી ગયો છે. આમ છતાં જગતની હાલની ૬૦૦ કરોડની વસ્તીમાંથી ૮૪ કરોડ લોકો અપૂરતા પોષણથી પીડ્યા છે. જગતના વીસ ટકા સૌથી સમૃદ્ધ લોકો જગતના વીસ ટકા સૌથી ગરીબ લોકો કરતાં ૧૬ ગઢો વધારે વપરાશ કરે છે અને તેઓની આવક ૭૪ ગઢી વધારે છે. જગતમાં હજુ ૧૩૦ કરોડ વ્યક્તિઓએ એવી છે કે જેઓ દિવસના એક ડોલર કરતાં ઓછી રકમ પર જીવે છે. આ ૧૩૦ કરોડ લોકોમાં ભારતીય ગરીબોની સંખ્યા સૌથી વધારે છે.

આયુષ્ય અને શીશિક્ષણ :

આ ગાળા દરમિયાન જગતની ૩૪ કરોડ સીઓ ૪૦ વર્ષ સુધીનું પણ આયુષ્ય બોગવી શકી નથી. ૨૫ ટકાથી

માણીને ૫૦ ટકા સીઓ તેમના પતિ કે પુરુષ મિત્ર દ્વારા હિસાનો બોગ બની છે. સીઓ સામે થતી હિસા વધી છે કે વધી છે તે હાલને તબક્કે કહેવું મુશ્કેલ છે. પરંતુ અત્યારે જે પરિસ્થિતિ છે તે એક ગંભીર બાબત છે તેમ છતાં એક આશાસનજનક બાબત એ છે કે આર્થિક પ્રવૃત્તિઓમાં સીઓની ભાગીદારી વધી છે અને સીશિક્ષણનું પ્રમાણ જગતમાં વધું જાય છે. માનવ સુખાકારીનો એક માપદંડ આયુમર્યાદા છે. આ બાબતમાં ચિત્ર આશાજનક છે. ૧૯૬૦માં જગતના પપ દેશોમાં સરાસરી આયુષ્ય ૭૦ વર્ષથી વધું હતું. ૧૯૬૭માં જગતના ૨૭ દેશોમાં સરાસરી ૭૦ વર્ષથી વધું આયુષ્ય ધરાવતા લોકો વસે છે. આ પહેલાં ૭૦ વર્ષથી વધું ૮૪ દેશો હતા. તેમાં અવિકસિત દેશો માત્ર રૂરી હતા. હવે જગતના ૪૮ ગરીબ દેશોમાં પણ સરાસરી આયુષ્ય ૭૦ વર્ષથી વધું ઊંચું હોય છે. આ આશાજનક ચિત્રની સામે જગતમાં નિયશાજનક વલણો પણ જણાય છે. જગતમાં ૧૯૬૦માં દોઢ કરોડ લોકો એઈઝના રોગથી પીડતા હતા. ૧૯૬૭માં આ સંખ્યા વધીને ગણ કરોડ અને ત્રીસ લાખ સુધી પહોંચી ગઈ છે. જગતમાં હજુ ૧૫૦ કરોડ વ્યક્તિઓ હી ૬૦ વર્ષ સુધી જીવી શક્યો નાનિ. વિશ્વના ૮૮ કરોડ લોકોને આરોગ્ય સેવાઓની સુવિધા નથી, અને ૨૬૦ કરોડ લોકોને જાજરુ-બાથરુમની વ્યવસ્થા નથી. બાળ મરણની બાબતમાં વૈશિક ઘટાડો નોંધાયો છે. ૧૯૬૦માં જગતમાં દર હજાર જન્મે ત્રણ બાળકો મૃત્યુ પામતા હતા. ૧૯૬૭માં આ સંખ્યા વધીને પણ હજુ કરોડ લોકોને જાજરુ-બાથરુમની વ્યવસ્થા નથી. બાળ મરણની લોકશાદીનો પ્રચાર :

૧૯૬૮માં બલીન દીવાલનું પતન થયું. હડા યુદ્ધનો અંત આવ્યો. અને પરિણામે પૂર્વ યુરોપ અને સોવિયેટ રશીયામાંથી છૂટા પડેલા દેશોના કુલ ૪૦ કરોડ લોકોને વ્યક્તિ સ્વાતંત્ર્યનો લાભ મળ્યો. ચીન અને વિયેટનામમાં રહેતી ૧૩૦ કરોડની પ્રજા વિશ્વ સાથે વધું ગાડ સંપર્કમાં આવી. વિદેશી પ્રવાસ પરના અને રાજકીય પક્ષો પરના નિર્યાત્રાં ઘટ્યાં. ચીન, વિયેટનામ, પોલેદ અને ભારતમાં વિદેશી મૂડી રોકાણ નાટ્યાત્મક રીતે વધ્યું. યુરોપિયન યુનિયનનો ઉદ્ય થયો. તેમ છતાં હજુ ઘણાં દેશોમાં બિન લોકશાદી સરકારો કામ કરી રહી છે.

વैश्वीकरणमां नवुं शुं छे ? :

नीयेना भाबतो वैश्वीकरणमां नूतन भात पाडे छे.

(१) बोडिंग, वीभो अने वाहनब्बवहार जैवी सेवाओमां वैश्विक भजारो उभां थर्ड रह्यां छे. कोम्प्युटरना उपयोगने लीये नवां नाशाईय भजारो तेमજ तेरीवेटिळ जेवां नवां नाशाईय हन्स्युभेन्ट्स उभा थर्ड रह्यां छे. ईआराशाई विरोधी परिवलोने विचानी अनेक सरकारो उत्तेजन आपी रही दोवाथी जगतमां मर्जर्स अने एकवीजीशनमां अभूतपूर्व वधारो थर्ड रह्यो छे. कंपनीओ राक्षसी कदनी बनी रही छे. तेम छतां आ राक्षसी कदनी कंपनीओ सामे नवा विचारो साथे आवेली नानी-नानी कंपनीओ उरीकाईमां उतरी छे.

(२) जगतमां भहुराष्ट्रीय कंपनीओनुं मार्केटिंग अने उत्पादन क्षेत्रे प्रभुत्व वधी रह्यु छे. विच व्यापार संस्था वैश्विक व्यापारनुं उदारीकरण करवा सतत प्रयत्नो करे छे अने राष्ट्रनी सरकारोने व्यापार परना नियंत्रणो तेमજ करवेसा ओष्ठा करवानी फरज पाडे छे. अत्यारना जगतमां एक आशाचिक स्वैच्छिक संस्थाओनो उद्य छे. जुदा जुदा क्षेत्रोमां हजारो स्वैच्छिक संस्थाओ उभरी रही छे अने तेमो एक बीजा साथे कोम्प्युटर नेटवर्क द्वारा संकपाती ज्यु छे. १८८८ना तीसेम्बर महीनामां आ स्वैच्छिक संस्थाओ ए वैश्विक व्यापार संस्थानी सीअेटल खाते पोजायेली कोन्फरन्सनो सम्पत विरोध कर्यो उतो.

आ विरोधने परिणामे विच व्यापार संस्थानी मंत्रणाओ मोझू राखवी परी छती. विच व्यापारना उदारीकरणने आउ जगतना जुदा जुदा देशो पोतानुं अलग जूथ बनावीने अवरोध उभां करे छे. नोर्थ अमेरिकन फी ट्रेड असोसिएशन जे नाकटाना टूका नामे ओणभाय छे ते आनुं एक उदाहरण छे. जगतमां ज्ञ-७, ज्ञ-१०, ज्ञ-२२, ज्ञ-७७ जेवा भहुराष्ट्रीय जूथो, राष्ट्रीय नीतिनु संकलन करी रह्यां छे. अत्यारे जगतमां बौद्धिक संपत्तिनां पेटन्ट्स विशे भोटो विवाद उभो थयो छे. जगतना धनिक देशो ज भोटे भागे बौद्धिक संपत्ति पर पेटन्ट मेषतीने पोताना देशमां बनती मोडक्टसना भावो गरीब देशो भाटे

वधारी दै छे. आथी जगतना गरीब देशोने भोटे भागे धधो गेरकायदो थाय छे. चीजवस्तुओना खूब ज ऊचा भावो आपवा पडे छे. द्वाओना क्षेत्रे आ खास अनी रह्यु छे. परंतु जे भारत चीजवस्तुओनी शोधाओन करी बौद्धिक पेटन्ट्स मेषते तो तेने फायदो छे. परंतु भारतीय कल्यर धर्मप्रधान छे, विज्ञानप्रधान नहीं तेथी तेना धवी शक्तिओ धर्मना झघडा तथा ज्ञति-शातिना झघडामां वपराई ज्यु छे.

जगतना धधां देशोना लोको मानव अधिकरोथी वंचित रहे छे. आ अंगे जगतनां गरीब देशोना लोकोने सभानाता वधती ज्याछे. जगतमां हवे टेक्टेकाणे मानव अधिकारोनुं रक्षण करतां संगठनो वधता ज्यु छे. भारतमां तेन्ह घोरणे मानव अधिकार कमिशननी रचना थर्ड छे. भारतनां धधां राज्योमां पश मानव अधिकार कमिशनो रचायां छे. गुजरातनी कमनसीबी छे के हजु सुधी अही मानव अधिकार पंच स्थपायुं नथी.

जगतनां टेक्लाइ देशोमां राष्ट्रीय आवकमां वृद्धि थर्ड नथी. भरेपर तो जगतना १८ देशोमां माथाईड आवक घटी छे. पूर्व युरोपना, सहराना राणनी नीयेना आफ्काना देशो अने सोवियेट रशियामांथी धूटा पेला देशोनी माथाईड राष्ट्रीय आवक घटी छे. जगतमां भले विदेशी मूरीरोकाणमां वधारो थयो छोय परंतु तेमां धही असमानता जेवा भये छे. १८८७मां जगतमां ४०० अनज ढोलरनुं मूरीरोकाण थयु जे १८७०ना दायकमां थयेला विदेशी मूरीरोकाण करतां ७ गजुं वधारे छतुं. परंतु तेना ५८ टका विदेशी मूरीरोकाण जगतना मात्र धनिक देशोमां ज थयु. टूकमां, वैश्विकरण जगतना अनेक देशो भाटे समृद्धिनी तकी उभी करे छे. परंतु, तेनो भोटो लाभ जगतना धनिक देशोने थाय छे. आ भाबत अंगे जगतना गरीब देशो ए सभान थर्ड तेने अनुरूप पगलां लेवानी जडर छे. तेमो अंदर-अंदर लड्वाने बदले शिक्षण अने आरोग्यने प्राप्तान्य आपवुं पडशे. आम थाय तो तेमो वैश्वीकरणना लाभो लई जनकल्याण अने जन आवरदा पोताना देशोमां वधारी शक्षे.

- जेना ज्ञवनमां कोई संघर्ष ज न आयो छोय भेवो आदमी हजु आ दुनिया पर ऐदा थयो नथी.
- आ जमानामां ज्ञहेरभबरो द्वारा 'सत्यमेव ज्यते' नामनी अझ्वा पर रोज रोज आक्षमण थतुं रहे छे.
- सुधी लोकोनुं एक लक्षण छोय छे; तेमो थाक न लागे तोय आराम करी शके छे.

શિક્ષા-એક વિભાગના

• પ્ર. એ. ઓમ. પટેલ

વિદ્યાર્�ી, અધ્યાપક અને આચાર્યની કાર્યપદ્ધતિ અને કર્જો જુદા હોય તે નિર્વિવાદ છે. આચાર્ય તરીકે વિદ્યાર્થીઓને આ તબક્કે બે બોલ કહેવાની તક લઈ દૂં.

વધુ સારી મહેનત કરીને પરીક્ષામાં સારા ગુણાથી ઉત્તીર્ણ થવાનો વિદ્યાર્થીઓનો સંકલ્પ હોવો જોઈએ. ટકાવારી ઊથી હોય તો જ સારી રીતે જીવન પસાર થાય તેમ કહેવાનો આશય નથી પરંતુ ટકાવારી જીવનના વિવિધ કોણોમાં એક યા બીજા સ્વરૂપે ઉપયોગી તો છે જ. તે સાચે વધુ માર્ક્સ મેળવવાના સંકલ્પથી મહેનત કરવાની જે આદત કેળવાય છે તે જીવનમાં વધારે ઉપયોગી નીવડે છે. જીવનનું ઘડતર અનેક રીતે થતું હોય છે અને ઘણાં પરિબળો તેમાં ભાગ ભજવતાં હોય છે. કુંબ, શાળા, કોલેજ, મિત્રો, ગુરૂજીના વગેરેના દ્વારા તમારામાં જે ગુણો કેળવાયા હશે, કાર્યપદ્ધતિ, આવકત તેમ જ સ્વભાવ ઘડાણા હશે તે તમારા જીવનના ઉત્કર્ષમાં નિર્ણાયક નીવડશે.

અમોરો એવો દાવો નથી કે અમે જે કંઈ શીખવાડ્યું છે, જે કંઈ આપ્યું છે તે પૂરતું છે. જીવનમાં ઘણું શીખવાનું હોય છે. સમયાનુસાર કામ કરવાની રીતો-કાર્ય પદ્ધતિઓ વિકસાનીને, નીતિનિયમો પાળીને જતું કરવાની ઉદારતા દાખલીને, હળીમળીને રહેવાની ટેવ પાડીને, બીજાને મદદરૂપ થવાની ભાવના રાખીને, પ્રગતિકારક વિચારો રાખીને જીવન જીવવાનો સંકલ્પ કર્જો. તમે ઘણું પ્રાપ્ત કર્યું છે તેમે લાગે તો પણ તમારે માનવ થવાનું બાકી છે. આ ઉક્તિને લક્ષ્માં રાખીને જીવનું જોઈએ.

જેમ પ્રવાસી પ્રવાસે જ્યાય ત્યારે રસ્તામાં ગરમી-ઠરી, ખાડા-ટેકરા, પવન-કંટક વગેરે આવે છે. તેનો સામનો કરી પ્રવાસી યોગ્ય રસ્તો કાઢી પોતાનું ધેય પ્રાપ્ત કરે છે તેવું આપણા જીવનનું પણ છે. પોતાના જીવનમાં જે ધેય હોય તે હાંસલ કરવા માટે સતત મહેનત કરીને પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ. આપણી શક્તિઓને હંમેશાં વિકસાવતા રહેવું જોઈએ. નકારાત્મક વલણો ન રાખવાં જોઈએ તેમ જ ઈધ્વવૃત્તિને ત્યજવી જોઈએ.

મારી દાણીએ વિદ્યાર્થીઓ અને યુવાનોમાં સારા ગુણોનું અને નીતિમાત્રાના ધોરણોનું સિંયન થાય તે માટે જરૂરી

સુવિધાઓ ઊભી કરવી જોઈએ. તેથી તેમો ભારતના સાચા નાગરિક બની શકે. પોતાનું કામ અને ફરજ બજાવતાં બીજાને મદદરૂપ થવાના ગુણો કેળવવા જોઈએ. પૂજ્ય રવિશંકર મહારાજના શબ્દોને યાદ કરીએ તો 'પોતાની જીતને ઘરીને બીજાના ખપમાં આવીએ', સ્વામી સચિયદાનંદજી મહારાજના શબ્દોને યાદ કરીએ તો 'શ્રમવિહોણું શિક્ષણ શા અપનું?' મહાત્મા ગાંધીજીના શબ્દોને યાદ કરીએ તો 'મને સ્વભાવના અને અસરજીનાન આપો તો હું દેશને સ્વતંત્રતા આપું.' આ શબ્દોને આપણે સૌ સાર્ધક બનાવી પોતાના જીવનમાં ઉતારી, જીવનનું સાચું ઘડતર પામીએ તેવી મ્રદ્દુ પ્રાર્થના છે.

કેળવાયેલા માશસનું જીવન વ્યવસ્થિત હોય છે. હંમેશાં તે ઉદ્યોગમાં રહે છે. પહેલેથી વિચાર કરીને યોગ્ય હેતુસર તેનાં કામો થતાં હોય છે. પરિસ્થિતિ કે મનની લહેરને એ વશ થતો નથી. આવું જેનું વ્યવસ્થિત જીવન હોય તેને શોક કરવાનું અથવા ભય રાખવાનું કોઈ કારણ ન રહે. વિધ્યો આવે તો એ કેળવાયેલો માઝસ સ્વિથ્યતપ્રકા હોવાથી પોતાનું કર્તવ્ય કર્મ છોડતો નથી. તે તપસ્વી હોવાથી શીત, ઉષ્ણ, ભય અથવા રતિને લીધે મોહ પામીને કર્તવ્યઘૂટું થતો નથી.

જીવનને ઘડવાની કળા તેનું નામ શિક્ષણ અને એ કળાની પ્રાપ્તિ તેનું નામ કેળવણી. જેનું શિક્ષણ કેળવશીમાં પરિણમે તેનું નામ શિક્ષક... કેળવણી ગતિશીલ હોવી જોઈએ, વહેતી રહેવી જોઈએ, વિદ્યાર્થીઓની મનોસૂચિને ફલદૂપ બનાવે એવું તેનું વહેજ હોવું જોઈએ. શિક્ષણ સંશોધનની મુસાફરી છે, જે સમસ્ત જીવન દરમિયાન ચાલે છે, કેમકે જીવન સતત પરિવર્તનશીલ છે. આવા જીવનના પડકારોને સાચો જવાબ આપી શકે તેવું શિક્ષણ વિદ્યાર્થીઓને આપવું જોઈએ.

સવિશેષ શિક્ષકોનો ઉલ્લેખ કરું તો શિક્ષકોમાં ઓછામાં ઓછા ગ્રામ ગુડાની આવશ્યકતા હોય છે. એક એ શિક્ષકને વિદ્યાર્થીઓ પર પ્રેમ હોવો જોઈએ, વાત્સલ્ય જોઈએ, અનુરાગ જોઈએ. શિક્ષકોનો આ બહુ મોટો ગુણ છે જેના વિના શિક્ષક બની શકાય નહીં.

શિક્ષકનો બીજો મોટો ગુણ એ છે કે તેણે નિત્ય નિરંતર અધ્યયનશીલ રહેવું જોઈએ. ચેજ નવું નવું અધ્યયન ચાલુ રહે અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ સતત થતી જાય. આ રીતે તેણે જ્ઞાનનો સાગર બનવાનું છે.

આ ઉપરાંત એક ગ્રીજા ગુણની પણ આવશ્યકતા છે. શિક્ષકો જો રાજ્યનાનિમાં પડ્યા હોય તો સમજવું કે તેઓ કર્તાનથી પણ કર્મ છે. આ હાલતમાં શિક્ષકનો વ્યવસાય નકારો થઈ જશે. એમનું પોતાનું જે સ્થાન છે તે નહીં રહે.

આચાર્ય વિશે ઉલ્લેખ કરું તો આચાર્ય શિક્ષક તો છે જ. શિક્ષક તરીકેના ગુણો ઉપરાંત તેને સાવિશેષ ચારિત્ર ચોળ્યું રાખવું, પૈસાની કોઈ ગરબનું ન ખપે, લેદાબાવ અને પૂર્વગઢ વિનાનું વલણ જરૂરી અંગો ગણી શકાય.

ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ દેશને ઊંચે લાવવાની છે. જો દરેક વ્યક્તિ જે ક્ષેત્રમાં હોય તેમાં નીતિમત્તાનાં ધોરણો જ્ઞાનવી બરાબર ફરજ બજાવે તો દેશની સેવા કરી ગણાશે તેમ મારે નમ્રભાવે કહેવું જોઈએ. મને એવી શ્રદ્ધા

છે કે નવી પેઢી દેશની પ્રગતિમાં સાવિશેષ કાળો આપશે.

વિદ્યાર્થીમિનો, પરીક્ષામાં સારી રીતે પાસ થાવ તે તો ખરું જ પણ હવે તમારે સાવિશેષ જવાબદારીપૂર્વક નવાં ક્ષેત્રોમાં પ્રવેશવાનું છે. અભ્યાસ ઉપરાંત સામાજિક અને આર્થિક જવાબદારીઓ તમારે શીરે સ્વીકારવાની છે તેથી રજીઓ દરમિયાન કોમ્પ્યુટર, બેન્ક, એલ.આઈ.સી., પોસ્ટ એન્ડ ટેલીઓમ, ઇન્કમટેક ઇન્સ્પેક્ટર, ઓફિસ મેનેજમેન્ટ, બેન્કાર્ડ મેનેજમેન્ટ, હંગલીશ ઇમ્પ્રુવમેન્ટ વગેરેના ટૂકાગણાના કોર્ઝ કરીને શ.પી.એસ.સી.ની પરીક્ષાઓ સર્વીસ મેળવવામાં અને આગળ વધવામાં ઉપયોગી નીવડે છે તે માટે પ્રયત્નશીલ થવાનું છે.

પરીક્ષામાં સારું પરિણામ પ્રાપ્ત થાય, તમે જીવનના વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઉચ્ચ સ્થાન પ્રાપ્ત કરો, સુખરૂપ જીવન વીતાવો, તમારા કુટુંબીજનો, મિનો અને ગુરુજનો તમારા માટે ગૌરવ લઈ શકે તેવી ભગવાન તમને શક્તિ આપે તેવી મારી પ્રાર્થના છે.

હાઇકુ

કઠિન કર્મ ચીધે છે જીવનને ઉત્કર્ષ માર્ગ !	ગરબે ધૂમે યૌવના; દેતી સાંદ જીવન તાલે !	યાદ છે ઘણું ચાલી જતી પણોમાં તને કયાં જાણું !	ધૂપસળી દે જીવન સંદેશ; જો હેંદે વસે તો !
કૂલ મૂકે સૌ કબર વાળે; બાળ સાવરણીથી	ખેતરખેડુ નાય છે પરસેવે જીવનું ભારે !	પાણીમાં રાણી થઈ ફેરે માછલી કિનારે ફુંભી	યૌવનાને છે પવન ટપાલી ને મન મંદિર !
સોનેરી સ્વર્ણ ઉંઘમાં દેખાય ને હુભવે હેંદું !	ભર ચોમાસે કર્ણાવતી નગરી તરસે મરે !	દિલોળા ખાતું યૌવન ચીધે કેડી નવા યુગને !	રાજારાડીની વાત કરે; પોપટ છે પાંજરામાં !
છે પડાપડી છ ફૂટની જગાની સ્મરણ ગૃહે !	અમૃતવાણી ફરે તે ચારે; બાંધ્યો મરે છે ભૂખે !	જમીનમાંથી ફણગો ફૂટ્યો; પાસ્યો વૃક્ષ સ્વરૂપ !	પુસ્તકાલય પુસ્તકોથી ભરેલું વાંચનાર કયાં ?

પ્ર. એ. એમ. પટેલ

‘જાસોરચાંપા-જાસોર ટ્રેકીંગ કેમ્પ’

• શુક્લ અલકેશ ડી. (એસ.વાય.બી.કોમ.)

જાસોર ચાંપા-જાસોર ટ્રેકીંગ કેમ્પ એટલે કે પ્રકૃતિની ગોદમાં જઈને તેને માણવા અને જાણવાનો અનેરો લાદવો.

અમારી આ રમણીય ચાંપાની શરૂઆત જ્ઞિતીઓના નવા વર્ષના પ્રથમ દિવસે એટલે કે નાતાલ એટલે કે તા. ૨૫-૧૨-'હલ્લના રોજ શરૂ થયો. અમે અમદાવાદથી સવારે ૬.૪૫ મિનિટે અમારી આ પ્રકૃતિ ચાંપાનો શુભારંભ કર્યો. અમદાવાદથી સવારે ૬-૪૫ વાગ્યે મેસુ ડેનમાં બેઠા. અમે આ ડેન દ્વારા ધીમે ધીમે અમારી આ ચાંપાર ચાંપાને સફળ બનાવવા આગળ વખી રહ્યા હતા. અમે સવારે ૧૧-૧૫ મિનિટે ઈકબાલગઢ રેલવે સ્ટેશને ઉત્તર્યા. ત્યાંથી અમારા બીજા સાથી મિત્રો રામજ મંદિર પાસેની ધર્મશાળાએ અમને લઈ ગયા. ત્યાં થોડીવાર વિશ્વામ કરીને અમે બદાર નાસ્તો કરીને, ઉદ્ઘાટન સમારોહમાં ગયા. ત્યાં ઉદ્ઘાટન સમારોહમાં ત્યાંના સ્થાનિક પંચાયતના પ્રમુખ શ્રી જસુલાઈ પટેલ, શ્રી ડોક્ટર સાહેબ તથા Y.H.A.T.Nા પ્રમુખ શ્રી છર્ષદભાઈ જોષી તથા યુનિવર્સિટી તરફથી આવેલા ઈન્સ્ક્રુક્ટરોએ પ્રાસંગિક પ્રવચન કર્યું. ત્યારબાદ ક્યાપ મારફતે અમે ઈકબાલગઢથી ૮ ડિ.મી. દૂર આવેલ જાસોર તળેટીમાં પહોંચ્યા.

જાસોરની તળેટીમાં પહોંચ્યા પછી ત્યાંથી ૪૪૫ ડિ.મી. ઊંચાઈ પર સ્થિત કેદારનાથ મહાદેવના મંદિર તરફ અમે પગપાળા ગયા. આ મહાદેવના મંદિરમાં અમારો બેઝ કેમ્પ હતો. આ મંદિરમાં અમારે રહેવા, ખાવા પીવાનું એટલે કે અમારું મોસાણ બની ગયો હતો. અમે આ મંદિરે પહોંચ્યા પછી અમે સાંજનું ભોજન લઈ ક્રેચફાયર કરી અમે અમારી પથારી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

બીજે દિવસે એટલે કે તા. ૨૫-૧૨-'હલ્લના રોજ સવારે વહેલા ઊઠીને અમારી દિનચર્ચા પતાવીને અમે કેદારનાથ મહાદેવની આરતીના દર્શનનો લાભ લઈ ચાનાસ્તો લઈને, ટ્રક પર જવા માટેની તેયારી કરી લીધી. સવારે ૮-૦૦ વાગ્યે અમે પેકલંચ લઈને પ્રકૃતિની નજીક જવાનું શરૂ કરી દીધું. લગભગ અડયો કલાક જેવું ચાલ્યા ત્યારબાદ એક કુદરતી પાણીનો સ્નોત જોયો કે એક વડલાની નીચે હોવાથી ત્યાંના સ્થાનિક વાસીઓ તેને વડલાવાનું પણી કહે છે. ત્યારબાદ અમે ફરતાં-ફરતાં ડોશીમાને ભાખરે પહોંચ્યા. આ જાસોર પર્વતમાળા-અરવલ્લીની પર્વતમાળા

પર આવેલું જોવાલાયક હિલ છે. તે પર્વત પર સૌથી ટોચ રહેલા મોટો પથ્થરનો આકાર રહ્યો છે. તેનો આગળનો ભાગ ડેશીમાના મોઢા જેવો હોવાથી આ નામ પડ્યું છે. આ પર્વત પરથી આસપાસનું દશ ખૂબ જ રમણીય લાગતું હતું, ત્યાંથી તળેટી તથા રાજસ્થાનના ગામણો એક મૂઢીમાં આવી જાય તેવા નાનાં ટ્યુકડાં લાગતાં હતાં. નીચે ખીંચ વિસ્તાર તો કેમ વર્ષાંતુમાં પરતીમાતા લીલા સારી પહેરે છે તેમ તે ખીંચ લીલોતરીથી છવાયેલું લાગતું હતું. ત્યારબાદ અમે પરત આવવા પ્રયાણ કર્યું. થોડું ઉત્તરીને એક મેદાન વિસ્તારમાં અમે બપોરનું જમવાનું જમીને થોડીવાર વિશ્વામ કરીને નીચે આવવાનું શરૂ કર્યું. નીચે આવતાં-આવતાં રસ્તામાં મુનીમજીની ગુફાએ બયા. ત્યાં એક મુનીમજી છે જે છેલ્લા ૫૦ વર્ષથી ત્યાં રહે છે. તેથો મૌન ધારણ કરીને તથા અનુ છોરીને ત્યાં તપ કરે છે. આમ અમે પ્રકૃતિનો આનંદ માણતાં-માણતાં આવા મહાત્માના દર્શન કરીને સાંજે ૫-૦૦ વાગ્યે અમારા મોસાણ પાછા કર્યા. ત્યાં અમે હાથપગ થોડીને ચા-કોઝી પીને સાંજની આરતીના દર્શન કરીને અમે સાંજનું ભોજન લઈને ૮-૦૦ વાગ્યે આખા દિવસનો થાક ઉતારવા માટે ક્રેમ્ફાયર માટે એકજા થયા. ત્યારે અમને અમારા ઈન્સ્ક્રુક્ટર સાહેબે મંદિર વિશે જણાવ્યું... ‘આ મંદિરની...સ્થાપના જ્યારે પાંડવો વનવાસમાં હતા ત્યારે કરી હતી. અહીં ગજ કુદરતી પાણીના કુડ છે. અહીં અંડ પાણી નીકળ્યા કરે છે.

ત્રીજે દિવસે અમે સવારની કિયા પતાવી આરતીના દર્શન, ચા-કોઝી, નાસ્તો તથા પેકલંચ અને પાણીની બોટલો લઈને પ્રકૃતિને વિશેષ સમજવા, માણવા માટે પ્રયાણ કર્યું. આજે અમે પ્રકૃતિનો એક નવી જ ગોદમાં રમવા માટે અમે અલગ દિશામાં, અલગ ટેકરીએ ગયા. આજે અમે પ્રથમ મુનીમજીની ગુફાએ ગયા. ત્યાં થોડો વિશ્વામ કરીને અમે ઉંઘ મી. ઊંચાઈ પર સ્થિત જ્યરાજ પીઠ પર ગયા. આ પર્વત અરવલ્લીની પર્વતમાળામાં જાંસોર પર્વતની બાજુમાં આવેલો છે. આ પર્વતને માટે અમારું પ્રયાણ શરૂ કર્યું. અમે પ્રકૃતિને માણતાં માણતાં અમારી બિજી મંજિલ એટલે કે જ્યરાજ પીઠ પર પહોંચ્યા. ત્યાંથી રાજસ્થાનના ભટોણા તથા કરજપીર નામના ગામણ ખૂબ નાનાં દેખાતાં હતા. ખેતરો નાની-નાની ઘાસની પહી જેવા

દેખાતાં હતાં. ત્યો અમે જંગલમાં કુદરત અને મોટી ચહૌનો સાથે રમત કરતું સસલું જોયું અને જેમ નાનાં બે બાળકો એકબીજાથી અભોલા લઈને ભાગે છે. તેમ ભાગનું રીછ પણ જોયું. પછી અમે થોડા નીચે ઉત્તરવા માટે પ્રયાણ શરૂ કરી દીયું. અમારા મુખ્ય મથકે આવીને અમે દરરોજની જેમ આરતીના દર્શન કરીને જ્માને ફિટાફિટ પરવારીને નાઈટ ટ્રેકીંગ માટે તૈયાર થઈ ગયા. પ્રકૃતિનો અનન્ય લાલું મેળવવાની ઈચ્છા તો નાઈટ ટ્રેકીંગ દ્વારા જ પૂર્ણ થાય. નાઈટ ટ્રેકીંગમાં અમે પ્રકૃતિના રૂપને થોડી નજીકથી માણયું. ત્યાં અમે કેમ્પફાયર કર્યો. આ કેમ્પફાયરમાં અમે વિવિધ શાયરીઓ, ડાન્સ, ગીતો, હસી-મજાક કરીને પાછા અમારા કેમ્પ હાઉસે પહોંચા અને પછી દિવસબરનો થાક ઉત્તારવા અમે હુંબકર્ણના નિદ્રાસન તરફ પ્રયાણ કર્યું.

ચોંધે દિવસે એટલે કે ૨૮-૧૨-'૬૮ના રોજ અમે પ્રકૃતિની રમણીયતાનો અહેસાસ કરવા એક નવી દિશામાં, નવી જગ્યાએ, નવી પ્રકૃતિમાં નીકળી પડ્યા. અમે સૌંપ્રથમ જાંસોરની તથેટીમાં આવ્યા. ત્યાં અમે ગણેશવાડી, સમર્દીયાનું પાણી, નણાવાળું પાણી જોયું. ત્યારબાદ અમે અમારો મુખ્ય ટ્રેક છોડીને એક નવી જ દુનિયામાં પ્રવેશ કર્યો. અમે બધા એક નવા જ રસ્તેથી ચાલ્યા. આ રસ્તો ખૂબ પથરાળ, મોટી શીલાઓ, ખાડાખરબયડા અને ગુફાઓવાળો હતો. આ રસ્તેથી આગળ ચાલતા-ચાલતા વચ્ચે એક રીછનો મહેલ એટલે કે રીછની ગુફા જોઈ, આ જોતા એમ લાગ્યું કે આ રીછની ગુફા એ કોઈ મહેલથી કમ નહોતો. ત્યાંથી અમે અનેક પથરોની ગુફા પાર કરીને અમારા મુકામે એટલે કે ખાડા આંબે પહોંચા. અહીં એક આંબાના મૂળમાંથી કુદરતી રીતે પાણી નીકળે જ જાય છે. અહીં અમે અમારું મધ્યાહ્ન લોજન લઈને થોડીવાર આચામ કર્યો. ત્યારબાદ અમે ત્યાંથી પરત આવ્યા. પરત આવતી વખતે અમે બાલુન્ડાઇમ જોયો. ત્યાંથી અમે અમારા મુકામે પહોંચા. ત્યાં પહોંચા ત્યારે યુનિવર્સિટીના યુથવેલ્કર વિભાગના ડાયરેક્ટર શ્રી દારીશભાઈ દેસાઈ ત્યાં આવ્યા હતા. પછી અમે લાથ પગ ઘોઈને આરતીના દર્શન કરી જ્માને કેમ્પફાયરની મોજ-મજા માણી વહેલા સૂઈ ગયા.

પાંચમો દિવસ ૨૮-૧૨-'૬૮ એટલે કે અમારો એવરેસ્ટ સર કરવાનો દિવસ. આ દિવસે વહેલા તૈયાર થઈ આરતીના દર્શન કરીને અમે પ્રકૃતિનો અંતિમ ચરણનો આનંદ લૂંટવા નીકળી પડ્યા. અમે રસ્તામાં ગીતો ગાતાંગાતાં પ્રકૃતિના એક પછી એક પગથિયાઓ પાર કરવા લાગ્યા. આ દિવસે અમારે અરવલ્લીની પર્વતમાળામાં

મા.આબુ પર્વત પર આવેલું ગુરુ શિખર જે સૌથી ઊંચું શિખર છે તેની ઊંચાઈ ૫૦૦૦ મી. છે ત્યારબાદ બીજા નંબરે આવતું શિખર એટલે કે જાંસોર પીઠ છે. તેની ઊંચાઈ ૧૦૧૮ મી. (૩૭૦૦ ફૂટ આશરે) છે. આ જાંસોર પર્વત પરની મુખ્ય મથક તથા સૌથી ઊંચું શિખર છે. અમે આ શિખર તરફ પ્રયાણ કરતાં કરતાં પ્રકૃતિની અનન્ય, અગ્રાય વનસ્પતિના દર્શન કરતાં કરતાં ઉપર પહોંચા. રસ્તામાંથી અમે આંબળા લેતા લેતા આ પીઠ પર પહોંચા. આ પીઠનો અડધો ભાગ ગુજરાતમાં અને અડધો ભાગ રાજસ્થાનમાં આવેલો છે. આ શિખર પર ચઢ્યા પછી મને એવું લાગ્યું કે જેમ કાશીર પૃથ્વી પરનું સ્વર્ગ છે તેમ આ જાંસોર એ ગુજરાતનું સ્વર્ગ છે. ચારે તરફ લીલોતરી, જંગલ, નીચે બનાસનદી પાછળ રાજ્યથાનના ભટોણા તથા કરજીપાર ગામ વગેરે જોવાનો એક લાદબો હતો. પછી અમે ત્યાંથી થોડી પાછળની તરફ જઈ ત્યાં લગ્બગ પ ચો.ડિ.મી. જેટલો સપાટ વિસ્તાર છે. તેમાં ૩૦૦૦ ચો.મી. જેટલા વિસ્તારમાં ત મી. જેટલું ઉંઠું એક તળાવ છે. અહીં ઓછા વરસાદને કારણે આ તળાવ કોરું છે. ત્યાં અમે બોજન લઈને થોડીવાર આરામ કર્યો. ત્યારબાદ હું તથા બેન્નશ મારા સાથીમિત્રો અને એક સાહેલ પ્રકૃતિને થોડી નજીકથી જોવા ગયા. અમે જાંસોર પીઠની પાછળના ભાગમાં આવેલ જાંબુડીનું પાણી આવેલ છે ત્યાં જઈને અમે પાણી બર્દૂ. અહીં એક જાંબુડીની નીચેથી કુદરતી પાણી નીકળે જ રાખે છે. ત્યાંથી પાણી ભરીને વળતા એક જગ્યાબેથી આમળાં તોડીને અમે એક મોટી શિલા પર ચઢ્યા. ત્યારબાદ અમે જાંસોર પીઠ પરથી પરત આવ્યા. ત્યાં આવીને અમે ચા-કોકી પીને ફેશ થયા. ત્યારબાદ આરતીના દર્શન કરીને જ્માને કેમ્પફાયરની મજા મજા, ત્યાર બાદ અમે પથારી તરફ પ્રયાણ કર્યું.

બાજે દિવસે અમે અમારો અંતિમ સમારોહ પૂર્ણ કરીને, બાલારામ ફરીને જીપ મારકતે પાલનપુર આવ્યા. ત્યાંથી દિલ્હી મેલ દ્વારા અમારા આ પ્રવાસની પૂર્ણાદ્ધૂતિ કરી.

અહીં જંગલમાં પથ, ખર, બાવળ, ગુગળ, આમળાં જેવી વનસ્પતિ વધુ થાય છે તથા નીલગાય, રીછ, ચિતરો, દીપડા, શિથાળ, વરુ જેવા પ્રાણીઓ જોવા મળે છે.

ત્યાંની આ મનોસ્મૃતિ પાદ કરતાં કરતાં અમારા વદ્યમાંથી સ્નેહનો જવાળામુખી ફાટી નીકળે છે.

'જેદળી જીને કે લિયે કોઈ મકસદ જરૂરી હૈ, કોઈ એવરેસ્ટ સર કરને કે લિયે જાંસોર જરૂરી હૈ.'

‘અન્ન અધ્યત દુર્વ્યા અને ઉકેલ’

• ચુડાસમા સરોજ.બી. (એસ.વાય.બી.ડો.મ.)

એક અનાજની વસ્તી પરાવતા ભારતમાં ૨૦ કરોડ મજા ભૂખમરાથી સબ્દે છે. જ્યારે બીજી તરફ ફક્ત એક વર્ષમાં ૧૦,૦૦૦ કરોડનું ધાન્ય સરે છે, ઉદરો ખાઈ જાય છે, પલળી જાય છે કે સાચવણીના અભાવે દુર્વ્યા થાય છે. ગત વર્ષ થયેલા અનાજના બગાડનો જથ્થો ૧૨ કરોડ માણસોને એક વર્ષ સુધી બે ટંકના ભોજન અને નાસ્તા જેટલો પર્યાપ્ત હતો. ખેતરમાંથી દુકાન કે ગોડાઉન સુધી અનાજ પહોંચે ત્યાં સુધી ભારતમાં કમસેકમ દશ ટકા એટલે કે ૨૦૦ લાખ ટન અનાજ વેડાઈ રહ્યું હોય છે. આટલું તો ઓસ્ટ્રેલિયા દર વર્ષ ઉત્પાદન કરે છે. એટલું અનાજ બિટન આજા વર્ષમાં વાપરે છે તો ભારતમાં અંદાજે ૩૦,૦૦૦ કરોડ રૂપિયાની ફળફળાદિ અને શાકભાજી સરી જાય છે. પરંતુ ભૂખ્યા માનવના મુખમાં પહોંચતી નથી. ભારતમાં ૨૨ ટકા મજાને પૂરતું પોખરા મળતું નથી. ત્યાં શાકભાજી, ફળ અને અનાજનો આ દુર્વ્યા શુનાહિત છે.

આગામીના બાવન વર્ષ બાદ હજુ ભારતના ૬૦ ટકા ડિસાનો વરસાદ પર નભતા હોય છે. સિંગાઈ અને જળસંચયની યોગ્ય વ્યવસ્થા નથી તથા ખાદ્ય ચીજોનો આ ભયંકર દુર્વ્યા અસંઘ જથ્થાય છે. ૭૯ કરોડ લોકો એક મહિના સુધી સુખેથી જમી શકે એટલું ખાદ્યાન ફક્ત ઉદરાઓ અને જીવાતો બરબાદ કરી નાંબે છે. ભારતમાં અનાજની અધ્યત નથી. ગત વર્ષ ભારતમાં વિક્મી અનાજનું બમણું ઉત્પાદન થયું હતું. છતાં બીજી તરફ ભૂખમરો ચાલુ છે આ પરિસ્થિતિનું નિરાકરણ ખૂદ પ્રો. અમત્ર સેન જેવા અર્થશાસ્ત્રના વિદ્વાન અને નીચેલ પારિસ્થિક વિજેતાને પણ હિમાલય જેવા પડકાર સમાન લાગે છે. અનાજનું ઉત્પાદન હમેશા જરૂરિયાને અનુલક્ષીને થવું જોઈએ. પરંતુ ભારતમાં છેલ્લા ૩૦ વર્ષથી ચાલતા ‘અનાજ બચાવો’ પ્રયોગો પથાવત ચાલે છે. પરિણામે ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા બિન જરૂરી અનાજની ખરીદી કરે છે. ૨૦૦ લાખ ટન ઘર્થિ, ૧૨૦ લાખ ટન ચોખાનો ન્યૂનતમ સ્ટોક દર વર્ષ કરે છે. પરંતુ આટલા વિપુલ અનાજના જથ્થાને સંઘરસા પૂરતા ગોડાઉનો નથી પરિણામે ૧૦૦ લાખ ટનથી વધુ અનાજ ભુલ્લામાં રાખવું પડે છે. જેના કારણે ભેજ લાગે છે, જીવાત

પડે છે અને ક્યારેક સરકારી અધિકારીઓ ઉદરાના નામે પણ ચરી ખાય છે.

અનાજની સુરક્ષા અંગે દેશની સરહદો સાચવવા જેટલી કાળજી લેવાવી જોઈએ. ફૂડ કોર્પોરેશન ઓફ ઇન્ડિયા (એસ.સી.આઈ.) આ બાબતે સૌથી વધુ બેજવાબદારીપૂર્વક વર્તે છે. અનાજની શુદ્ધાવતા અને મોટો જથ્થો સરી જાય ત્યાં સુધી તેઓ નિષ્ઠાળજી દર્શાવે છે અને છેલ્લે માલનો નિકાલ કર્યામાં થઈ જાય છે. પંજાબમાં ગત વર્ષ થયેલા ઘર્થિ અને ચોખાના વિક્મ ઉત્પાદન બાદ આ વર્ષે એફ.સી.આઈ.ના અધિકારીઓએ ત્યાંના ખેડૂતોને ડાંગર ન વાવવા વિનંતી કરી છે. કારણ કે તમામ ગોડાઉન અનાજથી છલકાય છે. વરસાદના અભાવે કથ્થ, સૌરાષ્ટ્રમાં પીવાના પાણીની તંગી છે, ટેન્કરોથી પીવાનું પાણી પ્રજાને પહોંચાડું પડે છે એટલે પાક નિષ્ઠળ જવાની શક્યતા ૧૦૦ ટકા રહેલી છે. ત્યારે પંજાબમાં ભરપૂર પાણી અને અતિશ્યય વરસાદ હોવા છતાં ડાંગર ન પકુવીને આ મોસમમાં ખેતરો પડતર ચાખવાનો નિર્ણય ખેડૂતોને લેવો પડ્યો છે.

ઉપરોક્ત વિરોધાભાસી પરિસ્થિતિ માટે દેશની અન્નનીતિ જવાબદાર છે. દર વર્ષ ૧૬,૦૦૦ કરોડના ખર્ચે ખેડૂતો પાસેથી ૩૧૫ લાખ ટન જેટલું અનાજ એફ.સી.આઈ. ખરીદ છે. અને એક પ્રકારની સંધરાખોરી બફર સ્ટોકના નામે કરે છે. ત્યારે આ જ રકમને વાર્ષિક ૧૨ ટકાના દરે ઇન્વેસ્ટ કરો તો ૧૮,૦૦૦ કરોડ રૂપિયા થાય. આ રકમ અન્ન માટે અપાતી સબસીડી કરતા બમણી અને રાજકોશીય ખાદ્યના ચોથા ભાગ જેટલી છે. ચાતનો સાર એ છે કે સરકાર ફક્ત અનાજનો બિનજરૂરી સંગ્રહ જ નહિ જાહેર નાશાં રોકી રાખે છે જેના કારણે કુગાવો અને દુર્વ્યા વધે છે ગોડાઉનની ક્ષમતા કરતાં વધુ માલનો ભરાવો થઈ જાય છે ક્રમનસીળ એ છે કે ૧૯૬૦માં અધ્યતના વર્ષોમાં બફર સ્ટોક કરવાની નીતિ ૪૦ વર્ષ બાદ પણ અમલી છે. જેના કારણે અનાજની ઇન્વેસ્ટરી યોગ્ય રીતે સંતુલિત થઈ શકતી નથી. પ્રો. અમત્ર સેનની વિધરી ભારતના આ સંદર્ભમાં સંપૂર્ણપણે સાચી હરે છે. કારણ કે તેમની માન્યતા અનુસાર દુર્ભાળ અને અધ્યતને કેન્દ્રમાં

રાખીને જો અનાજનું ઉત્પાદન વધારવામાં આવે અને બાધાનની યોગ્ય જાળવણી ન થાય તો સરપલસ અનાજનો જથ્થો અને ભૂખમરાનું સહઅસ્તિત્વ જોવા મળે. નિષ્ણાતોના મતાનુસાર અનાજનો બગાડ અટકાવવા ઉત્પાદન અને વપરાશ વચ્ચેનો ગુણોત્તર જાળવવા આયોજન આવશ્યક છે. સ્ટોક લેશ એન્ડ સ્ટોક બેટર (જથ્થો ઓછો) અને સારી રીતે સંધરો) એ સૂત્ર અપનાવવા જેવું છે પરંતુ ખાત્લે મોટી બોડ, માંગ અને પુરવણાના કિલ્ડાંતને સમજવાની અને આવશ્યકતા અનુસાર ઉત્પાદન કરવાની છે. હુંગળીનું ઉદાહરણ નમુનેદાર છે. ૧૯૮૮ના વર્ષમાં માર્ય સુધી દેવગૌડા અને ગુજરાતે હુંગળીની નિકાસ પર કોઈ જ પ્રતિબંધ ન મૂક્યો પરિણામે જૂન મહિનામાં બફર સ્ટોક ખલાસ થઈ ગયો અને હુંગળીની એટલી તીવ્ર અછત થઈ કે દિલ્હીમાં ૬૦ અને ૮૦ ઇ. ડિલ્હો સુધી ભાવો વધતાં હુંગળીની મોકાઝમાં ભાજપને દિલ્હી, મધ્યપ્રદેશ અને રાજ્યસ્થાન વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં પરાજય સહન કરવો પડ્યો પરંતુ ત્યારબાદ વાજપાયી સરકારે નિકાસ પર પ્રતિબંધ લગાડ્યો અને હવે પરિસ્થિતિ એ છે કે હુંગળી અને બટાકાનો વિપુલ પાક બજારમાં ઉપલબ્ધ છે અને ખેડૂતોને રડવાનો વારો આવ્યો છે. યોગ્ય ભાવો ન મળતાં કેટલાક વિસ્તારોમાં ખેડૂતો હુંગળીને રોડ પાસેના ખાડામાં ઢાલવીને જતા રહે છે.

૧૯૭૦ના અરસામાં ક્રમના બદલામાં અનાજની નીતિ સરકારે અપનાવી હતી. આ યોજના અન્યથે બેકારો ખાસ કરીને આમીશા શ્રમિકોને રસ્તા બનાવવા, તણાવ ખોદવાના કામો કરવા બદલ મજૂરોને બેટ્કનું અનાજ આપવામાં આવતું હતું જેથી સરકારી તિજોરી પર ભારજી ન પડે. ઈન્ફાસ્ટ્રક્ચર ક્ષેત્રોમાં કામો થતા રહે અને બેકારીની સમસ્યા ઢળવી થાય. સાથોસાથ ગોડાઉનમાં અનાજ સડચા કરે એના બદલે ગરીબોના પેટમાં ભય અને કુપોષણની તથા ભૂખમરાની સમસ્યાનું સમાધાન થાય એકદરે સારી મનાતી આ યોજના બસ્યારાના આંકેપોના કારણે પડતી મૂકાઈ. ભારતમાં ૮૦ કરોડ ખેડૂતો ફક્ત વરસાદના ગ્રાન્ય મહિયાન જ ખેતી કરે છે. બાકીનો સમય ખેડૂતો અર્થ બેકારી ભોગવે છે. ભારતમાં જો યોગ્ય સિંચાઈ વ્યવસ્થા, પૂરતાં ખાતર, દવા અને પાણી મળે તો હજુ ચાર ગણું ઉત્પાદન શક્ય છે. સરકારી નીતિ અનુસાર બાધાનની સરકારીનીતિ અનુસાર બાધાનની જાળવણીમાં ખાનગી ક્ષેત્રને છૂટ અપાતી નથી અને છૂટ કોપરિશનના ગોડાઉનની જાળવણી સરકારી નિયમોને

કારણે મૌખી સાભિત થાય છે. ખાનગી ક્ષેત્રમાં અન્નની જાળવણીનો ખર્ચ પચાસ ટકા ઘટી જાય છે. એટલું જ નહિ અનાજ બગાડવાની સહેજ પણ શક્યતા રહેતી નથી. અત્યારે ખાનગી ગોડાઉનોમાં ૧૫૦ કિલોન્ટલથી વધુ અનાજ રાજવા પરવાનગની લેવી પડતી હોય છે.

કંજ સરકારની ખાધાન અને પુરવણ નીતિમાં રાજકીય અને કાંતિકારી પરિવર્તન લાવવું જરૂરી છે. ઈઝાયેલ જેવા દેશમાં દરશ વર્ષ સુધી અનાજનો એક પણ દાઢો ન વેડફાય એ દિનેને ધ્યાનમાં રાખીને વૈજ્ઞાનિકબે એર્પ્રોફ એટલે કે બેજ ન લાગે, જીવાત ન પડે અને ઉદર ન પ્રવેશી શકે એવા ગોડાઉન બનાવવામાં આવ્યા છે. ભારતમાં કાળાબજાર અને ફૂન્ઝિમ તંગી ઊભી કરવાની સંઘરાખોરોની નીતિને પહોંચી વળવા સરકારને બફરસ્ટોક કરવાની જરૂર પડે છે. ભારતમાં અનાજ ઉગાડનાર ખેડૂતો અને ખરીદનાર ગ્રાહકનું સૌથી વધુ શોખશ થાય છે અને વચેટિયાઓ સૌથી વધુ ફાલી જાય છે. ખેડૂતના ખેતરમાંથી ગ્રાહકના ઘરે પહોંચ્યા સુધી અનાજ ૧૫ હાથોમાંથી કમ્સેકમ પસાર થાય છે. અનાજની કાપજી, મંડીમાં વહન, મંડીમાં હરાજ, સફાઈ, બેંડિંગ, શ્રાધીંગ, બેગમાં કે ગુણમાં ભરવાની પ્રક્રિયાઓ માંડીને વંટી સુધીની અનાજ યાત્રા વાસ્તવમાં અટપટી છે. અને દેરેક સ્ટેરે ભાવમાં વધારો ઊરીને આંખે વળગે છે એ જ રીતે ફળફળાઈ અને શાકભાજમાં થતો બગાડ જોઈએ તો ખેતરથી ટ્રકમાં માલ ચંડાવાય ત્યાં સુધીમાં ૧૫ ટકા બગાડ થઈ જાય છે. સ્થાનિક વેપારીને ત્યાં એક ટકો, એજન્ટને ત્યાં બે ટકા, ડ્રેફરને ત્યાં ત્રણ ટકા, હોલસેલરને ત્યાં એક ટકો અને છૂટક વેચનારને ત્યાં આંદ ટકા થઈ કુલ ૩૦ ટકા જેટલો માલ નકામો જાય છે.

ભારતના સંદર્ભમાં તજજો ગ્રાન્ય મુક્રાનો એકશન ખ્યાન સૂચવતા કરે છે કે સમગ્ર દેશમાં અનાજના ભાવની સપાઈ એકસરાખી જણવાઈ રહે તે હેતુથી ટેર ટેર પોગ્ય ગોડાઉનોની રચના તથા ટ્રાન્સપોર્ટેશનની વ્યવસ્થા ગોઠવાઈ જોઈએ. ગ્રીજા અને સૌથી મહત્વનો મુક્રો કુદ્દ પ્રોસેસિંગ ઉદ્યોગને પ્રાધાન્ય આપી વિકસાવવાનો છે. ચીન અને અમેરિકા પછી ભારત અન્ન ઉત્પાદનમાં ગ્રીજા કરે આવે છે છતાં ભારતનું કુદ્દ પ્રોસેસિંગનું કુલ ઉત્પાદન નેસ્ટે કંપનીના દરશમાં ભાગ જેટલું પણ નથી. કુદ્દ પ્રોસેસિંગ કંપનીના વિકાસને કારણે કુદ્દ ક્ષેત્રમાં આખુનિકીકરણ આવશે, ઉત્પાદન વધશે અને બગાડ ઘટશે, ૨૧મી સંદીમાં જતી વખતે ભારત કમ્સેકમ બગાડ અને ભૂખમરામાંથી મુક્ત બને એ જ સમયનો તકાદો છે.

ડિપોઝીટરી પદ્ધતિ (Depository System)

-એક પ્રાથમિક ખ્યાલ

• પ્રા. એમ. બી. ગાંધી

(1) પ્રાસ્તાવિક : છેલ્લા દાયકામ્ભાં ભારતમાં મૂડી બજારનું વિસ્તરણ થયું છે. આજે ભારતમાં લગભગ વિશ્વની સૌથી વધુ શેરબજારમાં નોંધાયેલી કંપનીઓ છે. તેમ છતાં શેરબજારમાં શેર ફેરબદ્દલીની સમસ્યાઓમાં પણ વધારે થયો છે. શેરબજારમાંથી શેર ખરીદવાથી માંગિને ખરીદનારનું નામ શેર પ્રમાણપત્ર ઉપર નોંધવા સુધીની પ્રક્રિયા અત્યંત લાંબી, જટિલ અને સમસ્યાઓથી ભરપૂર છે. ખરીદનારે ખરાબ શેરો (Bad deliveries), નકલી શેરપ્રમાણપત્રો, ફાટેલા શેરપ્રમાણપત્રો, પરિવહન દરમિયાન ખોવાતા શેરો જેવાં અનેક જોખમોનો સામનો કરવો પડે છે. આ કારણસર ઘણીવાર નિર્દોષ શેરહોલ્ડરોને પણ તુકસાન થતું હોય છે. તદ્વારાં તદ્વારાં લાલની શેર ફેરબદ્દલીની પ્રક્રિયામાં ભૌતિક શેર પ્રમાણપત્રો અને ફેરબદ્દલી પત્રક (Transfer dead)-ની લેવડટેવડના લીધે વહીવર્તી કામ ઘણું વધારે રહે છે.

(2) ઉદેશ : ડિપોઝીટરી પદ્ધતિનો મુખ્ય ઉદેશ મૂડીબજારોની ઉપર જાબાવેલી ખામીઓનો ઉકેલ લાવી શેર ફેરબદ્દલીની જટિલ અને લાંબી પ્રક્રિયાને સરળ બનાવવાનો છે. ભૌતિક શેર પ્રમાણપત્રો અને ફેરબદ્દલી પત્રકની લેવડટેવડના બદલે આ પદ્ધતિમાં કાગળ વગરનો વ્યાપાર (Paperless trading) કરવામાં આવે છે. ડિપોઝીટરી પદ્ધતિમાં શેરહોલ્ડરોના શેરો શેરપ્રમાણપત્રના બદલે ઇલેક્ટ્રોનિક (Electronic) માધ્યમમાં રાખવામાં આવે છે. કંપનીના ચોપડામાં માલિક તરીકે ડિપોઝીટરીનું નામ રાખવામાં આવે છે. છતાં શેરોની લાભાર્થી માલિક (Beneficial Holder) એટલે કે અસલ શેરહોલ્ડર જ કંપનીના સત્ત્ય ગણાય અને શેરોમાં બધા હક્ક તો તેના જ નાના છે.

આમ ડિપોઝીટરી પદ્ધતિમાં શેરહોલ્ડર તેના શેરો શેરપ્રમાણપત્રના બદલે ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાં રાખી શકે છે. અને શેરફેરબદ્દલી માટે તેને શેર પ્રમાણપત્ર અથવા ફેરબદ્દલી પત્રકની જરૂર પડતી નથી. શેર પ્રમાણપત્રમાંથી ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાં પરિવર્તનને રીમટીર્યલાઇઝનન અથવા ડેમેટ (Dematerialisation or demat) કરેવામાં આવે છે. આમ શેરહોલ્ડરો માટે શેરો રાખવાની અને

શેરફેરબદ્દલીની જટિલ પ્રક્રિયા આ પદ્ધતિમાં દૂર કરવામાં આવી છે. આ ઉપરાં શેરહોલ્ડર ફરીથી તેના શેરોને શેર પ્રમાણપત્રમાં રૂપાંતર કરી શકે છે, જેને રીમટીર્યલાઇઝન અથવા રીમેટ (Rematerialisation or remat) કરે છે.

(3) કાયદાકીય માણસુધી : ભારત સરકારે સર્વ પ્રથમ સાયેન્સ રૂલ્યુનમાં, ડિપોઝીટરીઝ વટહુકમ (Depositories Ordinance) જાહેર કરી આપણા દેશમાં ડિપોઝીટરી પદ્ધતિ સ્થાપવાનું પઢેલું પગલું લીધું હતું. ત્યારબાદ ઓગસ્ટ ૧૯૯૮માં ડિપોઝીટરી ધારા, (Depositories Act, 1996) પસાર કરવામાં આવ્યો. સિક્યુરિટીઝ એન્ડ એક્સચેંજ બોર્ડ ઓફ ઇન્ડિયા (સેબી)એ ડિપોઝીટરી વટહુકમ નીચે ડિપોઝીટરીના વહીવટ અને કામકાજના નિયમો જાહેર કર્યા છે. આ નિયમો નીચે ભારતની સર્વપ્રથમ ડિપોઝીટરી નેશનલ સિક્યોરિટીઝ ડિપોઝીટરી લિમિટેડ (National Securities Depositories Limited i.e. NSDL) સ્થાપવામાં આવી છે. આઈ.ડી.બી.આઈ. (IDBI), પુ.ટી.આઈ. (U.T.I.) અને એન.એસ.ઈ. (NSE)ના સહયોગમાં સ્થપાયેલી આ ડિપોઝીટરી આજદિન સુધી ભારતની એક જ ડિપોઝીટરી છે. હવે આપણે ડિપોઝીટરી પદ્ધતિ અને ડિપોઝીટરના કાર્યો વિશે થોડું વધારે જાણી લઈએ.

(4) ડિપોઝીટરી એટલે શું ? : ડિપોઝીટરી એ એવી સંસ્થા છે જેમાં શેરહોલ્ડરોના શેરો એની માગણીથી ઇલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાં રાખવામાં આવે છે.

ડિપોઝીટરીની તુલના બેંક સાથે કરી શકાય. જો શેરહોલ્ડરે ડિપોઝીટરીથી સેવાઓ પ્રાપ્ત કરવી હોય તો તેમાં એણે એનું ખાતું ડિપોઝીટરી પાર્ટિસિપેન્ટ (Depository Participant)-ની સહાયતાથી ખોલાવાનું પડે છે. જેમ કે કોઈ માશસ બેંકની શાખામાં એ બેંકમાં ખાતું ખોલાવી શકે છે.

(5) ડિપોઝીટરી પાર્ટિસિપેન્ટ એટલે કોણ ? : શેરબજારમાં જેમ દલાલો શેરહોલ્ડર વતી તેમના શેરોની લેવેચ કરે છે. તેમ ડિપોઝીટરી પાર્ટિસિપેન્ટ (Depository Participant or DP) ડિપોઝીટરી પદ્ધતિમાં શેરહોલ્ડરોનો

પ્રતિનિધિ હોય છે. ડિપોઝિટરી પાર્ટિસિપેન્ટ શેરહોલ્ડરોનું ખાતું તેમના ચોપડામાં રાખે છે, તેમની ઈચ્છા પ્રમાણે શેરોની લે-વેચ તે ખાતામાંથી કરે છે અને શેરહોલ્ડરોને તેમના ખાતામાં જમા શેરોની સંખ્યા વિશે સમયસર આજ કરે છે. સેબીએ જહેર કરેલ માર્ગદર્શિકાઓ અનુસાર નાણાકીય સંસ્થાઓ, બેંકો, કસ્ટડોનિયન (Custodians) શેર દલાલો વગેરે ડિપોઝિટરી પાર્ટિસિપેન્ટ તરીકે સેવાઓ આપી શકે છે.

(૬) રીમટીર્યલાઈઝેશન એટલે શું? : રીમટીર્યલાઈઝેશન અથવા રીમેટ (Dematerialisation or Demat) એ શેરહોલ્ડરના ભૌતિક શર પ્રમાણપત્રો કંપની દ્વારા પાછા લઈ, તેનો વાસ્તવમાં નાશ કરી એટલી જ સંખ્યાનાં ઈલેક્ટ્રોનિક-માધ્યમના ડિપોઝિટરી સાથેના શેરો તેના ખાતામાં જમા-કરવાની પ્રક્રિયાનું નામ છે. આના માટે શેરહોલ્ડરે સર્વ પ્રથમ કોઈ પણ ડિપોઝિટરી પાર્ટિસિપેન્ટ સાથે ખાતું ખોલાવું પડે છે. અને ત્યાર બાદ પાર્ટિસિપેન્ટ દ્વારા શેરોનાં રીમટીર્યલાઈઝેશનની અરજી કરવી પડે છે.

ડિપોઝિટરીમાં રીમટીર્યલાઈઝેશન થયેલા શેરોનો કોઈ નંબર હોતો નથી. શેરહોલ્ડરના ખાતામાં ફક્ત શેરોની સંખ્યા દર્શાવવામાં આવે છે: કાગળરૂપી શેરપત્રોનો ન હોવાથી આ શેરો નથી ફાટતા કે ખોવાતા, તેમની ચોરી અથવા બનાવટ થઈ શકતી નથી અને આ કારણસર આ શેરોમાં કોઈ જોખમ હોતું નથી. વળી, જો શેરહોલ્ડરને શેરોમાં કોઈની બેદરકારીના લીધે ખોટ જાય તો ડિપોઝિટરી પાર્ટિસિપન્ટ અને ડિપોઝિટરી બંને આ ખોટ ભરપાઈ કરી આપવાની બાધ્યકરી આપે છે.

(૭) રીમટીર્યલાઈઝેશન એટલે શું? : શેરહોલ્ડર જો ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાંથી કરી તેના શેરો કાગળ રૂપી શેર પ્રમાણપત્રોમાં ફરબદ્ધલી કરવા માગે તો તેણે ડિપોઝિટરી પાર્ટિસિપેન્ષને રીમટીર્યલાઈઝેશન અથવા રીમેટ (Rematerialisation or remat)ની અરજી પડે છે.

આમ, ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાંથી શેર પ્રમાણપત્રોના સ્વરૂપમાં શેરોના રૂપાંતરની પ્રક્રિયાને રીમટીર્યલાઈઝેશન કરે છે.

(૮) ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાં રહેલા શેરોનો વ્યાપાર કઈ રીતે થઈ શકે?

જે શેરહોલ્ડરે ડિપોઝિટરી પદ્ધતિ અપનાવી છે તે તેના શેરો જહેર શેરબજારમાં શેર દલાલ દ્વારા વેચી શકે છે. તે શેરો વેચે ત્યારે તેનું ખાતું ઉપારવામાં આવે છે. અને શેરો ખરીદે ત્યારે તેનું ખાતું જમા કરવામાં આવે છે. કંપની જ્યારે રાઈટ અથવા બોનસ શેરો બહાર પાડે છે ત્યારે આવા શેરો બારોબાર તેના ખાતામાં જમા કરવામાં આવે છે. શેરો પરનું ડિવિડન્ડ, શેરહોલ્ડરના સરનામે સીધું મોકલવામાં આવે છે.

(૯) ડિપોઝિટરી પદ્ધતિના મુખ્ય ફાયદા :

(૧) ભૌતિક શેરપત્રોનો ખોવાઈ જવાનો, ફાટી જવાનો, ચોરાઈ જવાનો ભય રહે છે. ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાં શેરો આ બધા જોગમોથી મુક્ત રહે છે.

(૨) જ્યારે ભૌતિક સ્વરૂપમાં શેરો બજારમાં વેચવામાં આવે છે ત્યારે અમુક વાર ખરાબ શેરો (Bad deliveries)-ની સમસ્યા ઊભી થાય છે. ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાં રહેલ શેરો ક્યારેય પણ આ સમસ્યાનો ભોગ બનતા નથી.

(૩) જ્યારે રીમટીર્યલાઈઝ શેરોની ફરબદ્ધલી કરવામાં આવે છે ત્યારે ખરીદનારને તરત જ શેરો મળે છે અને વેચનારને તરત જ પેસા મળી જાય છે. ફરબદ્ધલીની પ્રક્રિયા માત્ર ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમથી કરવામાં આવે છે. ભૌતિક શેરોની ફરબદ્ધલીમાં આશરે ૩૦ થી ૪૦ દિવસ થાય છે.

(૪) ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમ દ્વારા શેરોની જ્યારે ફરબદ્ધલી થાય છે ત્યારે તેના પર કોઈ સ્ટેમ્પ જ્યુટી (Stamp Duty) ભરવી પડી નથી, જ્યારે ભૌતિક શેરોની ફરબદ્ધલીમાં ૦.૫% જેટલી સ્ટેમ્પ જ્યુટી ખરીદનારે ભરવી પડે છે.

(૫) ઈલેક્ટ્રોનિક માધ્યમમાં શેરોની ખરીદી કરવી અને એમનું વેચાડી કરવું તથન સરળ છે. એના માટે કોઈ પણ કાગળકામ (Paper work) કરવાની જરૂર પડતી નથી.

- સુખનો પ્રેમ દુઃખ કરતાંથે વધારે ખતરનાક બાબત છે.
- અપરિયયના પ્રદેશમાં મારેલી છલાંગ એટલે સાહસ.
- દરિયો શીખવે છે કે ભરતી અને ઓટનો સહજ સ્વીકાર, એ જ જીવન જીવવાની કળાનો પ્રથમ પાઠ છે.

સમયનો સદુપયોગ

આજના યુગને આપણે કોમ્પ્યુટર યુગ તરીકે ઓળખીએ છીએ. ચારે તરફ ભાગડોડ અને નાસભાગ જોવા મળે છે. કોઈને બીજા રહેવાની કે પોરો જાવાની ફુરસદ નથી. સમય ઝડપથી પસાર થતો હોય એવું લાગે છે. ધરિયાળ પણ ઝડપથી દોડતી હોય એવો અહેસાસ થાય છે. દેંક જરૂર સમયને પકડવાની કોણિશ કરે છે. પરંતુ સમયનું લપસણું શરીર બધાના ડાથમાંથી સરકી જાય છે. અને આપણે હાથ ઘસતા રહીએ છીએ. કેટલો સમય આપણી પણ છે એને પણ આપણે સાચવાની શકતા નથી. અને છતાં સમય બચાવવાની, સમય સાચવવાની, સમય ખરીદવાની અને સમયને ચોરી લેવાની ઝડપો ભારતા આપણે થાકતા નથી. મિશ્નો સમય ને પકડી રાખવાનું કામ સૌથી અધરું છે અને અધરા કામો નહિ કરવાની કે ટાળી ટેવાની તો આપણી સાંસ્કૃતિક નભળાઈ છે. કોમ્પ્યુટર યુગમાં જે સમયને ઓળખે અને સાચવે એની જ સજ્જર પાર પડે છે.

આજના આ કોમ્પ્યુટર યુગમાં ઘણા લોકો એ સમયની ઉંમત સમજી તેની સાથે બાથ ભીડવાની કોણિશ કરે છે. ઘણા લોકો સમયથી થકી સમયને અત્યંત શક્તિશાળી કલ્પી લીપો છે. એટલે જ એવું પણ કહેવાયું છે કે 'સમય બડા બલવાન, નહિ પુરુષ બલવાન.' કેટલાક લોકો એવા પણ છે જે સમયનો વહીવટ કરવા માટે ઝાંઝા ભારતાં રહે છે. અને સમય તેમને રમાડે તેમ તેમને રમતું પડે છે. વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં ભોરા ભાગના વિદ્યાર્થીઓને સમય રમાડે તેમ તે લોકો રમે છે. માટે જ એક કવિએ પણ કહું છે 'વક્ત ને ડિયા ક્યા હસી સિતમ, હમ રહે ન હુમ, તુમ રહે ન

● કરી અનિતા રામનિહોર (એફ.વાય.બી.કોમ.)

તુમ' સમયની સાથે બાથ ભીડનારા કેવા કેવા ક્યારેક કેવા કેવા બની જાય છે એ કોઈ જાતું નથી. જે સમસ્યાનો કોઈ હલાજ ન હોય એનો સમય સૌથી છેલ્લો હલાજ બને છે. માટે જ અંગ્રેજીમાં એક કહેવાત છે - Time is The biggest healer'

સમય અને દરિયાની ભરતી કોઈની રાહ જોતા નથી. આ એક સત્ય છે અને એનો સંપૂર્ણ સ્વીકાર કર્યા વિના ચાલે તેમ નથી. સમય જ્યારે પોતાનો ચૂકાદો આપે છે ત્યારે એની નજર સામે સૌ કોઈ સમાન હોય છે. આપણી આસપાસ એવા અનેક પરિબળો અને એવા પરિસ્થિતિઓ હોય છે. જેના પર આપણે આપણી રીતે નિયંત્રણ રાખવાની કોણિશ કરીએ છીએ. જેમ દેશનો વહીવટ સારી રીતે કરવા માટે બજેટની રચના થાય છે. તેમ સમયનો વહીવટ કરવા માટે સમયપત્રકની રચના પણ થઈ શકે છે. હોગ્ય પરિસ્થિતિ મુજબ સમયપત્રકમાં ફેરફાર પણ કરી શકાય છે અને બને તેમ સમય બગાડ્યા વગર સારી રીતે ઉપયોગ કરી શકાય છે. માણસ-જીત ગમે તેવી તોતિંગ અને શક્તિશાળી કુદરતી પરિસ્થિતિઓ પર પણ કાબૂ મેળવવા માટે સતત મથામણ કરતી રહે છે. તો પછી સમયના વહીવટના જ્યાલને સાવ જ નકારી કાઢવાને બદલે આપણી પણ રહેલા સમયની અમૂલ્ય અને વિપુલ સંપત્તિનો શુદ્ધ, અકલ, બુદ્ધિ અને વિવેક સાથે ઉપયોગ કરીને મહાત્મ લાલ્ભ મેળવવાનો પ્રયાસ કરવામાં શાશપણ નથી? કારણ કે સમયનો સહુપયોગ કરનારાને આખી દુનિયા ઓળખી લે છે.

હાઇકુ

નાનેનું દિલ
મોટેરા અરમાન
ક્યાંથી સમાય ?

ચારે તરફ
કોંભાડ લાગવણ
આ લોકશાહી ?

માનું ઠેકાણું
તારા નાને'રા દિલમાં
છે ક્યાં શોયું ?

દોડ્યા અમે
જણ સમજ જેને
હતા ઝંઝવા ?

● અધ્યુત્ત આઈ. (ટી.વાય.બી.કોમ.)

મારા આ વેરાન સ્વરૂપી ખાલી હૃદયમાં વહીને તમે મને જે નવજીવનની ભક્તિસ આપો છે, તે બદલ હું તમારો આભારી હું. તમને જોયાં પછી જ મારા મનમાં નવી આશાનાં દીપ પ્રગત્યાં છે, નવી કલ્યાણની ડિરક્ષ જાગી છે, જેને હું તમારી સમક્ષ વ્યક્ત કરવા માટે સતત નથી. તેથી પાંપજાની કલમ લઈ, તેમાં અશક્ની શાહી ભરીને, નયનના કાગળ પર તમને પ્રથમવાર પ્રેમપત્ર લખી રહ્યો હું.

સ્વર્ગની અસરા એ તો સ્વર્ણશાલ વાત લાગેશે, તમે તો મારી કલ્યાણની પ્રત્યક્ષ મૂર્તત છો. આંખો બંધ કરી ત્યારે એક સુંદર છબી મારા વિચારોમાં તરી હતી ! આંખો ઉઘાડી ત્યારે નજરે પ્રથમ તમને જોયાં. હૃદય બોલી ઉઠ્યું : આ એ જ છે. શું મારા વિચારોને છંછેઠીને આ રૂપ બહાર આવી ગયું છે ! મારી નજર તમારા જ ચહેરા પર સ્વર્ગિત થઈ ગઈ.

કોણે ક્યારેક તમારો મધુર સૂર સાંભળ્યો હશે અને 'રાગ' શું છે, તેણે જાણ્યું હશે. પુષ્પ પણ તમારા અંગની ફીરમ લઈ પોતાની પરિમલ પ્રસરાવત્તા શીખ્યું હશે. સૂરજે તમારી સાદગી જોઈને પોતાની ઉખા અટકાવી સંધ્યાને રચી હશે. તમારાં નામથી જ સૂર-સંગીત સર્જયાં હશે. તમે આંખોમાં કાજલ લગાવ્યું હશે. અને ચાતને પણ તેમાં સૂઈ જવાની તમના જાગી હશે. તમારી ચાલનું અનુકરણ કરતા રસ્તાએ વળાંક લીધો હશે. તમે જો ક્યારેક સ્મિત રેલ્યુ હશે અને બાગમાં પુષ્પ પીલ્યાં હશે. તમારી આંખોમાંથી ક્યારેક અશક છલકાયાં હશે અને તેમાંથી મોતીનું સર્જન થયું હશે.

વાદળ જેવી તમારી ઝુલ્લો પૂનમના ચાંદ સમા તમારા રૂપને સંતાપવાના વર્ણ પ્રયત્નો કરે છે. તમારી સુંદરતા સામે સોના ચાંદીનું મૂલ્ય પણ ડલંકું લાગે છે. તમારી આ નીલવરણી આંખો હીરા માણેકથી પણ કિમતી રત જેવી

લાગે છે. ગુલાબની પાંખડીથી પણ નાજુક તમારા હોડ....લાગે છે. કંઈક કહેવા માંગે છે, પણ કદાચ, વિભેરાઈ જવાની બીકું કંઈ જ બોલી શકતા નથી. તમે એ ખીલેલું ગુલાબ છો, જેની મહેક પામવા દરેક બાગ જંબે છે. તમે એવું સંગીત છો, જેની લયમાં તમામ સૂર ખોવાઈ જાય છે. તમે આંખ ઉઘાડો છો અને સૂરજ ઉગે છે, તમે આંખ બંધ કરો છો અને સૂરજ આથમે છે. આમ, તમારા એકમાત્ર પલકારાથી જ સવાર-સાંજ થાય છે.

ક્યારેક-ક્યારેક વિચાર આવે છે કે ગુલાબની પાંખડી કેમ આટલી નાજુક હશે ? તમારા હોડને જોયાં તો એનો જવાબ મળી ગયો. ક્યારેક ક્યારેક વિચાર આવે છે, કે ચંદ્ર કેમ વાદળોમાં છૂપાતો હશે ? તમને ઘરની બહાર જોયાં તો એનો પણ જવાબ મળી ગયો. ક્યારેક-ક્યારેક વિચાર આવે છે, કે સિતારા કેમ ચમકતા હશે ? તમને હસ્તાં જોયા તો એનો પણ જવાબ મળી ગયો.

તમારી નજર મારા દિલનો કરાર ચોરી જાય છે. તમે છો તો આ સૃષ્ટિ જીવત લાગે છે. તમારા વિનાની દરેક પણ એકાંત એકાંત લાગે છે. તમારી આ સુંદરતા, આ સાદગી.... એવું લાગે છે, જોણે ઈશ્વરે સૃષ્ટિનું તમામ સૌંદર્ય તમારામાં જ પરોવી દીધું છે. હાય...મારું હૃદય...! હું નહોતો જાણતો કે, મારું હૃદય આમ મને છોડીને તમારી પાસે ચાલ્યું હશે. મારી આ જિંદગી પણ હવે તમારી જ અમાનત બની ગઈ છે. તમારું એકમાત્ર સ્મિત મારા તમામ દુઃખ દૂર કરી દે છે. મિથા... જીવનના કોઈ પણ વળાંક મારો સાથ છોડતા નહિ. તમે મળ્યા તો દિલને જીવવાનો દિલાસો મળ્યો છે. એ આશી કરી તોડતા નહી.

એવી કોઈ કાજ નથી કે જે કાણે હું તમને યાદ ન કરું ! મારી જિંદગીની કિતાબનાં દરેક પાના પર મેં તમારું જ નામ લખ્યું છે મારા મનને જીતી લેનાર, તમને મેં મારું સર્વસ્વ અર્પણ કરી દીધું છે.

જીવનના ગહન સ્વાનાખંડેરો

• નિપા પંડિત (ટી.વાય.બી.કોમ.)

નીલા આકાશમાં છૂટા છવાયાં વાદળોની સાથે, સુરજનાં આણા કિરણોરૂપી સ્વખોની લહેરો વચ્ચે મુક્ત બની ઉડતું મન તેના બધાં જ હુઃખો ભૂલી એક અકલ્ય સંવેદના સાથે વિહરતું હોય તે સમય, ધરી, કશ અને... પણ; તે મન પાછું વાસ્તવિકતાના પંજામાં તેના તૂટેલાં સ્વખોની વચ્ચે આકાશ, કિરણો અને સુખની પાસે રહેવાની એક બામક કલ્યનાના માત્ર અહેસાસની સાથે વાસ્તવિકતાની સરખામણી કરે છે ત્યારે બધાં જ આપણાથી દૂર અને આપણો બધાની પાસે હોવા છતાં કંઈક અપ્રત્યક્ષ હોવાની સાભિતી આપી જાય છે. એ અપ્રત્યક્ષતાનો અનુભવ કરાવનાર સ્વખો જે ખરીત થઈને પૂર્ણી ગયા હોય છે તેને જ જીવનના ગહન ખરીરો કહે છે. દરેક માણસ જીવન જીવે છે પરંતુ તે જીવન જીવતા તે ક્યારેક ઓલી જગ્યાએ આવી પહોંચે છે કે જ્યાં ના તેનો થ્યેય પૂરો થતો હોય કે ના તેની મંજીલ. ના તે જગ્યાએથી પાછું જ્વાતું હોય કે ના તેને હોય પછીનો માર્ગ દેખાતો હોય! તેવા સંજોગોમાં તે વ્યક્તિના હંછેલા સ્વખો જે માત્ર અખૂદા સ્વખો બની જાય છે. આવા સમયે તે વ્યક્તિને સ્વખોના પૂખળા આકાશમાં તેનું થ્યેય પૂખળાઈ જતું લાગે ત્યારે, તે વ્યક્તિ એવા નાવિકનું પાત્ર બની જાય છે કે કે જે મુખેલીઓ રૂપી મોજાઓની સાથે તેની નિષ્ફળતાના દરિયામાં ઝૂલી જતો હોય ત્યારે પણ, તે તેના નિષ્ફળ પ્રયત્નો તો કરતો જ રહેશે અને છેવટે તે નાવિક તેના આ પ્રયત્નોની સાથે જ તેની નિષ્ફળતામાં ઝૂલી જશે. આવા કેટલાંય પ્રસંગોથી જીવનના રસ્તાઓ બદલાઈ જાય છે અને ત્યારે સફળતા પરના વિશ્વાસનું વહેણ પોતાનાથી દૂર થતું હોય તેવો અહેસાસ થવા માટે છે ત્યારે, વ્યક્તિનું મન એ સૂક્ષ્મ રણ જેવું વેરાન બની જાય છે કે જ્યાં ના તેનામાં આત્મવિશ્વાસના ફૂલો ઊગી શકે, કે ના સફળતાની સુગંધ મળવાની અપેક્ષા રહે !

કોઈ પણ વ્યક્તિને સંપૂર્ણ વ્યક્તિ બનવા માટે માત્ર એટલું પૂરતું છે કે તે તેની અંદરની આત્માને આત્મવિશ્વાસનું પોષણબળ આપતો રહે કે જેથી તે વ્યક્તિ એ સંપૂર્ણ રીતે જીવન જીવતો રહી શકે. નહીંતર એક વખતની મળેલ નાયાતાના તૂટેલા, ભાંગેલા અને વિભાયેલા સ્વખોના

ભંગારમાં તે વ્યક્તિ તેની આત્માની સાથે જ જીવન જીવતા જીવતાં જ તેના અવગાઢ નિષ્ફળતાના અંધકારમાં ઝૂલી જરો આવા સમયે તેને માત્ર અંધકાર સિવાય કશું પણ દેખાશે નહીં સાથે સાથે તેનામાં રહેલી ભીની સંવેદના જે એક પથ્યરૂપી બની જશે. વ્યક્તિમાં પરિવર્તન લાવવા માટે એક માત્ર નિષ્ફળતા જ પૂરતી છે કારણ કે નિષ્ફળતા માણસને સ્વખોના ટૂકડાઓની ઝંકાર સંભળાવે છે અને એ સ્વખોના ટૂકડાઓની ઝંકાર જે તેની આત્માને સંભળાતી હોય છે તેની સામે બધા જ સફળતાના ભાષ્યકો તે વ્યક્તિના કાન સુધી પહોંચે શકતા નથી અને તેના કાન એ બધા જ કામ પડતા મૂકીને તેની નિષ્ફળતાની ઝંકાર સાથે, નિષ્ફળતાની જ ધૂનમાં ખોવાઈ જાય છે.

જ્યારે કોઈ વ્યક્તિ પર નિષ્ફળતાનો પદાડ તૂટી પડે છે અને નિષ્ફળતાના અંધકારોની વચ્ચે તે વ્યક્તિ વેરાઈ જાય છે ત્યારે તે વ્યક્તિના સગ્રા સંબંધીઓ સંબંધ નિભાવવા દિલાસારૂપી શીતળતા લઈને આવશે, અને સાથે સાથે સુવાક્યો જે હરદંમેશ સાંભળવા મળતા હોય છે તેજ સુવાક્યોનો વરસાદ એ નિષ્ફળતાથી બાંગેલી વ્યક્તિ પર કરેશે. આવા સમયે તે વ્યક્તિનું અંતર ભાષ્યકોની અસરથી, દુઃખના વાદળોથી વેરાઈ જશે અને તેના અંતરમાંનું દુઃખ આંસુ બનીને તેની આંખોમાંથી વરસવા માંડશે. આવા નાજુક સમયે નિષ્ફળતાના અંધકારમાં વેરાયેલી વ્યક્તિ તે અંધકારમાં ગુંગળાતી હોય ત્યારે આવા ખોટા દિલાસા તેની ગુંગળામણને વધારે અને વધારે ગાઢ બનાવે છે. વ્યક્તિ આ સમયે પરી ભાંગે છે. આવી વ્યક્તિને આ સમયે ખોટા દિલાસાની નહીં પરંતુ નવી પ્રેરણા રૂપી જ્યોતની જરૂર પડે છે. કે જેથી તે વ્યક્તિ તેના નિષ્ફળતાના અંધકારમાંથી બહાર આવી શકે.

જીવન જીવલું એ સહેલું છે પરંતુ, જીવનમાં પ્રગતિ કરવી અને એ પ્રગતિની સાથે અધોગતિની તૈયારી પણ રાખવી ઝૂલી જ અધરી વાત છે. સાચી અને સારી જંદગી જીવવી હોય તો સફળતા અને નિષ્ફળતાને ધ્યાનમાં લીધા સિવાય જેમ કરોળિયો ઊગી જગ્યાએ જાળું બનાવતી વખતે હજારો વખત પડે છે અને છતાંય તે હતાશ થયા સિવાય

તેનું કર્મ કરે જાય છે. વ્યક્તિએ પણ જીવનમાં આજ રીતે પોતાનું કર્મ આત્મવિશ્વાસથી કરતા રહેનું જોઈએ. અને તારે જ વ્યક્તિના આત્મવિશ્વાસની મહેક સફળતામાં લાવી શકશે. આવા સમયે એક સામાન્ય પ્રકાશ જે આત્મવિશ્વાસનો છે, તે જ પ્રકાશ આપી જિંદગી માટે પૂરતો બની રહે છે. આત્મવિશ્વાસનો આ પ્રકાશ તે વ્યક્તિ માટે અને તેના જેવી બીજી વ્યક્તિ માટે જેઓ નિષ્ફળતાની લહેરોમાં તશ્શાઈ રહી છે અને આશા વિનાની બનીને એક માત્ર નિરાશા સાથે જીવનને હલેસાં મારી પરાણે ચલાવતી

હોય છે. તેવી વ્યક્તિઓ માટે આ પ્રકાશ તેઓનું [જિંદગીને ઉજવણ બનાવી દેશે.

જ્યારે વ્યક્તિને નિષ્ફળતા મળે ત્યારે તેણે અને માત્ર તેણે જ આ નિષ્ફળતાનો બોજો ઉદ્ઘાવવાનો હેઠળ છે માટે આ નિષ્ફળતાનો સ્વાદ ચાખી ગયેલી વ્યક્તિએ તેની બધી નિષ્ફળતાના ગમોની ટોકરી એ ગહન ખેડોમાં મૂકીને નવાં ધ્યેય અને નવી ચેતના સાથે કરી તેના પ્રયત્નરૂપી કર્મ માટે મધ્યી પડવું જોઈએ.

ઉપકારનો અપકાર આખ્યો મેં

તમે છો ખારા, કહેતી હું એમજ તોપે તમાંને, કુટકરતી એમજ ઉપકાર પર હું, અપકાર કરતી ચાહું તમને, માત-પિતા હું સાચું શાન મુજને જ જ્યારે થાયે ત્યારે હું જંખતી, બસ તમને મારા જ માટે, સહું છે તમે તે, દુઃખના દરદને, સમજીના શકી હું ખાલિયતો તમારી, જાણી ના શકી હું ખામીઓને જેને, શોધતી હું રહી છું સારી ફૂરતા તમારી, સમજ ના શકતી ફૂર બનીને, હું ઊભી રહેતી ઉપકાર તમારો ચૂકવી ના શકતી આ વાતથી હું રહતી જ રહેતી.

● અવની એચ. શાહ (એફ.વાય.બી.ડોમ.)

જવાની તો બસ જવાની

પુઅ જેમ ખીલી, મુરજાઈ જવાની ને માત્ર મહેક છોડી જવાની જવાની તો.... કોઈને કમળ તો, કોઈને કંટક ધરી જવાની. વસંત બની આવવાની,

ને પાણખર બની વિખરાઈ જવાની. પહેલા તો પ્રેમભાવ જતાવવાની,

ને બાદ જવાની છેતરી જવાની. જવાની તો....

જવાની કાનમાં પ્રેમના વેશ કહેવાની,

ને બાદ માત્ર સ્મરણો બની જવાની. જવાનીમાં પગે પાંખો ઉગવાની,

ને બાદ મૃત્યુનું મહત્વ કુદ કરતા વહુ તેમ સમજાવી જવાની. જવાની તો....

મધુ દરિયે આવીને તો ઝૂબાય પણ,

જવાની કેટલાયને ડિનારે લાવી ઝૂબાવી જવાની. પહેલા તો તે તરસ્યા બનાવવાની,

ને બાદ મૃગજળ બની જવાની. પણ એ તો નક્કી છે કે;

જીવન જીવવાની ખરી કળા બતાવી જવાની. જવાની તો....

● દવે પંહલ. ડી.
(એસ.વાય.ગી.ડોમ.)

સ્વમાની સાહિત્યકાર-નિરદ ચૌધરી

• પ્રા. ધીમંત સોની

તાજેતરમાં હલી ઓગસ્ટ ૧૯૮૮માં જેમનું ૧૦૧ વર્ષની ઉમરે ઓક્સફર્ડ ખાતે નિધન થયું, તેવા ભારતના એક અદ્વિતીય બૌદ્ધિક નિરદ ચૌધરી તેમના અંગેણ ગથથી, તેમની અપત્તિમ પ્રતિભાથી તથા સ્વતંત્ર મિજાજ અને સ્વમાની સ્વભાવથી આવતાં અનેક વર્ષો સુધી આપણને યાદ રહેશે.

શ્રી નિરદ ચૌધરીનો જન્મ ૨ ડિસેમ્બર ૧૮૮૭ના રોજ પૂર્વ બંગાળ (હાલ બાংગলাদেশ)ના મેમનસિંગ કિલ્લાના ડિશોરગંજમાં થયો હતો. તેમના પિતાજી એક સામાન્ય વકીલ હતા. પણ તેમને સાહિત્યનો અને ખાસ કરીને અંગેણ સાહિત્યનો ચક્કો શોખ હતો. શ્રી નિરદ ચૌધરીએ પ્રાથમિક અને હાઇસ્ક્યુલનું શિક્ષણ ડિશોરગંજમાં લીધું હતું. ત્યાર પછી ઉચ્ચ અભ્યાસાર્થી કલકત્તા આવીને વસ્યા. કલકત્તા યુનિ.માંથી બી.એ.ની રીત્રી પ્રાપ્ત કરી એમ.એ. માં જોડાયા પણ કપરાં આર્થિક સંજોગોના કારણે અભ્યાસ છોડીને નોકરી સ્વીકારવી પડી. થોડોક વખત લશકરી ખાતામાં છિસાબનીશ તરીકે કાપ કર્યું. વાંચનના ખૂલું શોધીન હોવાથી નોકરીના ફાજલ સમયમાં તેમણે વિશ્વાની ઘડી બાબતો અંગે ઊંઠું જ્ઞાન મેળવ્યું. બીજા વિશ્વયુદ્ધ દરમયાન દિલ્હીમાં ઓલ ઇન્ડિયા રેઝિયોમાં યુદ્ધ-સમીક્ષક તરીકે પણ કામગીરી બજાવી હતી. નિરદભાબું તે વખતથી જ જીવતા જ્ઞાગતા જ્ઞાનકોષ તરીકે જ્ઞાણીતા બન્યા. દરેક કેત્રમાં તેમની જ્ઞાકારી અદ્ભુત હતી.

શ્રી નિરદ ચૌધરીની ઈતિહાસ, સંસ્કૃતિ, સમાજ તથા જીવન વિશે વિચારવાની શેલી હુમેશા નિરાળી રહી છે. ચિત્તનાત્મક લભાશો તેમણે પ્રારંભથી જ લખવા માટેલા પણ તેમનું પ્રથમ પુસ્તક 'ધ ઓટોબાયોગ્રાફી ઓફ અન અનાનોન ઇન્ડિયન' ૧૯૫૧માં તેમના પણમાં વર્ષે પ્રગટ થઈ. અને તેઓ રાતોચાત જગપ્રસિદ્ધ થઈ ગયા. કોઈ પણ લેખક પોતાનું પ્રથમ પુસ્તક આત્મકથાનું લખી ને લેખક તરીકેની કારકીર્દિની શરૂઆત કરે અને એકાએક આટલી મોટી પ્રસિદ્ધ મેળવે એ એક વિરલ ઘટના છે. આ આત્મકથામાં શ્રી નિરદ ચૌધરીએ રાષ્ટ્ર, ચાન્દ્રિકતા, વ્યક્તિ અને સમાજ અંગે પોતાના વિચારો ભારપૂર્વક અને અસરકારક રીતે ૨૪૨ કર્યા છે. આ પુસ્તકે તેમને પ્રસિદ્ધ

તો અપાવી પણ તેમના જીવનનો કસોટીકાળ પણ આ પુસ્તકના પ્રકાશન પછી શરૂ થયો. આ પુસ્તક તેમણે ભારતમાંની બિટીશ સલ્તનતને અર્પણ કર્યું. તેમણે જ્ઞાન્યું કે 'અમારામાં જે કંઈ સાચું હતું તેને બહાર લાવવામાં તથા તેને આકાર આપવામાં બિટીશ શાસનનો ફાળો ડિમતી છે.' આ અર્પણ પંક્તિને લીધે શ્રી નિરદ ચૌધરીને ભારત વિરોધી ગણવામાં આવ્યા અને તેમના લભાજો પ્રસિદ્ધ કરવા ઉપર પ્રતિબંધ લાગી ગયો અને તેમને રેઝિયોની નોકરીમાંથી પણ બારતરફ કરવામાં આવ્યા.

ત્યારપછી તેમણે 'ધ કોન્ટિનાન્ટ ઓફ સર્સી' પ્રસિદ્ધ કર્યું. તેમાં પણ ભારતીય ઉપખંડ વિશે પોતાની દાઢિએ જે કંઈ સાચું લાગ્યું તે નિર્ભય રીતે તેમણે રજૂ કર્યું. 'ધ કોન્ટિનાન્ટ ઓફ સર્સી' માટે તેમને 'દ્ફ કુપર'ના એવોઈથી સન્માનિત કરવામાં આવ્યા હતા. તેમણે ભારતની પરિસ્થિતિ વિશે એવું વિધાન કર્યું છે કે, 'A man who cannot endure dirt, dust, stench, noise, ugliness, disordered, hit and cold has no right to live in India'

આ ગ્રંથ શ્રી નિરદ ચૌધરીનો સૌથી વિવદાસ્પદ ગ્રંથ ગણવામાં આવ્યો છે. આ ગ્રંથમાં ભારતીય લોકોના વર્તમાન સાથે તેમના ભૂતકાળને પણ ગુંધી લાંબો છે. તેમના મતે સ્વચ્છતાની ભાબતમાં ભારત પણ મના દેશોની સરખામણીમાં ઘણું પાછળ છે. ગ્રંથના ઘણા વિધાનો અને તારણો સાથે સહેલાઈથી સંમત ન થઈ શકાય એવું આ ગ્રંથમાં ઘણું છે. પરંતુ આવી ટીકાઓને લીધે તેઓ સતત વિવાદના વંટોળમાં સંડોવાતા રહ્યા. ખૂલું જ નાના કદના સામાન્ય શરીર સૌષ્ઠવ પરાવતા, અમર ઉપર ઊરી કરચલીવાળા, સામાન્ય દેખાવના આ સ્વમાની સાહિત્યકારે પોતાના વિચારો પ્રગટ કરવાનો કોઈનોય ડર રાખ્યો નથી કે તેના પરિણામની ચિત્તા કરી નથી. પોતાની આત્મકથાની પ્રસિદ્ધ પછી તેઓ નોકરીમાંથી બચતરફ થયા. તે પછીનો એક પ્રસંગ તેમના વ્યક્તિત્વની સાચી સમજ આપે છે. નોકરીમાંથી બચતરફ થયા પછી થોડાંક જ વખતમાં શ્રી મુશ્વાંતસિંહ દ્વારા તેમને એક સંદેશો મળ્યો કે તે વખતના

પ્રધાન શ્રી ટી.ટી.કિષ્ણામાચારી એ પૂર્વ પાર્ટિસત્તાનમાંથી આવેલ શરણાથીઓ માટે અંગેજમાં અહેવાલ તૈયાર કરી આપે તેવી વક્તિની શોધમાં છે અને તેમણે આ માટે શ્રી નિરદ ચૌધરીનું નામ સુયાયું છે. શ્રી ખુશવંતસિંહ ટી.ટી. કિષ્ણામાચારીને બધી વિગતો સ્પષ્ટ જાણાવી કે શ્રી નિરદ ચૌધરીને સરકારી નોકરીમાંથી છૂટા કરવામાં આવ્યા છે. છૂટા કરવાના કારણો પણ જાણાવ્યા પણ ટી. ટી. કિષ્ણામાચારીને આ કાર્ય માટે ખૂબ જ સક્ષમ અને યોગ્ય વક્તિની જરૂર હતી. તે કામ શ્રી નિરદ ચૌધરી જ કરી શકશે એવી જીતરી થતો તે બાબતને અવગણવાની તૈયારી બતાવી. આ કામ સ્વીકારવા માટે શ્રી ચૌધરીને સંમતિપત્ર લખવા જણાયું. ખુશવંતસિંહે ઈર સાથે બિરદાયું ને આ સમાચાર આપ્યા અને કહ્યું ‘સરકારે તમારા ઉપર પ્રતિબંધ ઉઠાવી લીધો છે.’ શ્રી નિરદ ચૌધરી આનાથી ભાવવિભોર ન થયા. તેમનો સ્વમાની સ્વભાવનું તેજ તેમની વાચામાં પ્રગટ્યું અને તેમણે કહ્યું ‘બલે સરકારે મારા ઉપરનો પ્રતિબંધ ઉઠાવી લીધો હોય પણ સરકાર ઉપર મુક્તેલો પ્રતિબંધ મેં હજુ ઉઠાવ્યો નથી.’ આટલું બોલીને તે ચાલ્યા ગયા અને કામ ન સ્વીકાર્ય.

‘૫ કોન્ટિનન્ટ ઓફ સર્સી’ પ્રસિદ્ધ થયા પછી તેમને માટે ભારતમાં રહેવું મુશ્કેલ થઈ પડ્યું. પણ આ બૌદ્ધિક પોતાના વિચારો અને પોતાની અભિવ્યક્તિ માટે મક્કમ રહ્યા. પોતાની આર્થિક સ્થિતિ કે પોતાના જીવનની હાલત ક્ષણાંનો વિચાર કરીને કોઈનીપ સામે માણું રૂણાવ્યાનું તેમણે મુનાસિબ માન્યું નહિ. પોતાના વિચારોને સંમેશ માટે વજાદાર રહેવાના મક્કમ નિર્ધાર સાથે તેમણે ભારતની વેદ ને ઉપનિષદના પ્રજામાં જે લભ્યતા હતી પણ તે પછીની પ્રજા તે ઊંચાઈને આંબી શકી નથી. વિધમાઓના આકમણોથી આ સાતત્ય સતત ખરિત થતું રહ્યું છે, તેવું તેમણે પ્રતિપાદિત કર્યું છે. ભારત પર થયેલાં આકમણોએ ભારતને કરેલું નુકસાન પણ તેમાં વર્ણવ્યા છે. પણ તેમને મતે અંગેજ શિક્ષણ દારા અંગેજોએ ભારતની પ્રજાને પોતાની રીતે ઘડી અને પ્રગતિના પાયા ઉપર મૂકી તેવા વિચારો રજૂ કર્યા છે. આ ગ્રંથ એક વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે તે નક્કી.

નિરદ ચૌધરીનાં અન્ય ગ્રંથો ‘૫ ઇન્ટિલેક્ચ્યુલ્સ ઇન ઇન્ડિયા’, ‘અ પેસેજ ટુ ઇંગ્લેન્ડ’ અને ‘હિન્દુઈજમ’ વગેરેએ બૌદ્ધિકોમાં ખૂબ જ આકર્ષણ જમાવ્યું છે. ‘૫ ઇન્ટિલેક્ચ્યુલ્સ ઇન ઇન્ડિયા’માં તેમણે એવું વિધાન કર્યું છે કે ‘રાજકીય

અને સામાજિક કેન્દ્રે જે સતત ઉપર બિરાજમાન છે, તેઓ બૌદ્ધિક પ્રજ્ઞનો પત્યે નિર્દેશ છે અથવા તેના વિરોધી છે. જીવન શુશ્રારો કરવા માટે જેમને પોતાની બૃદ્ધિ વેચવી પડે છે. તેઓને દરઢિમેશ હતાશાનો સામનો કરવો પડે છે.’ આ ગ્રંથમાં તેઓ જણાવે છે કે, ‘આધુનિક બૌદ્ધિકો પાશ્ચાત્ય વિચારોથી પ્રભાવિત છે.’ આ બૌદ્ધિકોએ અંગેજભાષાને લીધે પાશ્ચાત્ય વિચારો ગ્રહણ કર્યા ને અંગેજ મારફતે તે અભિવ્યક્ત કરવા મેરાયાં. આવા બૌદ્ધિક ધર્મ, પ્રાતિ તથા ભાવાથી પર થઈને વિચારતા થયા. નિરદ ચૌધરીના મતે પ્રત્યેક બૌદ્ધિક ધોરણે અંશો સમાજથી તરણેડાયેલો છે. તે સમાજમાં જળી જાય તો એ બૌદ્ધિક મટી જાય તેવું તેમનું માનવું છે. નિરદ ચૌધરીએ હિન્દુત્વ વિશે ‘હિન્દુઈજમ’ નામનું પુસ્તક લખ્યું છે. આ પુસ્તકમાં ભારત પરના વિદેશી આકમણો અહીં કોમ-કોમ વચ્ચેના જગડાના કારણો અને હિન્દુત્વ વિશેના તેમના પોતાના વિચારોનો સમાવેશ થાય છે. ‘હિન્દુઈજમ’ એ ચિંતનાત્મક મકારનો ગ્રંથ છે. પણ તેમાં પ્રગટ થયેલા વિચારો નિરદ ચૌધરીના પોતાના આગવાં છે. સામાન્ય હિન્દુ માનસને તે કેવી રીતે મૂલવે છે તે નીચેના શાણીમાંથી ફિકિત થાય છે.

‘Salvation is never the object of religion Observances of Worship of Hindu. The Main object is wordly prosperity and this absorption in the world has made the doctrine of birth in it. The most appealing and strongly held belief among all the notions put forward by them about Existence after death. They so loved the world that they made the possibility of living it for the goods after many cycles of birth as remote and difficult as possible’

એમનું પુસ્તક ‘અ પેસેજ ટુ ઇંગ્લેન્ડ’માં નિરદ ચૌધરી પોતે ઇંગ્લેન્ડને કઈ રીતે જુબે છે, તેનું અનોખું નિરૂપણ છે. ઇંગ્લેન્ડ વિશે તેમણે જે વાંચ્યું હતું અને સાંભળ્યું હતું તેને આધારે ઇંગ્લેન્ડનું ચિત્ર તેમના મનમાં તેવું ઉપસ્થું હતું.

શ્રી નિરદ ચૌધરીની વિદ્વત્તા અને તેમની બહુમુખી પ્રતિભાનો ખ્યાલ આપણાને તેમનાં જે બે પુસ્તકોમાંથી મળે છે, તેમનાં નામ છે, ‘રોબર્ટ કલાઈવ’, ‘મેક્સમુલર’ તેના શતાયુના વર્ષમાં તેમણે ‘શ્રી હોસ્પિટ ઓફ ધી ન્યૂ એપોક્સેમિસ’ નામે પ્રગટ કર્યો. આ ગ્રંથમાં અભેરિકાની

જીવન પ્રદૂલ્હાલી અને ચિંતનશૈલી વિશે તેમનો અભ્યાસ અને મનન પ્રગટ થયાં છે. કેટલાંક વિદ્યાનોએ તેમના મુખ્ય પ્રસંગે તેમને 'વિદ્યાના છેલ્લા અંગ્રેજ' તરીકે ઓળખાવ્યા છે. તેના ઉપરથી એમનો અંગ્રેજ સંસ્કૃતિ, ભાષા અને સાહિત્ય માટેનો કેટલો પ્રેમ હતો તે પ્રગટ થાય છે. એકવાર એક પત્રકારને તેમણે કહેવું કે આજે પણ સાચું છે. 'જ્યાં સુધી અંગ્રેજ ભાષા અને ભારતમાં લોકોને રસ છે ત્યાં સુધી લોકો મને યાદ કરશે. જ્યાં સુધી લોકોને માણસજીતમાં રસ રહેશે ત્યાં સુધી મારા પુસ્તકો વંચાતા રહેશે.'

શ્રી નિરદબાળું બાહુદૂત વિદ્ધાન હતા. જગતમાં એક પણ વિષય એવો નથી જેના ઉપર તે વાત ન કરી શકે. ખુશવંતસિદ્ધના મત મુજબ તેમની અંગ્રેજ ભાષા ઉપરની પકડ કોઈ પણ અંગ્રેજને પણ શરમાવે તેવી હતી. તેમના અંગ્રેજ ગાંધી માટે, તેમનાં સ્વતંત્ર વિચાર માટે અને તેમનાં સ્વામની વિજિતત્વ માટે શ્રી નિરદશ્યોપરીની સ્મૃતિ જગતના સાહિત્ય રસિકોના ચિત્તમાં અમર રહેશે એ વાત નિર્ણયેદી છે.

કહેવું છે

આથમતી સંધ્યા ટાણે,

મારે તમને કંઈક કહેવું છે.

જ્યારે તમે છો સામે,

મારે તમને કંઈક કહેવું છે.

બીજું તો કશું કહેવું નથી,

અસ પ્રેમનો એકરાર કરવો છે.

ના, પાડશો જો તમે,

આગળ કશું જ કહેવું નથી.

છા, પાડશો જો તમે,

ધન્યવાદ કરીશ હું તમને.

છા પાડશા પણી દગ્ધે ન હેતા મને,

નહિ તો આવશે મોત મને.

પણ જો હવે 'છા' જ પાડી છે મને,

તો વાત આગળ વધારું હું હવે.

જીવનસાથી બનાવવા માણું હું તમને,

છા પાડશો જો હવે તમે.

જીવન થશે સફળ હવે,

દિલમાં થશે શાંતિ હવે.

આથમતી સંધ્યા ટાણે,

મારે તમને આટલું જ કહેવું છે.

જિદગી જો હવે મારી તમે,

મિલકત જો હવે મારી તમે.

તમારા સિવાય કોઈ નથી હવે,

તમે છો સર્વસ્વ હવે.

આથમતી સંધ્યા ટાણે,

આટલું જ મારે તમને કહેવું છે.

• મૌલિક એસ. ભાવસાર (એસ.વાય.બી.કોમ.)

કરિયુ

પારેવાને એક જિઝરડો,

લોલી નીતરંતું પારેવું;

અકષ્ય વેદના,

મુંગળ આંખો,

સાંધ્ય થઈને,

અકુળ-વ્યકુળ,

કરી હણાશે,

નિદરંધોના પ્રાણ ?

પારેવાની અકષ્ય વેદના !

ક્યારે કોઈ કૃષ્ણ આવશે !

ક્યારે કરશે પ્રાણ !

ક્યારે કોઈ કૃષ્ણ આવશે !

એ જ પ્રશ્ન જે

પારેવા ને, કંઈ પાતાં,

ક્યારે કોઈ કૃષ્ણ આવશે ?

લોલી નીતરંતું પારેવું....

મુક....! અવાયક....!

• પ્રજ્ઞપતિ શોભા એમ. (એફ.વાય.બી.કોમ.)

અફ્સોસને આસન કરી ન આપો

માનવજીવનની સફળતા મનુષ્યના મનોબળ પર આપાર રાખે છે. જો આપણે આશાપૂર્ણ જીવન જીવવા વિચારીએ, શંકા અને લય હૃદયમાંથી દૂર કરીએ તો જ આપણે નિર્ધારિત ઘેય પ્રાપ્ત કરી શકીએ. જો હું જીવનમાં નિર્ઝળ ઘર્ષણ તો ? ‘તેર મણના તો’ એ અનેક વિકિતઓના જીવનને નષ્ટ કરી નાંબા છે. છતાં પણ અમુક વિકિતઓ અપૂરતા આત્મવિશ્વાસે, બીજાની સાચી ઓટી સલાહોથી કે પછી ગેરમાર્ગ દોરવાઈને તેમના કાર્યમાં આગળ વધતા હોય છે. પરિણામે તેમનું કાર્ય સાચી દિશામાં જવાને બદલે અધ્યવચ્ચે જ ફરોણાય છે, ગોચાં ખાપ છે અને આ બધાનું કારણ છે અપૂરતો આત્મવિશ્વાસ, પરિણામે કાર્યસિદ્ધિ નષ્ટ પામે છે. પછી એ જ તેર મણનો તો, ‘જો આવું થયું હોત તો’ અને પછી અફ્સોસ કરવાનો વખત આવે છે. અમુક વિકિતઓ અફ્સોસને આસન આપી બેસે છે. પરિણામે તે પોતાના જીવનની નવીન તકો ગુમાવે છે. આગળ તેમનું કાર્ય તેમની રાહ જોઈ ડેલું હોય છે. પરંતુ તે લોકો અફ્સોસને તેમના જીવનમાંથી બદાર ફેરી શકતા નથી.

જેઓના જીવનમાં આશાનાં ડિરણો લહેરાય છે તેનું જીવન સફળ થાય છે. જીવનમાં નિરાશા, હાર, અસફળતા અને આક્રસિક દુઃખોથી ગભરાવાથી કામ ચાલશે નહિ. પરંતુ આશા, વિશ્વાસ, સાહસ, અને દઢ મનોબળથી તેનો સામનો કરવો પડશે. ઠોકર ખાઈને પણ સંભાળપૂર્વક ચાલવું પડશે. તો જ હાર જીતમાં પલટાઈ જશે. નિર્ઝળતાની શુદ્ધ ભૂમિ પર સફળતાની લહેરાઓ જીવનને આનંદથી જરી રહેશે. આને જ આપણે આત્મવિશ્વાસ અને સાહસના ચ્યામટકારો કરીએ છીએ.

ઉદ્ભવિત પરિસ્થિતિઓથી ભણવું એ પોતાની જીતને દગ્દો દેવા બરાબર છે. હરહમેશાં નવી આશા, દઢ વિશ્વાસ અને સાહસથી સંભાળપૂર્વક કામ કરતા રહે તો સફળતાના દીપકથી આપણું જીવન જગમગી ઉઠશે.

અહીં, મારાં નિરાશાના સમયનું એક સુવાક્ય મને યાદ આવે છે :

• સોલંકી સોનલ હેમંતકુમાર (એસ.વા.બી.ડો.મ.)

‘હું તો નદી છું નદી વહા કરીશ,
નદીની જેમ આગળ વધીશ, ભલે ન
લોકો તેના પર બંધ બાંધે તો પણ
હું નદીની જેમ રોકાય વગર મારા
કાર્યમાં આગળને આગળ વધ્યા જ કરીશ.’

આ સંસાર એક તીવ્ર વહેતી અને પદ્ધયરોની વચ્ચેથી પસાર થતી નદી જેવો છે. ઉત્સાહ અને દઢ મનોબળપૂર્વક, સાહસ અને શક્તિથી કાર્ય સિદ્ધ માટે પ્રયાસ કરવો જોઈએ. એજ સાચા વિજયની ચાવી છે. જીવનને સ્વસ્થતા મૌખ્ય, શક્તિ અને બુદ્ધિપૂર્વક પરિપૂર્ણ કરીએ તો જ આપણે રોગશોક રૂપી પદ્ધયરોથી બચીને આ સંસાર રૂપી નદીને સુગમતાથી પાર કરી શકીશું.

સંધર્થ કર્યા વગર, સફળતા પ્રાપ્ત થતી નથી. કોઈ પણ મંજિલ પર સફળ મુસાફરી કર્યા વગર પછ્યાંચી શકાતું નથી. કોઈ પણ ઉદેશ પરિશ્રમ કર્યા વગર પરિપૂર્ણ થતો નથી. જીવનની સફળતાનો મૂળ મંત્ર પરિશ્રમ, અધ્યયન અને ઉદ્ઘોગ છે. આપણો સતત પ્રયાસ જ જીવનને સફળતા માટે જરૂરી છે. સુખ, શાંતિ અને સંપન્તા એ જ પરિશ્રમને આધીન છે જે સતત કાર્યરત રહે છે, હરહમેશ પરિશ્રમ કરે છે, તે જ જીવનમાં સફળતા મેળવી સુખી જીવન જવી શકે છે.

માનસિક નભળાઈથી આપણા જીવનમાં દુઃખ નિરાશા અને શુદ્ધતાનો સમાવેશ થાય છે. માટે જ આપણે આત્મશક્તિને ઓળખાને મનને વધુ સબળ બનાવીએ, કે જેવી જીવનના સંધર્થોમાં વિચારિત ન થઈએ. વિધન-બાધાઓથી ગભરાયા વગર હસતે મુખે તેનો સામનો કરીએ. આપણું કાર્ય એ આપણું ઘેય હોય જોઈએ અને તે ઘેયને સિદ્ધ કરવા માટે આપણે પરિપૂર્ણ મહેનત કરવી જોઈએ અને તે મહેનત પૂર્ણમની ચાંદનીના સ્મિત જેવી હોવી જોઈએ, નહિ કે સૂરજના તડકા જેવી કે જે આપણને અને બીજાને નુકસાન પહોંચાડે. આપણી સિદ્ધિ કૂલ સમી હોવી જોઈએ. કૂલ દળી પરથી ભલે તૂટી જાય પરંતુ તે તેની સુંદરતા છોડતું નથી.

હુલો પણ કાંદાઓથી ફાલેફૂલે છે, તડકામાં જીલે છે,
પાણીમાં વિકાસ પામે છે અને હવામાં લહેરાય છે, પ્રહુલ્લિત
ચાય છે. એવી જ રીતે એની ચારે બાજુ વિધન-બાધાઓ
રૂપી કટ્ટો વચ્ચે હુંખ હૃપી તડકાથી તપીને નિરયાશરૂપી
પરાજયની અશાંતિમાં તેને આકુળ-વ્યાકુળ થવું પડે ત્યારે
પણ જો ગુલાબના ફૂલની માફક એવા સમયે હસતા-ભીલતા
અને આનંદથી રહીએ તો જીવનની કસોટીમાંથી પાર
ઉત્તીર્ણે. હસવાથી કે રડવાથી કોઈનું સંસાર ચક ફરતું
અટકવાનું નથી.

હસી હસીને જીવો કે રડી રડીને જીવો. જો સંસારમાં
રહેવું હશે તો બધું જ સહન કરવું પડે. માટે જ હસતાં
હસતાં હુંખોનો સામનો કરો એમાં જ સફળતા અને

બધાહુરી છે.

આ લેખના અંતમાં એક ગજલકારની એક ગજલની
પદ્ધતિ યાદ આવે છે ત્યારે,

‘સિદ્ધ મળી જ્યાં એક,
ત્યાં લાખો દિશા ખૂલી,
કોને પબર કે ક્યાં સુખી,
મારો વિકાસ છે.’

અફસોસને આસન આપ્યા વગર જો આપણે આપણા
કાર્યમાં સુસજ્જ થઈને આગળ વધીએ તો આપણી સિદ્ધિ
એ આપણા માટે નિશ્ચિત જ છે. અને જો આપણાને તે
સિદ્ધિ મળી ગઈ તો ત્યાં સફળતાની લાખો દિશા ખૂલી
જો અને આપણો વિકાસ એ સાચી દિશામાં આગળ વધશે.

મન

પણી બની સ્વમાં વિહરતું મન,
એક ડાળથી બીજી ડાળ બદલતું મન.
સમજતું નથી એંબા ડેડા દરિયામાં,
શા માટે અટૂલું ગુંગળાતું મન ?
સમજે છે, દુનિયા સિતિજ છે સુખની,
છતાં પણ તેને પામવા મથતું મન.
છે કલ્યાનાતું જળમાત્ર,
છતાં મુગજળ પામવા તરસતું મન.
લાગણીઓના લહેરામાં તણાઈને,
તરાપાની આશામાં હસળાતું મન.
નથી કોઈ આંખની જરૂર નથી કોઈ પાંખની જરૂર,
નથી કોઈ કશિની જરૂર, નથી કોઈ સુકાનીની જરૂર,
વિના કોઈ સાથ-સંગાય મુક્ત બની વિહરતું મન.
ઉઝાશની ઘાસ લઈ, ચેશાનીની તલાશ લઈ,
વિના દિવેટનો દિપ બની પ્રકાશને પામવા બળતું મન.
પણી બની સ્વમાં વિહરતું મન,
એક ડાળથી બીજી ડાળ બદલતું મન.

• નિપા પાડિત (ડૉ. વાય. બી. કોમ.)

નિદાની કેવી છે ?

નિદાની જીવવા જેવી હોવા છતાં,
હું નિદાનીમાં મન જીવાવી જીવી શકતી નથી.
ઉરમાં અમૃત હોવા છતાં,
હું વાણીના વિષને વિસરાવી શકતી નથી.
ખાસિયતોની ખાણ હોવા છતાં,
હું ખામીઓની ખનકને દૂર કરી શકતી નથી.
આશાઓની આંખ હોવા છતાં,
હું નિરયાના નયનને નકારી શકતી નથી.
કાજળ શદ્ગાના હોવા છતાં,
હું છાજળ તુદનને તુઢાવી શકતી નથી.
સુખની સહેરો હોવા છતાં,
હું હુંખના દરિયાની લહેરોને ખૂલી શકતી નથી.
શક્તિ સાચી હોવા છતાં
હું મુક્તિને માણી શકતી નથી.
પરમ આત્મા હોવા છતાં,
આત્માને ય ઓળખી શકતી નથી.
તે પિતા પરમાત્મા ! હું શું કરું ?
પાંખ હોવા છતાંથે તેવી શકતી નથી.

• શાહ અવની હસમુખલાલ

આવતી કાળના નાગરિકોને

• અવનિકા એ. પટેલ (દી.વાય.બી.કોમ.)

બુંડ જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ જીલી શક્તિનથી તેમ આપણી શુદ્ધતા અને સંકુચિતતા પણ મહાપુરુષોના વિરાળ અને ઉદાર વિચારોને જીલવા અસમર્થ છે. દુનિયામાં ડેર ડેર આવું જ બન્યું છે. જ્યારે ક્રોઈ નવો કાંતિકારી પુરુષ જગતને આંગણે આવ્યો છે ત્યારે ત્યારે, એક ચા બીજી રીતે, પ્રજ્ઞાએ એને વીધ્યો છે. પછી ભવે પાછળથી એને પુરુષો હોય.

જગતના ઈતિહાસના પાના ઉથલાવશો તો જાણારો કે લગ્નવાન મહાવીરના કાનમાં ખીલા દીકાયા છે. સોકેટિસને એથેન્સમાં જેરનો ઘાલો ભણ્યો, મીરાને ઐર અપાયું છે, અબ્રાહમ લિંકનનું પણ બલિદાન લેવાયું છે. અને એવી જ રીતે છેલ્લે જલ્દીન ડેનેડી અને મહાત્મા ગાંધીજીને માટે પણ એવી જ બીજા બની છે.

આ ઉપરથી એક વિચાર એવો આવે છે કે, જગત આજે એ વીરોને એટલા માટે જ પુરુષ છે કે, તેઓ આજે આપણી સામે નથી. આજે પણ જો તેઓ આપણી સામે આવે તો, આજે પણ કદાચ એમને ગોળી જીલવાનો જ વારો આવે. જોન ઓફ આર્કના નાટકને અંતે જ્યોર્જ બનાડિએ પણ આવી જ વાત કરી છે. તે લખે છે કે, જે પ્રજ્ઞ જોન ઓફ આર્કને પૂજ રહી છે, તે જ પ્રજ્ઞની સામે ફરીથી જો જોન ઓફ આર્ક આવે તો ફરીથી એની પૂજા કરનારી પ્રજ જ બાળી મૂકે તો આશર્ય નહીં ગણાય !

ઉપરની વાત પરથી એમ લાગે છે કે, જ્યારે આપણી સામે જગમગતા તેજનો સૂર્ય આવે છે ત્યારે એના તેજના જીલવા માટે આપણે સૌ અસમર્થ નિવડવાથી તે તેજના પુરુષને હટાવવા માટે આપણે એક ચા બીજો માર્ગ લઈએ છીએ. તો પ્રશ્ન એ છે કે, આ થતું અટકાવી ન શકાય ?

આ અનિષ્ટનું પુનરાવર્તન થતું અટકાવવા માટે સૌ આત્મસંશોધન કરીએ.

તમારા પાયામાં આજે જે વિચારો હશે તે જ આવતી કાલે પાંગરવાના છે. આ વિચારોના બીજ સારાં હશે તો તે બીજ આવતી કાલે વટવૃક્ષ બનીને તે આપણા દેશ તેમજ સમાજને માટે ટેકાડ્રૂપ બની છાયા આપણે અને મધુરાં પરિણામો આપણે. અનેક સમર્થ પુરુષોના લોહી રેડાયા દીવા છતાં પણ આપણા દેશમાંથી જે બદ્દીઓ ઓછી થવી જોઈએ, જે સંકુચિતતા દૂર થવી જોઈએ, જે અનીતિ ઓછી થવી જોઈએ, જે રાગદેષ અને રાજકારણના કૌભાંડો નિર્મૂળ થવા જોઈએ તે સધણું અકબંધ રહીને આપણને સૌને તેમ દેરાન પરેશાન કરી રહ્યું છે ? અને જો તેનો જવાબ નકારમાં હોય તો જગત હજુ આવા કેટલા બલિદાન મંગે છે ?

આવા કેટકેટલા કૌભાંડો, બદ્દીઓ, સંકુચિતતાઓ, અનીતિ અને રાગદેષના વિષવર્તણથી આપણે વેરાયેલા રહીશું ? શું આપણે હિમત, ચતુરાઈ અને એક સંપ થઈને આ વિષવર્તણમાંથી બહાર ન નીકળી શકીએ ?

જે લોકો મુત્સદી કહેવાતા હોય, જેઓ પોતાની જીતને દુનિયાના ‘ડાલાઓમાં’ ખ્યાવતા હોય, જેઓ મનમાં છસતાં હોય અને બહાર રડવાનો દેખાવ કરતા હોય તેમની વાતો જવા દો. તેમને મારે કશું કહેવાનું નથી. મારે તો મારા મનની વાત કહેવી છે; કારણ કે, તમે આજે નિર્દોષ, સરળ અને નિખાલસ છો. તમારા મનમાં હજુ દુનિયાના આટાપાટા કે રમતના દાવપેચ આવ્યા નથી. તમારે આજે વિચારવાનું છે કે, દેશ માટે હવે શું કરવાનું છે.

હાઇકુ

પ્રેમ સંદેશ
પહોંચે હશે દૂર
એક પળમાં.

સ્નેહ દિયકે
જૂલે યુવતી; જોતી
પ્રેમિની વાટ !

સૂકો રોટલો
લાગે છે માઠો માઠો
સ્નેહ સંબંધે !

માથે છે ભારો
કેડે દીકરો; નારી
ચાલે ઉમંગે !

ભિ. એ. એમ. પટેલ

નારી તં નારાયણી

● આદેશાર પાયલ એચ. (ટી.વાય.બી.કોમ.)

'નારી તં નારાયણી' એવું કથન સામાન્ય રીતે સી માટે વાપરવામાં આવે છે. પણ આ કથન માત્ર કાગળ ઉપર જ રહ્યું છે. વાસ્તવિક જીવનમાં તેનો અમલ થતો નથી. સીને 'નારાયણી' નહીં પણ 'ગુલામ' સમજવામાં આવે છે. તોની જીવનયાત્રા જન્મથી ભરણ સુધી શુલાભીમાં જ વીતે છે. સી લગ્ન પહેલ માતા પિતાની ઈશ્વર મુજબ જીવે છે અને લગ્ન બાદ પોતાના પતિના કહેવા મુજબ જીવે છે. સીને પોતાનું જીવન શા માટે સ્વતંત્રતાથી નથી જીવવા દેવાતું?

સીને નાનપણથી જ ઘરકામમાં જ વધારે ધ્યાન આપવાનું કહેવામાં આવે છે. તેને શિક્ષણ પડા વધારે નથી આપાતું. (હાલમાં શિક્ષણનું પ્રમાણ વધ્યું છે પણ કુલ પુરુષ શિક્ષણ કરતાં કુલ રી શિક્ષણનું પ્રમાણ નીચું રહ્યું છે.) નાનપણથી જ છોકરીને ભાર સમજવામાં આવે છે. તેને એમ પણ કહેવામાં આવે છે કે નાંસ સાચું ધર એ તાંસ સાસદું છે તો શું જેણે તેને જન્મ આપ્યા તે 'મા' જે પિતાએ લાડકોંઠી ઉછેરી તે મા-બાપનું ધર તેનું પોતાનું નથી? લગ્ન બાદ તેનું સાસદું એ તેના પતિનું ધર કહેવાય છે તો પછી સીનું ધર કર્યું? સી જીતિને હમેશાં કહેવામાં આવે છે કે સહનશીલતા અને ત્યાગની મૂર્તિ વધું એ જ નારીત્વની ચરમસાર્થકતા છે પોતાના અસ્તિત્વની સ્વતંત્ર જીવણીને બદલે પતિ સાથે એકરૂપ થઈ રહેવામાં જ તેનું કલ્યાણ છે.

સીને બદલે જો પુરુષને લગ્ન કરતાં વેંત મા-બાપથી વિભૂયા પડાતાનું આવે તો? નાનપણથી પુરુષના મનમાં કસાવાતું હોય કે પરણાને સી સાથે મેળપૂર્વક જીવનું એ જ તેના જીવનનું લક્ષ્ય છે. પરછીને તરત જ પુરુષના નામ-ધાર અટક, ધર્મ બદલાઈ જતા હોય તો? સી વિધાવા ધ્યાય તો તેણે અમૃક કલરના જ વખ્ટો પહેરી શકે છે, એવું હોય છે તો પુરુષ માટે પણ એવું હોય તો, પરછિત સીને સૌભાગ્યવતી કહેવામાં આવે છે તેમ પુરુષને પણ સૌભાગ્યવાન જેવું વિશેષજ્ઞ લાગતું હોય તો? સીને પતિનો ધર્મ અપનાવવાથી સહધર્મચારિણી કહે છે તે પુરુષને સહધર્મચારી કહેવામાં આવે તો? દરેક ધરમાં સીનું જ સૈર્યસ્વ ચાલતું હોય તો, સંપત્તિનો વહીવટ તે જ કરતી હોય, પુરુષને ઉત્તરતા સ્થાને રાખવાના કાનૂન તેણે જ ધર્યા હોય? જન્મથી જ પુરુષ ત્યાગ અને સેવા માટે, સીના સુખ સગવડ માટે સર્જિયો છે એવો આદર્શ ધરી તેને પુરુષના મનજમાં ઉતારી દીપો હોય તો? વિધુર ધાતા તે

અપશુકન ન ગણતાં હોય તો? દરેજ માટે તેની મારપીટ કે ખૂલ યત્ન સીય તો? જેવું વર્તન સી સાથે કરવામાં આવે છે તેવું વર્તન પુરુષ સાથે કરવામાં આવે તો? (આ લેખ ચાંચનાર દરેક મિત્રને આ પ્રશ્નના જવાબ વિચારવા વિનંતી. જે વક્તિ આ પ્રશ્નના જવાબને સમજી શક્શે તે જ સીની મનોદશા સમજી શકે તેમ છે તેવું હું માનું છું.)

પરણવું એટલે પ્રભુતામાં પગલાં માંડવાં એવું વિધાન છે. લગ્નથી પુરુષને પ્રભુતા, એક વ્યક્તિ પર અધિકાર તેની પાસેથી સેવા ચાકરી પામવાનો હક મળે છે સીને માટે એ આનંદભરી મુક્ત છલન-ચલનની વાટિકામાંથી ઘરકામ, જવાબદારી અને પ્રતિબંધોની બંધ હવેલીમાં પ્રવેશ છે. લગ્ન ધાતા પુરુષની જીવન વ્યવસ્થા ખાસ બદલાતી નથી. પરણું સીની સમગ્ર જીવનબ્યવસ્થા બદલાઈ જાય છે. નવા લોકો, નશું વાતાવરણ, નવા રીત-રીવાઓ, ધર્મ તેણે અપનાવવા પડે છે. તેને માટે પતિ જ તેનું સર્વસ્વ બની જાય છે. અમેરિકી પ્રમુખ જોન કેનેડીના મૃત્યુ પછી તેની પતિની જેકવેલિને ફરી લગ્ન કર્યા ત્યારે મુલાઈના અગ્રગણ્ય વિદ્ધાન અને આદરશીય ચિંતક શ્રી ચીમનલાલ ચકુભાઈ જેવાએ પણ તેની ટીકા કરતાં કહેલું કે પ્રમુખ કેનેડીના વિધવા તરીકે તે સંનાનનીય હતી પણ ફરીથી લગ્ન કરીને તેણે પોતાની જીતને દુબાડી દીધી છે. આ વિધાન દ્વારા તેમણે સમસ્ત પુરુષાદી માનસનું સી પ્રત્યેનું વલશ પ્રગટ કરી દીધું છે. શું સી બીજીવાર લગ્ન કરે તો તેનું માન સન્માન હથી જાય છે? તો જ્યારે પુરુષ એ જ્યાંવાર લગ્ન કરે તો તેની પ્રતિજ્ઞા માન સન્માન શા માટે નથી હથતું?

સી લગ્ન કરે ત્યારબાદ તેના નામની પાછળ પિતાના નામની જગ્યાએ પતિનું નામ લગાવવામાં આવે છે. તેના બાળકો ને પણ પિતાનો ધર્મ અને નામ આપવામાં આવે છે. ઈસ્લામમાં કુરાનમાં સ્પષ્ટ કર્યું છે કે પુદ્રાએ પુરુષને સી કરતા ઉંચો બનાવ્યો છે; અને સદ્ગુરીની સી તે છે જે સંપૂર્ણપો પતિને આજ્ઞાપિન છે. જારના સમયમાં સીઓને બુરાબા પહેરવા પડતા. હાલના સમયમાં પણ ઘણ્ણો સીઓ બુરાબામાં નજ્રે પડતી હોય છે. સીઓને પહેલાના સમયમાં સતી કરવામાં આવતી હતી.

આપણે ત્યાં માતૃત્વનું ખૂલ જ ગૌરવગાન કરવામાં આવે છે. બાળકને મા નવ મહિના ગર્ભમાના ઉદરમાં ઉછેરે છે. આથી સ્વાભાવિક જ જન્મ સમયે મા-બાળકનો

એક આગવો સંબંધ બધાય છે. જન્મ પછી લાંબા સમય સુધી બાળકના પોથી સંવર્ધન માટેની માની કાળજી, હુંક, સેવાની જરૂર હોય છે આ કાર્ય માટે 'મા' પોતાના દરેક સુખ સગવડ જતા કરે છે. આમ, જી એક એવું કાર્ય બજારે છે કે જે માનવજીવનના સાતત્ય માટે અનિવાર્ય છે. પણ જીને આ અદ્વિતીય ક્રમગીરી બજારવા માટે શું ગ્રાપ થયું છે? ફક્ત માતૃત્વના ગૌરવ લેખે થોડાક શષ્ય શશ્વતગતથી વધારે તેને કંધું માન-સન્માન મળે છે? તેની વિશિષ્ટતાની કંધાં ગણતરી થાય છે? કપા કૌટિબિક, સામાજિક, ધ્યાર્મિક ડિપા�ા, અનુષ્ઠાનો એવા જોવા મળે છે જેમાં માતા વગર ન ચાહે માતાને પુન્નો હોવા છતાં પુત્રનાયે ઓશિયાળા થઈને જ રહેવું પડે છે; અને જે 'મા'નું ખરેખર જ ગૌરવ હોય તો કુંપારી કે વિષવા થયા પછી બનેલી માતાને કે બળાત્કારના પરિણામે પરાણો બનેલી માતાને શા માટે સહાનુભૂતિને બદલે શરમ અને લાંઘનની સ્થિતિમાં આખી જુંદગી રિબાંનું પડે છે. આ માટે જીને જ દોષિત ગજાય છે. પુરુષને શા માટે નહિ? ધશીવાર ગર્ભમાં પુરી હોય તો ગર્ભપાત કરાવવામાં આવે છે. નિઃસંતાન જી હોય તો તેની સ્થિતિ પણ ખૂબ જ દયનીય બની જાય છે.

પુરુષ-હુમેશાં પોતાની હંદું પ્રમાણે વર્તતો હોય છે. જીને પુરુષ સાથે એકરૂપ થવાનું કહેવામાં આવે છે પણ પુરુષને જી સાથે એકરૂપ થવાનું કહેવાનું નથી. જી પરણો એટલે શું માણસ મટી જાય છે? જી સંબંધમાં પોતાની પસે હોય એના કરતાં પોતાનું ઘણું બધું આપી દીવા પછી જે વધું વધ્યું રહે તેમાં તે પોતાને માટે પોતાની સાર્વકર્તા ખોળવા પ્રયત્ન કરે છે. પુરુષ માટે આખી દુનિયા હોય છે. અને જી માટે માત્ર પતિ, બાળકો અને ધર જ હોય છે. શા માટે ધરમાં પુરુષ જ અધિપતિ હોય છે? ? H.U.F. નો કર્તા પણ પુરુષ જ હોય છે. પુરુષ જ્યારે ગુસ્સે થાય ત્યારે ઘડીવાર કહે છે કે 'તું મારા ધરમાંથી અત્યારેને અત્યારે નીકળી જા' અને પુરુષ રાજી થાય તો કહે છે કે 'તે મારું ધર દીપાવ્યું' તો જી માત્ર ધર જ ઉજાળી શકે છે. એથી વધું કોઈ કરે તેવું તેની પાસેથી અપેક્ષિત નથી? જેમં અસપૃથ્યેનું શોખણ થયું છે તે જ રીતે જીનું શોખણ થતું રહ્યું છે. પુરુષે વ્યક્તિ તરીકે અને સમુદ્ધ તરીકે જીને નબળી સ્થિતિમાં રાખી પોતાના હિત માટે લાભ લીધો છે અને તેને આદર્શનું રૂપ આપ્યું છે. લઘનબાદ દહેજના કારણે પણ જીએ ઘણું બધું દુઃખ સહન કર્યું છે. 'કન્યાદાન'માં પણ 'કન્યા'ને 'દાન'ની વસ્તુ કહેવામાં આવી છે. તેને સંપત્તિ કહેવામાં આવી છે. પણ કેટલાક લગ્નોમાં આ સંપત્તિની પણ કિમત નથી જીઓને દહેજ માટે મારી નાંખવામાં આવે છે. સમાજ બીજી ખુનીઓ

પ્રત્યે જે શુક્રા દર્શાવે છે તે પણ્ણિને બાળી મુકનાર પતિ પ્રત્યે શા માટે નથી હોતી?

ભારતમાં ગાંધીજીએ જીઓને ધર છોડી દેશમુક્તિના આંદોલનમાં જોડવા પ્રેરી ત્યાર્થી જીહેર જીવનમાં જીઓનો પ્રવેશ વધો છે. રશિયામાં ૧૯૧૭માં માર્ખની ટ્યુને મિલકામદાર જીઓ હડતાલ પર ઉત્તરી તે પછી કાનિનું બ્યુંગલ હુંકાંથી હતું. શ્રી દ્રોસ્ટીનું કથન હતું, 'સીને મુક્ત કરવી એટલે લોકોને અંધારા વહેમી ભૂતકાળની સાથે જોડતી નાણ કાપી નાંખવા.' જી પર થતા અત્યારાસે અન્યાયો સામે લી-રૂને નામની લેખિકાએ 'દર્ષણમાં કૂલો' નામની નવલકથા લખી છે. જેમાં તેણે જી અને પુરુષની ભૂમિકાઓ ઉલટાવી નાખીને જીની અસમાનતા અને સમાજમાં નીતિના બેવડા ધોરણો સામે પડકાર ફેંકેલો છે.

જીને પોતાનો વંશ નથી જ્યારે બાળક મોટો થાય ત્યારે તેને બાપ-દાદાનો વારસો મળ્યો કહેવાય છે. 'મા-દાદી'નો નહીં. 'મા'ના માતા-પિતાને નાના-નાની કહેવાય છે. જે સૂચયે છે કે જીના સગા 'નાના' હોય છે. જીને પોતાની સુવાંગ માલિકીનું ધર નથી. નાનપણથી જ્યાં ઉછેરી હતી તે ધર માતા-પિતા, આંગણના કૂલો, છોડ અને સખીઓનો ડિલ્લોલ બધું છૂટી જાય છે. અને સાવ નવા લોકો, નવું ધર તેને આત્મસાત થતા નથી અને એટલે જ તેનો આખોયે આંતરમેદશ ખાલી રહે છે, સુકો રહે છે. પ્રેમના જળ માટે તે તરસે છે. કોઈકના સ્વસ્થ, સબજ, પુનમની ચાંદનીની જેમ ચારે છેરેથી વરસી રહેતાં અને પોતાને ચારે તરફથી હરિયાળી કરી મુક્તા પ્રેમ માટે તે જૂરે છે. આ કોઈ એક બે જીની જરૂરિયાત નથી. સમસ્ત નારી દ્વદ્યના ધબકાર છે. આ પ્રેમ વિના તેને સભરતાનો તૃપ્તિનો અનુભવ નથી થતો. પણ એકવાર એને તે મળે તો તે સોણે કળીએ ખીલી ઉં છે. તેના વ્યક્તિત્વની એક એક પાંદડી તાજ ને તેજસ્વી બની જાય છે.

દરેક વ્યક્તિને પોતાનું જીવન પોતાની રીતે જીવવાનો અવિકાર હોવો જોઈએ. કોઈક એવી વ્યવસ્થા હોવી જોઈએ કે જ્યાં સહુ સમાનપણે જીવનો આનંદ માણી શકે. દાલના સમયમાં જી સ્વતંત્ર હોવા છતાં પણ ગુલામ છે. લોકો જેને જીની સ્વતંત્રતા માને છે તે પણ તેની ગુલામી જ છે જીને ભવિષ્યમાં સંપૂર્ણ સ્વતંત્રતા મળશે તો પણ તેની સલામતી તો નહીં જ વધે. કદાચ વધું જી સ્વતંત્રતા વધું જોગમ એવું પણ બને. જીએ સ્વતંત્રતા મુક્તિ યા તો સલામતી બેમાંથી એકની પસંદગી કરવી પડશે. જ્યારે પુરુષ માટે તો માત્ર સ્વતંત્રતા, સ્વતંત્રતા, સ્વતંત્રતા

No Alternative, No Choice

'પ્રેમ'ના અટી અક્ષર

● શાહ નિરવ જી. (એસ.વાય.બી.કોમ.)

'પ્રેમ' ! મિત્રો, આમ તો આ શબ્દનું કદ માત્ર અહીં અકારનું છે. પણ આ શબ્દ આપજાને ધંધું બધું કહી અને શીખવી જાય છે.

અહીં અક્ષર બોલવો ધંડો જ સહેલો છે. સમજવો પણ હવે તો ફિલ્મો મારફતે સહેલો બન્યો છે. પરંતુ આ 'પ્રેમ' જ્યારે નિભાવવામાં આવે ત્યારે કોઈક ને માથે તે હીરાનો તાજ બની જાય છે તો કોઈક ને માથે અદીમજાનો બાંદ. મિત્રો આ વાંચ્યા પછી તમને જરૂર હસનું આવશે પરંતુ આ નગ્ન સત્ય છે.

મિત્રો આ 'પ્રેમ' સાંભળતા જ આપજા મગજમાંથી માત્ર એક જ તીર છૂટે છે જે તીર પેલા છોકરાંછોકરીના સંબંધો પર જઈને અટકે છે. કેટલી કરણતા આપજા જીવનની ! અરે પ્રેમ માત્ર તે જ નહીં પરંતુ એક માદિકરીનો પ્રેમ, પિતા-પુત્રનો પ્રેમ, ભાઈ-ભેનનો પ્રેમ પરંતુ આપજે તો પ્રેમના પવિત્ર શબ્દને એટલો બદનામ કરી નાંખ્યો છે કે આજે જેની પણ આગળ પ્રેમની વાત કરો તે માત્ર પેલા લફરાવણા શબ્દને જ શોધે છે.

આજે લોકો દોસ્તીને પણ પ્રેમની વાચ્યા આપણા શરમાત્તા નથી. પણ મારે એમને કહેવું જોઈએ કે દોસ્ત, દોસ્તી અને પ્રેમ બંને અલગ છે. જ્યારે દોસ્તી પ્રેમમાં કેરવાય છે ત્યારે ત્યાં દોસ્તીનું અપમાન થાય છે. અરે ! જરા પ્રેમની સામે જુઓ તો ખ્યાલ આવશે કે પ્રેમમાં માત્ર વાસના જ નહીં પણ લાગડી, સોગદ, દયા અને ભદ્દાનો સમાવેશ થાય છે. માનવી એક સામાજિક માઝી છે એટલે એને પ્રેમ વગર ચાલે તેમ જ નથી. અને મો. માસ્ટો પણ કહે છે. માનવીની જરૂરિયાતમાં પ્રેમનું મૂલ્ય વધારે છે. જ્યાં સુધી તેની એ જરૂરિયાત સંતોષાત્મક નથી ત્યાં સુધી તે પ્રતિજ્ઞાને પામતો નથી.

કુતરાને પણ રોટલો નાખતા જો પ્રેમ નહીં બતાવો તો તે પણ રોટલો નથી ખાતું એટલે તો કહું છું કે પ્રેમને મિત્રો માનવી જ નહીં જનવર પણ જાણો છે અને આ પ્રેમ અને વિશ્વાસના પાચા પર તો આખી દુનિયાની ઈમારત ચાલે છે. તમે મને બતાવો કે ક્યા દેશો સુદ્ધ કરીને પોતાનું અને સામેના દેશનું હિત સાચાયું છે. મિત્રો એના માટે તો

પ્રયત્ન પડા ન કરતા. પ્રેમ વિના જિંદગી ટૂંકાવા તૈયાર થઈ જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે લઘું તો : એક ભાઈ કે જે કોલેજના પ્રોફેસર છે પણ એમને ધરમાંથી પ્રેમને બદલે માત્ર તિરસ્કાર અને નફરત મળે છે. તેમના પ્રેમની ઉપેક્ષા થતી હતી. તેમનું સ્થાન ધરમાં નહિંવિશ્વત થઈ ગયું હતું. તેથી તેમણે પોતાની જિંદગીનો અંત લાવવાનું વિચાર્યું તાં જ તેમની કોલેજના બે વિદ્યાર્થીઓ ત્યાંજ મથ્યા અને તેમણે તે પ્રોફેસર પાસેથી થોડાક દાખલા શીખવાની માંગખી કરી. પ્રોફેસરે તેમને સાથે બેસાડી દાખલા અને થોડા સૂત્રો શીખવાયા. એ બે વિદ્યાર્થીઓના ચાલ્યા ગયા પછી પ્રોફેસરને થયું કે ના મારે મરવું નથી. મને પણ આ જગતમાં કોઈક ચાહનાર છે. તેમને તેમની જિંદગી વિશેનો અહેસાસ થયો અને તેઓએ તે વિચારને એમના મનમાં જ દફ્ફનાવી દીધો.

એટલે તો કહેવાય છે કે જો પ્રેમ અક્ષર જ ન હોત તો આ દુનિયામાં કોઈ માતાને તેની ટિકરી પર, કોઈ પિતાને તેના પુત્ર પર કે કોઈ ભાઈ ને તેની બહેન પર વિશ્વાસ જ ન રહ્યો હોત. અરે ! આપજે જાહીએ છીએ કે આ મોંથેરું જીવન આપજાને કેટલીયે યોનીઓમાંથી પસાર થયા પછી મળ્યું છે. તો પછી શા માટે આ માંથેરા જીવનના ગુલાબને પ્રેમના પાણીથી ના ભીલવા દઈએ ?

અરે ! જિંદગી એકવાર જીવવાની છે તો પછી એવી જિંદગી પ્રેમથી જીવીએ કે મૃત્યુ પણ શરમાઈ જાય. પ્રેમનો દીવો અને વિશ્વાસનું તેલ જો તારા કોડિયા રૂપી શરીરમાં હશે તો તારા આંગણે ક્યારેય અંધારું નહીં થાય. ક્યારેય તારી હાજરીને લોકો અવગાશે નહીં. કબીર તો એમ પણ કહે છે કે 'તું રડતો આવ્યો છે. પરંતુ જો પ્રેમનો દીવો તું લોકોના ફદ્દયમાં જગાવીશ તો લોકો રડતા રહેશે અને તું હસતા હસતા વિદાય લઈશ.'

પરંતુ આજે આ અહીં અકારનું સ્વરૂપ કંઈક અંશે બદલાઈ ગયું છે. આજે તો પ્રેમ વાયદાના બજારમાં જીવે છે. તેને તેજી-મંદીનો અંદરો લાગ્યા વગર રહેતો નથી. ક્રોમસનો વિદ્યાર્થી છું એટલે એમ કહી શકું કે-

આ ચોપડો ભરાઈ જાય એટલે અભરાઈએ ચઢાવી

દેવાનો પણ ઈન્કમટેક્સ અધિકારીઓના દરોડા પડે એટલે પ્રેમના આ બે નંબરના ચોપડા ફાડી નાખવાના, બાળી નાખવાના કે પછી સંતાઈ દેવાના. આવો દગ્ગાખોરી પ્રેમ સંતાઈ-સંતાઈને ફરે છે. સસ્તો, હલકો અને ચલછી પ્રેમ ચાંદીની ચોપડીઓ પર ચઢીને ચાલે છે. રૂપિયાની પોટલી માથે મૂકીને મોંઢીદાટ હોટલમાં છરી-કાંટા વચ્ચે ચિરાય છે. ચલછી સિક્કો ઉછળે તેમ આ દગ્ગાખોરી પ્રેમ ઉછળે છે ને પછી પ્રેમરૂપી સિક્કો ખોટો છે. તેની ખબર પડતાં પોક મૂકીને રે છે. આવો પ્રેમ ફૂલ ટાંક્યા ચંદન ઢોલિયા પર આસુ સારે છે અને સુહાગરતાની ચાદર પર ડાઢા પડે છે.

જ્યારે કોઈ વક્તિને પ્રેમમાં વિચાસ બેસે છે ત્યારે કહે છે 'Love is God' એટલે કે 'પ્રેમ ભગવાન છે.' અને જ્યારે તે જ પ્રેમમાંથી કંઈક વધુ મેળવવાની લાલચ જાગે ત્યારે તે તેનું અસ્તિત્વ ગુમાવે છે અને ત્યારે તે જ લાલચું વક્તિ 'Love is Blind' ના નારા લગાવતો ફરે છે. અરે : પ્રેમ આંધળો નથી. પરંતુ તે પવિત્ર શષ્ઠને જ્યારે હવસનો ચેપ લાગે છે ત્યારે તે આંધળો બને છે.

આજે પ્રેમના શષ્ઠને એટલો તો બદનામ કરવામાં આવ્યો છે કે સમાજ તેને તુચ્છ નજરે જોવે છે. જ્યારે બજારમાંથી કોઈ ભાઈ-ભણેન પસાર થતા હોય અથવા તો કોલેજના બે મિત્રો યુવક-યુવતી જો રસ્તા વચ્ચે વાતચીત કરતા જોવા મળે ત્યારે સમાજ તેને પેલી આંધળી નજરે જ જોવે છે. સમાજ જેવું વિચારે છે તે વિચારનો અભાસાર તો પેલા બે યુવક-યુવતીની વચ્ચે હોય પણ નહીં છતાં આ શષ્ઠને હલકો બનાવી દેવામાં આવ્યો છે.

આપણે જાણીએ છીએ કે 'પ્રેમ' એક એવી સીડી છે કે જેના પર ચઢીને જ માનવી પ્રગતિના શિખરો સર કરે છે. આજે કોઈપણ વક્તા, નેતા કે અભિનેતરને જઈને પૂરીશું

કે તમારી સફળતા પાછળ કોનો હાથ છે, ત્યારે તે કહે છે કે 'મારી માતાનો હાથ છે.' કોઈ કહે છે : 'મારી પત્નીનો હાથ છે.' પરંતુ આ વક્તિ સફળ થયો ક્યારે કે જ્યારે તેને તેની માં, બહેન કે પત્ની ગ્રત્યે પ્રેમ હતો ત્યારે.

તેથી તો કહું છું કે પ્રેમ વગર તો પ્રભુ પણ મગટ નથી થતો. દિવસના પાંચ-પાંચ કલાક આરતીને થાળ ગાવ પણ ચિત્ત તમારું ભગવાનમાં ના હોય તો પછી એ આરતી શા કરીની ?

પ્રેમ ગજલ છે, કવિતા છે, શાયરી છે. અરે કવિને પણ કવિતા બનાવતા કે શાયરને પણ શાયરી બનાવવા પ્રેમની જરૂર પડે છે. પ્રકૃતિ પર કવિતા રચનાર કવિ શું એમ કહેશે જરો કે મને પ્રકૃતિ પર પ્રેમ નથી ? ના. કરારા કે માનવીના મલ્યેક કાર્ય પાછળ પ્રેમનું પીઠબળ છે.

મિત્રો ! પ્રેમ કોઈ સ્વાર્થ કે ઉપકાર નથી. અરે પ્રેમ તો શુદ્ધ ગંગાજળ જેવું છે. જ્યારે તેમાં સ્વાર્થનો કીડો પડે છે કે તરત જ તે શુદ્ધ ગંગાજળ માત્ર ડહેણું પાણી બની જાય છે.

શાયરે પણ કહું છે કે...

'કિદંગી છે પુમારી, મોતની ઘમકી ન દો
પ્રેમની છે યારી, મોતની ઘમકી ન દો
પ્રેમવસ થઈ મોતને જાતે નિમંત્રણ આપશું
છે અમારી રીત ન્યારી મોત ને ઘમકી ન દો.'

મિત્રો ! આમ કહું છું કે પ્રેમ દરેકના જીવનમાં જરૂરી છે. શુદ્ધ પ્રેમનું જરણું જો જીવનમાં વહેવડાવવું હોય તો મદદ, વિશ્વાસ, દયા અને લાગણી તમારી પાસે રાખજો. પછી તો ક્યારેય તમારા જીવનમાં દુઃખનો પડછાપો પણ નહીં આવી શકે.

□

હાઇકુ

ખરતાં પાન
નિજ પડછાયાને
ભેટવા દોડો !

યુગલ પંખી
બાંધે માળો બંડેરે
પ્રેમ તાંત્રો !

દેશનો તાત
ખેતરો લીલાંછમ
ચીથરેહાલ

શાંત પરોઢે
કૂકડા કરે કૂક
સમય સાદે !

શિયાળે હુંડી
ને ઉનાળે ગરમી
વચ્ચે વસ્તં !

એઉમીશાને
કીડીનો ઉભરાય
વર્ગો છે ખાલી !

કર્મની ગતિ
કોઈ કોઈનું નથી
શીદને દુઃખી ?

બાળક જન્મ્યું
પીડા તો મા જ સહે
મોટી આશાએ !

પ્ર. એ. એમ. પટેલ

મારા હોવાનો વિસ્તાર...

• પ્રા. ડૉ. વધુબિહેન શાહ

અસ્તિત્વની અભિલાષાનું સ્તવન કરતાં કરતાં, હ્યાતીના હર અને શોક, અંદરા અને પ્રકાશને અનુભવતાં અનુભવતાં રૂપ અને અરૂપની ખોજ કરતાં કરતાં તથા સચ્ચાઈથી સત્ત-સૌંદર્યને આરાધતાં, મારાં પોતાના અસ્તિત્વ તરફ નજર પડી અને મારા હોવાનો વિસ્તાર શ્યામલ ચત્રિના નક્ષત્રની નીરવતા અને જંગાવાતના પ્રયંક આવેગ સાથે પ્રત્યક્ષ થયો.

જિંદગીનાં ઘડ્યાં વખ્યાં મહિનાઓ-હિવસો-કલાકો જ્યાં ગાળ્યાં છે તે અમારા સ્ટાફ રૂમની આ વાત છે. સ્ટાફરૂમ એ કોઈ કોપોરેટ કંપનીનો મનોરંજનરૂમ નથી. વાત છે અમારી કોમર્સ કોલેજના સ્ટાફરૂમની, જ્યાં પૂર્વી સમયના વાય્યાતાઓ પૂરો સમય ગણે છે. આ સ્ટાફરૂમ અમારી સંસ્થાનું લઈ અને અમારા જીવનનું કેન્દ્ર છે.

અમારી કોલેજ, નિર્જલા સાબરમતીને કંઠે, પ્રવૃત્તિથી અવરજવથી ધસમસતા-દોડતાં આશ્રમ રોડ ઉપર આવેલી છે. કોલેજની એકલાજુ વસ્તુ આશ્રમરોડ અને બીજી બાજુ મંદ્રવાહે મલપતી સાબરમતી. અમારા બહુમાળી મકાનના ગીજા માળે સ્ટાફરૂમ છે. તેની ઉત્તરે વિશાળ અગાશી છે. એટલે તે અધ્યુનિક પેન્ટલાઉસ એવી રમ્ભીયતા ધરત્વે છે. સ્ટાફરૂમની ઉપર બીજા બે માળ છે તેથી સૂર્યનો તાપ બહુ નડતો નથી. પૂર્વ દિશામાં વહેતી સાબરમતી અમને અતુચ્કના ફેરફારોની નોંધ કરાવે છે. સંસ્કૃત નાટકોની નાયિકાઓની જેમ તે વિવિધ રૂપો ધારણ કરે છે. વૈશાખમાં વિરહિકી તો, ચોમાસામાં ઉત્સુક અભિસારિકા. ધરોઈ રેમનું પાણી શૂટતાં, આ નવયોવના, ફાગણની કોરમ ફેલાવે છે. તેના જ્ઞાસંચયનો વિસ્તાર જોઈને અમારાં સંવેદનો-મનોભાવોનો વિસ્તાર લંબાયા કરે છે.

આશ્રમરોડની તો વાત જ શી કરવી ! આપણા શહેરનો આ રાજ્યપથ, સંસરતી ઠિતી સંસારનો બુલબુલ ખ્યાલ આપે છે. અહીં નિરંતર બધું ચાલતું જ હોય છે. ગતિશીલતાને પ્રચાહ એ જ જ્ઞાન જીવનનું બાળું નામ ન હોય ! જીવાતા જીવનની સત્ત હકીકત એ જ શું તેનું રહસ્ય નથી ? આ બધાં માણસો અને વાહનો ક્યાં દોડતાં દરે અને તેમ દોડતાં દરે ? કોઈ લક્ષ્યબિન્હ દરે કે પછી આ દોડધામ એ

જ મંજુલ. આ રહસ્યને પામવા ઘડી ઊડી સમજણ જોઈએ. ઊડી અને નાજુક સંવેદના સાથી નીરખવાની ધીરજ જોઈએ. આપણે બધા જ રોજ આ આશ્રમરોડને જોઈએ છીએ. પણ તે ઉપર ઉપરથી અને અવિરાયથી. આપણા જોવામાં વસ્તુના બહુપાર્શ્વ અને ભીતરી સૌંદર્યને, એના અસ્તિત્વના મર્ભને નીરખવાની, પામવાની શક્તિ છોતી નથી, રૂપોનું ગહન રૂપાળાપણું શું છે તે આખી જિંદગી વીતાવ્યા છતાં આપણે જાડી શકતા નથી !

આ જીવનની ચહેરપહ્લ વચ્ચે ધ્યાનસ્થ યોગી જેવો સ્થિર અમારો સ્ટાફરૂમ. અગાશી સામેના દિદરવાજામાંથી પ્રવેશ કરો એટલે રૂમની વિશાળતાનો ખ્યાલ આવે. ચાલીસ ફૂટ લાંબો અને ત્રીસ ફૂટ પછોળા સ્ટાફરૂમ, અમારું પાંત્રીસ-ચાલીશ અધ્યાપકોનું આશ્રમસ્થાન છે. દીવાલોને અડીને ખુરશીઓની ઢારમાળા, વચ્ચમાં વિશેષ લાંબુ ટેબલ, તેની ચોતરફ પાછી ખુરશીઓ, કલાટો અને ખાનાઓ, ભીત પર લટકતાં કલાટક કેલેન્ડરો, થોડાક સુશોમિત ચિત્રો, ભૂતપૂર્વ અધ્યાપકોની સમૂહ તસીરો-આ બધો સામાન, એક આગવો માહોલ સર્જે છે.

આ વિશાળ સ્ટાફરૂમના અધ્યાપકો વળી વિશેષ અને વિશાળ વ્યક્તિત્વવાળા છે. સાંપ્રદાત સમાજના વિચારમવાઈ અને રહેખીકરણીનું પ્રતિનિબંધ પાડતો અમારો સ્ટાફ અનોખું વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે. અનંત વૈવિધ અને બિન્નતાથી ભરેલી સૂચિના આ પ્રતિનિબંધોમાં, કોઈ એક વિલક્ષણ એકતા પ્રવર્તે છે. એ ઐક્ય છે અમારો વ્યવસાય. અધ્યાપકોનો વ્યવસાય એટલે ભાષાવું અને ભાષાવું. મા, ભગવતી સરસ્વતીના વરદાનથી જ્ઞાનની વિત્તિજોને આંબવાનો અમે સતત પ્રયાસ કરીએ છીએ. અમારા સ્ટાફરૂમમાંથી અનેક સાહિત્યકારો, કવિઓ, વિવેચકોએ પા પા પગલી ભરી છે, અને શુજ્યાતના ખૂંઝો ખૂંઝો અમારા વિદ્યાર્થીઓ ફેલાયેલા છે. અમારા સ્ટાફરૂમના એક ખૂંઝાને અમે જ્ઞાનપીઠ તરીકે ઓળખીએ છીએ. અમારા કાર્યસંગીઓ, વર્ગજીમ એટે એટલે એ જ જગ્યા પર બેસી પુસ્તકો વાંચ્યા કરે છે અને અભ્યાસ લેખો લખ્યા કરે છે. અમારા એક મિત્રને તો અભ્યાસલેખોમાં એવી તો ફાવટ આવી ગઈ છે કે

દુશવિદેશનાં પત્રિકાઓ એમના લેખો છાપે છે. પોતાનો પી. એચડી. ડિગ્રી માટેનો મહાનિબંધ પણ તેમજે આ જ જગ્યાએ બેસીને તેથાર કર્યો હતો.

આંકડાશાસ્ના, અમારા એક તજજ્વ કવિતાઓ, સોનેટ અને હાઈકુ લખે છે. સવારમાં પ્રજા વાગ્યે જાગીને કવિતાનો પ્રેરણા-પ્રવાહ જીવે છે અને અહીં તેને શબ્દરૂપ આપે છે. અંગ્રેજ સાહિત્ય શીખવત્તા એક મિત્ર અધ્યાત્મમાં-ચેતનાના ઉદ્ઘાકરણમાં બહુ રસ ધરાવે છે મને હંમેશા મોટા શાસ્ત્રોનું વાંચન કરી છીનમાં ઉતારવાનો અથાગ પ્રયત્ન કરે છે. સંસાર માત્રે પસી જરૂર અનેક અનંતાન્ત ચિત્રવૃત્તિઓને પાછી વાળાને એક આત્મા તરફ એકાગ્ર કરવી કેટલું દુર્લભ છે તે તેમને બરાબર સમજાય છે.

આનો અર્થ એમ નથી કે અમે બધા જ વિદ્વાન અથવા પદિત છીએ. કેટલાક વિદ્વાન શબ્દને સાર્થક કરે છે. કેટલાક વિદ્વાન હોવાનો સફળતાપૂર્વક આંદબર કરે છે, જ્યારે કેટલાક પોતાના બાધ્ય દેખાવ તથા અનિમાય દ્વારા એક પ્રતિભા ઊભી કરવાના પ્રયત્નોમાં સતત વસ્ત રહે છે. પરંતુ અમે બધાય અભ્યાસીઓ તો જરૂર છીએ જ ! જીવન કેટલું વિશાળ છે અને અભ્યાસના વિષયો વૈવિધ્યપૂર્ણ છે.

અમારા સ્ટાફરૂમમાં ‘શાનપીઠ’ની બરાબર વિરુદ્ધ દિશામાં અમારો શેરબજીરનો ખૂંઝો છે. કોમર્સ કોલેજ હોવાથી બ્યાપાર, વાણિજ્ય, સંચાલન, નાણાકીય આયોજન, આવકવેરાની છીંડાબારીઓ-એ બહું તો અમારા વ્યક્તિત્વનો અંતર્ગત ભાગ છે. વાતોના ધોંધાતમાં સાંભળીએ તો વેચ્યા-લીધા-ઠેક્યા-ગગજ્યા-એવા એવા શબ્દો કાન ઉપર અધારાય છે ! કાન વધુ સરવા કરીએ તો ખબર પડે કે આ તો વિવિધ કંપનીઓના શેરોની વાત ચાલે છે. અમારા અધ્યાપકો એક નાણાભંડોળ ધરાવે છે અને કોઈપણ શેરદલાલને ટપી જાપ તેવી આગવી સુજથી શેરોની ખરીદી-વેચાણ કરે છે. શેરોની છેલ્લામાં છેલ્લી વધ્યદ જાણવા માટે અમારે ત્યા, ઈકોનોમિક ટાઇમ્સની બંચમતાણી થાય છે ! આ બધાનું પરિણામ એ છે કે લક્ષ્ણદેવી અમારા પર પ્રસન્ન છે. અમારી દરેકની પાસે પોતાનું ઘર અને વાહન છે ! અધ્યાપકો માટે તો અત્યારસુધીના ટાંચા પગારમાં, આ મોટી સિદ્ધિ જ ગણાયને ! ડિસાબો લખવા અને છવાલા પાડવામાં અમે નિપૂણ છીએ અને જીવનમાં કર્દી બાબતોનો ડિસાબ રાખવો અને કોનો હવાલો પાડી દેવો એની કાવટ અમને આવી ગઈ છે. તમે, રખે એવું ન માની બેસતા કે અમે માત્ર ભૌતિક સુખસગવડો કે નાણાં ભેગા કરવામાં

રત છીએ. આપી હુનિયા જ્યારે ભૌતિકવાદી બની નાણાં પાછળ દોટ મૂકે છે ત્યારે અમારાથી કેમ વંચિત રહેવાય ? કેર એટલો જ કે અમારી દોટ આંખળી નથી સંજગ છે !

અંગ્લ કવિ વિવેચક ડૉ. જધોનસને એવું કેટલું સાંભળ્યું છે કે તેઓ સ્વર્ગમાં જવાને બદલે નરકમાં જવું વધુ પસંદ કરશે કારણ કે સ્વર્ગની ફીકશથી સામે નરકમાં વૈવિધ અને રંગીન સહલાસ મળશે. તમારે પણ રંગીન કંપની જોઈતી હોય તો આવો અમારી અધ્યાપિકાઓની. કોઈ કલબનાં ખૂણામાં. આ અમારી ડબલ્યુ ડબલ્યુ, વિમેન્સ વિંગ અમારા સ્ટોફ હુમનું મુખ્ય આકર્ષણ છે.

આ મહિલાઓ નિસ્તરીય જવાબદારીઓ-ઘરની સાચવણી, બાળકોનો ઉછેર અને વ્યવસાયની કાર્યક્ષમતા-ઉદ્ઘાવતી હોવા છત્તાં રંગીન, વસુંધરાની જેમ રસસભર રહી શકે છે તે વિષયની આઠમી અજ્ઞાયબી છે. આ મહિલા અધ્યાપિકાઓની જપસપના વિષયો અનેક અને આશ્ર્યકારક હોય છે. પતિહેવને વશ રાખવાની ટેકનિકથી માંદીને, સાસુન્નાંદ સાથેના વ્યવહાર, નોકરોની અનિયમિતતા, સત્તી અને સુંદર સારીઓના સેલ, ટીવી સિરિયલનાં પાત્રોની પસંદગી, નવજાત શિશુની માવનજ-કેટેટલા વિષયો ઉપર ચર્ચા વિચારણ થાય છે ! રેસીપી બુક્સ વંચાય છે, વાનગીઓ બનાવવાની ટીપ્સ મળે છે અને ક્યારેક ડબ્લ્યુ ઉજ્જાણી પણ થાય છે ! જીવનનાં અનેક રહસ્યો અહીં ખૂલ્લાં થાય છે ! અમારા એક વિદ્યાનિષ અધ્યાપકે, એકવાર વડામાગેલી સલાહ આપેલી કે તમે લોડો કિંડિક એકેટેમિક-અભ્યાસને શિક્ષણને લગતી વાતો કરો તો સારુ ! ત્યારે અમારા એક ચબરાક મેડે જવાબ આપેલો કે-અમારી આસપાસ એકેટેમિકો જન્મ વે છે, વિકસે છે અને અમારાથી જ ટકી રહે છે. અમારા શાસમાં જ એકેટેમી છે, તમારી જેમ માત્ર વાતોમાં જ નહીં ! પેલા ભાઈ તો એવા અંખવાઈ ગયા કે કાપો તો લોડી ન નીકે ! અભ્યાસલેખો લખતાં લખતાં, મહિલાઓની રસવાતી વાતો છૂપા છૂપા સાંભળવામાં એમને એવો તો રસ પડતો, પણ વિદ્વાનો અભિનિવેશ જાળવી રાખવા, તે મજા તેમને જતા કરવી પડી.

અમારા અધ્યાપકખંડનું સૌથી સોહામણું અંગ છે નવા જોડાયેલા અધ્યાપકો. ‘નયા મુલ્લાં જોરોસે બાંગ પૂકારે’-નો ન્યાયે આ લોકો, કોલેજની બધી જ પ્રવૃત્તિઓને બાધામાં ભરી લેવા તત્પર હોય છે. એમનો ઉત્સાહ અને કામ કરવાની પગશ જોઈને અમારા જૂનાં કલેવરમાં નવા પ્રાણ

પુરાય છે. રાષ્ટ્રીય, સામાજિક સેવા પ્રવૃત્તિ હોય કે રમતગમતનું જગત હોય કે, સ્વાધ્યાય વર્તુળ ચલવવાનું હોય કે યુવક મહોત્સવ માટે વિદ્યાર્થીઓને તૈયાર કરવાના હોય, ગમે તે કેત્રમાં, પ્રૌઢોને પગ મૂકતાં ડર લાગે ત્યાં આ લોકો ધરી જાય છે. ઉત્સાહ યુવાનોનું એક અંગભૂત લક્ષણ છે. કલારૂચિ, જેમ કોઈમાં રેડી નથી શકતી, પગ જોઈ જોઈને લેગી કરવા લાગે છે ! આમ તો વિદ્યાર્થી કરતાં જ્ઞાનમાં એક બે વર્ષ જ આગળ છે પગ તેથી જ વિદ્યાર્થીઓ ઉપર પોતાનું આકર્ષણ અને પ્રભુત્વ જમાવી શકે છે. મધ્યપૂર્બાની આસપાસ ગજગડતી માખોની જેમ એમની આસપાસ, હંમેશા વિદ્યાર્થીઓનું ટોળું જામેલું હોય છે. તે દશ્ય આંખને અને હદ્દને આનંદ આપે છે અને જ્ઞાનાં ગુડુકોની યાદ તાજી કરે છે. એરિસ્ટોટલ અને પ્લેટોની સ્ક્લેનની જેમ અમારે ત્યાં પગ પેરી પેરીયા-લાંબા વર્ણાઓ છે જ્યાં અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચે, વર્ગ પૂર્ણે થયા છતાં જ્ઞાનગોર્ધી ચાલુ જ હોય છે. બૌદ્ધિક અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓમાં ભાગ લેતાં લેતાં, દિવસ ક્યારે આથી જ્યાં છે તેની પગ અબર રહેતી નથી ! એકવાર અમારા બે અધ્યાપક મિશ્રો, ચેસની રમતમાં, એકબીજાને હરાવતાં, જીતાડતાં એટલા તો મશગુલ થઈ ગાય કે, પટાવાણો ક્યારે બહારથી સ્ટાફર્મ બંધ કરીને ચાલ્યો ગયો તેની જ્ઞાન જ ન થઈ, પછી બૂમાબૂમ કરી, ચોકિદારને હોલાવવો પડેલો અને છેક રાતે ઘરબેગા થયેલા.

અમારો સ્ટાફર્મ ગૂંજ ઉઠે છે જ્યારે શિક્ષણજગતના માર્ગદર્શનોની છાણવટ થાય છે. શિક્ષણનું કથળતું જતું સર, વિદ્યાર્થીઓમાં વર્ગપંડ મન્યેનું ઓસરતું આકર્ષણ, પરીક્ષા પદ્ધતિની કચાશ, પુનિવર્સિટી દ્વારા પોત્તાના અભ્યાસક્રમોની

નબળાઈ કે નીરસતા, પ્રિન્સીપાલ કે મેનેજમેન્ટનો અધોગ્ય વ્યવહાર, સરકારના વટલુકમો અને પગારથોરણો- આ બધાનું જ વિહંગાવલોકન કરી, એતિહાસિક પરિપ્રેક્ષમાં ચર્ચા-વિચારણા અન્ય કોલેજોના અધ્યાપકખંડની જેમ જ અમે કરીએ છીએ.

આમ અમારા સ્ટાફર્મની એક અલાયદી સૃષ્ટિ છે. દરેક અધ્યાપકે તેના ઘણતરમાં અને વ્યવસ્થમાં ફાળો આપ્યો છે. અહીં હળવાશની પળોના આનંદની ઉજ્જાણી છે, ગમતાનો શુલાલ છે તો તાતાં તીરોની વધા પણ છે. જ્ઞાનભજનાની ખોલલે ખોલલે વહેંચણી છે તો નાજુક સંવેદનશીલતાજ્ઞ્ય સહનશક્તિની કૃપશત્તા પગ છે !

તમને સવાલ થશે કે આ લેખક કોણ છે ! હું કોણ છું ?-એ સવાલનો જવાબ આખાય વિશ્વાસ તત્ત્વચિત્તો-સોકેટીસથી માંડીને આજ સુધીના નથી આપી શક્યા તો હું કેમ કરીને આપીશ ? હા ! મારી ઓળખાણ કરાવું. અમારા સ્ટાફર્મની બધી જ વ્યક્તિઓ મારા જ અસ્થિત્વનો-મારા હોવાપણાનો વિસ્તાર છે. તે સર્વ મને આત્મવત્ત છે, મારામાં જ તે સહુ સમયેલા છે અને હું તેમનામાં. તેથી જ તો ‘અનહં અપાર વરસે’, કાવ્યસંગ્રહમાં કવિયાની નયનાજીની ગાઈ ઉઠે છે :

ઉત્તીલી વાર હું હોઉં હું કેવળ હું અને
આજુભાજુનું સધયું હોય છે
મારા હોવાનો વિસ્તાર,
માતાપિતા, બંધુભગીની, પુત્રપાંત્રાદિક,
મિત્રસ્વજ્ઞ, સખા, સહયત અધ્ય જ
મારા હોવાનો વિસ્તાર.

આજે જ - અત્યારે જ

આવતી કાલનું કામ બને તો જરૂર આજ કરો, પગ આજનું કામ કાલ ઉપર તો ન જ રાખો.
જે સદા તૈયાર જ છે એને કોઈ પણોંચી શકતું નથી.

આજને આવતી કાલ ઉપર ફેંકનારની આવતી કાલ રિસાઈ જાય છે. આવી ટેવ જેમને પડી હોય તેવાઓનાં જીવનની કથની કરુણ સંતાપ અને નિર્ઝળતાની હોય છે.

આજાગમતું, અધ્યાત્મ લાગતું કે ગૂંચ અને અગવડતાઓ ઊભી કરનારું કામ સામે આવીને ઊભે ત્યારે એને પડેલવા આપણે લલચાઈએ છીએ. જે આજે છે તે કાલે મરી જવાનું નથી પગ કદાચ વધુ બગડવાનું છે, વધુ ગૂંચવાનું બનવાનું છે. માટે જો કરવું જ છે તે આજે જ કાં ન કરવું ? આમ વિચારી જે પોતાના પ્રમાણ ઉપર કાલુ મેળવી કાર્યમાં ચિત્તને સંપૂર્ણ પરોવી કરવા માંડે છે. તેમ તેમ બળ વધતું જાય છે અને પછી એમને આણધારેલી સફળતા મળે છે.

આત્મજ્ઞાન અને લોભ : ગીતા-સાર

● સોની જ્ઞાન આર. (ડી.વાય.બી.કોમ.)

આ સંસારમાં આવ્યા પદ્ધી આત્માનું જ્ઞાન મેળવવું ખૂબ જ જરૂરી છે. સંસાર અસાર નથી. જો સંસાર અસાર હોતું તો પરમાત્મા સંસારનું નિર્મિત્ય જ ના કરત. પરંતુ સંસારમાં આવ્યા પદ્ધી આત્માનું જ્ઞાન હોવું જરૂરી છે. પરમાત્મા ‘કરીબનહાર’ છે. અને આત્મા ‘કરીનહાર’ છે. પરમાત્મા આત્માઓ દ્વારા આ જગતને ચેતનવંતુ રાખે છે. આ જગત પરમાત્માએ આત્માઓ માટે બનાવેલી કર્મભૂમિ છે. જેમાં આપણે કર્મયોગ કરવાનો છે. આપણે બધારનું જગત જોઈ શકીએ છીએ તેથી તેનાથી આપણે પ્રભાવિત છીએ. તેના વિશે આપણે જીવીએ છીએ. પરંતુ આપણે આપણા અંતરજગત-આંતરિક જગતમાં ડોડિયું નથી કરતા તેથી ‘આત્માનું જ્ઞાન’ જાણતા નથી.

આપણું સાચું સ્વરૂપ જ્યોતિ સ્વરૂપ આત્માનું છે. અને આ દેહ જ્યોતિ સ્વરૂપ આત્માને કર્મ કરવા માટેનું સાધન છે. આત્મા અને પરમાત્માનો જન્મ અનાદિકણમાં એક સાથે જ થયેલો ને પદ્ધી પરમાત્માએ આત્માઓ માટે પ્રવૃત્તિની ને સૂચિની રચના કરી. આ આત્મા આ શરીરમાં ‘બે ભૂકૂટી’ની વચ્ચે રહે છે. જ્યાં, આપણે ચાંદલો કરીએ છીએ.

આ આત્મા શરીર ધારણ કરે તેને જન્મ કહીએ અને દેહત્યાગ કરે તેને મૃત્યુ કહીએ છી. પરંતુ આત્માનું કર્મ મૃત્યુ થતું નથી. આત્માને શક છેદી શકતા નથી, અનિબાળી શકતો નથી, પાકી બીજાવી શકતું નથી. આત્મા અચલ, એક, મનથી વધારે વેગવાળો, ઈન્દ્રિયોથી જીવી ન શકાય એવો, ગતિમાં સૌથી આગળ છતાં સ્થિર કહેવાય છે. આત્મા ગતિ કરે છે, તેમ ગતિ કરતો પણ નથી. તે દૂર છે તેમ નજીક પણ છે. તે સર્વની અંદર તેમજ સર્વની બહાર પણ છે. જે મનુષ્ય સર્વ પ્રાણીઓને પોતાના આત્મામાં જ આત્માદ્વારે જોવે છે તે પદ્ધી તે કોઈની ધૂષા કરતો નથી.

આ આત્મા જોનાર છે, આ આત્મા સર્વશ્ર કરનાર છે. સાંભળનાર, સૂધળનાર, ચાખનાર, મનન કરનાર, જાણનાર, કર્તા અને વિજ્ઞાનાત્મા પુરુષ છે. તે પર(આત્મા) અક્ષર-આત્મામાં પ્રતિક્ષિત છે.

જે અવસ્થામાં જ્ઞાનીને સર્વ ભૂતો આત્મરૂપ થાય છે, તે અવસ્થામાં આત્માના એકત્વને જોનાર-અનુભવનારને મોહ કર્યાં? અને શોક કર્યાં? જ્ઞાન અને કર્મ બનેને જેઓ સાથે જોણે છે, તેઓ કર્મ વડે મૃત્યુદૂષી સંસારને પાર કરી આત્મજ્ઞાનથી મોકા પામે છે. આ આત્માના ગુણોમાં આનંદ સ્વરૂપ, પ્રેમ સ્વરૂપ, પવિત્રતા સ્વરૂપ, શાંતિ સ્વરૂપ, જ્ઞાન સ્વરૂપ, પ્રકાશ સ્વરૂપ, સુખ સ્વરૂપનો સમાવેશ થાય છે. પરંતુ અનેક જન્મ લેવાથી આત્માની શક્તિ ક્ષીણ થાય છે. ત્યારે તેનામાં કામ, કોષ, લોભ, મોહ, અહંકાર જેવી વિકૃતિ પેદા થાય છે. જેથી તે દુઃખી થાય છે. પણ આત્માના ગુણ નથી, વિકૃતિ છે જેને ધ્યાન-યોગ-પ્રાર્થનાથી દૂર કરી શકાય.

આત્માના ત્રણ સૂક્ષ્મ અંગો છે : ૧. મન, ૨. બુદ્ધિ, ૩. સંસ્કાર. મન વિચાર કરવાનું કાર્ય કરે છે. બુદ્ધિ નિર્જયથિનું કાર્ય કરે છે. અને જે કાર્ય વારેવાર કરે છે તે સંસ્કાર બની જાય છે. આમ આપણે બધા આત્માઓ એક પરમાત્માના બાળકો છીએ. સૂચિ રંગમંચ પર જીવન જીવવા આવ્યા છીએ તો આત્માના ગુણોને જ્ઞાન અને યોગ તથા ધ્યાનથી જીવનમાં વિકસાવી પૂર્ણ હોવી આત્મા બનીએ. એક બનો નેક બનો આ સુત્રને જીવનમાં અપનાવીએ.

લોભ :

લોભ એ અધર્મનું મૂળ છે. લોભથી કોષ ઉત્પન્ન થાય છે અને લોભથી કામનાઓ પ્રકટે છે. લોભ એ પાપનું મૂળ છે, સ્વાદ એ રોગનું મૂળ છે. આને જે ત્યજે તે મનુષ્ય સુખી થાય છે. વધાં મોટા શાસ્ત્રોને ધારણ કરનાર અને સંશોને છેદનારા સમર્થ વિદ્વાનો લોભને વશ થાય તો કલેશ પામે છે. ઈચ્છા ન હોવા છતાં પણ જીવે બળપૂર્વક ધોજવામાં આવ્યો હોય એમ આ વ્યક્તિ કોનાથી પ્રેરાઈને પાપ કરે છે? કામ, કોષ અને લોભ એ ત્રણ નરકનાં દ્વાર છે. તેમજ આત્માનો નાશ કરનાર છે. માટે એ ગ્રાનો ત્યાગ કરવો. લોભથી મોહ, માયા, અત્યિમાન, અક્ષરાપણું અને પારદું લેવાની ઈચ્છા થાય છે. લોભથી બીજાના ધનનું હરદ્વા કરાય છે. લોભથી પરખીમાં અત્યિમલાય થાય છે. ધનલોભી પાપાત્માઓ આ સર્વ

અનિધોને પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ તાવથી પીડાતા માણસોને ભોજન પ્રત્યે અમાવ હોય છે, પાણી પ્રત્યે ગ્રીત હોય છે, અરુંધિ હોય છે, દીર્ઘ ઉપવાસ થાય છે અને મોકામાં કડવાશ રહે છે, તેવા તાવવાળાની પાછળ ખરેખર ધનવાનોને ભક્તજનો પ્રત્યે તિરસ્કાર રહે છે. જડ વસ્તુઓ પ્રત્યે ગ્રીત હોય છે. તે વિહેવળ બેચેન રહે છે. પૂજ્ય અને વડીલો પ્રત્યે માનમર્યાદાનું ઉત્ત્વથન અને મુખમાં વાણીમાં કડવાશ રહે છે.

જ્યારે આ મનુષ્ય અર્થસંપન્ન થાય છે ત્યારે તેનો લોભ અન્ન સરખો થાય છે. જેમ જેમ તે મેળવે છે તેમ તે વધુને વધુ છુંછે છે. ધનવાન માણસ પોતાના લોભને લીધે પારકાના સ્ત્રી-ધન વગેરેનું હરાડ કરીને ઉપરથી બીજાઓની મશકરી કરે છે. આવો નરાપમ મનુષ્ય સર્વને શોક ઉપજાવનનાર છે. જેવી રીતે બિલાડી દૂધ પીવે છે. પરંતુ લાકડીનો પ્રછાર જોતી નથી તેવી જ રીતે લોભના આવેશવાળો માણસ ધન જુઓ છે, પરંતુ આપત્તિને તે જોતો નથી. પાપીઓનું ધન પ્રાયશીતમાં, રાજીને દડ આપવામાં, વેશયાઓના નૃત્યમાં, દાડુ, જુગાર અને પરસીમાં વેડફાય છે. ધનવાન છતાં અધાતા-દાન કરતો ન હોય અને સાધુ કહેવડાવતો હોય છતાં અતપસ્તી-અસંયમી હોય એવા બંનેને

ગળામાં મજબૂત પથ્યર બાધી પાણીમાં તુલાડી દેવા જોઈએ.

જે મનુષ્યમાં તૃષ્ણા હોય તે જ દરિદ્રી છે. મનમાં જે સંતોષ રહેતો હોય તો ધનવાન કોણ છે અને દરિદ્રી કોણ છે? ખરેખર તૃષ્ણાવાન જ સાચો દરિદ્રી છે. બીજા લોકોને સંતાપ ઉપજાવ્યા વિના અને દુષ્ટ લોકોને ઘેર ગયા વિના તેમજ પોતાને કલેશ પમાડ્યા વિના જે કઈ વધું જ થોડું પણ મળી રહે છે તે જ બહુ છે. સંતોષરૂપી અમૃતથી તૃપ્ત થેલા શાંત ધનવાળાઓને જે સુખ મળે તે અહીંતથી દોડતા ધનના લોભીયાઓને ક્યાંથી મળે? જેના બંને હાથ ધાન-દેવાથી રહિત છે; કાન વિદ્વાનોનો ગ્રોહ સાંભળે છે. આંખો એ સાધુ પુરુષોનાં દર્શન કરેલાં નથી, પગો તીર્થ-સ્થાનમાં ગયેલા જ નથી; પેટ અન્યાયથી પ્રાપ્ત કરેલા દૂષ્યથી ભરેલું છે. અને માયુ ગરવી ઊંચુ થયેલું છે, એવા એ અતિ નીચ અને નિદાપાત્ર શરીરને મનુષ્યએ ત્વજવો જ રહ્યો. દૃપજા પુરુષોનું ધન મોટે ભાગે કહ્ય પણ એના સુખ માટે નથી. એનું એ દ્રવ્ય આ લોકમાં બીજાને પરિતાપ ઉપજાવવા માટે અને મરણ થયા પછી નરકમાં લઈ જવા માટે છે. જેમ ધનની ઈચ્છાવાળો પુરુષ, ધનની આદરપૂર્વક સુતિ પ્રશંસા કરે છે, તે જ પ્રમાણે જો તે પરમેશ્વરની સુતિ કરે, તો આ સંસારના બંધનમાંથી કોણ ન છૂટે-મુક્તિ ન પામે?

અતૃપ્ત બંધન

પવનના ઝોકાથી ભૂસાઈ ગમેલા
તારા નામને નીરખ્યા કરું છું
અને વિચાર કર્યા કરું છું
દદ્યમાંથી તો તું નહીં ભૂસાઈ જાયને?
પુષ્પની પાંદડી પરથી સરતા
જળબિદુને જોઈ વિચારું છું
મારા જીવનમાંથી તો તું નહીં સરી જાયને?
ના....ના....કદી નહીં....ક્યારેય નહીં
દદ્યમાં પડેલી તારી તસવીર
ક્યારેય નહીં ભૂસાય
પ્રેમના એ તંતુ ક્યારેય નહીં તૂટે
અરે છૂટે જ નહીં પછી તૂટવાની તો વાત જ ક્યાં?
• દવે સેજલ પી. (એસ.વાય.બી.કોમ.)

‘ફોરમ’

જીવતા ને પાદ કરાય છે,
પર્યાય પદ્ધી ભૂલી જવાય છે.
શૂલોમાં સૌરભ જાળી પર આવે છે.
ટૂટ્યાં પછી વિભરાઈ જાય છે.
આકંશાઓ સર્વ મનની બધી
પવામાં જ બોધાઈ જાય છે.
નેન ને નેન સાથે વાતો કરતાં
તે પણ ટ્યુનાં દેખાય છે.
એ જ નયનમાં કણ પડતાં,
વથ્યા પણ બહુ થાય છે.
આંસુઓમાં સરી પડતાં,
દેલાભર પણ નિરખાય છે.
અને દરિયામાંથી બહાર નિકળતાં,
મરજાવિયા પણ દેખાય છે.
• ભિત્તેખ પ્રલાભહ (એસ.વાય.બી.કોમ.)

સફળતા

● આદેશરા પાપલ એચ. (ટી.વાય.બી.કોમ.)

સફળતા દરેક વ્યક્તિ ઈચ્�ે છે. સફળતા મેળવવા માટે વ્યક્તિને ઘણાં કાર્યો કરવા પડે છે, પરિશ્રમ કરવો પડે છે. સફળતા મેળવવા માટે આપણને સફળતા ત્યારે જ મળશે જ્યારે આપણે આપણી જીતને સુવ્યવસ્થિત ધરીશું.

વ્યક્તિને જીવનમાં સફળતા મેળવવા જીવનમાં ઉંચે ઊઠવા માટે ધેય નક્કી કરેલો હોવો જોઈએ. કારણ કે આપણો ધેય જ આપણને કાર્યમાં સફળતા આપાવે છે. વ્યક્તિના જીવનમાં સમય અને પરિસ્થિતિ તેમની સર્ગે ચાલે તેવો તેમનો ધેય હોવો જોઈએ. કહેવત છે કે ‘જે ચેત તે પડે’ પણ આપણે એ ઉક્તિને ખોટી પાડવાની છે. અને કહેવાનું છે કે ‘જે ચેત તે તરે’. પ્રગતિના શિખરો સર કરતાં કરતાં આપણે આગળ વધવાનું છે. પ્રગતિના સીડી પર બેસવાને બદલે (પ્રગતિ મેળવ્યા બાદ અટકવાને બદલે) આગળને આગળ વધતા જાવ. જેમ જરણું પથ્યર સાથે અથડાતું અથડાતું સાગરને જઈને મળે છે તેમ આપણે પણ જીવનમાં આવતા આ ખાડી જેવા સંકટોનો સામનો કરી સાગરરૂપી મંજુલ સુધી પહોંચવું જોઈએ.

‘સિદ્ધિ તેને જરૂર વરે, જે પરસેવે નહાય.’

જો વ્યક્તિના જીવનમાં જોઈ ધેય ન હોય તો તે કોઈ કાર્ય કરવા માટે તત્ત્વ રહેતો નથી અને તેની શક્તિઓનો કોઈ જ ઉપયોગ થતો નથી. તે જો પોતાની શક્તિઓનો ઉપયોગ કરે, શક્તિઓને વિકસાવવાનો પ્રયત્ન કરે તો જરૂર તે જીવનમાં સફળ થઈ શકે છે. અને તેને સાચી દાણ અને દિશા મળે છે. પરંતુ અભિમાનથી પોતાની શક્તિઓના અપૂરતા ઉપયોગને કારણે નિષ્ફળ નીવડે છે, અને આ નિષ્ફળતાનો સામનો કરવાને બદલે તે કાર્ય કરવાનું છોડી દે છે. પરંતુ જો તે આ નિષ્ફળતાનો સામનો કરી પોતાની શક્તિઓ દ્વારા કાર્ય કરે તો તેને જરૂરથી સફળતા પ્રાપ્ત થાય છે. દરેક વ્યક્તિ તેની શક્તિઓનો મત્ત ૭૦ ટકા જ ઉપયોગ કરે છે. બાડીની ૮૦ ટકા શક્તિઓનો તે ઉપયોગ જ કરતો નથી. આમ, વ્યક્તિએ ધેય નક્કી કરી આ ધેયને પ્રાપ્ત કરવા પણ્ટ, ઉત્સાહ, આભવિશાસપૂર્વક યોગ્ય રીતે કામ કરવું જોઈએ. તો તે

જરૂર ધેય હાંસલ કરી શકે, સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી શકે.

‘મંજુલ હોળી તો રસ્તે ભી મિલેંગે
રસ્તે કે કાંઠે ભી કૂલ બન જાયેંગે’

દરેક વ્યક્તિના જીવનમાં અનેક વિકલ્પો હોય છે. જેની પસંદગી વ્યક્તિએ કરવાની હોય છે. કોઈપણ કાર્ય કરવા માટે વ્યક્તિમાં ઉત્સાહ, લગ્ન, સાહસ હોવું જરૂરી છે. વ્યક્તિમાં એક નવો થનગનાટ હોવો જોઈએ. જોશ હોવો જોઈએ. વ્યક્તિમાં હક્કારાત્મક અભિગમ હોવો જોઈએ. તે આશાવાદી હોવો જોઈએ. સફળતાના સોદાગર બનવા માટે હક્કારાત્મક અભિગમ અને કાર્ય કરવાનો ઉત્સાહ હોવો જોઈએ. સફળતા મેળવવા આવેલી તકને પકડો અને અવસરને પલટાવતા શીખો. નાની સરખી પણ તક છોડવી ન જોઈએ. કહેવાય છે કે તકને આગળ વાળ હોય છે. અને પાછળ ટાક હોય છે. માટે તક આવે ત્યારે તેને સામેથી પકડી લો. જો એ જતી રહી તો પક્ષી તેને પકડી શકાશે નહીં.

સફળતા મેળવવા વ્યક્તિએ પોતાના વ્યક્તિત્વનો વિકાસ કરવો જોઈએ. વ્યક્તિત્વના વિકાસનો સાચો અર્થ એ છે કે વ્યક્તિ બીજી વ્યક્તિ કરતા વિશેષતા ધેરાવતો હોય અને આ વિશેષતા માટે તેનામાં આત્મવિશ્વાસ હોવો જોઈએ. પોતાની જીત પર અવિશ્વાસ હોવો એ વ્યક્તિની મોટામાં મોટી ખામી છે.

સફળતા મેળવવા વ્યક્તિએ સંયમરૂપી કિનારા બાંધી દરેક કાર્યની શરૂઆત કરવી જોઈએ. જો તે સંયમ ગુમાવશે તો તેના ધેય સુધી ક્યારેય નહીં પહોંચી શકે. વ્યક્તિએ કાર્ય કરવામાં સંકોચ કે શરમ ન રાખવી જોઈએ.

સફળતા મેળવવા દરેક વ્યક્તિને આવતીકાલ માટે તેયારી કરવાની છે, પુરુષાર્થ કરવાનો છે. પુરુષાર્થની છદ અને ડિસ્મતની સરહદ ક્યાં શરૂ થાય છે તે કોઈ નથી. જાણતું. વ્યક્તિમાં જેમ સહનશીલતા વધુ હોય તેમ પરિશ્રમ કરવાની શક્તિ પડી વધુ હોય તો હંમેશા તેને સફળતા મળે છે. દરેક વ્યક્તિને એવી અનુભૂતિ થવી જોઈએ કે,

‘આમ કામ તો સભી કરતે હૈ, મગર મૈં વો કામ કરકે દિખાઉંગા જો કામ આજ તક કભી કિસીને નહીં કિયા હો.’

દરેક વ્યક્તિને એવી ઈચ્છા હોવી જોઈએ કે તે હજારો મણકામાં રહેલા દીરાની જેમ ચમડી ઉડે. દરેક વ્યક્તિ પાસે શક્તિ છે, વિશ્વાસ છે, વિશ્વાસનો સાચો અર્થ છે ઈશ્વરે આપેલી શક્તિ. જેટલી શક્તિ ઈશ્વરમાં છે એટલી જ શક્તિ વિશ્વાસ શંખમાં છે. સફળતા માટે સમયનું મહત્વ પણ ખૂબ જ છે. સમય એ પાણી સમાન છે. જેમ પાણીને મુદ્દીમાં રાખી શકાતું નથી તેમ સમયને પણ આપણો પકડી શકતા નથી. માટે સમયનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરી

છવનમાં આગળ વખતું જોઈએ, વ્યક્તિને વિકાસ કરવો જોઈએ અને વિકાસ એ છે કે જેમ કળીમાંથી ફૂલ ખીલે તેમ વ્યક્તિમાંથી તેનું વ્યક્તિત્વ ખીલે. જ્યારે વ્યક્તિનું વ્યક્તિત્વ ખીલશે ત્યારે જ તેણે સાચા અર્થમાં વિકાસ કર્યો ગણાય. માનવીને આ શરીર મળતું જેટલું કપકું છે. તેના કરતાં વધારે કપકું માણસે માણસ બનતું છે. અને અંતમાં, ઉમ્મીદે જાં બુલંડ હોતી હેતુ હોતી હેતુ, રેણુસ્તાન માં ભી ફૂલ ખીલતે હે.

સમય

યાદ રાખજે તું કે નથી આવતી પાછી, વીતેલી કષો, સમજુ જા હજુય તું, સમય છે બાકી ઘણો.... બની બિનાસ્ત, વેડકી સમય ન હવે મોજ માણો, સમયની સાચી કિમત શું છે ? એ તો જાણો.... જરા જાગ આ કુમિનોની સંગતમાં તું ક્યાં ખોવાણો, સમય વીતી જશે પછી અનુભવીશ કે તું છે ફસાણો.... ખોટો સમય વેડકી અભ્યાસમાં ન હું પરોવાણો, તો હવે બની ગયો હું ઓળખાણની દુનિયામાં અજાણો.... ખ્યાલ આવશે ત્યારે, જ્યારે તારા પોતાનાં ઉગ્ગામશે ફેણો, અને પૂછશે ગ્રેજ્યુએશન બાદ તું કેટલું કમાણો ?.... પછી કર્યે કશુંય નહીં થાય વિશ્વાદ ભૂતકાળ તણો, તારી આંખમાં ખૂંચશે અસફળતાનો કણો.... આવશે ખ્યાલ તને કે સમયને લુટીને પણ હું લુટાણો, સામે ચાલીને ઊજળા ભવિષ્યનાં પ્રકાશથી સંતાણો.... સમયે આપેલ તક અસ્વીકારી ચૂકી જશો ટાણો, તો એક દિવસ રંક બનાવી જશે સમયનો રાણો.... સમયના સદ્ગુર્યોગથી જો ઈશ્વર બની શકે છે પાણો તો મહેનતમાં મંડી જા, મૂર્ખમાંથી બનીને શાણો....

- વિજન રાવલ (અસ્સ.વાય.બી.કોમ.)

એ પણનો સાથ

આમ તો ભલે અમને ન બોલાવો,
પણ આંખો મિલાવી દેશો તો ચાલશે.
તમે ભલે અમારી સામે ન હુંબો,
પણ હસ્તો ચહેરો બાંધાવી દેશો તો ચાલશે.
તમે ભલે અમને સ્વર્ણ ન શકો પણ,
ક્યાંક જીડીમાં અથડાઈ જશો તો ચાલશે.
તમે ભલે દરરોજ અમને ન બોલાવો,
પણ કોઈ દિ' બે શાન્દ બોલશો તો ચાલશે.
તમે અમને ન ઓળખ્યો તો કંઈ નહિ,
અજનબી થઈને આવશો તો ચાલશે.
તમે ભલે અમને ચાહી ન શકો,
પણ પ્રેમનો એકરાર કરી લેશો તો ચાલશે.
તમે ભલે અમને કંઈ ન માન આપો,
એક તમારા જેવા માનવ માનશો તો ચાલશે.
તમે દુનિયાના ઉર્ધ્વી ભલે અમને દૂર રાખો,
પણ ચોરી, દિલમાં રાખશો તો ચાલશે.
તમને મળે જો 'લાંબી જિંદગી' તો ભલે,
મને, 'મોત' આવી જશે તો ચાલશે.
તમે છકીકતમાં અમને સાથે ન રાખો પણ,
સ્વર્મ, વિચારોમાં સાથે રાખશો તો ચાલશે.
તમે જિંદગીભર ભલે સાથ ન આપી શકો.

બે પણ પણ સાથ આપશો તો ચાલશે.

- રાવલ અમિત પી. (અસ્સ.વાય.બી.કોમ.)

ગાંધીવાદી આર્થિક વિચારધારા

• પ્રા. બિપીનભાઈ શાહ

વિશ્વવંદ્ય પૂજ્ય મહાત્મા ગાંધી ભારતદેશના સ્વતંત્ર્ય સંગ્રહમના સફળ સુકાની તરીકે જગ્માસિદ્ધ છે. ગાંધીજી બહુમુખી પ્રતિભા ધર્યાવતા હોવાના કારણે તેઓના આર્થિક, સામાજિક, ધાર્મિક અને રાજકીય ચિંતનનો વિરોષ પ્રભાવ ભારતીય સમાજ પર પડેલો છે.

ગાંધીજીના ચિંતનના પરિણામ સ્વરૂપ ગાંધીવાદ વિવિધ ફલક પર વિસરેલો છે. તેમના આર્થિક વિચારો પૈકી ‘ઉત્પાદનાં સાધનોની માલિકી’ અંગે જે દાખિકોણ તેમનો હતો, તે દ્રસ્તીશીપના સિદ્ધાંત અંગે ધોર્ય સમજ કેળવવાની જરૂરિયાતનો સ્વીકાર થયેલો છે, કારણ કે તેની મૂરીવાદના ધર્યાવતા સિદ્ધાંત તરીકે વિકૃત સ્વરૂપમાં રજૂઆત થયેલી છે. તે જોતાં દ્રસ્તીશીપની વિનાવનાને ધોર્ય સ્વરૂપમાં જોવાની પણ આવશ્યકતા સ્વીકારવી પડે તેમ છે.

ગાંધીવાદના મહત્વના લક્ષ્ણ જેવા આ સિદ્ધાંતની વિચારણા કરવામાં આવે તો અન્ય આર્થિક પદ્ધતિઓ પૈકી મૂરીવાદમાં ઉત્પાદનાં સાધનોની માલિકી જ્ઞાનગી હોવાના લીધે ઉત્પાદન નજીવાનું થેયને અનુસરીને અસ્તિત્વમાં આવે છે. સમાજવાદમાં ઉત્પાદનમાં સાધનોની માલિકી રાજ્ય હસ્તક હોવાના કારણે ઉત્પાદન સમાજની જરૂરિયાત અનુસાર થાપ છે; પરંતુ મૂરીવાદના મૂરીદારની જગ્યાએ અમલદારશાહી-નોકરશાહીનું વર્ચસ્વ ઊંઘું થાપ છે. ગાંધીવાદ અદિસામૂહૂક અર્થશાસ્ત્રમાં શ્રદ્ધા ધર્યાવતો હોવાના કારણે ઉત્પાદનાં સાધનોની માલિકી અંગે તેમાં લોક-કેળવકી પર લ્યાર મૂકાય છે, એટલું જ નહિ માલિકી હક્ક નાખૂં કરવા જેવું અંતિમ પગલું લેવાનું તેમાં નિચારવામાં આવ્યું નથી. ગાંધીવાદમાં માલિકી હક્ક નાખૂં કરવાની વાત નથી, પણ માલિકને માલિકી હક્ક અદા કરવાની સાથે માલિકપણાની ફરજો બજાવવાનું કહેવાયું છે એટલે કે ઉત્પાદનમાં સાધનોના માલિકોને નિરુદ્ધસ બનીને નહિ પણ દેશના કાયદા અને લોકમતથી નકરી કરવામાં આવેલા અંકુશવાળા દ્રસ્તી તરીકે રહેવાનું સૂચયેલું છે.

સ્વ. નરહરી પરીખના મંત્ર્ય મુજબ ગાંધીવાદમાં માલિકોને દ્રસ્તી બનાવવા માટે અને દ્રસ્તી તરીકેની ફરજો બજાવવા માટે પ્રથમ તો સમગ્રપવામાં આવે. તેઓને પોતાનો વયદ્ધાર બદલી સુધરવાની તક આપવામાં આવે. જો તેઓ રાજ્યભૂષિથી બનવાની ના પાડે તો તેમને દ્રસ્તી

બનવાની ફરજ પાડવા માટે અથવા તેમાંથી ખસી જવા માટે રાજ્યદંડ અથવા કાયદા કરતાં પણ વધુ આધાર મજૂરો અથવા પેડ્ફોની સંગઠિત શક્તિ પર રાખવાનો છે. ‘ગાંધીવાદ’નો દ્રસ્તીશીપનો સિદ્ધાંત નીચે મુજબ રજૂ કરી શકાય.

(૧) દ્રસ્તીશીપનો સિદ્ધાંત વર્તમાન મૂરીવાદ પ્રથાના મુખમાં જ મળાર કરે છે. તેમાં અત્યારના માલિકીપણાના હક્કોને માન્ય રાખવામાં આવેલા નથી પણ માલિકીપણાની ફરજો ઉપર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. મિલકતની વ્યવસ્થા સમાજના કલ્યાણ અને હિતને લક્ષ્યમાં રાખીને કરવા માલિકને સમજાવાય છે અને માલિક ન સમજે તો ફરજ પાડવાનું પણ તેમાં જરૂરાવેલ છે.

(૨) મનુષ્યો સુધરી શકે છે, એ માન્યતાના આધારે તે મૂરીદારોને શોષક મરી સમાનતાના ધોરણે સમાજના ઉપયોગી અંગ બનાવાનું જરૂરાવે છે.

(૩) માલિકો માલિક મરી દ્રસ્તી બને તે માટે આ સિદ્ધાંતમાં કેળવકી, લોકમત અને શાંતિમય અસહિકાર પણ અભિપ્રેત છે.

(૪) વિક્તિગત હિત કરતાં સમાજનું હિત તેમાં મહત્વનું ગડાવવામાં આવે છે, એટલે જ સમાજની જરૂરિયાતો પ્રમાણે ઉત્પાદન કરવાનું તેમાં જણાયું છે.

(૫) દ્રસ્તીને મિલકતની વ્યવસ્થા માટે મહેનતાણા તરીકે અમુક ઓછામાં ઓછું નિર્વિહીવેતન આપવાનું પણ સ્વીકારવામાં આવે છે, પણ મહેનતાણાનો તશીવત બહુ મોટો રાખવો જોઈએ નહીં એમ પણ કહેવામાં આવ્યું છે.

આમ, શ્રી ઘારેલાલના શબ્દોમાં રજૂ કરીએ તો ‘દ્રસ્તીપણાનો સિદ્ધાંત મૂરીવાદની સમાજ વ્યવસ્થાને સમાનતાણાની વ્યવસ્થામાં પલટી નામવા માટેનું સાધન છે. મૂરીવાદને તે આશ્રય આપતો નથી પણ મૂરીદાર વર્ગને સુધરવાની તક આપે છે. માનવ સ્વભાવની સુધારણા માટે સદાય અવકાશ હોય છે એ શ્રદ્ધા પર એનું મંડાણ છે.’

ગાંધીવાદી આર્થિક વિચારધારા આ રીતે વર્તમાન આર્થિક વિષમતા ધર્યાવતા સમાજમાં આર્થિક સમાનતા લાવવા માટેના આશા બિન્દુ સમાન છે. અદિસા પ્રથાન અને સત્યધર્મ પ્રથાન સમાજ વ્યવસ્થાના નિર્મિત્તમાં અનુકૂલ અને ઉપયોગી એવી આ વિચારધારા વર્તમાન સમયમાં પણ એટલી જ પ્રસ્તુત છે, જેટલી ગાંધીયુગમાં હતી.

વિજાણુમય વેપાર (E-Commerce)

• પ્રા. એસ. પી. મહેતા

કોમ્પ્યુટરની શોધની સાથે વિશ્વમાં અનેક બાબતોમાં પાયાનાં પરિવર્તનો આવ્યાં છે, તેમાં પણ ઇન્ટરનેટની શોધની સાથે વેપારજગતમાં અનેક બાબતોમાં નોંધપાત્ર ફેરફારો થયા છે. જૂના જમાનામાં સાધન દ્વારા લેવડાઉડ થતી હતી. કોઈ એક વ્યક્તિને અનાજની જરૂર છે. જ્યારે બીજી અન્ય વ્યક્તિને કપડાની જરૂર હે તો તે બે વ્યક્તિઓ અનાજ અને કપડાની સરળતાથી લેવડાઉડ કરીને ખોતાની જરૂરિયાતને સંતોષતી હતી. જો કે આ પ્રથા માટે બંને વ્યક્તિઓએ બજારમાં જરૂર પડતું હતું. આજે પણ આ પદ્ધતિ ફરી અસ્તિત્વમાં આવી છે. પરંતુ તશીવત એટલો છે કે ખરીદ-વેચાણ માટે બજારમાં જવાને બદલે આ વ્યવહાર માટે બંને વ્યક્તિઓ કોમ્પ્યુટર સામે બેસે છે. આ પ્રકારના વ્યવહારમાં નાણાંની હેરફર કરવામાં આવતી નથી, પરંતુ ખાનગી નેટવર્ક દ્વારા ઇલેક્ટ્રોનિક ઇન્ટરનેન્ઝની મદદથી માણિતીની આપવે કરવામાં આવે છે. ઈ-કોમર્સની શરૂઆત તો છેલ્લા ત્રણ દર્શકાથી જ થઈ છે પરંતુ છેલ્લા પાંચ વર્ષમાં તેનો ધણો વધુ વિકાસ થયો છે.

ઈ-કોમર્સનો અર્થ :

ઈ-કોમર્સનો વિશ્વમાં વ્યપક ઉપયોગ થવા લાગ્યો છે. આમ છતાં તેની કોઈ સાર્વાન્ધિક રીતે સ્વીકાર્ય વ્યાખ્યા આપવામાં આવી નથી. ઇલેક્ટ્રોનિક કોમર્સ (ઈ-કોમર્સ)ની વિશ્વ વેપાર સંગ્રહન (WOT) દ્વારા જે વ્યાખ્યા આપાઈ છે તે મુજબ 'ઈ-કોમર્સ એટલે ઉત્પાદન વહેંચણી, બજાર વ્યવસ્થા, વેચાણ વિજાણું સાધનો દ્વારા થાય અને માલ અને સોંપણી પણ થાય.' સામાન્ય રીતે વેપારી લેવડાઉડ અંગેના ત્રણ મુખ્ય તબક્કાઓ હોય છે. (૧) જાહેરાત અને સંશોધનનો તબક્કો, (૨) માલનો ઓર્ડર મેળવવાનો તબક્કો અને (૩) માલની સોંપણીનો તબક્કો. આ ત્રણેય તબક્કાઓ કે તેમાના કોઈપણ એક કે વધુ તબક્કા વિજાણુમય સાધનો દ્વારા થઈ શકતા હોય તો તેને ઈ-કોમર્સ કહી શકાય.

ઈ-કોમર્સના પ્રકારો :

ઈ-કોમર્સના પ્રકારો નીચે મુજબ દર્શાવી શકાય.

(૧) વ્યવસાયથી વ્યવસાય (B to B)

(૨) વ્યવસાયથી ગ્રાહકો (B to C)

(૩) ગ્રાહકોથી ગ્રાહકો (C to C)

(૪) વ્યવસાયથી સરકાર (B to G)

ઇપરોક્ષ પ્રકારોમાંથી શરૂઆતના સમસ્યમાં ફક્ત પ્રથમ પ્રકાર (વ્યવસાયથી વ્યવસાય)નો વધુ ઉપયોગ થતો હતો. પરંતુ છેલ્લા ટેટલાક સમયથી બીજા અને ત્રીજા પ્રકારનો ઉપયોગ પણ ઇન્ટરનેટના વપરાશથી વાપક બન્યો છે. ઇન્ટરનેટનો ઈ-કોમર્સમાં ફાળો :

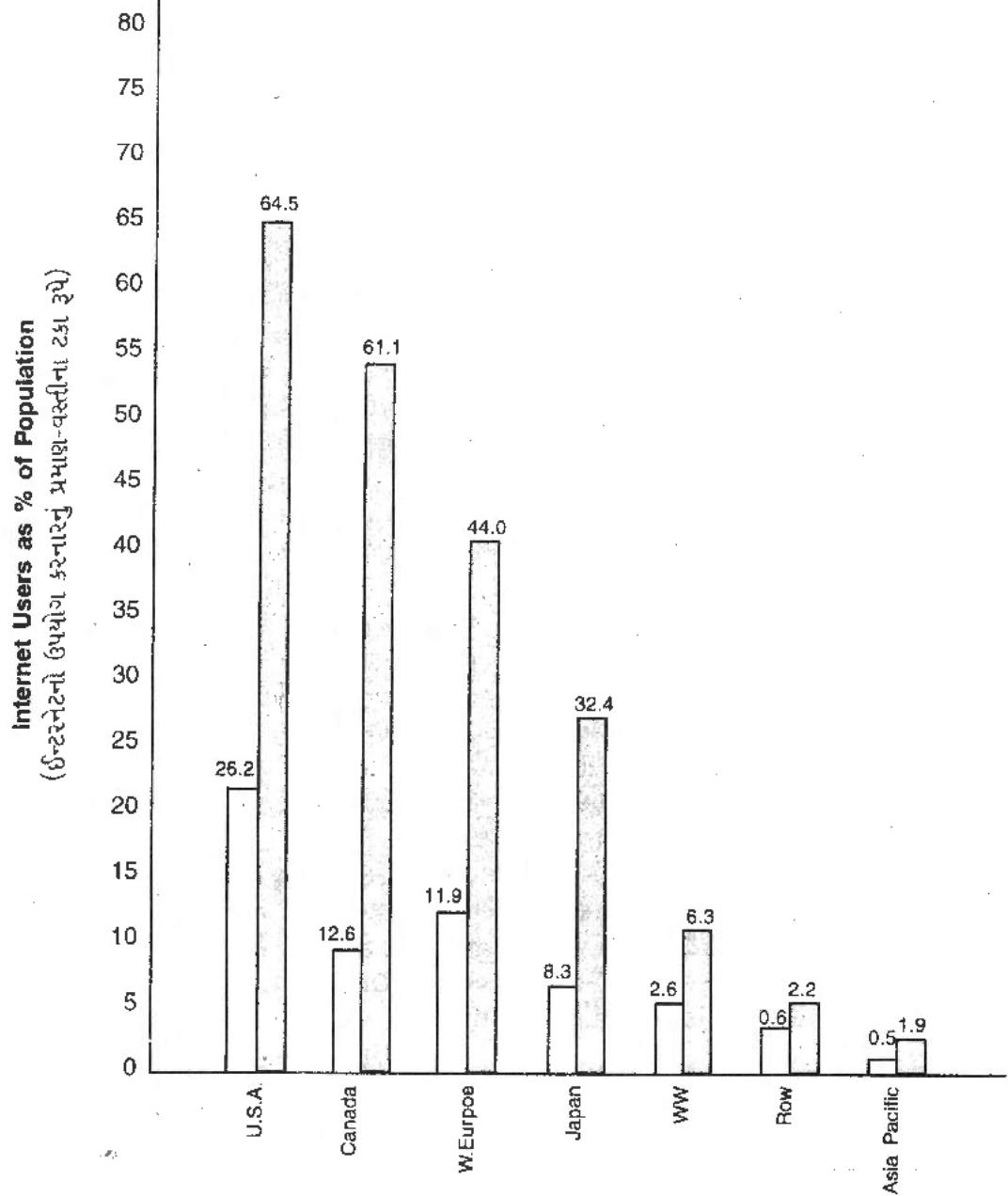
ઈ-કોમર્સમાં ફાળો આપતાં મુખ્ય માધ્યમોમાં (૧) પરંપરાનુસાર પાઠ્યપુસ્તક (૨) અવાજ અને માહિતી આધારિત સંચાર સેવા જેવી કે ફેક્સ ટેલિગ્રામ, ફેક્સ - ટેલેક્સ, ફેક્સ ફોન વગેરે (૩) ઇન્ટરનેટ (૪) ઓન લાઈન સેવા જેમાં વિડોયો ટેક્સ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. ઈ-કોમર્સનો જડપી વિકાસ ઇન્ટરનેટના મહત્તમ ઉપયોગને પરિણામે થયો છે. વિશ્વમાં ઇન્ટરનેટ ફેલાવો અભૂતપૂર્વ છે. ૧૯૯૮માં વિશ્વમધુમ ઇન્ટરનેટ વાપરનારની સંખ્યા ૮.૫ કરોડ હતી જે વધીને ૨૦૦૧ના વર્ષમાં ૩૫ કરોડ થવાની સંભાવના છે એવી રીતે ૧૯૯૯માં લગ્બસ્ગ ૨૫૦૦ ઇન્ટરનેટ હોસ્ટ હતા જે ૧૯૯૮માં વધીને ૨૬,૦૦૦ થયા છે. એમ કઢેવાય છે કે રેડિયો પાંચ કરોડ માલિકને પહોંચતા ૫૦ વર્ષ લીધા હતા, જે ટેલિવિજનને ફક્ત ૧૬ વર્ષ લીધા હતા. જ્યારે તેટલી સંખ્યામાં ઇન્ટરનેટને પહોંચતા ફક્ત ૪ વર્ષ લાગ્યા છે. આમ ઇન્ટરનેટનો ફેલાવો વિશ્વમાં ખૂબ જ જડપથી વધી રહ્યો છે. જે પાના નં. ૬૧ પર આકૃતિઓ દ્વારા દર્શાવેલ છે. આકૃતિમાં દર્શાવ્યા મુજબ ઇન્ટરનેટના વપરાશનો વધારો અપૂર્વ છે, પરંતુ આ વધારો ભૌગોલિક રીતે સમસ્ય નથી. અમેરિકા, કેનેડા, અને યુરોપના દેશોમાં ખૂબ જ વધુ પ્રમાણમાં ઇન્ટરનેટનો વપરાશ થાય છે, જ્યારે અશીયાના ટેટલાક દેશો અને આફીડ ખંડમાં ઇન્ટરનેટનો વપરાશ ખૂબ જ ઓછો થાય છે. વિશ્વમાં ઇન્ટરનેટનો જે વપરાશ થાય તેના ૮૦% તો અમેરિકા, કેનેડા અને યુરોપમાં જ થાય છે.

ઇન્ટરનેટ દ્વારા વિશ્વમાં આજે લગ્બસ્ગ ૩૦૦ અબજ અમેરિકન ડોલરનો વેપાર થાય છે અને તેમાં થોડા વર્ષોમાં

Internet Penetration

2003

1998

Source : I.D.C.

અનેક ગણો વધારો થવાની સંભાવના છે. અમેરિકામાં ૧૯૮૮માં ૮૦ અબજ અમેરિકન ડોલરનો ઈ-કોમર્સ દ્વારા વેપાર થતો હતો જે વર્ષને ૨૦૦૩માં ૩.૨ ટ્રિલિયન અમેરિકન ડોલરનો વેપાર થવાની સંભાવના છે. એવી રીતે અમેરિકામાં ૧૯૮૮માં કુલ વેપારમાં ઈ-કોમર્સનો ફાળો ૪૪% જેટલો હતો જે ૧૯૮૮માં વર્ષને ૮૦% થયો છે. ઈ-કોમર્સના ઉપભોગતાની સંખ્યા અમેરિકામાં ૧૯૮૮માં ૨,૫૦,૦૦૦ હતી તે વર્ષને ૧૯૮૮માં ૫૦,૦૦,૦૦૦ થઈ છે. ઈ-કોમર્સ દ્વારા ફક્ત ઉત્પાદકો જ વેપાર કરે છે તેવાં નથી. પરંતુ ખેત-ઉત્પાદકો પણ પોતાના ખેતઉત્પાદનનું વેચાણ ઈન્ટરનેટ દ્વારા કરતા થયા છે. સૌચાખ્ય અને કષ્ટના ગૃહિઓંગ જેવાં કે ભરતકામ, મારીકામ વગેરેનું વેચાણ પણ ઈન્ટરનેટ દ્વારા થવા લાગ્યું છે.

ઇ-કોમર્સના ફાયદાઓ :

વ્યક્તિગત ખરીદી કરવાની પ્રથમાં અનેક મહિદાઓ ઈ-કોમર્સ દ્વારા દૂર થઈ શકે છે. શહેરમાં ખરીદી કરવા જવાનું છોય તો સૌ પ્રથમ, વાહનની પાર્કિંગની સુવિધાનો અભાવ, દૂર પાર્કિંગ કર્યા પછી ચાલીને હુકાન પહોંચવું, જુદા જુદા સેલ્સમેનોની ઐચ્ચતાણ, વસ્તુની પસંદગી કર્યા પછી તે વસ્તુનો મનગમતો આકાર, કલર પ્રાપ્ત ન થવો વગેરે અનેક પ્રકારની મુશ્કેલીઓ આવે છે. આ બધી જ મુશ્કેલીઓનો અંત ઈ-કોમર્સ દ્વારા આવી શકે છે. ઈ-કોમર્સના મહત્વના ફાયદાઓ નીચે પ્રમાણે જાણાવી શકાય.

(૧) ગ્રાહકોને ખરીદીમાં યોગ્ય પસંદગીની તક : ઈ-કોમર્સને કારણે ગ્રાહક સૌપ્રથમ પોતાની જરૂરી વસ્તુની માહિતી ઈન્ટરનેટ દ્વારા મેળવે છે, જેને કારણે ગ્રાહકની પસંદગીની તક વિસ્તૃત બને છે. આ ઉપરાંત તે વસ્તુ અંગેની વિવિધ બાબતોની સરખામણી કરીને ખરીદી કરી શકે છે. આમ દરેક ગ્રાહકે કરેલ ચૂકવણાનું યોગ્ય વળતર પ્રાપ્ત થાય છે.

(૨) ગ્રાહકોને વધુ સેવા પૂરી પાડવી : ઈ-કોમર્સને કારણે ઉત્પાદકો કે વેપારીઓ વધુ સર્વી સેવા આપી શકે છે. ગ્રાહકોની ફરિયાદોનો ઉકેલ તુરત ઓન લાઈન સેવા દ્વારા થઈ શકે છે. આ માટે ઈન્ટરનેટ ઓન લાઈન કે વિડીયો ટેક્સ્ટનો ઉપયોગ થઈ શકે છે.

(૩) વેચાણ પછીના ખર્ચમાં ઘટાડો : વેપારી ફક્ત ગ્રાહકોને માલ વેચવાનું કર્ય કરતા નથી, પરંતુ વેચાણ પછી ગ્રાહકોને વિવિધ સેવાઓ પડા આપે છે. સામાન્ય રીતે આ પ્રકારની સેવા આપવાનો ખર્ચ વેચાણકિમતના

૧૦% જેટલો થાય છે, પરંતુ ઈન્ટરનેટના ઉપયોગ દ્વારા વેચાણ પછીની સેવાના ખર્ચમાં સારો એવો ઘટાડો કરી શકાય છે. જેને પરિણામે વેપારીની નકારકતામાં વેચાણ થઈ શકે છે તેમજ ગ્રાહકોને વધુ સેવા આપી શકાય છે.

(૪) માલ સંગ્રહના ખર્ચમાં ઘટાડો : ઈ-કોમર્સને કારણે ગ્રાહકને સમયસર માલની ઉલિવરી મળી શકે છે. ઈ-કોમર્સને કારણે અસરકારક માહિતીસંચાર ઉદ્ભબે છે જેથી વેપારી કે ઉત્પાદકો વધુ પડતો માલનો સ્ટોક રાખવો પડતો નથી. ઓછા માલનો સંગ્રહ કરવાને કારણે માલસંગ્રહના ખર્ચમાં મોટો કાપ આવે છે તેમજ માલ સંગ્રહને કારણે થતાં બગાડમાં ઘટાડો થાય છે. જેને કારણે વેપારીને ફાયદો થાય છે. કેટલાક વેપારી આનો લાભ ગ્રાહક સુધી વેચાણ કિમતમાં ઘટાડો કરીને પછોચાડે છે.

(૫) વિતરણ ખર્ચમાં ઘટાડો : સાદી વેચાણ વ્યવસ્થામાં ઉત્પાદક પાસેથી ગ્રાહક સુધી માલ પછોચાડવામાં વિવિધ મધ્યસ્થીઓનો ઉપયોગ થાય છે. જ્યારે ઈ-કોમર્સને કારણે વેચાણ વ્યવસ્થામાં મધ્યસ્થીઓની જરૂર પડશે નહિ. જેને પરિણામે વિતરણ ખર્ચમાં નોંધપાત્ર ઘટાડો થશે. સામાન્ય રીતે એવી ધારણા કરવામાં આવે છે કે વિતરણ ખર્ચ એ વેચાણકિમતના ૫% જેટલો હોય છે. આમ વિતરણ ખર્ચમાં ઘટાડે થવાથી વેપારીના નફામાં વેપારો થશે.

(૬) ખરીદી માટેના સમયમાં ઘટાડો : વ્યક્તિગત ખરીદી ઈ-કોમર્સ દ્વારા કરવામાં આવે તો ગ્રાહક બજારમાં ખરીદી કરવા જવાનું રહેતું નથી. આથી તેને સમયની બચત થશે. તેવી જ રીતે ઉત્પાદકે કાચા માલ ખરીદવા કે વેપારીએ માલ ખરીદવા માટે જે પ્રક્રિયા કરવી પડે છે તે ઈ-કોમર્સને કારણે નહીં કરવી પડે, જેને પરિણામે ખરીદી માટે આપવો પડતો ૫૦% થી ૮૦% જેટલા સમયની બચત થઈ શકશે.

(૭) રોકાણ પર વધુ વળતર : ઈ-કોમર્સને કારણે અનેક પ્રકારના ખર્ચમાં ઘટાડો થઈ શકે છે, જેને કારણે નફામાં વેપારો થાય છે. આથી રોકાણકરની રોકાયેલી મૂડી પરનું વળતર (ROI)માં વેપારો થાય છે. ઈ-કોમર્સની મહિદાઓ :

(૧) બેકારીમાં વધારો : ઈ-કોમર્સને કારણે ખરીદી-વેચાણની પ્રક્રિયામાંથી મધ્યસ્થી વર્ગ નાબૂદ થશે, જેને પરિણામે અનેક સેલ્સમેન, દલાલો વગેરે બેકાર બની જશે. આ સમસ્યાની અસર તે વ્યક્તિઓ ઉપરાંત સમાજ માટે પણ ગંભીર પરિસ્થિતિ ઊભી થશે.

(२) દૂર સંદેશા વ્યવહારનો ઓછો વિકાસ : વિકસિત દેશોની સરખામણીમાં દૂરસંદેશા વ્યવહારનો ફેલાવો વિકાસશીલ દેશોમાં ધ્યાન ઓછો છે. વિકસિત દેશોમાં દર ૧૦૦ માણસોએ પછે ટેલિફોન લાઈનો છે, જ્યારે વિકાસશીલ દેશોમાં આ દર ૧૦,૦૦૦ માણસે ઉરપ છે, જ્યારે વિકાસશીલ દેશોમાં આ દર ૧૦,૦૦૦ માણસોએ ફક્ત ૬ છે. આમ દૂર સંદેશાવ્યવહારના ઓછા વિકાસને કારણાં ઈ-કોમર્સનો વિકાસ અવરોધાય છે.

(૩) દૂર સંદેશા વ્યવહારનો વધુ ખર્ચ : ઈ-કોમર્સના વિકાસનો મુખ્ય આધાર દૂરસંદેશા વ્યવહારનો વિકાસ અને તેના ઓછા ખર્ચ પર આધારિત છે. ભારતમાં ઈન્ટરનેટના જોડાણનો માસિક ખર્ચ ૬૦ અમેરિકન ડોલર આવે છે. જ્યારે અમેરિકામાં આ ખર્ચ ફક્ત ૧૦ ડોલર થાય છે.

આમ દૂરસંદેશા વ્યવહારના દરમાં જ્યાં સુધી ઘટાડો નહીં થાય તાં સુધી ઈ-કોમર્સ દ્વારા થતાં વેપારનો ખર્ચ વધુ થશે. જો કે વિશ્વ વેપાર સંગઠન આ ખર્ચ નીચો લાવવા પ્રયત્નશીલ છે.

(૪) યોગ્ય કાયદાઓનો અભાવ : ઈ-કોમર્સ દ્વારા થતાં સોદાઓમાં ગ્રાહકો સાથે છેતરપણીની શક્યતા રહેલી છે. તેવી રીતે ગ્રાહકોને સાચી માહિતી પૂરી ન પાડવામાં આવે તો પણ ગ્રાહકોને નુકસાન જશે. આથી દરેક દેશમાં ઈ-કોમર્સ માટે યોગ્ય કાયદાઓ બનાવવા પડશે જેથી તે સોદાઓને કાયદેસરતા પ્રાપ્ત થઈ શકે. હજુ સુધી ધ્યાન દેશોમાં આ નવી પરિસ્થિતિ માટે જરૂરી કાયદાઓ અસ્તિત્વ પરાવતા નથી. આથી વિશ્વ વેપાર સંગઠને આ દિશામાં પ્રયત્નો શરૂ કર્યા છે. તેના સભ્ય દેશો સાથે જરૂરી ચર્ચા કરીને યોગ્ય કાયદાઓનું ઘડતર કરશે, જેને પરિણામે ઈ-કોમર્સનો ફેલાવો વધુ ઝડપી અને ભરોસાપાત્ર બનશે.

સાહાબો

મન ગાંધે નહીં ને ૧૯૬૫ થાય વ્યકૃત રે ચાતકડી વહી ગઈ પણ નીદર ન આવી રે સાચબાને શાંખવા દૂર દૂર નજર મંડાણી રે પાણી ભરવા નીસરી પણ કૂવો દૂર લાગે રે નજુડુ નાખું કૂવે તો પાણી જીંદું ભાસે રે મનમાં રમે સાજન ને ઘુલાં તો આવી રે દીકો સાચબાં દૂર તો પાણી જરૂર ભરાયું રે મળી આંખો એકબીજાની ને મીઠાશ આણી રે છૂટ્ટે છૂટ્ટે પાણી પીને તરસ છીપાવી રે ભરે બેડલે વેર આવીને વેલી હું તો થઈ રે પદ્ધતિં સાજન વેર ને હૈંપું છરખાયું રે મારા છેદને પામી તે હોઠમાં મલકાયાં રે વગર ભોજને આનંદ ભરપેટ પમાયો રે મેમને તાતણે બંધાઈને જીવન ધન્ય કીષું રે.

- ડૉ. એ. એમ. પટેલ

૫૨૪

દસ્તાં ચહેરે જીવન છળવું માણસીએ કરણી કરીએ રહીને સૌને શોભાવીએ દણીએ હુંઘને સુખ અનેરૂ પામીએ દિલના મોટા થઈને દિલાવરી રાખીએ સ્વાર્થવૃત્તિના વાડા જરાયે ન રચીએ સસ્તેછે જીવતર રૂપેરૂ જીવી જીણીએ કરીએ પ્રેમ ને પ્રેમળતા પગટાવીએ રેલાવીએ સનેદને સુંદરતા પામીએ કમાઈએ ધન ને દાન કરતા રહીએ ફરજ બજાવીએ ને મફતનું ન લઈએ બનીએ નીડર ને નીડરતા રાખીએ કરીએ ઉપેદા સેવા ને સ્વર્ગ પામીએ જને તે મરે તે વાત સ્વીકારીએ મૃત્યુ, એ તો છે સનાતન સત્ય તો આ ભવસાગરમાં શાને ચિંતા કરીએ ?

- ડૉ. એ. એમ. પટેલ

શૈશવ

• પટેલ હસમુખ જી. (એફ.વાય.બી.કોમ.)

'એ દોલત ભી લેલો.... એ શોહરત ભી લે લો....
બલે છીન લો મુજ સે મેરી જવાની,
મગર મુજ કો લૌટા દો બચપન કા સાવન....
વો કાગળ કી કશી, વો બારિશ કા પાની....'

પ્રસિદ્ધ ગજલ-ગાયક જગજીતસેહના કંઠેથી ગવાયેલી
આ પંક્તિઓ જ્યારે જ્યારે સાંભળું છું ત્યારે ત્યારે મારા
ચિત્તમાં અનાયાસે મારું શૈશવ ઉપસી આવે છે. શૈશવ ક્યાં
ગયું ને હું ક્યારે ડિશોર થયો એનો ખ્યાલ પડા ન આવ્યો.
એ શૈશવ હવે ક્યારેય પાણું ફરવાનું નથી. એવી સમજજ્ઞ
મહાન સંસ્કૃત ક્રિય ભવભૂતિની જીશીની ઉક્તિ.... તે હિ
નો દિવસા ગતાઃ મન મમળાવ્યા કરે છે.

ત્રણ ચાર વર્ષનું મારું એ રૂપ.... દોડનું પડતું, આખડતું,
ધાંધલ ધમાલ કરતું આંગણામાં રમતું ! કોઈ ચિંતા નહિ કે
કોઈ જવાબદારી નહિ. મારી બધી ચિંતા મારા માતા-પિતા
કર્પા કરતા. મારી મા જીતે ભાવતાં ભોજન બનાવતી અને
ઘરમાં આમતેમ ફરતા મને ઝટટ જમાડતી. પુરશીમાં
બેઠેલા પણના ખોળામાં ચઢી કેવા લાડ કરતો.... ક્યારેક
એમની પેન બેંગી લઈ તેનાથી રમતો તો ક્યારેક તેમના
ચશ્મા આંખો પરથી ઉતારી મારી આંખો પર પહેરવા
મધ્યતો. વળી દાદા-દાદી સાથેની મોજમજા-ગમ્ભતો તો
સંસ્મરણોનો મારો અમૃત્યું ખજાનો જ ગણાય. એ સૌનાં
ઉત્કર વાતસલ્ય વચ્ચે અને નિઃસ્વાર્થે પ્રેમ વચ્ચે મારું
જીવનપુષ્પ કેવું પાંગરી ઊંઘું હતું ! દાદા-દાદીએ ઉભી
કરેલી રસપ્રદ વાતાઓની દુનિયા તો આજેય મારા મનમાં
વસેલી છે. એ મારી મોંધી મૂડી છે.

'જાગો નંદ દુલારે જાગો !' કઢેતાં દાદી કે દાદા મને
સવારે ઉકાલતાં. મા બરારે હાથ પસરવારતી દૂધ બિસ્કિટ
આપતી ત્યારે મારા અંતરમાં નિઃસીમ આનંદ ઉલ્લાસની
છાલકો વાગતી. આખો દિવસ મારા બાલમિત્રો સાથે

ભાતભાતાની રમતો રમતો. અંદરોઅંદર એકબીજાની
ચીજખસુદુમો પડાવી ભાગવાની તો વળી મજા જ કોઈ
ઓર હતી ! બીજાની વસ્તુ જીતે મળે તો હું તે મેળની જ
હેતો ને વળી માનો માર ખાઈને પાછીએ આપી દેતો !
જે રીતે શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન જ્યારે નાના હતા ત્યારે તેઓ
માખાશ ચોરી ખાતા તેથી તેમને પણ પશોદામાતાનો માર
ખાવો પડતો. પછી બીજે દિવસે તો વળી પાછા અમે તો
એના એ જ મિત્રો બની જતા. કોઈ વેરભાવ કે દેખનો
છાંટોએ નહોતો. તેવી નિર્દ્દિષ્ટ, નિભાવસ અને સરળ હતી
અમારી એ બાળહુનિયા ! એ સૂચિ આંખોમાં તરબરી રહેતા
અંતર આજે પોકારી ઉઠે છે :

'મને લાવી આપો સમય મુજ એ શૈશવતથો,
નથી વેણતો આ જીવનતથો બોજ કપરો.'

પરંતુ ઘડિયાળના કાંટા ઉધા ફેરવવાથી શું વીતી ગયેલું
એ શૈશવ પાણું આવવાનું હતું ? સમયની ગતિ સાથે હું
મોટો થયો. મને શાખામાં દાખલ કરવામાં આવ્યો.
શરદુલના દિવસોમાં તો નવા નવા ચાતાવરણમાં, નવા
નવા મિત્રો વચ્ચે ગાંધું.... પણ ચાર દિવસથી વચ્ચે પછી
અકળાઈ ગયો. બાળમંહિરની એ દિવાલો મને રાક્ષસ જેવી
લાગતી. પણ એમાંથી છૂટી શકાયું નહિ. છેવટે મારે એ
નવી પરિસ્થિતિ વચ્ચે ટેવાઈ જવું પડ્યું.

શાળાજીવનની વળી સુખદ સૂતિઓની વાતો સાવ
નિરાયી જ છે. શાળાજીવનની મારી કારકિર્દી ઊંઘવળ છે.
જીત જીતની સ્પર્ધાઓ અને સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમોમાં કેટલાક
ઈનામો મેં મેળવ્યાં છે !

શૈશવના મારાં આ સંસ્મરણો કોઈ શિલાલેખની જેમ
ચિત્તમાં કોતરાઈ રહેલાં છે.

'આમ તો આપી ડાયરી છે કોરી
નામ તુજ પાને પાને આવે છે.'

- માપી ન શકાય તેવી, માપવામાં મજા નહિ તેવી અને બેંકમાં મૂડી ન શકાય તેવી એક ચીજ છે : પ્રેમ.
- સજજન સાથે બેસીને રડવાનું દુર્જન સાથે બેસીને છસવા કરતા વધારે સલામતી ભર્યું છે.
- અધકચું જ્ઞાન ખૂબ બોલકલું હોય છે.

કોલેજનું ગૌરવ

૧૦મી વર્ષત
ગુજરાત યુનિવર્સિટીમાં ચ૆મ્પિયન
બનતી કોલેજની બહેનોની
કિક્ટ ટીમ

મુખ્ય મહેમાન કુલપતિશ્રી વેદ સાહેબના
દસ્તે પારિતોષિક મેળવતી
ગુજરાત રાજ્યની ટીમની કેપ્ટન
કુ. ગ્રીતિ વર્મા

કુલપતિશ્રી અને આચાર્યશ્રી દ્વારા
પારિતોષિક મેળવેલ વેસ્ટ ઝોન ટીમમાં એ
પસંદગી પામેલાં
કુ.પાયલ પંચાલ, કુ. હેતલ પટેલ અને
કુ. ગ્રીતિ વર્મા

એઈડીજ અવેરનેસ નિમિતે
મજાસત્તાક દિને
વિદ્યાર્થીઓની રેલી

ગૌરવવંતા ખેલાડીઓ

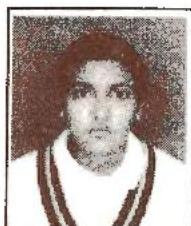
યશસ્વી પટેલ
ગુ. યુ. વોલીબોલ
ટીમના ખેલાડી

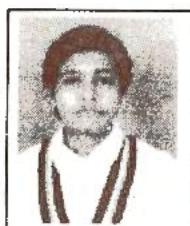
મીનાક્ષી પટેલ
અમ.કોમ.માં પ્રથમ વર્ગમાં પ્રથમ
(પુનિ. ચંદ્રક વિજેતા)

વિશાલ ભાવસાર
ગુજ. યુનિ.
કુસ્તી ચેમ્પિયન

પિયાલ પંદ્યાલ
ગુ.યુ., ગુ. સ્ટેટ અને
વેસ્ટઝોન
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

નિતન પટેલ
ગુ.યુ., ગુ. સ્ટેટ અને
વેસ્ટઝોન
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

પ્રતિનિ વર્મા
ગુ.યુ., ગુ. સ્ટેટ અને
વેસ્ટઝોન
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

ભૂમિ કાવિરા
ગુ.યુ., ગુ. સ્ટેટ અને
વેસ્ટઝોન
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

જાયાની રાવલ
ગુ.યુ. અને ગુ.સ્ટેટ
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

પરીક્ષા લલદામ્રીયા
ગુજરાત સ્ટેટ
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

સુધા પરમાર
ગુજરાત સ્ટેટ
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

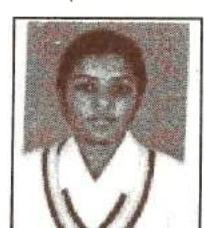
સ્વેતા જાની
ગુજરાત સ્ટેટ
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

ગીતિકા પટેલ
ગુજરાત સ્ટેટ
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

કોમલ કંસારા
ગુજરાત સ્ટેટ કિકેટ
ટીમના મેનેજર

નેહલ ગાંધી
ગુજરાત સ્ટેટ
કિકેટ ટીમના ખેલાડી

‘અર્જુનનો અહ્મુ’

• હક્કર સેજલ બી. (એસ.વાય.બી.કોમ.)

મહાભારતનું યુદ્ધ સમાપ્ત થઈ ચૂકું હતું. અર્જુનના મનમાં એ વાત પર કરી ગઈ હતી કે આ યુદ્ધને જીતવાનું શ્રેય એનું પોતાનું જ છે. એટલે કે જો પોતે ન હોત તો આ યુદ્ધ તેઓ લારી જીત.

એને ઘણીવાર એવા વિચાર પણ આવતા હતા કે મેં જો આટલી કુશળતાથી યુદ્ધ ન કર્યું હોત તો કૌરવોની અવશ્ય જીત થત પાડવો પરાજિત થત.

અર્જુનનો રથ ચલાવતા શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનનો બહેરો જોયો. અને તેઓ સમજી ગયા કે અર્જુનને અતિમાનનો અમલ ચડવા લાગ્યો છે.

શ્રી કૃષ્ણે એક જગ્યાએ અર્જુનનો રથ રોક્યો. યુદ્ધ સ્થળનું તેમણે નિરીક્ષણ કર્યું. ધાયલ થયેલા અને મૃત્યુ પામેલા લોકોને જોઈને અંતે રથની પાસે આવ્યા. અર્જુન રથની અંદર બેઠો અને શ્રીકૃષ્ણ સારથીને સ્થાને બેઠા.

રથ પાડવ-શિખિદે આવી પહોંચ્યો.

શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને કહ્યું : ‘પાર્થ, આજે રથમાંથી પહેલાં તમે ઉત્તરો.’

શ્રીકૃષ્ણની આ સૂચના અર્જુનને ગમી નહિ. એક તો એના મનના રાફડામાં અહ્મુનો એક કુંકડા મારી રહ્યો હતો. બીજું પ્રતિદિન સાંજે યુદ્ધ બંધ થયા પછી જ્યારે સેનાઓ પોત પોતાની શિખિરમાં પાછી ફરતી હતી ત્યારે પહેલાં શ્રીકૃષ્ણ જ આમાંથી નીચે ઉત્તરતા હતા.

ત્યાર બાદ જ અર્જુન ઉત્તરતો હતો.

પરંતુ આ વખતે જ્યારે શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને પ્રથમ ઉત્તરવા કર્યું ત્યારે અર્જુને આશર્ય સહ શ્રીકૃષ્ણને પૂછ્યું : ‘સમા, આજે શી વાત છે ? મારે તો આપના પછી ઉત્તરયું જોઈએ. એ તો જાણો સમજ્યા કે આપે આપની મરજથી સારથી બનતવાનું સ્વીકાર્ય હતું. પરંતુ પ્રથા અનુસાર તો પ્રથમ સારથી એ જ ઉત્તરયું જોઈએ.’

શ્રીકૃષ્ણ હસી પડ્યા અને બોલ્યા : ‘અર્જુન, મારી વાત માની લ્યો. આજે તમે જ પહેલા ઉત્તરી જીવ. સદાય એક નિયમ ચાલતો નથી. જો એમ જ થતું હોત તો આ મહાભારતનું યુદ્ધ ન થત. હું સારથી ન બનત અને આજે આ અવસર પણ આવત નહિ.’

અર્જુનના મનમાં હજુયે શ્રીકૃષ્ણની આ સૂચના ખૂંચી રહી હતી. એણે કહ્યું : ‘આજરે આજે એવી નવી વાત કઈ બની છે ? કદાચ રથમાં બેસવાનો આ મારો અંતિમ અવસર જ છે. હું રથમાં બેઠો હોઉં અને આપ મારા સારથી હો એવો વખત હવે ક્યારે આવવાનો છે ? તો પછી આ અવસર પર નિયમ લંગ શા માટે કરવો ?’

શ્રીકૃષ્ણ સમજ ગયા કે અર્જુનનો અહ્મુ હવે સીમા ઉત્તલંઘી રહ્યો છે. એટલે કે રથમાંથી પહેલા ઉત્તરવામાં અર્જુન પોતાની માનદાનિ સમજે છે.

શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા : ‘ધનજય, આ શા માટે ?’નો ઉત્તર મારે મોઢેથી આપવાની મારી ઈચ્છા નહોતી. મારો વિચાર તો એ હતો કે તમારા કાન મારી વાત સાંભળે એના કરતાં તમારી આંખો એ જુબે એ વધારે સારું હતું. જ્યારે તમે હઠ જ કરી રહ્યા છો તો સાંભળો, એમ કહી શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનને સત્ય સમજાવ્યું, તેમણે કહ્યું કે, તમારા રથ પર એટલા બધાં આકમજા થયા છે કે એ ભસ્મ થયા વિના એક કણ પણ બચી રહે એમ નહોતો. પરંતુ એક તો રથની ઉપર કપિધ્યજ છે. બીજું, મારું સુદર્શન ચક સદાયે રકા કરી રહ્યું છે. જેવો હું આ અંતિમ વેળાએ રથ પરથી નીચે ઉત્તોશ કે તરત જ સુદર્શન ચક હઠી જશે. તે પછી રથને ભસ્મ થતા વાર લાગશે નહિ. રથ પર લહેરાઈ રહેલો કપિધ્યજ પણ અદરશ્ય થઈ જશે.

અર્જુનને આ વાત પર વિશ્વાસ બેઠો નહિ. પણ પારણું કરવા કઈ પણ બોલ્યા વિના રથ પરથી નીચે ફૂંદી પડ્યો.

પછી શ્રી કૃષ્ણ સામે એકિટશે જોઈ રહ્યો.

શ્રીકૃષ્ણ રથ પરથી નીચે ઉત્તર્યા. આંખનું મર્ટકું મારતાં જેટલો સમય લાગે એથી ઓછા સમયમાં કપિધ્યજ પણ દેખાતો બંધ થઈ ગયો.

ધૂ...ધૂ...કરતો રથ સણગી ઊકયો. થોડી કણો પહેલા દેદીયમાન લાગી રહ્યો હતો. એ જ રથની માત્ર ભસ્મ જ રહી ગઈ હતી.

અર્જુન તો રથના ચૂરેચૂરા થતા જોઈ જ રહ્યો હતો. અને આ માત્ર રથના ચૂરેચૂરા ન હતા. આ રથની અગ્ન જવાળામાં અર્જુનનો અહ્મુ પણ બળાને ખાખ થઈ ગયો

હતો. તેણે પોતાના અતીત તરફ માત્ર એક દિન કરી અને ઉપદેશ આપત્તા શ્રીકૃષ્ણનું વિરાટ ચૈતન્ય સ્વરૂપ તેની નજર સમશ્વર તરી રહ્યું.

અર્જુન શ્રીકૃષ્ણનાં ચરણોમાં ઢળી પડી, શ્રીકૃષ્ણના બંને ચરણો પકડી લેતાં બોલ્યો : 'હે પ્રભો, આપે તો મારી આંખો ખોલી નાખી છે. મારામાં રહેલું અજ્ઞાન અને અધ્યકાર દૂર કર્યા છે. મારામાં રહેલો અહ્મૃ દૂર કર્યા છે, કારણ અત્યાર સુધી હું એમ સમજતો હતો કે આ યુદ્ધનો વિજેતા હું જ હું. પણ હવે મને સમજાઈ ગયું કે આ યુદ્ધ તો આપે જ જત્યું છે. અને મારી ભ્રમજ્ઞા ભાંગી છે.'

આમ કહીને અર્જુન પોતામાં રહેલી આળસ ખંખેરી નાખીને ઊભો થાય છે અને ગદ્ગદીત થઈ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ સમશ્વર પોતાના અહ્મભાવને દૂર કરી, વંદનીયભાવથી શ્રીકૃષ્ણને જોયા કરે છે.

થોડા સમય બાદ અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણએ અગ્રાઉ કહેલી સથળી વાતો યાદ આવે છે. ત્યારે અર્જુન બોલે છે, 'હે પ્રભો, હવે મને તમે કહેલી પાછળી બધી વાતોનું સમર્પણ થાય છે. યુદ્ધ શરૂ થવાનું હતું, ત્યારે મારામાં કાયરતા આવી ગઈ હતી. હું આ યુદ્ધ લડવા તૈયાર ન હતો. યુદ્ધ મોરચેથી પૌછેછટ કરવાની વાતો કરતો હતો. હકીકતનો, સંજોગોનો સામનો કરવને બદલે માત્ર સંજોગોનો દાસ

બનીને રહી ગયો હતો. તેવા સમયે આપે મને મારા આ વિચારોના વમળમાંથી બદાર કાઢ્યો હતો, અને મારું મનોભળ વધારી મને ઉપદેશ અર્થાત્ યુદ્ધનો સામનો કરવા તૈયાર થયો હતો.

પ્રલુબ, અત્યારે પણ હું ખોટાને સાચું સમજી રહ્યો હતો. આપે મને રથમાંથી પહેલાં ઊતરવા કહેલું, ત્યારે મને નિયમ વિદુદ્ધની આ સૂચના સ્વીકારવાનું ઉચિત લાગ્યું ન હતું, કારણ કે તે સમયે હું આપની દિવ્ય દિન્દિ અને આપના સમાપ્તાને વિસરી ગયો હતો. આપ તો પરમદૂપાળું પરમાત્મા છો, અને આપની પ્રેરણા અને માર્ગદર્શન સિવાય આ યુદ્ધ લડવાનું કે યુદ્ધમાં વિજય મેળવવાનું શક્ય બન્યું ન હોત. પાંડવોને વિજય મળ્યો ન હોત. અને તેથી જ પાંડવોના વિજયના સાચાં અર્થમાં અધિકારી આપ છો.

આમ, કહી અર્જુનની આંખોમાંથી આસું સરી પણાં, અને અર્જુનને થયેલો આ પશ્ચાતાપ જોઈ શ્રીકૃષ્ણ પણ ભાવવિભોર થઈ ગયા અને પોતાના સખા અર્જુનને છાતી સરસો ચાંપી દીધો.

આમ, શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને નમાવવા માંગતા ન હતા. તે તો માત્ર અર્જુનના અહ્મને જ નમાવવા માંગતાં હતા, માત્ર અર્જુનના અહ્મને જ તોડવા માંગતા હતા.

ઇપિયો

દોડે માણસ રૂપિયાની પાછળ

રૂપિયો દોડે માણસની આગળ

રૂપિયા પાછળ ઘસી કિંદળી, ક્યારેય ન કરી ખુદાની બંદળી,
માણસ માટે ખુદા છે રૂપિયો, કાળા કામ કરાવે આ રૂપિયો,
સમયને માનવ ક્યારેય ન સમજયો
માણસ માટે સમય છે રૂપિયો....દોડે માણસ
રૂપિયો આગળ કરો તો, સથળા કામો થાય સારા.
જીવનની ક્યારેય કરી ન વિંતા, માણસ માટે જીવન છે રૂપિયો.
સંસારને માનવ ક્યારેય ન સમજયો, માણસ માટે સર્વસ્વ છે રૂપિયો
દોડે માણસ રૂપિયાની પાછળ, રૂપિયો દીડે માણસની આગળ

● પટેલ કલોશ આર. (એસ. વાય. બી. કોમ.)

અંજમ

● શાહ સચિન એસ. (એસ.વાય.બી.કોમ.)

જુનુની રાહી વર્ષ જાણે આજે મન મૂકીને ભીજવી રહી છે, તમામ હેથાઓ ને દરેક કૂલ મહેંકી રહ્યું છે. આપરુંજમાં કોયલો ટલુકી રહી છે, ગમરીયા રસ્તા જાણે તુટીને પાબોચિયું બની રહ્યા છે અને આવા સુમસામ રસ્તા પર તમારી મોટર ધીરેધીરે આગળ વધી રહી છે, શૈલ્ય.

આજે વીસ વર્ષ થઈ ગયા અને બે દાયકા બાદ વર્ષાની પ્રથમહેલી સાથે જ તમારું પુનરાગમન. પીલવરીમાં એ જ આપરુંજ, એ જ ખેતર્યું, એ જ ટલુકીની કોયલોનો મધુર સાદ. ફરક ફક્ત એટલો જ હતો કે એ વખતનો ધૂળિયો મારા આજે ગમરીયો રસ્તો બની ગયો હતો. જેમ જેમ મોટર આગળ વખતી ગઈ તેમ તમે તમારા ભૂતકાળમાં વહુને વહુ ઉડા ઉત્તરતા ગયા. અહીં વિતાયેલા વર્ષોની એક એક કષ્ણો તમારી નજર સમક્ષ છુંબત થઈ ઉઠી.

એ ગંગામાંનો વાતસ્યલ્યબ્દો ખોળો ! એ આસીક્યાચાની વર્તાઓ ! એ તમારી સાથે ગીલ્લી દંડો રમતો તમારો મિત્ર ડેવિડ અને આજેય તમારા મખમલી શમણામાં ક્યારેક સપ્તરંગી હાસ્ય રેલાવીને ઓળખ થઈ જતો તમારો પ્રથમપ્રેમ શાલિની.

શાલિની અને તમે બંને બાળપણના મિત્રો. માત્ર પોલંકું અને ઘાધરો પહેરી ધૂળિયા રસ્તે ઊભી ઊભી શેરડી છોલીને ખાતી બે ચોટલાવાળી શાલિની કેવી સુંદર લાગતી'તી નહીં ! તમે મિત્રો સાથે ગિલ્લીદંડો રમતા ત્યારે શાલિનીને જોતાં જ રમત મૂકીને એની વાંદે થતાં. શાલિની તથાવે અય તો તળાવે અને ખેતર્યુંમાં જાય તો ખેતર્યુંમાં. શાલિનીને ગોરસઅંબલી ખૂલ ભાવતી અને એની હઠ જોઈ તમે ગોરસઅંબલીના જાડ પર ચઢી જઈ જાડની ડાળોને હલાવતાં અને શાલિની માટે ગોરસઅંબલીનો ડગલો ખડકી દેતા. તમે એની સાથે દ્રિપકડ રમતાં, સંતાકૂકી પણ રમતાં. અરે, સંતાકૂકી રમવાનો તો એને ભારે શોખ. એવી જયાએ ધૂપડી જાય કે તમે ખોળી ખોળીને થકો તોએ તમે એની ભાણ ન કાઢી શકો. અને છેવટે એ સામે ચાલીને જ બદાર નીકળી આવે.

તમારી પાદોના સમદરમાં ખોવાયેલા તમે ગંગામાંને ઓરડે આવી પહોંચા છો. એની તમને ખબર જ ના

રહી. ગંગામાંને આંગણે મોટર રોકી તમે નીચે ઉત્તર્યા. ત્યારે ગંગામાં તમારું સ્વાગત કરવા આરતીનો થાળ લઈને તમારી રાહ જોતાં ઊભા હતાં. ગંગામાંની આંખો પર મોતિયાના કાળા ચશમા હતા. ઘડપણને લીધે ચામડી ચીમણાવા માંડી હતી. તમારી આરતી ઉત્તારી તમને અંદર લઈ જવાયા જ્યાં આસીક્યાચા અને બીજી અનેક સ્વજનો તમારી રાહ જોઈ બેઠા હતા. તમારો મિત્ર ડેવિડ, ઓહ ! સોરી ડોક્ટર ડેવિડ વિદેશમાં જતો રહ્યો છે. એની તો તમને જાણ હતી જ. પણ તમારી ચંદ્રવદની શાલિની ક્યાંપ દેખાઈ નહીં. તમને આસીક્યાચા પાસેથી જાણવા. મધ્યું કે તમારી શાલિની તેના પતિ સાથે વિદેશમાં છે અને એય ત્યાં મજા કરે છે. તમને આખાત લાગ્યો, શાલિનીના લગ્નની તો તમને જાણ જ નહોતી. પણ આસીક્યાચાએ કહ્યું કે તમારા ગયા પછી થોડાં જ મહિનાઓમાં તેનું લગ્ન કરી દેવાયું અને આ બધું એટલી ઉતાવળમાં થધું કે તમને જાણ કરવાનો વખત જ ન મળ્યો. તમને લાગ્યું કે શાલિની ક્યાંક સંતાઈ ગઈ છે. અને હવે તમે એને ખોળી નહીં શકો.

આ વાતને હિવસો વીતી ગયા. તમારા સુંબદ્ધ પાછા જવાના હિવસો નજીક આવતા ગયા. આ હિવસો દરમિયાન તમે રોજ મંદિરે તો જતા જ અને આ વખતે પાછા ફરતાં એક તીંબો કર્કશ અવાજ તમારા કાને અથડાયો જાણે જોઈ તમને સાદ પારી રહ્યું હતું. શૈલ્ય ! તમે જેવી એને જોવા માટે પીઠ ફરતી કે તરત જ તમારા મોંમાંથી ચીસ નીકળી ગઈ.

એ બિધામણો, ડામણો ચહેરો જોઈ તમે થડકી ગયા. તમે ડરી ગયા. તમે નજીક બોલો એ પહેલાં જ એ બિધામણો ચહેરો તમારી નજીક આવતો ગયો. તમે ગબરાઈ ગયા. તમારા ચહેરા પર પસીનો ધૂટી ગયો. જાણે આ ચહેરો હમણાં તમને મારી નાખશે. હમણાં તમારી મરણાચીસ ગામને ગુજલી નાખશે, એવો ભાસ તમને થવા લાગ્યો. એ ચહેરો જયારે બે ડગલાં જ દૂર હતો ત્યારે તમને લાગ્યું કે હવે તમારું મોત માત્ર બે ડગલાં જ પાછળ છે. પણ એવું કશ્યું જ બન્યું નહીં. એ ચહેરો તમારી નજીક આવીને

રોકાઈ ગયો. એ માત્ર ચહેરો નહીં. એક જીવતી જગતી યુવતી હતી. એ હતી શાલિની, તમારી શાલિની, તમારો પ્રેમ શાલિની.

તમે તો એને ઓળખી પણ ન શક્યા. અને તમારા મતે તો એ વિદેશમાં હતી, તેના પતિ સાથે. પણ જ્યારે તમે શાલિનીને આ હાજરતમાં જોઈ ત્યારે તમારાથી ન રહેવાનું અને તમે એને મજબૂર કરી દીધો. એની વિઠેવી જિંદગીના પાણાં ઉથલાવવા.

તેના જીણાવ્યા અનુસાર તમારા ગયા પછી મહિનાઓમાં જ એના લગ્ન તો થઈ ગયા. પણ એનો પતિ ખૂબ જ શક્કી ભિજાજનો હતો. પરસ્યાની પહેલી રાતે જ એણે શાલિનીને અનેક સવાલો કર્યા અને બીજે જ દિવસેથી તેના પર ઘણાં પ્રતિબંધો લાદી દેવાપા. શાલિની ઘરની બહાર એકલી જઈ ન શક્તી. શાલિનીને બહાર જીવું હોય તો પણ લાજ કાઢીને જતું પડતું. શાલિની મુંગે મોઢે બધું સહન કરતી ગઈ. એક વખત ફક્ત રોટલી બજી જવાને કારણે એના પતિનો ગુસ્સો આસમાને ગયો અને ગરમગરમ ચીપિયા વે શાલિનીના હાથોમાં એ રાક્ષસ ડમ દઈ દીધા. શાલિની તેના પતિનું આંદું રૂપ જોઈ રીતે ગઈ. તે રાતોની રાતો રહતી રહી. તેના અંદર જાણે એક વિરોધની લાગડી જાન વઈ રહી હતી. તેના પતિના આવા વર્તનથી તે ગ્રાસી ગઈ હતી. તે તેના મનને મારીને જીવતી હતી.

શાલિનીને લાજ કાઢવાનું પણ ગમતું નહીં. તેના પતિની ના હોવા છતાં તે એક દિવસ લાજ કાઢવા વગર બજીરમાં ગઈ અને એ જ રાતે તોકાન મચ્છી ગરું. તેના પતિને કોણ જ્ઞાણ કોણે આ વાત કરી દીધી. અને તેના પતિએ તેને ખૂબ જ માર માર્યો. અને એટલું ઓહું હોય એમ એ દુષ્ટે

શાલિનીના ચહેરા પર તેજાબ દેડી દીધો. શાલિની પોતાનું આવું અપમાન સહન ન કરી શકી અને બરાબર એ જ વખતે શાલિનીની નજર કમાઉમાં ભયાવેલી ગુપ્તી પર ગઈ. શાલિનીએ એ જ ગુપ્તી વડે એ દુષ્ટને મોતને ઘાટ ઉતારી દીધો. ખૂનનો કેસ કોઈમાં ગયો. કોઈ શાલિનીને નિર્દોષ જાહેર કરી. પણ આ બાજુ ગામમાં શાલિનીને આવકાર ન મળ્યો. જે પુરુષો તેના રૂપને જોઈને લાળ ટપકાવતા હતા એ પુરુષો હવે તેને કુલ્ટા કહીને સંબોધવા લાગ્યા. અને પંચાયતના કહેવાતા પાંચ ડાચા માણસોને આ કુલ્ટાને ગામમાં રહેવાનો કોઈજ અવિકાર નથી એવું કહી તેને ગામ બહાર કરવાનો ફંસલો આપ્યો. આ હતી તમારી શાલિનીના કરમકથની.

જે સાંભળતાં તમે અચંબામાં રૂલી ગયા. તમે આટલી કાણોમાં તેના પર વીતેલા અત્યારારોની વાતો મહેસૂસ કરી ચૂક્યા હતા.

આટલું કહેતાંની સાથે જ શાલિનીએ આંખોમાંથી ટપકતા આંસુ સાથે દોટ મૂડી પાટા તરફ અને તમે એને રોકો એ પહેલા તો પીલવઈના પાટા શાલિનીના લોહીનું ખાંબોચિયું બની ગયા. તમારો પ્રથમ પ્રેમ આ રીતે ક્રયાઈ રહ્યો. પીલવઈના પાટા નીચે. તમારા પ્રેમનો આવો અંત જોઈ તમે સાંભ્ય થઈ ગયા.

અન્યાયી અને અત્યારારી સમાજ પ્રત્યે તમને આકોશ પેદા થઈ ગયો. અને એ જ દિવસે કોઈને પણ કશું જીણાવ્યા વગર તમે તમારી મોટર મારી મૂડી અમદાવાદ તરફ કે જ્યાંથી તમારે ખેનમાં મુંબઈ જવાનું હતું. જ્યાં તમારી પત્ની અને બાળકો પણ તમારી રાહ જોઈ રહ્યા હતાં.

- વર્ષગાંઠની શોધ ન થઈ હોત તો માગસ ઘરડો જ ન થાત.
- જીવનમાં ઉમરલાયક થવા કરતાં લાયક થવાનું અધિકું છે.
- વસંતપંચમી એટલે પ્રસન્નપંચમી, પ્રેમપંચમી એટલે આનંદપંચમી.
- કહે છે કે પચ્ચીસ પુરુષો બેગા મળે તેને ધર્મશાળા કહે છે અને એક પુરુષ તથા એક સ્ત્રી બેગા મળે ત્યારે તેને ઘર કહે છે.
- દુઃખ રોકું વ્યક્ત થઈ જાય છે, જ્યારે આનંદની નોંધ લેવાનું પણ મૂડી જવાય છે. દુઃખ પ્રત્યે આપણાને કેટલો બધો પક્ષપાત !

‘ચંદ્રદર્શનો’

• પટેલ અસ્મિતા આર. (એસ.વાય.બી.ડૉ.મ.)

આજ તો એમ લાગે છે કે અંતરમાં પ્રકાશ પથસરી ગયો છે. તું મારી સાથે સંતાહુકડી રહી રહ્યો છે. તું મારી સાથે ડાળીઓ વચ્ચે જ નિષાળી રહી છું અને તું એક જલક આપીને સંતાઈ જાય છે. હું તને નિરખવાને સતત પ્રયત્ન કરું છું એક હિન્દ્યાર છે કે હમણાં તું ઉપર ચરીશને મને દેખાઈશ. પછી રોજનો ક્રમ ચાલુ થશે. પણ આજ તો તારી સુંદરતાએ ચંદ્રલોકને જ નહિ દુનિયાના લોકોને આંજી નાખ્યા છે. દુનિયાનું જોઈ રૂપ તુંજમાં સમેતાઈ ગયું છે. હું તને નિષાળતો રહું ને તું મને દેખતો જ રહે છે. હું તને જોઈને તારા જેમ મારું તેજ ફેલાવવાની કોણિશ કરવામાં વસ્તુ છું. પરંતુ તારા માટે સમય કાઢી લઈ છું. આજ અંતરમાં આનંદ છે. ને મનમાં તારો સોછ છે. કે શશીકાંત ! તું મને જોઈ શકે છે. પણ મને જ્યાં સુધી ઊંઘના વાદળ ધેરી નથી લેતા તાં સુધી તું મને નિષાળે છે. અને હું તને નિરખું છું. પછી હું નિદ્રાધીન બની જાઉં છું તો પણ તું નિઃસ્વાર્થ રીતે મને નિષાળતો રહે છે. પણ બધાને આ સેનની અનુભૂતિ થતી નથી, તારી સુંદરતા અદ્ભૂત છે. તારું તેજ એ મારા જીવનના માર્ગમાં અજવાળા પાથરે છે. અસ આ ધરી કે તું મુજ પાસે છે એવો મને આભાસ થાય છે. તને પકડવા દોડું છું ત્યાં તું દૂર દૂર ચાલ્યો જાય છે. ‘હે ચંદ્ર ! પરેખર તું મહાન છે.’ હું આજ તારું આ અદ્ભૂત રૂપ જોઈને, તને નિરખીને, અંજાઈ ગઈ છું. તને જોઈને ધડી ને ધડી તો જાણે શાસ થંબી ગયો કે લુલાઈ ગયો તેની પણ જબર ન રહી, વાયરો વાઈ રહ્યો છે ને જાડની ડાળી હલી રહી છે. એ તને સંતાહુવાનો પ્રયત્ન કરી રહી છે. તું થોડોક જ દેખાઈ રહ્યો છે. હવે મારી ધીરજ ખૂટી રહી છે. અને તું પૂર્વ દેખાય છે, જેમ જેમ મારી ધીરજ ખૂટી તેમ તેમ તું દેખાઈ આવ્યો, તો હર્ષના આંસુ પણ થાકી પકડા કે પ્રયત્ન સંકળ થયો. તને જોતા જ સુખ દુઃખ બધું જ વિસરી જાઉં છું, તું આનંદ આપનારે, શીતળતાનો બંડાર છે. તે માંગ્યા વગર મને તેજ આપ્યું છે. આ તો તારું બદારનું રૂપ છે. પરંતુ મેં તને મનથી નિરખ્યો છે. તો કંઈ બાજું જ રૂપ દેખાય છે. જે આના કરતાં પણ વધુ સુંદર છે. હું આ તેજને લેખમાં અંશરૂપે લખી રહી છું. તારા આ રૂપને મે ખૂલ સેનથી નિષાળું

છે. અને તેને સમજવા પ્રયત્ન કરી રહી છું. આજે કંઈક જુદી જ નિશા છે. આ રજની તારી જ છે. અને યામિની તારા ચરણોમાં સુની છે. તું આજે જગીશ ને યામિની સુઈ જશે. તારા રૂપને જોવા હું પણ જગીશ ને પછી નિદ્રાધીન બની જઈશ તો પણ તું મને જોતો જ રહેજે. હંમેશા દુનિયાના અંબરમાં ઊંઘતો રહેજે અને મને તો ખ્યાલ પણ નથી કે કયારે હું આપની જઈશ કારણ કે મારી દુનિયામાં તો ઊગવાનું એકવાર ને આથમાનું એકવાર જ હોય છે. તો જીવનના ડિનારા સુધી તું મને નિરખતો રહેજે અને હું પણ તને જોતી જ રહીશ. મારા જીવનમાં અજવાળા પાથરજે ને મારા જીવનના પથમાં તેજનો બંડાર આપજે અને આજ તારી સામે જગતનું બધું તુચ્છ લાગી રહ્યું છે. આથી જ જગતમાં સુંદર વસ્તુ કે વ્યક્તિને તારી જ ઉપમા આપવામાં આવે છે. જે તારી સામે તો ફક્ત રજમાત્ર જ છે. તારી સુંદરતા રૂપને લજવાયે એવી છે. ખૂલ સોછામણું લાગ્યા રહ્યું છે. હું વિચારી રહી છું કે હવે મને ફરીથી તારું આ રૂપ ક્યારે જોવા મળશે ? હું તને રોજ તો નિરખીશ પણ એક દિવસ માટે તો તારું રૂપ વધારે ખીલે છે. અને હું હવે આમ જ લખતી રહીશ તો રાત્રિ ક્યાંય પસાર થઈ જશે એનો ખ્યાલ પણ નહિ રહે અને કેટલાયે શાલી નપરાણો કે કેટલા કાગળો ભરાશો તો પણ તારો મલિમા પુરી નસી થાય, ફરીથી તું આવીશ ત્યારે હું લખીશ. પણ, અત્યારે તો હું નૂંપિ સાથે રાખીને અહીંથા કલમ મૂકું છું.

કલમ તો મેં મૂકી દીધી પણ પછી તારે માટે જ ઉકાવી તને વાદળોએ ધેરી લાંઘો તો ધડીભર મને ઉદાસીએ ધેરી લીધી, મારું મન હતાશ થઈ ગયું કે તારું તેજ ક્યાં ગયું ? ધોર અધારપટ છલાઈ ગયો. હું આજ દોષ વાદળોને આપું કે પછી હું તારા માટે દોખા બની જાઉં કે પછી તને દોષ આપું કે તું વાદળોની વચ્ચે કેમ છુપાઈ ગયો. ક્યારની રાહ જોવું છું કે તું બલાર ક્યારે આવે પણ ફરીથી આશનું એક ડિરાં જાગ્યું ને તું ઊંઘ્યો, વાદળોની વચ્ચેથી નીકળીને બહાર આવી ગયો, તો હેઠું ઉર્ધ્વથી ભરાઈ આવ્યું ને આંખમાં દરિયો છલકાઈ ગયો. હવે અહીં કલમ મૂકું છું. મને ફરીથી કલમ ઊગવવા મજબૂર ન કરતો.

‘વેદના’

આવી હતી તારે દારે ભારત,
તેમાં હું પણ એક સામેલ હતો.
હંનની આ આકાશમાણ્યી,
હું એકલો જ અલિન હતો.
સજાવી સ્વાંગ સુહાગનના,
દુંઘટ ઓઠો હું બેઠી હતી.
મારી આ ઉદ્દેશમાં છંદગીમાં,
અંધકું પાથરી હું હસતી હતી.
આવ્યો અવસર જ્યારે હસ્ત મેળાપનો,
તારે આવ્યો અંત આપણા પ્રેમનો.
બાંધ્યો પાલવ જ્યારે બીજાને સંગે,
તેમાં ગાંડ મારા ગમની હતી.
પ્રજ્ઞાવિનિત હતો જે અભિનુકું વચ્ચેમાં,
તેમાં આગ મારા હૃદયની હતી.
સત ફેરા જ્યારે હું ફરદી હતી,
સત જનમોની ગીત ત્યારે હુદ્દી હતી.
વાવાતી વષતે હું રસી. હતી,
તે જ મારી સાચી કદાની હતી.
બધાર નીકળ્યો જ્યારે લગ્નમંડપમાણ્યી,
આખી દુનિયા જાણે ‘વેરાન’ હતી.

• મનીષા ગુર્જર (દી.વાય.બી.કોમ.)

સાદુ થયું....

આપની મુલાકાત થઈ સાદુ થયું.
ગમતીતી કોઈ વાત થઈ સાદુ થયું.
એકલા અણાજણ એવા શરેરમાં,
શબ્દની શરૂઆત થઈ સાદુ થયું.
મૌત મારા સ્વરૂપની વણજાર આ,
અંધથી આરપાર થઈ શરુ થયું.
ચાંદની ચંચલ હતી એ રાતમાં,
પ્રેમની રજુઆત થઈ સાદુ થયું.
દાથ તારા દાથમાં દીપો અને,
દૈયે ધોડી દાશ થઈ સાદુ થયું.
• મહેન્દ્રભાઈ બી. સોલંકી (એસ.વાય.બી.કોમ.)

‘પ્રલુ હિયાનાઓ’

- ગાંડાની વણજાર એનો ગણતાં નાવે પાર
જુઓ ભાઈ ગાંડાની વણજારજ
- શુક્ર ગાંડા શુવળ ગાંડા ગાંડા દેસ્પ્રેસ્ટમારજ
નારણજ તો એવા ગાંડા જેણે બાધ્યા નહિ બરબાર
- ગાંડા છુમાન ગાંડા વિભીષણ ગાંડા શબદી નારજ
ગાંડા શુદે પગ ધોઈને પ્રલુને ઉતાર્યા જવપાર
- ગોકુળ નામની ગોપીઓ ગાંડા જૂલી ઘર વ્યવહારજ
બસી નાદે ચાલી નીકળી સૂતા મેલી જરથાર
- સુદામાન ગાંડપણે તો વેઠચા ભૂખ અંગારજ
પાંચ પાંડવો એવા ગાંડા જેણે છોડચા નહિ તેરતાર
- વિદ્ધુર પત્ની ગાંડપણમાં રહે નંદ કુમારજ
છભીલાજાને છોતરાં આધ્યાં ગર્ભ ફેંક્યા બહાર
- બોડાણાના ગાંડપણે તો કામ કર્યું ઉદ્દ્યારજ
દારિકાનો ઢાકોર આવ્યો ડાકોર ગામ મોઝાર
- કબીર, હુલસી, સૂર ગાંડો રોહીદાસ ચમારજ
ગૌરંગ ગાંડો ગાંડપણમાં ગાંડો કીયો સંસાર
- દાદુ ગાંડો પીપો ગાંડો તુકો એપેયો સોનારજ
સાખુ મીરાં કરમા ગાંડો જેણે તોડ્યો જગથી તાર
- ધીરો ગાંડો ધનો ગાંડો ગાંડો પ્રીતમ ઘારજ
પંછરપુરમાં ગોરો ગાંડો ઘડાનો ઘડનાર
- નામો દામો ભોજો ગાંડો મુળદાસ લુલારજ
જલારામની વાત શું કરવી વળાવી બરનાર
- જૂનાગઢનો નાગર ગાંડો નાચ્યો થે થે કારજ
બાવન કામ કર્યું શ્રીહરિએ આવ્યો નહીં અહંકાર
- થયા વણાને હાલ પણી છે અલિધ્યમાં થનારજ
ભક્ત કુળનો નાશ નહીં એમ બોલ્યા જુગદાધર
- દુનિયાએ જેણે ગાંડા ગણ્યું, પણ દરિને મન હોંસિયારજ
ગોવિંદ ગાંડો એનું ગીત ગાંડું ગાંડા એ સાંભળનાર..

• સોલંકી જ્યોતિકા એમ. (દી.વાય.બી.કોમ.)

અસ્તિત્વનું લક્ષ્ય

• શાહ મલય કે. (અસ.વાય.બી.કોમ.)

નિર્ણય કરી લે, અત્યારે જ, શરૂઆત આજ્ઞાથી જ કરવી પડશે. તું જે યુગમાં જીવે છે એ જેટ વિમાનો અને અધ્યતન કોમ્પ્યુટરોથી સજજ છે. તારે એ ક્ષેત્રમાં જવાનું છે કે જ્યાં તારી અમાપ શક્તિઓની અને અમર્યાદિત કામ કરી શકવાની તાકાતને ભાપવામાં આવશે. ફીરીથી તારી પાસે બે વિકલ્ય તો છે જ, તારે એ વૈષિક સ્તરના આધુનિક માનવ કે જેને તું રોજ ચમકતી જાહેરખબરોમાં જોઈ-જોઈ હરખાય છે તેવા ખરેખર બનવું જ છે કે પછી ખાલી ખાતી સ્વભાવાં જોયાં કરવાં છે.

સ્વભાવાં બે ગ્રાનાં હોય છે. એક તો એ કે જ્યારે તું આરામથી મોકી ઉંઘ માણણો હોય અને તું તારા અસ્તિત્વને ભૂલી જઈને કોઈ વાસ્તવિકતાથી જુદુ જ એવું કોઈ ચિત્ર તારા માનસપદ્ધતિ ઉપર જીતારો હોય છે અને બીજું એવું સ્વભાવ છે કે જે અત્યારે તારી આંખોમાં ડોકાઈ રહ્યું છે. કશુંક પામવાની કશુંક મેળવવાની અને એ પામવાની ગણતરીપૂર્વકની વિચારણા કે જેને સાકાર કરવા માટે તું પ્રયત્ન કરવાનો છે.

ધ્યાન રાખજે, ફક્ત પ્રયત્ન કશું જ કરી શકતો નથી. એની સાથે-સાથે જોઈશ એને હદ્યપૂર્વક ખરા દિલથી પામવાની જંખના. એક આકાંક્ષા કે જે તારી ઉધાડી આંખનું સ્વભાવ છે. તેની પૂર્તિ માટે. પ્રયત્નો સફળ ત્યારે થાય છે કે જ્યારે એ પૂરતાના પ્રમાણમાં પૂરી-પૂરી લગન અને ઘેયને લક્ષમાં રાખીને કરવામાં આવ્યા હોય. પ્રયત્નો પણ છેવટે તો તારે જ કરવા પડશે એ માટે-કોઈપણ વ્યક્તિ તારા માટે સફળતા મેળવવાનાં પ્રયત્નો નહીં કરે. તારી સફળતા પણ છેવટે તો તારા પ્રયત્નો પર જ અવલંબે છે. અને જો પ્રયત્નમાં નિર્ઝળતા મળે તો જાય રહ્રતો નહીં.

આય, આપણો સૌથી વધુ વખત નિર્ઝળ ગયેલા માણસને મળીએ. થોમસ ઐટિસન. આ એક એવો વૈજ્ઞાનિક હતો કે જેણે નિર્ઝળતાને ઘણા જ વિશાળ અર્ધમાં સમજી તેણે એવું અનુભબ્યું કે દરેક નિર્ઝળતા કોઈકને કોઈક સફળતા તરફ સરસ રીતે લઈ જતી સીરી બતાવે છે. આ જ કારણે તે દરેક નિર્ઝળતામાંથી એવી વસ્તુ શોધી કાઢતો કે જેનાથી તેનો પ્રયોગ સફળ થઈ જતા અટકી ગયો હોય.

અને આમ કરતાં કરતાં એટલી બધી વસ્તુઓ જાણવા માંડયો કે કઈ પ્રક્રિયા, કઈ પદ્ધતિઓ, કઈ વ્યક્તિઓ, કયું પ્રમાણ, કયો શિક્ષક, કયો આચાર્ય, કયું શિક્ષણ અને કયો સયમ સુધીં કારગત નહિ નિવડે. જ્ઞાનો છો. એનું પરિણામ શું આવ્યું? તેના નામે વિશ્વમાં સૌથી વધુ શોધો, ૧૯૦૩ જેટલી શોધો કરવાનું સૌભાગ્ય મેળવી લીધું.

બસ, એટલું જ જાણવાની જરૂર છે તારે, કે કયો પ્રયત્ન નિર્ઝળ ગયો? અને તે ગયો તો શા માટે તે નિર્ઝળતા તરફ તને દોરી ગયો? એની નિર્ઝળતાના કારણો શોધવા માંડ. એ શોધ્યા બાદ બસ સરળ છે, અને દૂર કરવાના પ્રયત્ન કર. સફળતા ધાર્થવેતમાં જ દરે.

હું એવા ઘણા બધાં લોકોને જાણું છું કે જેમણે અદિતીય સફળતા મેળવી હોય. કુદરત તો આમેય તારા જેવા જવાન અને યોવન પરાવનાર પર ફીદા હોય છે. તે તને ઘણું બધું કરી શકે. અને કરાવડાવી શકે તેવી શક્તિ આપી છે. બસ, એક જ વાર એ બધી જ શક્તિ જેણી કરીને તારા એ નિશ્ચિત ધ્યેય, જે અત્યાર સુધી માત્ર પ્રયત્ન જ હતો પડા છેવે તે તારો જવનનું લક્ષ્ય બનશે અને પછી સફળતાની પદ્ધતિઓ, એ સિદ્ધ પદ્ધતિઓ, કે જે હજારો લોકો એ અપનાવી છે. અને સફળ પણ થયાં છે. એ પદ્ધતિ તું અપનાવીને તું પણ કાર્યરત બનીને સિદ્ધ કરી લે.

અહીં એ નોંધવું જ પડશે કે બે વસ્તુઓ બહુ જ આસાનીથી મળતી નથી. પરંતુ ખૂલ-ખૂલ આસાનીથી ગુમાવી દેવાય છે. એમાં સૌ પ્રથમ છે સમય. સમય ને દરેક દરેક કાણને તારે કાર્યરત બનાવવી પડશે. તું જ્યારે કાઈપણ ન કરતો હોય ત્યારે પણ કાઈક કરવું પડશે. તારે દિવસના ૧૮ કલાક સુધી જરા પણ નિઃશાસનો અવાજ કર્યા વગર, અકળાયા વગર, કંટાળ્યા વગર તારા અદિતીય એવા ધ્યેય સુધી પહોંચવાનો મરણિમો પ્રયાસ કરવો પડશે. હા, પણ આ જવાની તારા માટે આ બધું જ કરવામાં સુંગંપ પૂરતી હોય તેવું કામ કરશે. ૧૨ કલાક તું આસાનીથી કામ કરી શકીશ.

પણ યાદ રાખ, કામ કામમાં ફર હોય છે. પેલા મજૂર

પણ કારખાનામાં ૧૮ કલાકની મજૂરી કરે છે. પણ મેળવે છે શું ? પેલો ગયેઢો જે તેના માલિકનો અને માટીનો ભાર ઊંચડી-ઊંચડીને ચાલ્યાં કરે છે અને વાંચું બધું મજૂરીયુક્ત કામ પણ કરે છે. પણ તારામાં અને અનામાં ફર છે, બુદ્ધિનો. બુદ્ધિ તારામાં છે જે, અને આ બુદ્ધિ પણ તું જો સતેજ કરે અને તારા સમયને રોજેરોજ નોંધવાનું રાખે, તારા દરેક કલાકને ડાયરીમાં પ્રમાણિકતાથી ઉત્તરે અને અઠવાડિયા પછી નિરીક્ષણ કરી જુએ, તો ખલર પડ્યા વગર રહે નહિ કે તું ક્યાં છે ? અને તારે ક્યાં પહોંચવું છે ?

એ ગડિયાઓ અને પ્રક્રિયા પરના પ્રકૃતિના નિયમોને નેસ્તાનાખૂદ કરવા છે કે પછી તારે એ પ્રકૃતિના ખોખલાં અને અતિ-વ્યવસ્થિત નિયમો (!)ના વિરોધમાં પડવું છે. નક્કી કરી નાખ, નિર્ણય તારે કરવાનો છે. તારે જવાબદારીઓના ભાર નીચે કચડાઈ મરવું છે, તારે એ ભારને કોઈ ધાંચીના બળદાની જેમ વેંફાર્ય કરવો છે કે પછી જવાબદારીઓમાંથી મુક્ત થઈને સ્વતંત્રતાનો પવન બની ફૂકાવું છે. પસંદગી કરી લે, નિર્ણય તારે કરવાનો છે.

તારે વૈનિકસ્તર પર ચમકતા એ તારલા બનવું છે કે

પછી તારે તારા અસ્તિત્વને અહીંને અહીં ખોડી દેવું છે. અને નિર્ણય બનેલા અસ્તિત્વને જોઈ હસતા લોડો સામે દાંતિયા કરવાં છે. સમજ લે, નિર્ણય તારે કરવો જ પડશે.

આખા જગત પર અસ્તિત્વ જે સુદર કામણુંગારી કળીઓનું છે. તારે તે કણી બનવું છે કે પછી તારે સામાન્ય બની રહેતાં પાંદડા જેવું જ બનવું છે. અત્યારે તારી પાસે ઘણો સમય છે તારી પાસે ઘણી બધી ઈજાઓની પૂર્તિ કરી શકે એટલી શક્તિઓ છે. તારે કયા માર્ગ જવું છે ? આનો નિર્ણય તો તારે જ કરવાનો છે.

તારે ટોળામાંનું એક ચહેરો ધરાવતું મોહદું બની રહેવું છે કે પછી આખાય ટોળાની આગેવાની કરતો, તેને પોતાની ઈજા પ્રમાણે મંતવ્યો બદલવાની ટેવ પાડતો નેતા બની જવું છે. તને કયો રાહ પસંદ છે ? નિર્ણય તો તું જ કરી શકે.

સફળતાના ઊંચા શિખરો પર બેસેલા તારા અસ્તિત્વને તારે જોવું છે કે પછી શિખરની નીચે ઊંચાં-ઊંચાં એની ઊંચાઈ ને જ માચા કરવી છે. સંપૂર્ણ પસંદગી તારી છે.

નિર્ણય હવે કરી લે, કરી શકીશ ને ?

ભીડમાં

ભીડમાં પણ એકલાં પડી ગયાં
દોસ્તો પણ પાનની જેમ ખરી ગયા.
હતો સમય મારી મુશ્કીમાં બંધ,
કક્ષા કષા બે કષા મારા છાથથી સરી ગયો.
મારી ભીની પાંપણ પર ન જાઓ,
આ તો આંસુ છે બસ નીકળી ગયાં.
શમાને ક્યાં આપણી પડી છે ?
પતંગિયાં પાગલ છે કે એ બળી ગયાં.
ક્યાં સુધી મારા છોઠ બંધ રાખ્યું ?
શબ્દ છે બસ છટકી ગયાં.
ક્યાં સુધી સહું હું આભાર હવે ?
હવે તો મારા ચાસ પણ ધંલી ગયા.

-બીના ગજજર (ટી.વાય.બી.કોમ.)

થોભાવો

થોભવો !
હદ્ય તણાં અસ્થોને,
ક્યાંક વટાવી ના દે આ,
આકાંક્ષાઓની જિતિજને !
હણી ! હદ્ય તણાં અહંકારને
ક્યાંક હણી ના દે આ,
માનવતા તણી ભાવનાને !
કેલાવો !
હદ્યની મહુરતાને !
ક્યાંક વિલિન ન થઈ જાય
મનતણી મિથ્યા મથ્યામણાં
વરસાવો !
પ્રેમ તણાં અમૃતાને !
ક્યાંક ઊણાપ વર્તાય આ, સ્નેહ તણી આર્વતાને !

-બીના ગજજર (ટી.વાય.બી.કોમ.)

વ्यक्तित्वना રંગો

● શાહ મોનિકા એ. (ટી.વાય.ડી.કોમ.)

પ્રસ્તાવના :

રંગો જીવન બનાવનારા હોય છે. આપણો રંગોમાં જ જીવીએ છીએ. આપજા રંગ વ્યક્તિત્વને ઓળખીને આપણો આપણને મદદરૂપ બની શકીએ છીએ. આ વ્યક્તિત્વ રંગ માર્ગદર્શિકાથી આપણે આપજા સંબંધો સુધ્યારી શકીએ છીએ. રંગ જીવનમાં ઘણાં ચ્યાત્કારો સર્જે છે.

લાલ રંગ :

વ્યક્તિ લાલ રંગનું વ્યક્તિત્વ પરાવે છે, તેમ ઓળખવા માટે નીચે જ્ઞાનવેલા ગુણો (વ્યક્તિત્વના) ધ્યાનમાં રાખવા.

આવા વ્યક્તિઓ શક્તિશાળી અને હંમેશા સતતાના ચાહકો હોય છે. તેઓ હંમેશા ગતિમય રહેવા હુંછે છે. તેઓ સાહસી, ચપળ, નિષ્ફર અને મહત્વાકાંક્ષી હોય છે. તેઓ હંમેશાં સફળતાના જ આગઢી હોય છે.

આવા વ્યક્તિઓને ખુશ રાખવાની ચારીઓ :

આવી વ્યક્તિઓને માન આપવું, ટૂંકી અને સીધે સીધી વાત તેમની આગળ રજૂ કરવી. તેઓને ચોક્કસ વાત રજૂ કરવી. તેમની આગળ બેધડક અને બેજ્જવાલદાર રજૂઓના કરવી નહીં અને હંમેશાં હકીકોતોનું જ બધાન કરવું.

ભૂરો રંગ :

વ્યક્તિ ભૂરો રંગનું વ્યક્તિત્વ પરાવે છે કે નહિ તે જાણવા નીચેની બાબતોની નોંધ લેવી.

આવી વ્યક્તિ પ્રતિજ્ઞાવાળી હોય છે. તેઓ મામાણિક, દ્યાણુ, ત્યાગી, વફાદાર, અને આભ-શિસ્તવાળા હોય છે. તેઓ પવિત્ર અને પર્યાદીરૂ હોય છે. તેઓ લાગડી મ્યાન, નૈતિક ભાવનાવાળા હોય છે. તેઓ લાગડી અને પ્રેમના ભૂખ્યા હોય છે. તેઓ સાથી (સામેની) વ્યક્તિને ફૂંઝી કરવામાં માનતા નથી. તેઓ અત્યંત મૂડી સ્વભાવના ને જઈલ વૃત્તિવાળા હોય છે.

આવા વ્યક્તિઓને ખુશ રાખવાની ચારીઓ :

તેઓની વચ્ચેના સંબંધમાં સફળતા રાખવી. તેમની સલામતીનું સતત ધ્યાન રાખવું તેમની સાથે મૂકું અને વિનઅ વ્યવહાર કરવો. તેમના નીતિ નિયમો પાળવા અને વફાદાર રહેવું. તેમની પાત્રેથી જરૂરી નિર્ણયની અપેક્ષા ન રાખવી. તેઓને ગુણ્યાદિત લાગડી અનુભવવી પડે તેલી સ્થિતિમાં

ન મુક્કવાં. તેમની પાસે મોટા ફેરફારની ત્વરિત આશા ન રાખવી. આવા લોકો પ્રેમ, લાગડી અને સંદેના પાછળ ખૂબ મોટી કિંમત ચુક્કવવા તૈયાર થનારા લોકો હોય છે.

સફેદ રંગ :

વ્યક્તિ સફેદ રંગનું વ્યક્તિત્વ ધરાવે છે કે નહિ તે જાણવા નીચેની બાબતો ધ્યાનમાં રાખવી.

આવી વ્યક્તિઓ શાંત અને વ્યવહારુ હશે. તેઓ અસલામતીની લાગડી અનુભવનારા અને નિષ્ઠિય હશે. તેઓ હંમેશા ‘શંકાશીલ’ હોય છે. સહનશીલતા અને ધીર્ય તેમના અવગુણો છે. તેઓ દ્યાણુ અને પરગજુ હોય છે. કંટાળો, આગણ વગેરે તેમની કંબલેરી છે. તેઓ વિચારો ઘણાં કરે છે. પણ ડિયા કરી રંકતા નથી.

આવા વ્યક્તિઓને ખુશ રાખવાની ચારીઓ :

તેમની સાથે શાંતિથી વાત કરવી. તેમની સાથે દ્યાણુ બનવું. તેમની આગળ ખુલ્લા દિલથી રહેવું. તેમની આગળ જરૂરી, જઈલ અને દાહિક વાણી બોલવી નહિ.

પીળો રંગ :

વ્યક્તિ પીળા રંગના ગુણો પરાવે છે કે નહિ તે જાણવા નીચેની બાબતોને ધ્યાનમાં રાખવી.

આવી વ્યક્તિઓ હંમેશા ખુશમિજાજ અને મોજ મજૂમાં માનનારી હોય છે. તેમને છસવું અને મજૂક પ્રિય હોય છે. તેઓ બીજાની પરવા ન કરનારા હોય છે. તેઓ ઉત્સાહી અને નિષ્ઠિત હોય છે. જીવનને ચાહનારા હોય છે. તેઓ ઉત્જનાપૂર્ણ અને રમતિયાળ હોય છે. તેમને ખુશામત ગમે છે. તેઓ સુંદરતાના ચાહકો હોય છે. તેઓ ભાગ્યમાં ખૂબ માને છે. અને સારું નસીબ બનાવવા સતત જંખના સેવતાં હોય છે.

આવા વ્યક્તિઓને ખુશ રાખવાની ચારીઓ :

તેઓની સાથે હંમેશાં દક્કાતમક વલણ રાખવું. યોગ્ય સમયે તથા સ્થાને તેમની પ્રશંસા કરવી. તેમને બોલવા માટેની તક આપવી. તેમની રીતભાત, વખો વગેરેનો આદર કરવો. તેમની નાની સરળી વાતની અવગાણના ન કરવી. તેમના છાસ્ય અને વંગને સહન કરવા.

....તો ધણું છે

સંધરોની વર્ષે લડતો રહે, સત્ય ન ભૂલાય તો ધણું છે.
સ્વાર્થવૃત્તિના સક્રિયાને ભૂલીને ત્યાગી બનાય તો ધણું છે.
આ વહી જતી પળોમાં પણ પ્રેમસેતુ બંધાય તો ધણું છે.
સોછીઓ ભલે સોછ ન વરસાવે પણ લાગણી સમજે તો ધણું છે.
આપવાનું કંઈ ન મળે તો માત્ર પ્રેમના બે શાંદો નીપજે તો ધણું છે.
ભલે આપી જિંદગી આમ વહી આપ પણ બે પાદો રહી આપ તો ધણું છે.
જીવનમાં ભલે મહાન ન થવાય પણ માણસમાં માનવ ન મરી આપ તો ધણું છે.
જીત ભલે ધર્માર્થ આપ તો પણ ધૂપસળી બનાય તો ધણું છે.
ભલે કાવ્યગ્રંથો ન રચાય પણ પંજીતો ઓક કંડારાય તો ધણું છે.
હત્તાં ચહેરે દેશકાળે નોંધાવર થઈ જવાય તો ધણું છે.
જિંદગીના વમળોમાં રચતાં મૃત્યુ નિશ્ચિત છે તે સમજાય તો ધણું છે.
કરજમાં જ આનંદ અંતર્નિહિત છે તે સમજાય તો ધણું છે.

મળે કે ન મળે

ચાલીએ ધણું ધરભજી પણ ધર મળે કે ન મળે.
સેવકાળે મન પરોવીએ પણ શ્રેય મળે કે ન મળે.
અંખમાં આંખ પરોવીએ પણ પ્રેમ મળે કે ન મળે.
હદ્દથી ચાહીએ ધણું પણ નેછ મળે કે ન મળે.
નીકળીએ શોધવા માણસને પણ માનવતા મળે કે ન મળે.
દર્શનકાળે મંદિરે જઈએ પણ ભગવાન મળે કે ન મળે.
તોફાની દરિયે નેયાને તુનારો મળે કે ન મળે.
જીત ધર્માએ ધર્ણી પણ પ્રારબ્ધે ધન મળે કે ન મળે.
અશ્વભરેલ જિંદગીમાં જરા હસવાનું મળે કે ન મળે.
માનવરૂપી બગીચે ફરતાં સોછસુગંધ મળે કે ન મળે.
ઘોર અંપારે ઢીપ બની પ્રગટવાનું મળે કે ન મળે.
પળની પીંછીથી ચિત્ર દોરતાં રંગછટા મળે કે ન મળે.
પામવા મથતો રહું તને પણ તું મળે કે ન મળે.
જ્ઞાનભંગુર જીવનમાં ચિંતા શીદને ? જો કંઈ મળે કે ન મળે.

પ્રેમનું પ્રભુત્વ

● દેવયાની બી. ભારદીયા (એસ.વાય.બી.કોમ.)

વસુઓના મૂલ્યોમાં વૃદ્ધિ થઈ રહી છે. જ્યારે જીવનના મૂલ્યોમાં ઘટાડો થઈ રહ્યો છે. ચારે તરફ મૂલ્યોનો અર્થાત્ સહગુણોનો ઝાસ થઈ રહ્યો છે. વ્યક્તિગત કોને, સામાજિક કોને, રાજકીય કોને મૂલ્યોની સ્થાપના અને સંવર્ધન થાય તે અત્યંત જરૂરી છે. શાંતિ, પ્રેમ, સુખ, સહનશીલતા, મધુરતા, નીડરતા, આનંદિતતા, ગંભીરતા, પવિત્રતા, ઉદારતા, ક્ષમા, દયા, પરોપકાર વગેરે મૂલ્યોના વિકાસથી વ્યક્તિનું જીવન મહાન, શ્રેષ્ઠ અને સુગંગિત બની નીખરી ઉંધે છે.

સાંપ્રત સમયનો પોકાર છે : પ્રેમ, સર્વ પ્રત્યે સ્નેહ, પરસ્પર પ્રેમ ને પ્રભુ પ્રત્યે પ્રેમ. એ વર્તમાન અશાંતિ અને ડિસાખોરીનો સાચો સચોટ ઉકેલ છે. પ્રેમ દ્વારા જ કુટુંબિક જીવનમાં, પડોશીઓમાં, શેરીમાં, નગરમાં, રાજ્યમાં, દેશમાં અને વિશ્વમાં શાયાત્રા શાંતિની સ્થાપના થઈ શકશે. પ્રેમ એ અદ્ભુત ચમત્કાર છે. જે દુશ્મનને પણ મિત્ર બનાવી દે છે. પ્રેમ નિરાશા, હતાશા, તંગદિલીને દૂર કરે છે. પ્રેમ સહનશીલતા પેદા કરે છે. જેના પ્રત્યે પ્રેમ હોય તેની ભૂલમાં પણ ભલું દેખાય છે અને જેના પ્રત્યે પ્રેમ નથી તેની ભલાઈમાં પણ ભૂલ શોધવાનો પ્રયત્ન થાય છે. પ્રેમ મધુરતા પેદા કરે છે. પ્રેમ પરસ્પર પ્રવર્તતી દુષ્ટભાવટને દૂર કરી નજીક લાવી આત્મિયતા કેળવી મીઠાશ ઊભી કરે છે. પ્રેમ કટુવચ્ચનીને બદલે મધુરભાવી બનાવે છે. પ્રેમ ધીર્યતાનો ગુણ લાવે છે. પ્રેમ અધિરાઈ અને ઉત્તાવળાપણું નિવારી ધીરજ પેદા કરે છે. પ્રેમ ઉપકારની ભાવનાને વિકાસાવે છે.

પ્રેમ એ ઈશ્વર તરફથી મળેલી જીવન સંરક્ષક, આરોગ્યદાયક, આંતરદાયક અને સફળતાદાયક અમૂલ્ય બજિસ છે. પ્રેમ એ પવનથી ભરેલું ઓશિર્ખું છે, જે તમને જીવનરૂપી માર્ગમાં ખરબચડી જગ્યામે આરામ કરવામાં મદદરૂપ બને છે. પ્રેમ જીવનમાં ઉદાસીનતાને હટાવી

ઉલ્લાસ પ્રગટાડે છે. પ્રેમ જીવનને હંદુભર્યું બનાવી દે છે. કુટુંબ વ્યવસ્થા પ્રેમના પાયા પર જિલેલી છે. પ્રેમ સત્ત અને સેવાભાવના જન્માવે છે. માતા-પિતાનો બાળક પ્રત્યેનો પ્રેમ બાળકને મહાન કર્તવ્યો તરફ દોરી જાય છે. માતા-પિતા તરફથી પ્રેમ ન મળતાં બાળકો તોફાની સ્વચ્છંદી, શુનાહિત મનોવૃત્તિવાળો બની જાય છે, જેના ઉદાહરણો સમાજમાં જોવા મળતાં હોય છે. દરેક કુટુંબમાં રાત્રે સૌ કુટુંબીજનો સાથે બેસીને સમૂહમાં પ્રભુ પ્રાર્થના, આધ્યાત્મિક શ્રેષ્ઠ પુસ્તકવાયન, દિવસ દરમિયાન થયેલી ભૂલોનો એકરાર અને પ્રેમભરી આનંદદાયક વાતચીતની ટેવ પાડવી જોઈએ. કુટુંબીજનો, પાડોશીઓ, મિત્રો, સગાસંબંધીઓ, નોકરી ધ્યાના કાર્યસંગીઓ પ્રત્યેનો પ્રેમ જીવનને સુખશાંતિમય અને આનંદિત કરી મૂકે છે. પ્રેમ છે તો સર્વત્ર પ્રસન્નતા છે. પ્રેમ છે તો બધું જ છે. તેથી દરેક માનવી સૌ પ્રથમ પ્રેમની ગંઘના કરે છે.

બ્રિસ્ટી ધર્મના ધર્મસ્થાપક ઈશુ બ્રિસ્ટે પ્રેમમાં જ પ્રભુના દર્શન કર્યો. ઈશુએ કહ્યું : 'God is love and love is god.' પરમાત્મા પ્રેમ છે અને પ્રેમ જ પરમાત્મા છે. પ્રેમમાં સોદો ન હોય, પ્રેમમાં કોઈ સ્વાર્થ ન હોય, શરત ન હોય, કરાર ન હોય, લાલાં કે દુલાંનો ફરક ન હોય, કોઈ બદલાની અપેક્ષા ન હોય તો તે સાચો પ્રેમ છે. વર્તમાન કે ભવિષ્યની મતલબથી થયેલો ઘાર, સ્વાર્થ કે બદલાની અપેક્ષાવાળો ઘાર એ લાલચ કે રિશ્વત ગણાય છે, જે એક પ્રકારનું વિકર્મ ગણાય છે.

'True love is love at first sight' પથમ નજર પડતાં જ થયેલો પ્રેમ સાચો પ્રેમ ગણાય છે. આ પ્રેમ કદાચિ અનેક વિધો આવવાં છતાં ઓછો વધતો થતો નથી કે તુટતો નથી. સફળતા કે નિષ્ફળતામાં સદા અતૂટ એકરસ પ્રેમ જળવાઈ રહે છે. પ્રેમ અર્થાત્ સમાનતા, પ્રભુપ્રેમ. પ્રભુની સમાન બનાવી દે છે. આ છે પ્રેમનું પ્રભુત્વ.

- શબ્દની છીપમાં મોતી પાકે તેને મંત્ર કરે છે.
- નીર્દ્દિશ સ્વિમ્સ સામાના આગ્રહોને ઢીલા કરી નાખે છે.

કુદા

સજજન, બે મુખ ના કરો, બે મુખીનું પતન હોય,
બેમુખ, બોલકના, (તેથી) સતત ટપલા ખાય.

હે સજજનો, કદી બે મોહે વાત ન કરશો, સાચી
ખોટી વાતો કરનાર નક્કી પોતાની આબરુ ગુમાવે છે.
બોલક કે જેને બે મોઢા છે તેના ભાગ્યમાં સદ્ગાર પારકા
હાથના ટપલા ખાવાનું જ લખાપેલું છે.

●
કાળય મેળે કેશ, મન કાળય મેળે નહિ,
વણસી જ્યે વેશ, તો હેંદું ડિછોરા કરે.

વાળનો કાળો રંગ પડા સમય જતાં બદલાય છે,
પરંતુ દુર્જનનું મન કદી કાળય છોડતું નથી. દુર્જન માણસ
પર ગરીબી આવી પડે, એ ચીથરે હાલ થઈ જાય, તેમ
જતાં પણ લાલસા તેના હેંયામાંથી ખસતી નથી.

●
આલા કહે ભાઈ, માણસે માણસે ફર,
અંક ર મળે લાખો દેતાં, અંક ટકાના તેર.

આલા કહે છે કે ભાઈ ! માણસ માણસ વચ્ચે જમીન
આસમાન કેટલો તફાવત હોય છે. કોઈક માણસ એવો
હોય છે કે લાખો રૂપિયા આપતાંથી ના મળે, જ્યારે
બીજા કેટલાક એવા હોય છે કે જે ટકાના તેરની જેમ
રસ્તે અટકતા હોય છે.

●
કરોડો દિકરા મારે, છતાં જે દુષ્મન પેસે ધરમાંય,
જે તેમને ના નસાડે, તો તે કરોડાંય શું ઘ્યાના હોય ?

ભારત માતા કહે છે, કે મારે કરોડો દિકરા છે,
પરંતુ તેમ છતાં પણ જો કોઈ દુષ્મન મારા ધરમાં ધૂસે
અને એ મારા દિકરા તેમને પાછા ન કાઢે તો તે
કરોડો દિકરા મારે શું કામના ?

●
ધરમ જતાં, ધર પલટાતાં, પત્તી કદમાં પડતાં,
એ ન્રણોય દ્વિ મરણના, કોણ રંક કોણ રાવ.

જ્યારે પોતાનો ધર્મ જતો હોય, માતૃભૂમિને કોઈ
દુષ્મન ખૂંદતો હોય અને સ્વી સંકટમાં પડતી હોય એ
ન્રણોય દિવસ મનુષ્ય મારે મરી ફિટવાના છે, પછી
બદે તે ગરીબ હોય કે અમીર.

પિયુ, રજામાં જઈને, શું જુઓ છો સાથ ?
તારા સાથી ગજ છે, હેંદું, કટારીને હાથ.

હે પતિ, રણભૂમિમાં જતાં જતાં સાથીઓની શું
રાહ જુઓ છો ? તમારા સાચા સાથી તો નજી જ છે :
તમારું દેયું, કટારી અને હાથ !

●
હે ભારતીય જવાન ઊઠ, મૂછમરોડ ના હોય,
મરણ મરજો હક્ક છે, રોણો હક્ક ના હોય.

હે ભારતીય જવાન ઊઠ, જેણે પોતાની મૂછને વજા
દઈ જાણ્યા છે તે તે નહિ, મર્દને તો માત્ર યુદ્ધમાં મરી
ફિટવાનો જ હક્ક છે. રડવાનો એને અધિકાર નથી.

●
પ્રીત અને કરવી, જેમાં હોય લખણ બગીસ,
ભીડ પડે ભાગે નહિ, આપે પોતાતું લીસ.

એવા બગીસ લક્ષણ માણસ જોડે જ પ્રીત કરજો કે
જે મુશ્કેલીમાં પણ સ્વજનને છોડીને ભાગે નહિ પરંતુ
પોતાનું મસ્તક પણ ઉતારી આપે.

●
જોઈ વાર્દીયે જાત, મરતાં સાથ છોડે નહિ,
પડી કર્પદે જાત, કાટે પણ જાય નહિ.

હે મનુષ્ય ! તું જેની તેની સાથે પ્રીત સંબંધ ન
બાંધીશ, કોઈ એવું જીતવંત માણસ શોધીને જ એને
પોતાતું બનાવજે કે જે સદા તરી સાથે જ રહે, જેમ
કાપડ પર પડેલી ભાત ફાટે જતાં પણ જતી નથી તેમ
એના પ્રીત સંબંધ કાયમ પણે ટકી રહે.

●
કોઈ કટારી ભાઈ મરે, કોઈ મરે ઝેર ભાઈ,
પ્રીત એવી કરીએ, જેનો હાય કરતાં જ જીવ જાય.

એવા પ્રેમી તો ધણા હોય છે કે જેમાંના એકનું
મૃત્યુ થાય તો બીજું માનવી તેની પાછળ કટારી ખાઈને
કે ઝેર ખાઈને પ્રાણ આપી દે છે. પણ પ્રીત કરવી તો
એવી કરવી કે, એકના મૃત્યુના સમાચાર સંભળતા જ
બીજા માનવીનું હૃદય એક કણ થંભી જાય.

● આલા હનુમા બી. (ટી.વાય.બી.કોમ.)

શ્રીમુક્તિ

• કિન્દમાબવાલા મૈત્રી એ. (ટી.વાય.બી.કોમ.)

લેખિકા કુન્દનિકા કાપડિયાએ પોતાની 'સાત પગલાં આકાશમાં' નવલિકામાં લખ્યું છે કે 'શ્રીમુક્તિ' એટલે પુરુષનાં સાથનો ઠંકાર નહિ પરંતુ પુરુષનાં આધિપત્યનો હંકાર. ચંદ્રી ઓઓ બીજી સી પર પુરુષનું આધિપત્ય ઓઈ પોતે લગ્ન ન કરવાનો નિર્ણય કરે છે. પરંતુ તે લગ્ન કરી પુરુષનાં આધિપત્યનો ઠંકાર કરવાનો નિર્ણય કરતી નથી.'

સી અને પુરુષ એક જ માનવકુળના સંતાનો છે છતાં બંનેનાં દરજામાં ઘણો મોટો ફેર જોવા મળે છે. બંને ગ્રત્યે સમાજના વલશમાં બેદ જોવા મળે છે. બોલવામાં સીને શક્તિ ગણવામાં આવે છે અને ઉચ્ચરણને બિરાજવામાં આવે છે પરંતુ હકીકતમાં એને યોગ્ય તકી અપાતી નથી. સી અને પુરુષને સમાન હક્કો બંધારણમાં આપવામાં આવ્યા છે. પરંતુ આજે પણ જીવનનાં અનેક ક્ષેત્રોમાં એ હક્કનો સ્વીકાર નથી થતો એ હકીકત છે.

સમાજમાં સી કરતાં પુરુષને વધારે ઉચ્ચી નજરોથી જોવામાં આવે છે. બંને એક જ માનવકુળના સંતાનો હોવા છતાં સમાજના મોટા ભાગના કુટુંબોમાં જો પુત્રાનો જન્મ થાય તો નિરાશા જોવા મળે છે. અને પુત્ર જન્મે તો તેનું ઉમગ્નકાથી સ્વાગત કરવામાં આવે છે. ઘણા કુટુંબોમાં તો માત્ર પુત્રની જ જન્મના કરવામાં આવે છે. જાણે પુત્ર તેમના માટે શાપજનક છે.

સમાજમાં પુત્રને વધુ અભ્યાસ કરવા દેવામાં આવે છે અને પુત્રીને અભ્યાસ કરવો હોય છતાં તેનો અભ્યાસ રોકી દેવામાં આવે છે. પુત્રીને કહેવામાં આવે છે કે 'બહુ ભણ્ણું છોકરીઓ માટે સારું નહિ, પુત્રીને તો ઘરકામ જ શોંબે, કાલ ઉકીને સાસરે જવાનું છે.' આ બહુ કહી તેને અભ્યાસ કરવા દેવામાં આવતો નથી. પુત્રને ભણવામાં રસ હોય કે ન હોય છતાં તેને ભણવવામાં આવે છે. તે એક ઘોરણમાં ગમે તેટલીવાર નાપાસ થાય છતાં તેને અભ્યાસ કરવાવાનો આગ્રહ રાખવામાં આવે છે.

પુત્રી ભજોલી હોય અને નોકરી કરતી હોય તો તેના લગ્ન થઈ ગયા પછી તેને નોકરી છોડવી દેવાનો આગ્રહ રાખવામાં આવે છે. આવો બેદભાવ શા માટે? શું સી-પુરુષ ખભેખભા મેળવીને ના ચાલી શકે?

સીનાં લગ્ન થઈ જાય પછી જે કંઈ ગજો તે તેનું

સાસરું જ હોય છે. તે પછી લલે સારું ન હોય. લગ્ન કરીને સી નવા ઘરમાં જાય ત્યારથી જ તેને સાસરિયામાં સૌની મરજી સાચવવાની હોય છે. એની મરજી અંગે કોઈ વિચારનું નથી. તેના રોજબરોજનાં બ્યવહારમાં પણ પતિની લાગણીઓ જ સાચવવાની હોય છે. સીની લાગણીની ઘેવના ભાગ્યે જ રખાય છે. અમુક બાબત જે પતિને ગમતી હોય પરંતુ તેને ન ગમતી હોય છતાં તે બાબત પતિને ગમે છે તેટલા માટે તેણે ચલાવી લેવી પડે છે.

સમાજમાં ઘણાં કુટુંબોમાં જો સીને બાળક ન થાય તો તેનાં માટે સીને જવાબદાર ગણવામાં આવે છે. સમાજના મોટા ભાગના ગામડામાં તે શહેરનાં થોડાં ઘણાં કુટુંબોમાં સીને પુરુષનો માર પણ સહન કરવો પડે છે. પુરુષ જી પર અત્યાચાર કરે છે. આ બહુ સીઓએ જ સહન કરવાનું હોય છે. પુરુષએ કેમ નહિ? કોઈપણ સી પારો કે વિધવા થાય તો તેને લોકોની દ્યા પર જીવનું પડે. લોકોનો તિરસ્કાર સહેવો પડે. સમાજનાં અમુક વર્ગોમાં તો સી વિધવા થાય એટલે તેને તેના પિથર મોકલી દેવામાં આવે છે. સી વિધવા થાય તો તેને બીજા લગ્ન કરવાની ધૂટ આપવામાં આવતી નથી. જો પુરુષને પોતાની પત્ની મરી જાય તો બીજું લગ્ન કરવાની તેને ધૂટ મળે છે. એટલું જ નહિ જો તેને બીજા લગ્ન કરવા હોય તો તેણે પ્રથમ મરેલ પત્નીનું મોહું નહિ જોવાનું, સ્પશાને નહિ જવાનું. આવું શા માટે?

સમાજનાં મોટા ભાગનાં પુરુષો જાણે મારું જ સી પર આધિપત્ય, મારો જ સી પર આધિકાર, હું મન શાવે તે રીતે સી પર અત્યાચાર કરી શકું અને સામે સી બહુ જ સહન કરે, તેનાં સામે સી કંઈ જ વિચોધ ના કરે. બધો જ અત્યાચાર મુગા મોકે સહન કરી લે તેમ તે ઈચ્છે છે. સી પોતાનાં ખબે ખબા મેળવીને ચાલે નહિ, પોતાનાથી આગળ વધે નહીં તેમ તે ઈચ્છે છે.

આજનાં યુગમાં સી શિક્ષણ વધું છે. પોતાનાં અધિકારો પ્રત્યે તે જ્ઞાગૃત થઈ છે. સીનું પોતાનું સ્વતંત્ર વિજિતિં છે. સી અને પુરુષ બંને સમાન છે એવો ખ્યાલ જિભો થતો જાય છે. સ્વસ્થ વિચારશીલ પુરુષોનો પણ આને ટેકો છે. સી આર્થિક રીતે છે એ પરવશ નથી અને છતાં ઉજુ વધું

બધું કરવાનું બાકી છે. સ્ત્રીની પરિસ્થિતિમાં કેર પડ્યો છે. પરંતુ સમાજમાં માનસમાં કેર પડ્યો નથી. સ્ત્રીને જે કંઈ મળે છે તે સરળતાથી મળતું નથી, સંઘર્ષથી મળે છે.

શ્રીમુક્તિ માટે અને સમાજમાં સ્ત્રી-પુરુષ સમાનતા લાવવા માટે આટલું થવું જોઈએ.

- સ્ત્રીનાં સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વનો સહજ રીતે સ્વીકાર થવો જોઈએ.
- પુત્ર કે પુત્રીનાં જન્મનું એક સરખા ઉમળકાથી સ્વાગત થવું જોઈએ.
- કૌઠુંબિક ઉછેરમાં પુત્રને કે પુત્રીને સમાન તક મળવી જોઈએ.

શ્રીમુક્તિના પ્રશ્ન મૂળભૂત રીતે મનુષ્યનું માનસ

બદલવાનો છે. અને આ કેળવણીની શરૂઆત નાનપણથી જ થવી જોઈએ.

આપણા દેશનાં પછાતપણાનું મુખ્ય કારણ ભારતીય સમાજમાં સ્ત્રીઓનું સ્થાન ગણી શકાય. ઘરમાં સ્ત્રીઓની રિથ્યાત્રી, ભજતરનો અભાવ, જ્ઞાતપ્રથાની મર્યાદાઓ અને વહેમનાં કારણો સ્ત્રીઓની સામાજિક ચેતનાની પ્રગતિ પામી છે. માટે શ્રીમુક્તિ જરૂરી છે. નારી માટે માર્ગીનકાળમાં જે કહેવાયું છે કે ‘ચર નાર્યસ્તુ પૂજનને રમને તત્ત્વ દેવતાઃ’ ‘જ્યાં નારીની પૂજા થાય છે તાં દેવોનો વાસ હોય છે.’ મુશ્કેલી આપણા સમાજમાં નારીને હજુ સુધી પૂજાવા યોગ્ય સ્થાન મળ્યું છે ખરું ? □

આયોજન પંચ એક અભ્યાસ

• કોમલ ઠક્કર

વર્તમાનનું એટલે આયોજનનો યુગ. આયોજન એટલે ‘વર્તમાન તેમજ ભવિષ્યની તમામ જરૂરિયાતોને લક્ષણમાં રાખીને કોઈપણ બાબત દીલાયુક્ત અને વિચારપૂર્વક અને વ્યવસ્થિત ધોરણે કમણદ કાર્યક્રમમાં ગોઠવવી.’ ભારતમાં આયોજનનો સૌ પ્રથમ વિચાર વિષ્યાત ઈજનેર શ્રી એમ. વિશ્વિશ્વરૂપાએ કર્યો હતો. ત્યારથાં ૧૯૮૭માં રાષ્ટ્રીય કોંગ્રેસે પંડિત નહેરુના અધ્યક્ષપદ હેઠળ એક રાષ્ટ્રીય આયોજન સમિતિની રચના કરી હતી. આમ, ભારતમાં આયોજનનો પાયો નંબાયો.

માર્ચ, ૧૯૮૦માં ભારત સરકારે વડાપ્રથમન સ્વ. પંડિત નહેરુના અધ્યક્ષપદ આયોજનપંચની રચના કરી. આયોજન પંચના સાખ્યોના મુખ્ય હેતુઓ દેશમાં આર્થિક અસરમાનતામાં ઘટાડો કરવો, રોજગારીની તકોમાં વધારો કરવો, પછાત વિસ્તારોના વિકાસ માટે, દેશના સંરક્ષણ માટે, ઝડપી આર્થિક વિકાસ વગેરે છે.

- ભારતમાં આયોજનપંચની કામગીરી રાષ્ટ્રના આર્થિક સાખ્યનો એટલે કે માનવશ્રમ, મૂરી, જમીન, કુદરતી સંપત્તિ વગેરેની મોજણી કરી અંદાજ તૈયાર કરવા અને જે જે સાખ્યનો પૂરતાં ન હોય અથવા જેની ખોટ જ્યાથી તેવાં સાધનોની વૃદ્ધિ કરવા માટેની જંગ કરવી.
- રાષ્ટ્રનાં સાખ્યનોનો ખૂબ જ અસરકારક અને સંતુલિત રીતનો ઉપયોગ કરવા માટે યોજના તૈયાર કરવી.
- રાષ્ટ્રનાં સાખ્યનોનો ખૂબ જ અસરકારક અને સંતુલિત રીતનો ઉપયોગ કરવા માટે યોજના તૈયાર કરવી.

- અગ્રતાક્રમ ગ્રમાંશે યોજનાઓ પૂરી કરવાના તબક્કાઓ નક્કી કરવા, અને તે રીતે યોજના પૂરી કરવા માટે જરૂરી સાખ્યનોની ફાળવણી કરવી.
- જે જે બાબતો આર્થિક વિકાસને અવરોધક હોય તે જગ્યાવવી અને તેને દૂર કરવા માટે દાલની રાજકીય અને સામાજિક પરિસ્થિતિ ઘણનમાં રાખીને જરૂરી પગલાનો નિર્દેશ કરવો કે જેથી યોજનાનો અમલ સફળ રીતે થઈ શકે.
- યોજના દરેક સ્તરે સફળ થાય અને તેનો અમલ સારી રીતે થાય એ માટે જે વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર હોય તે અંગે નિર્ણય કરવો.
- યોજનાના અમલની અવારનવાર ચકાસણી કરવી અને તે મુજબ દેશની આર્થિક નીતિમાં તેમ જ અન્ય પગલામાં ચકાસણીને કારણે યોગ્ય ફેરફારો કરવાના ભલામણ કરવી.
- આર્થિક પરિસ્થિતિને આધારે અથવા આયોજનપંચને જે કામ સોંઘ્ય હોય એ કાર્ય બજાવવામાં જરૂરી જ્યાથી તે અથવા કેન્દ્ર સરકારે કે રાજ્ય સરકારે જે કાર્ય સોંઘ્ય હોય એને અંગે કામચલાઉ અને બીજી કોઈ પગલાં લેવાનાં હોય તો તેની ભલામણ કરવી.

ભારતમાં આયોજનપંચે એક પછી એક એમ નવ પંચવર્ષીય યોજનાઓ ધરીને પોતાને સોંપાયેલી કામગીરી એકદરે સફળતાપૂર્વક બજાવી છે. તેની આપણે સગર્વ નોંધ લઈ શકીએ તેમ છે.

ઓરિસ્સા વાવાજોડું : આંપે દેખ્યો અહેવાત

• પટેલ દિનેશકુમાર એ. (એમ.કોમ.)

ઓલ ઈન્ઝિયા ડી.એસ.ઓ. દ્વારા ગુજરાત રાજ્યના સાત કાર્યકરોએ ઓરિસ્સાના વાવાજોડાગ્રસ્ટ લોકોની વર્ચે ૨૧ નવેમ્બરથી એક અઠવાદિયા સુધી કામ કર્યું. એરસમા બ્લોકના ૧૫ જેટલા ગામોમાં ગયા હતા. ઓરિસ્સાની પૂર્વ દિશામાં બરાબર સાગરકિનારે આવેલો આ વિસ્તાર વાવાજોડથી સીધો અને સૌથી ભીખણ રીતે ભોગ બનેલો વિસ્તાર છે. અમે તે વિસ્તારમાં ૧૪ રસોડ અને ૨ મેડિકલ કેન્દ્ર શરૂ કર્યો.

અમે બધા મિત્રોએ જે કંઈ પ્રત્યક્ષ અનુભવ કર્યા છે તે અહીં નોંધ્યું છે. આ નોંધ પ્રત્યક્ષ રીતે અનુભવેલ વિસ્તારની, માણસોની અને ગામનાઓની વાત છે.

૨૮ ઓક્ટોબર સવારે ૬ વાગ્યે વાવાજોડાના શરૂઆત થઈ. જેમાં પવન ૩૦૦-૩૫૦ ડિ.મી. જડે ફુંકાઈ રહ્યો હતો. સમુદ્રના મોંજાં (પાણી) ૨૫-૩૦ ફૂટ જેટલા ઉછળતા હતાં. જે પાણી ગામડાઓમાં ધર્સી આવ્યું. તારબાદ થોડીવાર પછી આકાશ એકાદ કલાક માટે સ્વચ્છ થઈ ગયું. તારબાદ ચક્કાકારની ગતિ સાથે પવન ૧૨૫ ડિ.મી.ના વિસ્તારમાં ફરી વધ્યો. સમુદ્રના મોંજાં ત્રણ વાર આવ્યા અને સમુદ્રના કંઠાનો ૩૦-૩૫ ડિ.મીનો વિસ્તાર સાફ કરી નાખ્યો. આ ચક્કાકારની ગતિએ તુફ કલાક સુધી હોનારત સર્જી. જેમાં અનેક લોકો ધરબાર વિનાના થઈ ગયા, અનેક લોકો મૃત્યુ પામ્યા. ધર ભાંગી પડ્યા, કપડાં તણાઈ ગયાં, પાક ઢણી પડ્યો અને ગામેગામ તણાઈ ગયા. વાવાજોડાની અસર ૧૩ જિલ્લાઓમાં થઈ. જેમાં સૌથી વધુ અસરગ્રસ્ટ એવા જગતસિંગપુર જિલ્લાના એરસમા બ્લોકમાં અમે કામ કર્યું.

અમે રેલવેમાંજાઈ રહ્યા હતા ત્યારે ભુવનેશ્વરથી ૧૫૦ ડિ.મી. પહેલા આવેલા અનુગુલથી જ વિનાશના ચિહ્નો દેખાતા હતા. વૃક્ષો કપડા નીચોવે તેવી રીતે ફસડાઈ પડ્યા હતા. નંદન કાનન અત્યારફ્યામાં વૃક્ષો પડી ભાગ્યાં હતાં. કટકમાં આવેલ કોલેજમાં જેમાં સુભાષચંદ્ર બોઝ અભ્યાસ કરતા હતા. ચારેબાજુ વૃક્ષો હતા જેના કારણે કોલેજ દેખાતી નહોતી તે દેખાતી થઈ ગઈ છે.

અમે કટકથી એરસમા બ્લોકના ગોડા ગામમાં જવા

નીકળ્યા ત્યારે રસ્તામાં સામાન પડી ગયો ત્યારે એક ભાઈ સાયકલ લઈ પોટલું પાણું આપવા માટે આવ્યા અને અમારી પાસે એક સાડીની ભીખ માગી. એટલી દરિદ્રતા કે પહેરવા માટે કપડાં પડ્યા ન રહ્યાં.

જ્યારે ગોડા ગયા ત્યારે ગામની મુલાકાત લીધી. ગામમાંથી પરત આવતા હતા ત્યારે એક ઘરમાં એક છોકરા ખૂબ બીમાર હતી. તેને દવાખાને લઈ જવા માટે ગામવાળા આર્મિ પાસે ગયા. આર્મિના માણસોએ ગાડી આપવાની સ્પષ્ટ ના પારી દીધી.

મોટે ભાગે બધે જ કીચડ, પાણીમાં ત્રણ અઠવાદિયાથી પડેલા-સડેલા-ખવાયેલા-અડ્યા બળોલા માણસો અને પ્રાણીઓ બનેના મૃતદેહો રસ્તા વર્ચે તેમજ રસ્તાની આજુભાજુ, ખેતરમાં અનેક જગ્યાએ પડેલા હતા.

આવરી નામના ગામમાં મેં ચાર દિવસ રહી કામ કર્યું. તાં રસોંદુ ચલાવ્યું. એ ગામમાં ૬ માણસો મૃત્યુ પામ્યા હતા. ધર, જાડ, ખેતર બધું જ સાપાટ થઈ ગયું હતું. વાવાજોડા પછી સાત દિવસ પછી સરકારી ફૂડ પેકેટ પછોંયા અને એ પડ્યા ધરબાર પેકોંગવાળા. તાં સુધી ગામના માણસો નાણિયેર, નોળિયા તથા એક જાતના કાળા પથ્યર ખાઈને રહ્યા હતા. આ ગામનો સૂર્યકાન્ત નામનો પુવાન વાવાજોડાના દિવસે સમુદ્ર ઉનારે હતો. તે બે દિવસ સુધી જાને વણગી અને પાણો ગામમાં આવ્યો હતો.

લોલપુર નામના ગામમાં અમે ગયા. તા. ૨૫ નવેમ્બર સુધી સાત માણસોના મૃતદેહો પડ્યા હતા. જેમાં એક નાની છોકરીનાં મૃતદેહનો અરથો ભાગ ફૂતરા ખાઈ ગયા હતા. એવી જ રીતે અનેક મૃતદેહો પડ્યા હતા. જેમને કોઈ સણગાવવા માટે આવ્યું નહોતું કે દફનાવવા માટે. એક માણસ બે છોકરાને ભચાવવા માટે જાડ ઉપર બેઠો હતો તે બે બાળકો ક્યારે સરી પડ્યા અને મૃત્યુ પામ્યા તેની તેને ખબર નહોતી. આંબીકી ગામમાં એક માણસની પત્ની તેની નજર સમક્ષ તણાઈ ગઈ. આસ્તીયા ગામની બાજુભાગમાં ૨૫ બંગાળી રહેતા હતા. તેમાંથી ૨૨ માણસો વાવાજોડાને કારણે મૃત્યુ પામ્યા અને ત્રણ માણસો બચ્યા હતા જેમાં બે દિકરા અને તેમના પિતા હતા. જેમાંથી બે દિકરા

રોગચાળાને કારણે મૃત્યુ પામ્યા અને પિતા આપથાત કરી મૃત્યુ પામ્યા. તેવી જ રીતે સમુદ્રના ડિનારે ઉહ માણસોમાંથી ૨૮ માણસો મૃત્યુ પામ્યા. સુધ્યકુંડા ગામમાં તુ માણસો, કોલાડા ગામમાં ૭૪૩ માણસો હતા, દુર્ગપુરમાં ૮૦ માણસો, આસીપા ગામમાં ૫ માણસો સહારબેઠીમાં ૧૧ માણસો મૃત્યુ પામ્યા હતાં. અનેક ગામો તો પાણીમાં પૂરેપૂરા તશ્છરી ગયાં હતાં. જે માત્ર દોર બાંધવાના ખીલા ઉપરથી ખબર પડતી હતી કે અહીં ગામ હતું.

પટના અને રામતરા ગામમાં જવા માટે હોકોનો ઉપયોગ કરવો પડતો હતો. ત્યાં જવા માટે ત્રણ કલાક હોકી ચલાવવી પડતી હતી. ત્યાં અમે ગયા એના પછી આર્મા, પોલીસ વગેરે આવ્યા. તે વિસ્તારમાં ફૂડ કેમ્સ અને મેડિકલ કેમ્સ ચલાવ્યો. રામતરા ગામમાં ૨૫૦ લોકો મૃત્યુ પામ્યા. એક જાડ ઉપર ૬૦ માણસો ર૪ કલાક સુધી બેસી રહ્યા હતા.

આ વિસ્તારમાં અમે ગયા ત્યારે ત્યાં લોકોની સાથે વાત કરતા જીશવા મળ્યું છે કે સરકારી રાહત સામગ્રી છસાત દિવસ પછી પહોંચી હતી. ૨૧ નવેમ્બર સુધી સરકાર દ્વારા માત્ર ૪ ડિલો ૨૦૦ ગ્રામ ચોખા આપવામાં આવ્યા હતા. દેશભરમાંથી આવેલ રાહતસામગ્રી કટક અને લુલાનેશરના બે સ્ટેડિયમ બારામતી અને કલિંગામાં ભરેલી પડી છે. આ સામગ્રી ત્રણ મહિના પછી આવી રહેલ ચૂંઠણીમાં વોટ લેવા માટે ભેગી કરવામાં આવી છે. સરકારે નુકસાન થયેલા ઘર માટે ૨૫૦૦ રૂપિયા અને પૂરેપૂરા નાશ પામેલ ઘર માટે માત્ર ૩૫૦૦ રૂપિયા જીહેર કર્યો છે. જે ઘર બનાવવાના ૧૦માં ભાગ જેટલા પજ નથી. ૩. ૩૦,૦૦૦ની બોટ માટે માત્ર ૩૦૦૦ રૂ. અને માછલી પકડવાની ગેરી માટે માત્ર ૧૫૦૦ રૂ. સહાય જાહેર કરવામાં આવી છે.

કેન્દ્ર સરકારે પાંચ કરોડ રૂપિયાની મદદ જાહેર કરી છે પજ અમારા માનવા મુજબ આ મદદ કેવળ ફારસ છે કારણ કે આ રકમ સામે રાજ્યે લીધેલા ઓવરફાફટની એઉઝસ્ટમેન્ટ થવાની છે. અથવા વ્યાજ સહિતની લોન મળવાની.

કેન્દ્ર સરકારે આ આપત્તિને રાષ્ટ્રીય આપત્તિ જાહેર કરી નથી. રાજ્ય સરકારનું તત્ત્વ સંપૂર્ણ અરાજકતાભર્યું, અસ્થાચારવાળું, વહીવટશૂન્ય અને બિનઅસરકારક પુરવાર થયું છે. સુપર સાયકલોન અને સાયકલોન-ફલડ વચ્ચે બુનું મૂંઝાઈ રહ્યું છે. ત્રણ જિલ્લાના ક્લેક્ટર રજા પર હતા. અને આપત્તિ પછી મુખ્ય સચિવ અમેરિકા ગયા હતા. હવામાન ખાતાની આ પૂર્વે બે વખત પૂર્વી સાચી ન પડેલ આગાહીના કારણે ત્રીજી વખતની આગાહીની વિશ્વસનીયતા હથી.

વાવાઝોડાનો ભોગ બનેલા લોકોના ચહેરા સંવેદન શૂન્ય છે. કોઈપણ માણસની આંખમાં રડવા માટે આંસું નથી. તેઓને ભવિષ્યની ચિત્ત કોરી ખાપ છે. આમ છતાં લમણે હાથ દઈ બેઢલા લોકો ઓછા જોવા મળતા હતા. બધા પોતપોતાના કામમાં છે. ઘર બાંધવામાં, સાદરીઓ બનાવવામાં, માછલી પકડવામાં વગેરે. હોનારત થઈ હોવા છતાં કાર્તિકી પૂર્ણિમાના દિવસે કેટલાક લોકોએ બેચેલા અનાજની ભીર બનાવી ઉત્સવની ઊજવણી કરી હતી.

વાવાઝોડાનો ભોગ બનેલા હોવા છતાં માનવતા મરી પરવારી નથી. ગુજરાતથી આવ્યા છે તેમ ખબર પડતા ગામના માણસો ચા પીવા માટે બોલાવવા આવતા હતા. ઘરમાં ચાની ભૂડી ન ઢોય તો દુકલનમાંથી લાવતા હતા. જે પ્રેમના કારણે ભાવિક જિંદગીમાં પહેલી વખત ચા પીધી. જ્યારે ગામમાંથી પરત આવવા નીકળ્યો ત્યારે ગામના ૭૦-૮૦ માણસો માનવતાના નાતે મૂકવા માટે બે કિ.મી. સુધી ચાલીને આવ્યા.

વાવાઝોડાને કારણે એક લાખથી વધુ લોકો મૃત્યુ પામ્યા છે. દોઢેક કરોડ લોકો નિરાધાર થઈ ગયા છે. અને ત્રણ લાખથી વધુ દોર મૃત્યુ પામ્યા છે. જમીન ઉપર મીઠાવાળા પાણી ફરી વળવાથી પાક નાશ પામ્યા છે. જેના કારણે રોગચાળો કેલાઈ રહ્યો છે. પીવા માટે પદ્ધતી નથી. રહેવા માટે ઘર નથી. ખાવા માટે અનાજ નથી. ઘણા લોકો બેકાર બન્યા છે. ઘણા બાળકો અનાથ બન્યા છે.

- સુખ દુઃખના પાર્સલો, સરનામું બરોબર ન થયું હોય તો પજ તે આપકાને સમયસર મળી જતા હોય છે.
- માણસ જો દુઃખનું પૃથક્કરણ કરે તો તેને સમજતા વાર નહિ લાગે કે ઘણાંખરાં દુઃખો તેણે જાતે ઊભાં કરેલાં છે.
- સમય કેદની સજા એટલે શું ? અને ખબર તો માત્ર સુંદર પુસ્તકોને જ હોય છે.

કોલેજની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓની જાંખી

સ્વાતંત્ર્ય દિનની ઉજવણી

યુવક મહોત્સવની એક જલક

નૃત્ય રસોત્સવ

પરંપરાગત વખતપરિધાન (ભાઈઓ)

પરંપરાગત વખતપરિધાન (બહેનો)

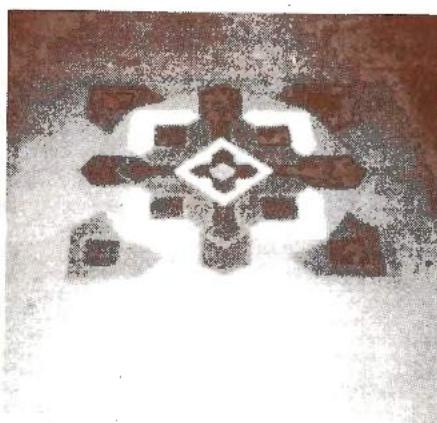
ઓરિસા વાવાડોડાબ્રાસ્તોની મદદ માટે ગયેલ વિદ્યાર્થીઓ

ગાંધીનિવાણ હિને ધોજેલી રેલીમાં ભાગ લેતા
વિદ્યાર્થીઓ અને અધ્યાપકો

પદ્યાત્રી બળીચાસિંહના સન્માન પ્રસંગે

રંગોળી સ્પર્ધા

મહેંદી સ્પર્ધા

આપણી કોલેજની અભ્યાસેતર બૌદ્ધિક અને કલાને લગતી પ્રવૃત્તિઓ

• પ્રા. સુમનાભાઈ દેસાઈ • પ્રા. ધીમંત સોની

શુજરાતમાં આમતૌર પર પ્રાણાદિકાગત કોલેજેમાં શિક્ષણ અને ડિગ્રીના તકલાયાપણાને કારણે, વિદ્યાર્થીઓમાં મસરેલી હત્તાશા અને નિષ્ઠિતાની સાથે સાથે નોકરીની સહામતી અને પગારની સંદર્ભાને કારણે, અધ્યાપકોમાં આવેલા વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યેના અલગાવને કારણે, ચાર દીવાલ વચ્ચેના અભ્યાસકભીય શિક્ષણ દ્વારા આમ વિદ્યાર્થીના વ્યક્તિત્વનો જાગે વિકાસ શક્ય નથી. પરંતુ ધગશ ધરાવતા અને થોડી વધારે મહેનત કરવા તૈયાર મર્યાદિત સંખ્યાના વિદ્યાર્થીઓના આવા વિકાસની થોડીક શક્યતાઓ પણ એન.એસ.એસ., એન.સી.સી., રમતગમત, જેવી પ્રવૃત્તિઓ તથા કોલેજ, આંતર્ક કોલેજ અને યુનિવર્સિટી કક્ષાએ યોજાતી બૌદ્ધિક, સાંસ્કૃતિક અને કળાની પ્રવૃત્તિઓમાં જોવા મળે છે.

આપણી કોલેજમાં અભ્યાસેતર પ્રવૃત્તિઓનું પ્રમાણ સરેરાશ કોલેજ કરતાં સાંકું છે. આ પ્રવૃત્તિઓથી કોલેજમાં જે ધબકાર અનુભવાય છે એ જ આપણી કોલેજને બજીરું ટ્યૂશનકલાસથી ઉપર ઉંડાવે છે. છેલ્લાં વર્ષોમાં સમગ્ર યુનિવર્સિટી કક્ષાએ વિદ્યાર્થીઓમાં પોતાના વ્યક્તિત્વવિકાસ માટેની જીગરુકતા વધેલી દેખાય છે. આનું પ્રતિબિલ આપણી કોલેજમાં પડી રહ્યું છે. અગાઉના વર્ષોની સરખામડીમાં આપણી કોલેજમાં યોજાતી બૌદ્ધિક તેમજ કલાને લગતી પ્રવૃત્તિઓમાં વિદ્યાર્થીઓ વધારે મોટી સંખ્યામાં અને વધારે સારી ગુણવત્તા સાથે ભાગ લે છે એ સારાં એથાણ છે. આંતરકોલેજ કક્ષાની સ્પર્ધાઓમાં, યુનિવર્સિટી અને અન્ય સંસ્થાના યુવક-મહોસુસોમાં આપણા વિદ્યાર્થીઓ હવે નોંધનીય રજૂઆત કરી શકે છે. વખતોવખત વિદ્યાર્થીઓ આ સ્પર્ધાઓમાં ઇનામને પાત્ર રજૂઆતો પણ કરે છે, તેમ છતાં એ સ્વીકારવું રહ્યું કે યુવક-મહોસુસમાં જેમના નામની ધાક અને હક હોય છે એવી ચાર-પાંચ ટોચની કોલેજોની કક્ષાએ પહોંચતાં પહેલાં આપણે હજુ ઘણી જરૂરેત ઉઠાવવી પડશે.

કોલેજની બૌદ્ધિક તેમજ કલાની લગતી પ્રવૃત્તિઓ અને સિદ્ધિઓની યાદી વાંચી એ વાનગી ચાખા વિના વાનગીની સ્વાદિષ્ટાના વખાણ વાંચવા બરાબર છે. આ પ્રવૃત્તિઓ કેવી ધબકે છે અને એનાથી યૌવનને કેવી તકો મળે છે,

એનું શું જોર છે અને શી કમજોરી છે એ પ્રત્યક્ષ જોયા સિવાય એનો કોઈ વિકલ્પ નથી તેમ છતાં ૧૯૯૮-૨૦૦૦ના વર્ષની આપણી પ્રવૃત્તિઓ-સિદ્ધિઓનો ઉલ્લેખ કરું તો ...

- મુંબઈની 'સ્વર સાધના સમિતિ' દ્વારા જાન્યુઆરી 'દામાં મુંબઈ ખાતે યોજાયેલ અભિલ ભારતીય શાલીય નૃત્ય સ્પર્ધામાં શાખ નમતાને કચ્ચક નૃત્ય રજૂ કરેલ જે દિતીય પારિતોષિક પાઞ્ચું હતું.
- ગાંધીનગર મુકામે ફર્ગાવાહિની વિશ દિનું પરિષેષ દ્વારા યોજાયેલ બૌદ્ધિક ક્રોટી સેમિનારમાં કુ. ગાર્ગી પટેલ પ્રથમ નંબરે વિજેતા થયેલાં.
- જુલાઈ ૧૯૯૮માં ઓલ ઈન્ડિયા સોસાયટી ઓક છ્ળાંગેટિક્સના અમદાવાદના ચેપરના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે યોજાયેલ છ્ળાંગેટીકલ જી.કે. કિયાજ શાયનલ સ્પર્ધામાં આપણી કોલેજના એસ.વાય.બી.કો.મ. અંગ્રેજ માધ્યમના પટેલ ગીરીશ અને પટેલ ચિરાગની ટીમ નવ ટીમ વચ્ચે પ્રથમ આવી. આ મિત્રોને અન્ય ઇનામ અને પ્રમાણપત્રો ઉપરાંત સોસાયટીની જરૂર વર્ષના માનદ મેમબરશીપ લેટ કરવામાં આવી.
- એચ. કે. આર્ટ્સ કોલેજ અને ઓલ ઈન્ડિયા ટેમ્પોકેટિક સ્કુન્ડન્સ ઓર્ગનિઝેશન દ્વારા યોજાયેલ નર્મદ જ્યંતી વક્તવ્ય સ્પર્ધામાં એસ.વાય.બી.કો.મ.ની વિદ્યાર્થીની પટેલ દ્વારા ૨૭ કોલેજેના સ્પર્ધકો વચ્ચે પ્રથમ સ્થાને આવી.
- જ્યેશ મહેતા એન્ટરટેઇનમેન્ટ અને લાયન્સ કલાલ એલિટ દ્વારા પોજાયેલ યુવક મહોત્સવમાં ટી.વાય.બી.કો.મ. અંગ્રેજ માધ્યમની શર્મા મેધાએ વ્યક્તિત્વ નિયાર સ્પર્ધામાં પ્રથમ, એસ.વાય.બી.કો.મ.ના નાઈ ચેતને શિમ્બી સ્પર્ધામાં પ્રથમ અને એમ.કો.મ. પાર્ટ-૧ની પટેલ સંગીતાએ વેસ્ટર્ન ડાન્સ સ્પર્ધામાં તૃતીય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યા.
- સી. પુ. શાહ સીટી કોમર્સ કોલેજ દ્વારા યોજાયેલ કાર્ટુનિગ સ્પર્ધામાં ટી.વાય.બી.કો.મ. અંગ્રેજ માધ્યમના શાખ મિત્રે તૃતીય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું.

- અમદાવાદની રોટરી કલબ યોજિત શીંગ વક્તૃત્વ સ્પર્ધામાં એસ.વાય.બી.કોમ.ના શાહ નિરવે ગુજરાતી વિભાગમાં પ્રથમ, એસ.વાય.બી.કોમ. અંગેજ માધ્યમના ગોસ્વામી નિતિને હિન્દી વિભાગમાં પ્રથમ અને એસ.વાય.બી.કોમ. અંગેજ માધ્યમના નામ્ભીડી સપનાએ અંગેજ વિભાગમાં પ્રથમ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યા.
- ઉપરોક્ત જગતમાંથી બે વિદ્યાર્થીઓએ પાછળથી જ્યપુર મુક્કામે યોજાયેલ રોટરી કલબની ઈન્ટર ઝોનલ શીંગ વક્તૃત્વ સ્પર્ધામાં પણ ભાગ લીધો અને શાહ નિરવ ગુજરાતી વિભાગમાં પ્રથમ અને ગોસ્વામી નિતિન હિન્દી વિભાગમાં દ્વિતીય સ્થાને આવી ટ્રોફી વિજેતા બન્યા.
- યુનિ. યુવકકલ્યાણ વિભાગ દ્વારા યોજાયેલ ઉદ્ઘાસની યોગ શિબિરમાં એસ.વાય.ના ભાવસાર મૌલિક, ચોખરી શરદ, ત્રિવેદી દેવાંગ, અને સવાનિયા બાળુ અને એક.વાય.બી.કોમ.ના બહુ ભૂમિશીઓ ભાગ લીધો અને શિબિરના અંતે લેવાયેલ કસોટીમાં ઉત્તીર્ણ થયા. આમાંથી સવાનિયા બાળુ પાછળથી એડવાન્સ યોગ શિબિરમાં પણ જોડાયા.
- આ વિભાગ દ્વારા જાસોરે પર્વતમાળામાં યોજાયેલ જંગલ ટ્રેકિંગ કાર્યક્રમમાં એસ.વાય.બી.કોમ.ના શુક્કલ અલ્કેશ અને પટેલ મયુરે ભાગ લીધો અને સાહસપૂર્વક ટ્રેકિંગનો અનુભવ લીધો.
- ગુજરાત વિદ્યારીઠના મેન.એસ.એસ. યુનિટે યોજેલ શીંગ વક્તૃત્વ સ્પર્ધામાં પટેલ દક્ષા, શાહ નિરવ, મૌર્ય મનોજ અને કોટેચા વિકસે ભાગ લીધો જેમાંથી પટેલ દક્ષા દ્વિતીય ઈન્ટર વિજેતા થયા.
- એચ. કે. આર્ટ્રસ કોલેજની ત્રણ ટીમ અને એચ. કે. કોમર્સ કોલેજની એક ટીમ વચ્ચે યોજાયેલ છ. કે. ક્રિકેટ સ્પર્ધામાં આપજી કોલેજના પટેલ ગિરીશ, મેમણ

ફરુખ, કુમાર નેહા અને તલાટી પૂર્વીની ટીમે દ્વિતીય સ્થાન મેળવ્યું.
 ● એલ. ડી. આર્ટ્રસ કોલેજની મહાદેવ દેસાઈ વક્તૃત્વ સ્પર્ધામાં શાહ નીરવ અને પટેલ દક્ષાની ટીમે, લાયન્સ કલબ ઓફ વેસ્ટની વક્તૃત્વ સ્પર્ધામાં ગોઢિલ અલ્પેશ અને ધાનક ધર્મશાલની ટીમે, બેંક ઓફ બરોડાની ટ્રોફી વક્તૃત્વ સ્પર્ધામાં ગોસ્વામી મુકેશ અને શાહ સ્નેહલની ટીમે અને એસ. વી. કોલેજની સરદાર વલ્લભભાઈ ટ્રોફી સ્પર્ધામાં ગોસ્વામી નિતિન અને નિજશર જસ્ટિસ કોચની ટીમે અને વલ્લભ વિદ્યાનગરમાં વી. જે. વલ્લભ મહાવિદ્યાલય દ્વારા યોજાયેલ સમૂહ ચર્ચા સ્પર્ધામાં શાહ નિરવે ભાગ લીધો.

આ વર્ષના બંને સત્રો દરમિયાન કોલેજમાં વક્તૃત્વ, શીંગ વક્તૃત્વ, સમૂહચર્ચા, એકપાત્રી અભિનય, મિમિકી, કાયપઠન, સ્વરચિત કાવ્ય પઠન, વાર્તા જોડો, ડણવું કંચ્ચ સંગીત, સુલેખન, મેટી, કેશ ગૂફન, છ. કે. ક્રિકેટ, ડ્રોઇંગ, રંગોળી અને પ્રભાલિકાગત વેશભૂષાની સ્પર્ધાઓ યોજાઈ હતી જેમાં ૪૫૦ જેટલા વિદ્યાર્થીઓએ ઉત્સાહથી ભાગ લીધો હતો. પણ્યામ વિભાગની કોલેજના યુવક મહોત્સવમાં આપજી કોલેજના ૪૦ વિદ્યાર્થીઓએ જુદી જુદી ૧૭ સ્પર્ધાઓમાં ભાગ લીધો હતો.

આપજી કોલેજ કલાએ યોજાતી સ્પર્ધાઓમાં સમયના જરૂરિયાત પ્રમાણે આપજે સતત કરકાર કરતા આવ્યા છીએ. બહુ ઓછી કોલેજો યોજે છે એવી સમૂહચર્ચા અને છ. કે. ક્રિકેટ સ્પર્ધા પણ આપજે યોજાયે છીએ. આ વર્ષ એમાં ‘વાર્તા જોડો’ Spin a Yarnની સ્પર્ધાનો પણ આપજે ઉમેરો કર્યો છે. વિદ્યાર્થીઓના ઉત્સાહની અમે કદર કરીએ છીએ, અને સાથે જ અપેક્ષા રાખીએ કે આપજી આ પ્રવૃત્તિઓનું સર પણ સતત ઊંચું આવતું રહે.

-
- જેની ચોકી કરવી પડે એ, બીજુ ગમે તે હોય પ્રેમ તો ન જ હોઈ શકે. કોઈ બહુ બહુ તો પુષ્પની ચોકી કરી શકે, સુવાસની ચોકી શી રીતે કરવી ? મંદિરની ચોકી થઈ શકે પણ ભક્તિની ચોકી કઈ રીતે થઈ શકે ?
 - સાચો પ્રેમ બોલકણો નથી હોતો.
 - કસોટી હીરાની થાય છે; કોલસાની નહિ.

કોલેજની રમતગમત દ્વોરાની

પ્રવૃત્તિઓનું વિહંગાવલોકન :

• પ્રા. નવીનભાઈ શાહ

આપડી કોલેજમાં શૈક્ષણિક અને સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિઓ ઉપરાંત રમતગમતની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં વિદ્યાર્થીઓ ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લે છે. અમદાવાદ જોન, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, રાજ્ય અને રાષ્ટ્ર કક્ષાએ અનેક સિદ્ધિઓ મેળવેલ છે તેમજ કેટલીક સ્પર્ધાઓમાં કેટન તરીકેની પણ ફરજો બજાવેલ છે. આ તબક્કે વિદ્યાર્થીઓની ગૌરવવંતી સિદ્ધિઓને બિરદારું છું અને તે અંગેનો અહેવાલ સંક્ષિપ્તમાં રજૂ કરતાં આનંદની લાગડી અનુભવું છું.

કિકેટ : કિકેટની રમતમાં બહેનોની ટીમે દશ વખત યુનિવર્સિટીની સ્પર્ધામાં ચેમ્પિયનશીપ મેળવીને કોલેજની સિદ્ધિઓમાં ચાર ચાંદ લગાડ્યા છે. કિકેટની રમતમાં બહેનોનો ઊડો રસ અને ઉત્સાહ, ગૌરવમદ સિદ્ધિઓ ખરેખર અભિનંદનને પાત્ર છે. કોલેજની બહેનોની કિકેટ ટીમમાંથી કેટલીયે બહેનો અમદાવાદ જોન, ગુજરાત યુનિવર્સિટી, ઓલ ઇન્ડિયા ઇન્ટર યુનિવર્સિટી અને ગુજરાત રાજ્ય કક્ષાએ પસંદગી પામી કોલેજ, યુનિવર્સિટી અને રાજ્યને ગૌરવવંતુ રાખ્યું છે તેનો અમને સંવિશેષ આનંદ છે.

ગૌરવની વાત એ પણ છે કે અમદાવાદ જોનમાં ૮ બહેનો પસંદગી પામેલાં જ્યારે યુનિવર્સિટીમાં હ બહેનો પસંદગી પામેલાં.

ગુજરાત રાજ્યની સબ જુનિયર કિકેટ ટીમમાં ૪ બહેનો પસંદગી પામેલાં અને લખનો મુકામે યોજાયેલ નેશનલ સ્પર્ધામાં ભાગ લીધો હતો.

ગુજરાત રાજ્યની અંડર-૧૯ બહેનોની કિકેટ ટીમમાં ૮ બહેનો પસંદગી પામેલાં અને પ્રીતિ વર્મા, હેતલ પટેલ, પાયલ પંચાલ, ભૂમિ કારીઆ, ઘ્યાતિ રાવલ તેમજ સેન્ડબાયમાં નેહલ ગાંધી, સુખ્યા પરમાર અને રાજુ પટેલ પસંદગી પામ્યાં હતાં. તેમજ પ્રીતિ વર્માના કેપ્ટનપદે અમદાવાદ મુકામે યોજાયેલ પ રાજ્યોની વેસ્ટઝોન સ્પર્ધામાં ભાગ લીધો હતો. રાયબરેલી મુકામે યોજાયેલ વેસ્ટઝોનની ટીમમાં કુ. ડેટલ પટેલ, કુ. પાયલ પંચાલ અને પ્રીતિ વર્મા પસંદગી પામ્યાં હતાં જે કોલેજ માટે ગૌરવની વાત છે તે બહેનોને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન.

વેસ્ટઝોનની ટીમમાં પસંદગી પામેલ આપડી કોલેજની આ ત્રણ બહેનોએ ઓલ ઇન્ડિયા ઇન્ટર કિકેટ સ્પર્ધામાં ભાગ લીધો હતો.

આ રમતમાં ઊડો રસ લઈ સતત મદદરૂપ થનાર મહિલા કિકેટ એસોસીએશન એક ગુજરાતના સેકેટરી શ્રી ગૌતમભાઈ શાહની સેવાઓને સંવિશેષ બિરદારું છું.

વોલીબોલની સ્પર્ધામાં બહેનોએ અમદાવાદ જોન ઇન્ટર કોલેજ સ્પર્ધામાં ભાગ લીધેલો. કુ. ચરણાળતકૌર અમદાવાદ જોનની ટીમમાં ત્રણ વખત અને યુનિવર્સિટીની વોલીબોલની ટીમમાં પણ સતત ત્રીજી વાર પસંદગી પામ્યાં હતાં અને ઇન્દોર મુકામે યોજાયેલ ઓલ ઇન્ડિયા ઇન્ટર યુનિવર્સિટી સ્પર્ધામાં ભાગ લીધો હતો.

બેઢમિંગનાની સ્પર્ધામાં કુ. ઘ્યાતિ દેસાઈએ અમદાવાદ જોનમાં તૃતીય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

ટેબલ ટેનિસની સ્પર્ધામાં ધૂતિ જોશીએ અમદાવાદ જોનમાં તૃતીય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું.

જૂડો સ્પર્ધામાં વિશાળ ભાવસારે અમદાવાદ જોન તેમજ ગુજરાત યુનિવર્સિટીમાં પ્રથમ સ્થાન પ્રાપ્ત કરેલ છે. તેમજ અમદાવાદ જોનમાં કુસ્તીની સ્પર્ધામાં પ્રથમ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે.

વેઈટ લિફ્ટરીંગ સ્પર્ધામાં હેપી મેક્નવાને અમદાવાદ જોનમાં તૃતીય સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે.

માઈઓની કિકેટ ટીમે અમદાવાદ જોનની સ્પર્ધામાં ૧ રાઉન્ડ અને કલડી ટીમે ૨ રાઉન્ડ છતી નોંધપાત્ર દેખાવ કર્યો હતો.

કોલેજ ઐલ્ડ્રૂન રમતોસ્વયમાં ભાઈઓમાં વિરેન્નસિલ સોલંકી ચેમ્પિયન અને વિશાળ ભાવસાર રનર્સઅપ થયા હતાં. જ્યારે બહેનોમાં વિશાળા સોલંકી ચેમ્પિયન અને જ્યોતિ ચૌહાણ રનર્સઅપ થયા હતાં.

આ ઉપરાંત ખોખો, વોલીબોલ, કલડી અને વેઈટ લિફ્ટરીંગ, શુટીંગ, કર્સોર્ટ, કુસ્તી વગેરેમાં અમદાવાદ જોન, ગુજરાત યુનિવર્સિટી તેમજ નેશનલ કક્ષાએ ભાગ લઈ જતમ દેખાવ કરીને ગોલ, સીલ્વર તેમજ બ્રોન્ઝ મેડલ પ્રાપ્ત કરી કોલેજનું ગૌરવ વધાર્યું છે તે બદલ આ રમતોમાં ભાગ લેતાર તમામ ઐલાઇઝોને ફરીથી ખૂબ ખૂબ અભિનંદન.

આપનું આગમન

વસતી વાપરાની એક હતી એ
કુશ પર બેઠેલા પણીની એક હતી એ,
ધ્યાનથી જોયું તો અમે
આપના આગમનની શરૂઆત હતી એ.
પ્રેમ રૂપી વાપરનો આવકાર હતો એ
અભિજનની મોજાનો ધબકાર હતો એ,
ધ્યાનથી જોયું તો અમે
આપના આગમનની શરૂઆત હતી એ.
ધોવનરૂપી દુલ્હનનો શરૂઆત હતો એ
પ્રેમરૂપી સજાનો કારાગર હતો એ,
ધ્યાનથી જોયું તો અમે
આપના આગમનની શરૂઆત હતી એ.
અભિજનરૂપી વીજળીનો ચમકાર હતો એ
જીવનરૂપી ફકરાનો સાર હતો એ,
ધ્યાનથી જોયું તો અમે
આપના આગમનની શરૂઆત હતી એ.
• હાઈક દવે 'હાઈ' (એસ.વાય.બી.કોમ.)

શાશ્વત

આ સધણાં ઝૂલોને કહી દો કુનિફોર્મમાં આવે
પરંગિયાઓને પણ કહી દો સાથે દફતર લાવે
મન ફાવે ત્યાં માછલીઓને આમ નહીં તરવાનું
સ્વીમીગ્યુલના સધણા નિયમોનું પાલન કરવાનું
દરેક ઝૂંપળને કોંઘ્યુટર ફરજિયાત શીખવાનું
લખી જ્ઞાનો વાલીઓને તુ તજે કી ભરવાનું
આ જરણાંઓને સમજાવો સૌપી લાટી દોરે
કોંઘળને પણ કહી દેંબું ના ટથુકે ભર બપોરે
અમણું કે આ વાદળીઓને એડમિશન દેવાનું ?
ડોનેશનમાં આપેઓણું ચોમાણું લેવાનું
એક નહીં પણ મારી ચાલે છે અઠાવન સ્કુલો
આઉટટ થયેલો વડલો મારી કાઢે ઝૂલો.

• સિંગાલા જ્યોતિ સી. (એસ.વાય.બી.કોમ.)

અમારા સાજ્શા કરતાં તો સારું ભાવળનું જાડ

આપી ગયા આંખોમાં અશકની ધાર,
નથી સહાતો હવે કુદનાનો ભાર,
શા માટે યાદ હવે એને હું કું ? જે
ગણવાને મૂકી ગયા જગમોની હાડ...
અમારા સાજ્શા કરતાં તો સારું ભાવળનું જાડ;
હદ્યને ન આપસો કંઈ જ વધા હવે,
નથી કષૂલ 'મન' એકપણ સજી હવે,
એમના ગાલો પર ભંગર હજ પડે છે :
ઓઠ મલકાવીએ એવા પણ નથી અમારા છાલ,
અમારા સાજ્શાના ગાલકરતાં તો સારી ભાવળની છાલ;
સમજ ગયા અમે એમની એ નજર,
પલકો પર રાખીને, ન આપું હદ્યમાં ધર !
એકવાર પણ ન જોયું અમારી નરક,
જોયું એક નજર તો છીનવી ગયા પ્રાણ,
અમારા સાજ્શાની આંખો કરતાં તો સારું ભાવળનું પાન;

તમનાઓની એક સેજ અમે પાથરી,
આશાઓના કંઈક દીપ મગટાવ્યા....,
અમારી અભિવાધાને એમનો એક સ્પર્શ,
છવાઈ ગયા અમારી ચારે તરફ સત્તાના,
અમારા સાજ્શાના હાથ કરતાં તો સારા ભાવળના કાંઠ;
અર્પણ કરતાં રચા અમે પણપળ....
અને છેવટે આવી ગઈ એ પળ....
જ્યારે કંઈ જ ન રહ્યું અમારી પાસે !
ખાલી થઈ ગઈ આખી જીવનની વાડ !
અમારા સાજ્શા કરતાં તો સારું ભાવળનું જાડ.

• રાજ 'મન' (એસ.વાય.બી.કોમ.)

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના શિબિર

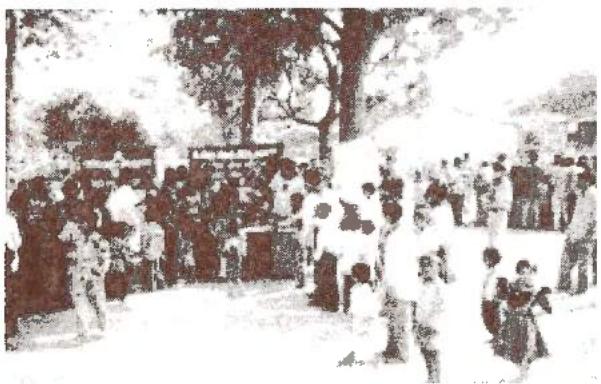

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના શિબિર
પૂર્વાહૃતી પ્રસંગે મુખ્ય મહેમાનો
શ્રીમતી રસીલાબહેન ટેસાઈ
અને
શ્રી પ્રેમજીભાઈ વડલાણી
સાથે

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના
શિબિરનું ઉદ્ઘાટન

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના શિબિરમાં યોજયેલી
બાળતંદુરસ્તી સ્પર્ધામાં સહભાગીઓ
સાથે નિષ્ઠાપકો

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના
શિબિરમાં
ગ્રામસફરી કરતા વિદ્યાર્થીઓ

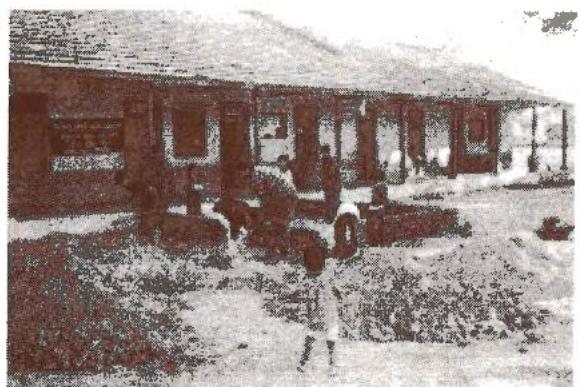
રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના
દિવસની ઉજવણી
આચાર્યશ્રી અ. અમ. પટેલ
ડૉ. ચીનુભાઈ નાયક
પા. મદનમોહન વૈષ્ણવ
પા. કુમલભાઈ શુક્રલ

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના
શિબિરમાં
ગૃહસુશોભન સ્પર્ધા

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના શિબિરમાં
યોજાયેલ વાનગી સ્પર્ધાના નિર્ણયકો

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના
શિબિરમાં
પ્રાથમિક શાળામાં સ્ટેજ બનાવતા
વિદ્યાર્થીઓ

રાષ્ટ્રીય સેવા યોજના (એન.એસ.એસ.)ની પ્રવૃત્તિનો અહેવાલ

● પ્રા. કમલભાઈ શુક્રલ

પ્રલુબુ એવી દયા કર તું, વિષયને વાસના છૂટે ।
ના રહે મોહ કે મમતા, ત્રિગુજાની શુંખલા નૂરે ॥

ગત વર્ષ ૧૯૮૮-૮૯ના ઉત્તરાર્થમાં થયેલ પ્રવૃત્તિઓમાં રક્તદાન શિબિર, એન.એસ.એસ. તે ની ઉજવણી, વિભાગીય સેમિનારમાં વિદ્યાર્થીઓની સહભાગીતાની સાથે સાથે ગુજરાત યુનિવર્સિટી દ્વારા યોજાયેલા શેષ વિદ્યાર્થી નેતા સેમિનારમાં રાવલ અમિતે ઉત્સાહપૂર્વક ભાગ લીધો એટલું જ નહિ, પરંતુ ૧૯૮૯માં બાનુભાઈ દૂધાને કોલેજને જે ગૌરવ અપાવ્યું હતું. તે ૧૯ વર્ષ બાદ ૧૯૮૮માં શેષ વિદ્યાર્થીનેતા સેમિનારમાં પ્રથમ સ્થાન માપ્ત કરી રાવલ અમીતે પુનાચેતનવંતુ બનાવી કોલેજની ગૌરવગાયામાં વધારો કર્યો.

૧૯૮૮-૨૦૦૦ના વર્ષની શરૂઆત ગત વર્ષના સુખદ સંભારણાં સાથે થઈ. વર્ષની શરૂઆતમાં ગુજરાત યુનિવર્સિટીના એન.એસ.એસ. વિભાગના વડા શ્રી રાનુભાઈ પટેલ પ્રથમ વર્ષના વિદ્યાર્થીઓને ‘રાષ્ટ્રીય સેવા યોજનાનું મહત્વ’ એ વિશે માહિતી આપી. સામાજિક જ્ઞગુતીના ભાગરૂપે વર્ષ દરમિયાન યોજાયેલી વિવિધ રેલીઓ જેવી કે કારગીલ રેલી, શાહીદ વંદના રેલી, યુવા મહોત્સવ રેલી, એઝ્ઝા વિરોધી રેલી અને ગાંધી સ્મૃતિ રેલીમાં વિદ્યાર્થીઓ ઉત્સાહ અને ઉમંગ સાથે જોડાયા હતા.

- ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ખાતે યોજાયેલ એક દિવસીય સાક્ષરતા સેમિનારમાં કોટેચા વિકાસ, શાહ નિરખ, મૌર્ય મનોજ અને પટેલ દશાએ ભાગ લીધો હતો. જેમાં વક્તવૃત્વ સ્પર્ધામાં પટેલ દશાને દ્વિતીય સ્થાન માપ્ત કરી કોલેજને ગૌરવ અપાવ્યું.
- સાંશેદ તાલુકાના ગોરજ ગામે ગ્રામોત્થાન શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. જેમાં ૮૦ વિદ્યાર્થી ભાઈ-ભહેનોએ ભાગ લીધો હતો. દસ દિવસના આ શિબિર દરમિયાન ગ્રામસફર, ભીતસૂત-લેખન, સામાજિક કુરિવાજ અને અંધકારા નિવારણ, શોખખાડા બનાવવા તથા સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમો વગેરે પ્રવૃત્તિઓની સાથે સાથે ગોરજ પ્રાથમિક શાળામાં ગ્રામજનોના સહકારથી અને શિબિરાર્થીઓના શ્રમકાર્ય વડે એક કાયમી સ્ટેજ

બનાવવામાં આવ્યું. તથા સાંશેદ તાલુકાના સહયોગથી વિના મૂલ્યે પણ શિક્ષણ કેમ્પ રાખવામાં આવ્યો હતો. ગ્રામવાસીઓ માટે બાળતંદુરસી સ્પર્ધા, ગૃહ અને શેરી સુશોભન સ્પર્ધા અને વાનગી સ્પર્ધા યોજવામાં આવી હતી. જ્યારે શિબિરાર્થીઓ માટે શીંઘ વક્તવૃત્વ સ્પર્ધા, વેશભૂષા સ્પર્ધા, એકપાત્રીય અભિનય સ્પર્ધા, નિબંધ સ્પર્ધા યોજવામાં આવી હતી. આ શિબિર દરમિયાન જુદી જુદી સ્પર્ધાઓના નિર્ણાયક તરીકેની સ્વેચ્છિક જવાબદારી જેઓએ સ્વીકારી મને મોત્સાહિત કર્યો, તથા મારી આ જવાબદારીને સહિયારી ગણી મને હુંક આપવા આવેલ સર્વે અધ્યાપકો તથા કર્મચારીઓનો પરત્યે આભારની લાગડી બક્ત કરું છું. આ શિબિર દરમિયાન પ્રા. શ્રી રમેશભાઈ શાહ, પ્રા. શ્રી મદનમોહન વૈષ્ણવ, પ્રા. શ્રી બિપીનભાઈ શાહ, પ્રા. શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ગાંધી, પ્રા. મનુભાઈ મોટી, પ્રા. શ્રી સુમનભાઈ ડેસાઈ, પ્રા. શ્રી. થોમસભાઈ પરમાર વગેરે વિદ્યાર્થીને અનુભવી વક્તાઓ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને માહિતીસભર વ્યાખ્યાનો આપવામાં આવ્યો હતા.

- લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (મેર્ઝન) દ્વારા ‘વક્તિન્ય વિકાસ’ અંગે વ્યાખ્યાન શ્રેણીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. જેમાં સ્વવિકાસ અને ધ્યેય સિદ્ધિ વિશે પ્રા. શ્રી ગોપાલભાઈ ભડ્ક, અસરકારક માહિતી સંચાર વિશે શ્રી હરીવંન મહેતા તથા ઈન્ટરવ્યૂ ટેકનિક વિશે શ્રી હીમલભાઈ પરીજે વિદ્યાર્થીઓને માહિતીસભર પ્રવચનો આપ્યાં.
- એન.એસ.એસ. તેની ઉજવણી કરવામાં આવી. જેમાં શેષ વિદ્યાર્થીનેતા અને કાર્યકરોને હનામો અને પ્રમાણપત્રો દ્વારા સંભાનદ્યામાં આવ્યાં તથા સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ રજૂ કરવામાં આવ્યો. આ પ્રસંગે કલબચારી વાડી ટ્રસ્ટના માનદ્ય મંત્રી તથા એચ. કે. આર્ટ્સ કોલેજના પૂર્વ આચાર્યશ્રી ડૉ. ચીનુભાઈ નાયક સાહેબનું ઉપસ્થિત રહી, મનનીય પ્રવચન આપવું તે અમારા માટે ખૂબ જ આનંદદાયક ઘટના હતી.

- અમદાવાદ જિલ્લા સહકારી સંધના સહયોગથી 'સહકારી શિક્ષણ અને તાલીમ' એ વિશેના એક સપ્તાહના તાલીમ વર્ગો પોજવામાં આવ્યા હતા. આ અન્વયે યોજાયેલ નિબંધલેખન સ્વર્ધમાં વૈદ્ય પૂર્વાંથે પ્રથમ સ્થાન મેળવ્યું હતું.
- લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (મેરીન) અને લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (સાઉથ)ના સહયોગથી 'રક્તદાન શિબિર' યોજવામાં આવ્યો હતો અને તેમાં ૭૦ જેટલા રક્તદાતાઓએ રક્તદાન કરીને માનવસેવાનું ઉમદા કાર્ય કર્યું હતું. તેમજ ગુજરાત યુનિવર્સિટીના એન.એસ.એસ. વિભાગ દ્વારા યોજવામાં આવેલ 'રક્તદાન શિબિર'માં આપણી કોલેજના ૧૮ વિદ્યાર્થીઓએ રક્તદાન કર્યું હતું. આ ઉપરાત સિવિલ હોસ્પિટલમાં તત્કાલ પછોંચી જાદવ વિપુલ, યોધરી દીપક, બુદ્ધ પાવન અને રાવલ અમારે રક્તદાન કરી સમાજ પરત્વની તેમની નૈતિક જવાબદારી અદા કરી હતી.
- એઈડિઝ અવેરનેસ વિશે એક દિવસીય વ્યાખ્યાન સેમિનારનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. જેમાં શ્રી સુચિંબહેન રાવલ અને શ્રી ભરતભાઈ દવેએ વિદ્યાર્થીઓને માહિતી પૂરી પાડી હતી.
- લાયન્સ કલબ ઓફ અમદાવાદ (સાઉથ) દ્વારા 'લિકિન્ટિવ વિકાસ અને નેતૃત્વ' અંગે નિ-દિવસીય વ્યાખ્યાન શ્રેણીનું આયોજન કરવામાં આવ્યું. જેમાં મોટી સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો હતો.
- છેલ્લા ત્રણ વર્ષથી આપણી કોલેજે 'સાંદ્રાંદ તાલુકા'ના

- 'રૂપાવટી' ગામને દાક ગામ તરીકે અપનાવ્યું છે. વર્ષમાં દર્શ થા બાર વખત ભાઈઓ અને બહેનોની ટુકડીઓ રૂપાવટી ગામે જઈને ગામવિકાસનાં કાર્યો તથા સ્કૂલમાં જઈને બાળપ્રવૃત્તિઓ કરે છે. આ કાર્યમાં રૂપાવટી શાળાના આચાર્યશ્રી ગુણવંતભાઈ ઠક્કર અને સરવંચ શ્રી મોહનભાઈ ભરવાડની મદદ અને માર્ગદર્શન સતત મળતાં રહ્યા છે.
- એન.એસ.એસ.ની કોલેજ ક્ષાળાની પ્રવૃત્તિઓમાંની મુખ્ય પ્રવૃત્તિ સામાજિક સંસ્થાઓમાં વિદ્યાર્થીઓની સેવાકીય પ્રવૃત્તિ ગોઠવવી તે છે. આપણી કોલેજના એન.એસ.એસ. એકમે આ વર્ષે વૃદ્ધાશ્રમ અને બહેરામુંગાની શાળાની સાથે સાથે વી.એસ.એસ.એસ. હોસ્પિટલમાં દર્દી સાહચર્ય પ્રોજેક્ટ્સ પણ અપનાવ્યો હતો. જેમાં કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ આ ત્રણેય સંસ્થાઓમાં જઈને સક્ષાઈ, અશક્તાને મદદ, વાચન પ્રવૃત્તિ, તેમજ વૃદ્ધો-બાળકો અને દર્દીઓ સાથે તાદાત્મ્ય સાથી થોડા કલાકો માટેની હુંક પૂરી પાડે છે. વૃદ્ધાશ્રમની વિટેબણાઓને ખૂબ જ નજીદીકથી નિહાળી એન.એસ.એસ.ના આ ત્રીજા વર્ષ એક સનાતન સત્ય સમજાવ્યું કે -
 'વિશ્વાસ મુકાય, સ્વતંત્રતા અપાય; પણ આંધળો વિશ્વાસ અને સ્વતંત્રતાને નામે સ્વચ્છંદતા પોષનાર પિતાને પોતાના સંતાનો તરફથી વૃદ્ધાશ્રમ જ બેટ મળે છે.'
- આમ સમગ્ર વર્ષ દરમિયાન આચાર્યશ્રી, અધ્યાપકગુરુ, કર્મચારી મિગ્રો અને વિદ્યાર્થીઓના સહકારથી એન.એસ.એસ. વિભાગ સતત પ્રવૃત્તિ કરી શક્યો છે તેની હું આનંદ અને કૃતક્ષતાપૂર્વક નોંધ લાઉં છું.

સવારના પછોરમાં મારા હદ્દયમાં સુદૂરતા આત્મતાત્ત્વનું હું સ્મરણ કરું છું, તે સદ્ગુર, જ્ઞાનરૂપ અને સુખરૂપ છે, પરમહંસાની તે અન્તિમ ગતિ છે, તે ચતુર્થપદ છે. તે સ્વમ, જ્ઞાગૃત અને નિદ્રા ત્રણેને સતત જાણો છે, તે શુદ્ધ પ્રભ છે, અને તે જ હું છું, પંચમહાભૂતથી બનેલો આ દેહ તે હું નથી.

હે સર્વશક્તિમાન ! તું મારા હદ્દયમાં વાસ કરે છે, તારા તેજથી મારી સૂતોલી વાણીને જાગૃત કરે છે, મારા હાથ, પગ, મન, ત્વચા વગેરે અન્ય માણ્યોમાં પ્રાણ રેઠે છે. એવા હે ભગવાન, તને મારા હજારો નમસ્કાર છે.

એન.સી.સી. પ્રવૃત્તિનો અહેવાત

• લેફ્ટેનન્ટ પ્રા. શેતાંગભાઈ ત્રિવેદી
• ગ્રોડેસર ઈન્ચાર્જ પ્રાસંધ્યાબહેન પટેલ

એન.સી.સી.નો હેતુ એવા યુવાનોનું ઘડતર કરવાનો છે કે જે શિક્ષણબદ્ધ, તાલીમબદ્ધ, જુસ્સાવાળા, સાલસિક, સમાજના જુદા જુદા કેન્ત્રમાં લોકોને નેતૃત્વ પૂરું પારી શકે તેમ જ લથકના જવાનોની સાથે રહીને જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે દેશની સેવા માટે સહયોગ આપી શકે.

યુવાનો દેશના સારા અને સાચા નાગરિક બને, તેમનામાં ભાઈયારો, ખેલટિલી, નિઃસ્વાર્થ સેવાની ભાવના ખરીદે, તેમનું ચારિય ઘડતર થાય તે માટે એન.સી.સી. ઉચ્ચ કક્ષાની ઉમદા પ્રવૃત્તિ છે.

એન.સી.સી.ના કેન્ત્રે આપણી કોલેજ ઉજ્જવળ પરંપરા ધરાવે છે. દર વર્ષ વિદ્યાર્થીઓ રાષ્ટ્રીય કક્ષાએ યોજાતી વિવિધ કેમ્પમાં ભાગ લઈ કોલેજને ગૌરવ અપાવતા રહ્યા છે. એચ.કે. આર્ટ્સ અને એચ.કે. કોમર્સ કોલેજનું એન.સી. સી. યુનિટ સંયુક્તપણે સારી રીતે ચાલે છે તેનો આનંદ છે. એન.સી.સી.ની ભાઈઓ માટેની જવાબદારી અમારી ભરિની સંસ્થા એચ.કે. આર્ટ્સ કોલેજના માનસશાખ વિષયના અધ્યાપક લેફ્ટનન્ટ શ્રી શેતાંગભાઈ ત્રિવેદી અને બહેનોની જવાબદારી અમારી કોલેજના પ્રો. સંધ્યાબહેન પટેલ સારી રીતે બજાવી રહ્યા છે તેનો આનંદ છે.

આ વર્ષ અમારી કોલેજના એન.સી.સી. યુનિટમાં ૧૦૫ ભાઈઓ અને ૧૧૫ બહેનોની કાળવણી થઈ છે. એન.સી.સી.માં જોડાવાની વધુ વિદ્યાર્થીઓએ તેપારી જતાવેલી પરંતુ અમારે પસંદગી કરવી પડી તે નોંધપાત્ર વટના કદી શકાય. ગાંધીનગર અને કેન્ટોનમેન્ટ શાહીબાગ ખાતે યોજાયેલ એન્યુઅલ કેમ્પમાં તેમજ ૧૫મી ઓગસ્ટ અને ૨૬મી જાન્યુઆરીએ યોજાયેલ પરેડમાં મોરી સંખ્યામાં વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો હતો. આ ઉપરાંત બેઝિક લીડરશીપ, એડવાન્સ લીડરશીપ કેમ્પ, રોક કલાઈન્ચિંગ કેમ્પ, ટ્રેનિંગ કેમ્પ અને ક્રાફ્ટિંગ એન્યુઅલ ટ્રેઇનિંગ કેમ્પમાં પણ ભાગ લીધેલો છે.

કોલેજ દારા યોજાયેલ કારગીલ પ્રદર્શનમાં એન.સી.સી.ના ગૃપકમાન્ડર કર્નલ બાજવાને આમંત્રિત કરેલા અને તેથોના હસે પ્રદર્શન પુલ્લુ મૂકેલું. તેમજ

કારગીલમાં ધ્યાલ થયેલા અમદાવાદના સેનિક હીને પ્રજાપતિને સન્માનવાનો, પુરસ્કાર અર્પણનો તથા શહીદ મુક્શ રાફોડના માતાપિતાને સન્માનવાનો અને પુરસ્કાર અર્પણ કરવાનો કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો હતો.

તેરાલા તેમજ અમૃતસર ખાતે યોજાયેલ એન.આઈ.સી. (નેશનલ ઈન્ટીગ્રેશન કેમ્પ)માં અનોય ચાવડા, કેતા શાહ અને સોનલ ભરવાડ પસંદગી પામ્યાં હતાં. અનુપ ચોપડાને બેસ્ટ કલ્યાલ એવોઈ આપવામાં આવ્યો હતો. ટિલ્લી ખાતે યોજાયેલ બેઝિલ લીડરશીપ કેમ્પમાં ગીતા કોરી પસંદગી પામ્યાં હતાં.

આ ઉપરાંત પેરાસીલીંગ અને ફાયરિંગમાં લગભગ ૪૦ કેટલી બહેનોએ ભાગ લીધો હતો. એન.સી.સી. યુનિટમાં યોજાયેલ રક્તદાન શિબિરમાં ૨૦ બહેનોએ રક્તદાન કર્યું હતું. તેમજ કોલેજમાં યોજાયેલ રક્તદાન શિબિરમાં એન.સી.સી. યુનિટની ૧૫ બહેનોએ અને ૨૦ ભાઈઓએ રક્તદાન કરી ઉમદા ઉદાહરણ પૂરું પાડ્યું છે.

ગુજરાતના પ્રતિનિધિ તરીકે લેફ્ટનન્ટ શેતાંગભાઈ ત્રિવેદી અને તેમની સાથે આપણી કોલેજના ૧૦ કેટલા કાર્ડિનાડા (અંધ્રપ્રદેશ) મુકામે યોજાયેલ નેશનલ ઈન્ટીગ્રેશન કેમ્પમાં ભાગ લીધો હતો. ભાઈઓમાં ૪ વિદ્યાર્થીઓ ‘સી’ સર્ટિફીકેટ અને ૧૨ વિદ્યાર્થીઓ ‘બી’ સર્ટિફીકેટ પાસ કરેલ છે. જ્યારે બહેનોમાં તુ બહેનોએ ‘સી’ સર્ટિફીકેટ અને ૫ બહેનોએ ‘બી’ સર્ટિફીકેટ પાસ કરેલ છે.

આ વર્ષની લોકસભાની ચૂંટણીમાં આપણી કોલેજના એન.સી.સી.ના વિદ્યાર્થીઓ વહીવટી સહકાર સાથે વિઝેલ ગામના અશક્ત, બિમાર અને વૃદ્ધ લોકોને ઊચ્ચકીને મતદાન કરાવવામાં જહેમત ઉઠાવી માનવતાનું ઉમદા ઉદાહરણ પૂરું પાડ્યું છે તે બદલ તેમને ખૂબ ખૂબ અભિનંદન.

૧૫મી ઓગસ્ટે લો કોલેજના નિવૃત્ત આચાર્ય શ્રી વિનોદભાઈ દિક્ષિત અને ૨૬મી જાન્યુઆરીએ શિવાંદ આશ્રમના શ્રી આધ્યાત્મનંદજીના હસે ધ્યાલદાનનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. તેમ જ યુનિવર્સિટી ખાતે યોજાયેલ ધ્યાલદાનમાં કેટલું ઉપસ્થિત રહ્યાં હતાં.

મધુર કે. પટેલે ૧૫ મી ઓગસ્ટે આંતર કોલેજ શુટિંગ સ્પર્ધામાં સીલવર મેડલ અને થી અમદાવાદ મિલીટરી એન્ડ રાયફલ ટ્રેઇનિંગ એસોસીએશન તરફથી મિલેનીપમ ઓલ ગુજરાત ઇન્ટર કોલેજ શુટિંગ સ્પર્ધામાં પ્રોન્ડ મેડલ મેળવેલ છે. તેમજ ચંદુભાઈ અંબલીયાએ સીલવર મેડલ મેળવેલ છે.

હસરાજ મોહનલાલ ગુપ્તાએ એન.સી.સી. : 'થી'

(બોયીઝ ક્રેટસ)

બેસ્ટ ક્રેટ	SUO કુચ પાવન રસેશભાઈ
બેસ્ટ ક્રેટ	Uo પટેલ મધુર કાન્નીભાઈ
આઈઓલ ઓફ સર્વિસ	sgt શુક્ર અલ્કેશ દીલીપુભાર
આઈઓલ ઓફ સર્વિસ	sgt નિવેદી વિનય ગોરિશભાઈ
બેસ્ટ શૉટ	Uo ગુપ્તા હસરાજ મોહનલાલ
બેસ્ટ શૉટ	cpl અંબલીયા ચંદુભાઈ નારાજભાઈ
બેસ્ટ ટર્ન આઉટ	lcpl બાપુઠ ધવલ લખીકાંત
બેસ્ટ ટર્ન આઉટ	cdt જાંઝ કુલીપસિંહ દાનુભાઈ

આમ, અમારી કોલેજ એન.સી.સી.ની પ્રવૃત્તિના કેન્દ્રે પણ સફળ કામગીરી બજાવી રહી છે તેનો અમને આનંદ છે.

એચ.કે.કોલેજ પરિવારના તમામ સભ્યોએ એન.સી.સી.ની પ્રવૃત્તિને વિકસાવવામાં ખૂબ જ ફળો આપ્યો છે તે સર્વેની આ પ્રસંગે અમે આત્મારની લાગડી વ્યક્ત કરીએ છીએ.

સર્ટિફીકેટની પરીક્ષામાં ૫૦૦ ક્રેટમાંથી 'એ' ગ્રેડ સાથે બીજા નંબરે ઉત્તીર્ણ થઈ કોલેજના ગૌરવમાં વધારો કર્યો છે તે બદલ તેમને અભિનંદન.

ગુજરાત યુનિવર્સિટી દારા આયોજિત જાસોર (ઇકબાલગઢ) મુકામે યોજાયેલ પર્વતારોહણ ક્રમમાં પટેલ મધુર અને શુક્ર અલ્કેશ પસંદગી પામ્યા હતા.

(ગલ્ફ ક્રેટસ)

બેસ્ટ ક્રેટ	U/o ચાવડા અનોપ
બેસ્ટ ક્રેટ	U/o શાહ કેતા
આઈઓલ ઓફ સર્વિસ	sgt મેવડા હેતલ
આઈઓલ ઓફ સર્વિસ	sgt લાખાની મનીખા
બેસ્ટ શૉટ	cdt કોરી ગીતા
બેસ્ટ શૉટ	cdt ભરવાડ સોનલ
બેસ્ટ ટર્ન આઉટ	cdt પટેલ મીતિ
બેસ્ટ ટર્ન આઉટ	cdt પટેલ તરલિકા

સાહાબો

૫૨૪

મન ગાંઠે નહીં ને હેઠય થાય વ્યાકુળ રે છસ્તાં ચહેરે જીવન હળવું માણીએ રાતલડી વહી ગઈ પણ નીદર ન આવી રે કરણી કરીએ રૂડીને સૌને શોભાવીએ સાધારાને શોષવા હુર હુર નજર મંડાણી રે છણીએ હુઃઘને સુખ અનેરુ પામીએ પાણી ભરવા નીસરી પણ હુવો હુર લાગે રે દિલના મોટા થઈને દિલાવરી રાખીએ નજરું નાખું ફૂવે તો પાણી ભૂલું ભાસે રે સ્વાર્થવૃત્તિના વાડા જરાયે ન રચીએ મનમાં રમે સાજન ને ઘુસુલો તો પાણી રે મસ્લે જીવતર રૂપેરુ જીવી અણીએ દીકો સાધારો હુર તો પાણી જટ ભરાયું રે કરીએ પ્રેમ ને પ્રેમપતા પ્રગતાવીએ મળી આંખો અંકબીજાની ને મીઠાશ આણી રે રેલાવીએ સ્નેહને સુંદરતા પામીએ દુંડુર દુંડુર પાણી પીને તરસ છીપાવી રે કમાઈએ ધન ને દાન કરતા રહીએ ભરે બેડલે વેર આવીને વેલી હું તો થઈ રે ફરજ બજાવીએ ને મફતાં ન લઈએ પણાર્યા સાજન વેર ને હેંધું હરખાયું રે બનીએ નીડર ને નીડરતા રાખીએ મારા હેઠયને પામી તે હઠમાં મલકાયાં રે કરીએ ઉમદા સેવા ને સ્વર્ગ પામીએ વગર ભોજને આનંદ ભરપેટ પમાયો રે જન્મે તે મરે તે વાત સ્વીકારીએ પ્રેમને તાતકો બંધાઈને જીવન ધન્ય કર્યું રે. મૃત્યુ, એ તો છે સનાતન સત્ય તો આ ભવસાગરમાં શાને ચિંતા કરીએ ?

- પ્ર. એ. એમ. પટેલ

વિદ્યાર્થી મંડળ

નિમેખકુમાર શર્મા (કોષાધ્યક્ષ), માર્ગદર્શક અધ્યાપકશ્રી બિપીનભાઈ શાહ, આચાર્યશ્રી એ. એમ. પટેલ, મુખ્ય અતિથિ કુલપતિશ્રી નરેશ વેદ, ગ્રા. મહેન્દ્રભાઈ ગાંધી, કૌશલકુમાર પોરવાલ (મહામંત્રી), બેલાબહેન મોદી (સાંસ્કૃતિક મંત્રી) સીમાબહેન સોનવાડે (રમતગમત મંત્રી), નિશાબહેન નાયર (ચચા [મંત્રી])

વહીવટી કર્મચારી પરિવાર

પ્રથમ હરોળ : શ્રી બળવંત પરમાર, શ્રીમતી ચંચળબહેન મિશ્ની, શ્રી દિમતસિંહ જાલા, શ્રી ગોવિંદભાઈ પટેલ, શ્રી લાલજીભાઈ પટેલ, શ્રી કાળુજી પટેલ, શ્રી અમરસિંહ ઠાકોર, શ્રી કાન્તિભાઈ હરમોર, શ્રી મહેન્દ્ર રાઠોડ

બીજુ હરોળ : શ્રી હર્ષદ જોટંગીયા, શ્રી જ્યેશ રાવલ, શ્રી વૃજલાલ મહેશરી, શ્રી નિરંજન પારેખ, પ્રિ.શ્રી. એ. એમ. પટેલ, શ્રી પ્રવિષ્ટભાઈ બ્રહ્મભટ્ટ, શ્રી ઈશ્વરામ મીનાપટા, શ્રી કિશોરકુમાર મકવાડા, શ્રી સંદિપ શાહ

સ્વ. શ્રી યશવંતભાઈ

સ્વ. શ્રી યશવંતભાઈને હું એક સમાજશિક્ષક તરીકે જોઉં છું. વિનોભાળથે તેમના એક વ્યાખ્યાનેમાં કહ્યું હતું કે ‘મને જો પૂછવામાં આવે કે તમારો ધંધો શું છે તો હું એ જ કહ્યું છે કે મારો ધંધો શિક્ષકનો છે.’ પછી તેમના મુદ્દાનું વિવરણ કરતા તેમણે કહેલું કે ‘મારી પદ્ધયાત્રા દરમિયાન મેં જો કંઈ ક્રમ કર્યું હોય તો તે શિક્ષક અને વિદ્યાર્થીનું જ કર્યું છે.’

શ્રી યશવંતભાઈ એ રીતે એક શિક્ષક તરીકે છેલ્લા ગ્રાંડ દશકાથી વ્યાપક સમાજશિક્ષણનું કાર્ય કરી રહ્યા હતા. નાની મોટી અનેક સંસ્કૃતીઓ તેમને પોતાના કાર્યક્રમોમાં નિમંત્રણ આપતી હતી અને એ પ્રસંગે યશવંતભાઈને સાભળવાના આગ્રહ રાખતી હતી. દેખીતી રીતે પ્રાસંગિક જગ્યાતાં આ વ્યાખ્યાનોમાં પ્રાસંગિકતાના અંશોને ગાળી કાઢીએ એ પછી એક ચોક્કસ વિચાર તેમાંથી ઉપસ્તી આવે છે. ‘સમય સાથી વહેતા’ એ શીર્ષક નીચે ગ્રંથસ્થ થયેલા એક લેખમાં ધર્મની વ્યાખ્યા કરતાં યશવંતભાઈએ લખ્યું છે : ‘મનુષ્યોના સમાજોને ટકાવી રાખનારો જે ગુણસમૂહ તે ધર્મ છે. જેમકે પરસ્પરાશ્રય, આંતરસંબંધો, સદ્ભાવ, આદર, પ્રેમ, પારમાર્થિકતા એ ધર્મ છે.’ એ જ ગ્રંથમાં સમાવિષ્ટ એક બીજા લેખમાં તેમણે કહ્યું છે કે ‘જીવનના વિધાયક ગુણો જો ખીલવવા હોય તો વ્યાપક કેળવણી, આખી પ્રજાને સમાવતી કેળવણી ધંધું ધંધું કરી શકે એમાં શંકા જ નથી.’ શ્રી યશવંતભાઈ તેમનાં વ્યાખ્યાનો અને લેખો દ્વારા તેમણે જેને ધર્મ માન્યો હતો તેની કેળવણી આપવાનું કાર્ય કરતા રહ્યા હતા.

સંકાંતિકાળમાંથી પસાર થઈ રહેલો ભારતીય સમાજ આજે અનેક સમસ્યાઓથી પીડાઈ રહ્યો છે. આ દેશ પાસે એક ભાવિ આદર્શ સમાજનું દર્શન છે. આ આદર્શને હાંસલ કરવા માટે એક લાંબી મજલ તેણે કાપવાની છે. તેણે લોકશાહી અને તેમાં અભિપ્રેત વિવિધ મૂલ્યોની માવજત કરવાની છે. શ્રી યશવંતભાઈની એક શિક્ષક તરીકેની ભૂમિકાને હું આ પરિપ્રેક્ષ્યમાં પણ જોઉં છું. તેઓ તેમનાં પ્રવચનોમાં જે મૂલ્યોનો પુરસ્કાર કરતા હતા તે ભાવિ ભારતીય સમાજની બુનિયાદને નજર સમક્ષ રાખીને કરતા હતા. આ કાર્ય માટેનો અધિકાર તેમને હતો તેઓ ભારતના વિચાર વારસાથી અને પદ્ધિમની વિચારધારાથી સુપરિચિત હતા. ભારતીય સમાજના નવનિર્માણ માટે આ બે વિચારપ્રવાહોનો સમુચ્ચિત ઉપયોગ થાય તે તેમની નિસ્બત હતી.

પ્રા. રમેશ બી. શાહ